

Brukerundersøkelse blant døgnpasienter i psykisk helsevern for voksne 2003 og 2007

Anne Mette Bjerkan
Per Bernhard Pedersen
Solfrid Lilleeng

SINTEF Teknologi og samfunn
Helsetjenesteforskning
Telefon: 4000 2590
Telefaks: 932 70 800
7465 Trondheim
Rapport 4/09

ISBN 978-82-14-04784-4

ISSN 0802-4979

SINTEF © Teknologi og samfunn
Helsetjenesteforskning

Kopiering uten kildehenvisning er forbudt

Trykk og omslagsdesign: Tapir Uttrykk

SINTEF Teknologi og samfunn

Helsetjenesteforskning

Postadresse: 7465 Trondheim

Besøksadresse:

Teknobyen innovasjonssenter

Abels gt 5

7030 Trondheim

Telefon: 73 59 03 00

Telefaks: 932 70 800

Foretaksregisteret: NO 948 007 029 MVA

SINTEF RAPPORT

TITTEL

Pasientenes erfaringer i døgninstitusjoner for voksne – brukerundersøkelsen i 2003 & 2007

FORFATTER(E)

Anne Mette Bjerkan, Per Bernhard Pedersen og Solfrid Lilleeng

OPPDRAGSGIVER(E)

Helsedirektoratet

RAPPORTNR. SINTEF A11409	GRADERING Åpen	OPPDRAGSGIVERS REF. Trude Hagen	
GRADER. DENNE SIDE Åpen	ISBN 978-82-14-04784-4	PROSJEKTNR. 78i110.30	ANTALL SIDER OG BILAG 184
ELEKTRONISK ARKIVKODE ...\Telling 2007\Rapporter\...Rapport A11409 Brukerundersøkelse blant døgnpasienter.doc		PROSJEKTLEDER (NAVN, SIGN.) Solfrid Lilleeng	VERIFISERT AV (NAVN, SIGN.) Johan Håkon Bjørngaard
ARKIVKODE E	DATO 2009-09-01	GODKJENT AV (NAVN, STILLING, SIGN.) Britt Venner. forskningssjef <i>Britt Venner</i>	

SAMMENDRAG

I denne rapporten presenteres resultatene fra to brukerundersøkelser som ble gjennomført i forbindelse med pasientregistreringene i 2003 og 2007. Problemstillingene som belyses omhandler de innlagte pasientenes erfaringer, kunnskap og innflytelse på det behandlingstilbudet de mottok i løpet av behandlingsoppholdet i det psykiske helsevernet for voksne. Følgende problemstillinger besvares i rapporten:

- Pasientenes egne ønsker når det gjelder døgnbehandling.
- Om behandlingstilbudet var i samsvar med pasientens egne ønsker.
- I hvor stor grad pasienten opplever å ha innflytelse på det mottatte behandlingstilbudet.
- Pasientens tilfredshet med behandlingstilbudet.
- Pasientens tilfredshet med informasjonen som ble mottatt under behandlingsoppholdet.
- Pasientens vurdering av personalet ved institusjonen.
- Pasientens vurdering av planlegging av, og behov for tjenester etter utskrivning.
- Pasientens kjennskap til individuell plan.
- Pasientens opplevelse av å ha blitt utsatt for tvang i løpet av oppholdet.

Vi ønsket også å kartlegge om det var systematiske forskjeller i vurderingene av tilbudet basert på pasientens kjønn, alder og utdanning, og videre også om pasientenes erfaringer med behandlingstilbudet varierte med trekk knyttet til behandlingstilbudet som type institusjon, oppholdets varighet og antall tidligere innleggelser i det psykiske helsevernet for voksne.

STIKKORD	NORSK	ENGELSK
GRUPPE 1	Psykisk helsevern	Mental health care
GRUPPE 2	Brukerundersøkelse 2003 og 2007	User evaluation 2003 and 2007
EGENVALGTE	Mottatt behandlingstilbud	Received treatment
	Ønsket behandling	Voluntary treatment
	Opplevd tvang	Perceived coercion

Forord

Denne rapporten er en presentasjon av brukerundersøkelsene i det psykiske helsevernet for voksne i 2003 og 2007. Undersøkelsene ble gjennomført samtidig som pasientregistreringene i 2003 og 2007 ved alle voksenpsykiatriske døgnavdelinger. Brukerundersøkelsene presenteres som en av flere undersøkelser i prosjektet *Pasienttellingen 2007/2008* som utføres på oppdrag fra Helsedirektoratet.

Jeg vil takke alle som har bidratt ved helseforetakene og som har tatt ansvar for intern distribuering og koordinering. Tusen takk også til alle pasientene som besvarte undersøkelsene. Roar Håskjold ved Sentio AS har hatt ansvaret for å digitalisere de innkomne spørreskjema.

Spesielt vil jeg takke prosjektleder Solfrid Lilleeng for hennes innsikt, interesse og engasjement i temaområdet, og for nyttige diskusjoner og innspill i analyse og skriveprosessen. Jeg vil også takke Per Bernhard Pedersen som bidro med analysene av 2003 materialet og ikke minst nyttige innspill og kommentarer underveis. Takk også til Johan Håkon Bjørngaard og Reidun Norvoll for gode innspill i innspurten. Og sist men ikke minst takk til Hanne Kvam, som har bistått i prosjektet og vært uvurderlig i ferdigstillingen av rapporten.

Trondheim, september 2009

Anne Mette Bjerkan

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innholdsfortegnelse	5
Tabelloversikt.....	10
Figuroversikt	15
1 Sammenheng.....	17
1.1 Rapportens oppbygging	17
1.2 Hvem svarer på brukerundersøkelser?.....	18
1.3 Pasientenes egne ønsker når det gjelder døgnbehandling	18
1.3.1 Konklusjon: Pasientenes egne ønsker når det gjelder døgnbehandling	19
1.3.2 Samsvar mellom behandlingstilbudet og egne ønsker	19
1.3.3 Ønsket behandling.....	19
1.3.4 Samsvaret mellom pasientens ønske om behandling og den behandlingen som er mottatt	19
1.3.5 Konklusjon: Samsvaret mellom ønsket og mottatt behandling	20
1.4 Pasientens opplevde innflytelse på behandlingstilbudet	20
1.5 Konklusjon: Pasientens innflytelse på behandlingstilbudet ved institusjonen.....	21
1.6 Pasientens tilfredshet med behandlingstilbudet og pasientens utbytte av behandlingen.....	22
1.6.1 Generell tilfredshet og utbytte av behandlingen.....	22
1.6.2 Hvilke pasienter rapporterte at de er minst fornøyde og har minst utbytte av behandlingen? ..	22
1.6.3 Konklusjon: Pasientenes tilfredshet med behandlingstilbudet og pasientenes utbytte av den mottatte behandlingen	23
1.7 Pasientens tilfredshet med informasjonen som ble mottatt under oppholdet.....	23
1.7.1 Generell vurdering av informasjonen de hadde mottatt i løpet av oppholdet	23
1.7.2 Kvaliteten på informasjon og trekk ved behandlingstilbudet.....	23

1.7.3	Konklusjon: Pasientenes vurdering av informasjonen de har mottatt i løpet av behandlingsoppholdet	24
1.8	Pasientens vurdering av personalet ved institusjonen	24
1.8.1	Generell vurdering av atferden til leger, psykologer og øvrig personale	24
1.8.2	Systematiske forskjeller basert på egenskaper ved pasienten og egenskaper ved tjenestetilbudet	24
1.8.3	Konklusjon: Pasientens vurdering av personalet ved institusjonen	25
1.9	Pasientens vurdering av planlegging av og behov for tjenester etter utskrivning	25
1.9.1	Planlegging av tilbudet etter utskrivning, 2003	25
1.9.2	Bruk av individuell plan, 2007	26
1.9.3	Behandlingstilbud etter utskrivning	26
1.9.4	Konklusjon: Planer etter utskrivning	26
1.10	Tvang i løpet av behandlingsoppholdet	27
1.10.1	Tvang i brukerundersøkelsen i 2007	27
1.10.2	Konklusjon: Opplevd tvang i behandlingen	28
2	Innledning	29
2.1	Generelt om pasientregistreringen	29
2.2	Brukermedvirkning	30
3	Materialer og metode	31
3.1	Spørreskjema	31
3.2	Utvalgene	31
3.3	Analyser	33
3.4	Variabler	33
3.5	Svarprosent	34
4	Hvem er pasientene?	35
4.1	Hvem har besvart brukerundersøkelsen?	35
4.2	Oppsummert: Hvem har besvart pasienterfaringsundersøkelsen	38
5	Innleggelsen	39
5.1	Ønske om innleggelse i døgninstitusjoner for voksne	39

5.2	Opplevd behov for innleggelse i det psykiske helsevernet for voksne	41
5.3	Pasienterfaringer – oppholdets varighet.....	45
5.4	Oppsummert: Behandlingstilbudet.....	46
6	Pasientenes egne ønsker for døgnbehandling	49
6.1	Ønsket behandling	49
6.2	Mottatt behandling	56
6.3	Tilpasning av faktisk tilbud til pasientenes egne ønsker.....	57
6.4	Oppsummert: Ønsket og mottatt behandling i 2003 og 2007	62
7	Pasientens innflytelse på behandlingstilbudet	65
7.1	Pasientens opplevelse av å bli spurt om råd når behandlingstilbudet skal utarbeides fordelt etter demografiske faktorer og egenskaper ved tjenestetilbudet	66
7.2	Pasientens opplevelse av at deres synspunkter påvirket det behandlingstilbudet som ble mottatt ved institusjonen, fordelt etter demografiske faktorer og egenskaper ved tjenestetilbudet.....	72
7.3	Oppsummert: Pasientenes innflytelse på det mottatte behandlingstilbudet	76
8	Pasientens tilfredshet med og utbytte av behandlingen.....	79
8.1	Tilfredshet med behandlingen	80
8.2	Utbytte av behandlingen 2003	81
8.3	Pasientenes tilfredshet med behandlingstilbudet etter demografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet, 2003.....	82
8.4	Pasientenes opplevde utbytte av behandlingen etter demografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet, 2003.....	83
8.5	Utbytte av behandlingen i 2007.....	85
8.6	Behandlingens utbytte etter demografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet, 2007.....	87
8.7	Samlet vurdering av oppholdet.....	90
8.8	Oppsummert: Pasientens tilfredshet med og utbytte av behandlingen.....	91
9	Pasientens tilfredshet med informasjonen som ble mottatt under oppholdet.....	93
9.1	Pasientens opplevelse av mottatt informasjon og type døgninstitusjon	95

9.2	Pasientens opplevelse av kvaliteten på mottatt informasjon oppholdets lengde	96
9.3	Pasientens opplevelse av kvaliteten på mottatt informasjon og frivillig innleggelse..	97
9.4	Oppsummert: Pasientenes vurderinger av informasjonen de har mottatt	98
10	Pasientens vurdering av leger og psykologer ved institusjonen	99
10.1	Forskjeller i opplevelse av legers og psykologers atferd basert på sentrale karakteristika ved utvalget	100
10.1.1	Pasientens kjønn og alder.....	100
10.1.2	Opplevd innleggesstatus.....	102
10.1.3	Type institusjon	103
10.1.4	Oppholdets varighet	104
10.1.5	Tidligere innleggelser	105
10.2	Oppsummert: Pasienters vurderinger av atferden til leger og psykologer.....	106
11	Pasientenes vurdering av det øvrige personalet på posten.....	109
11.1.1	Vurdering av personalet på posten etter pasientens kjønn og alder.....	110
11.1.2	Vurdering av det øvrige personalet etter opplevd innleggesstatus.....	112
11.1.3	Vurdering av personalets atferd etter institusjonstype.....	113
11.1.4	Vurdering av personalets atferd etter institusjonserfaring	114
11.1.5	Vurdering av personalets atferd etter tidligere institusjonserfaring.....	115
11.2	Oppsummert: Pasientenes vurdering av atferden til det øvrige personalet på posten	116
12	Pasientens vurdering av planlegging av og behov for tjenester etter utskriving.....	119
12.1	Holdninger til utskriving	119
12.2	Planlegging av tilbud etter utskriving	121
12.3	Planlegging av tilbud etter utskriving, 2003.....	122
12.4	Utarbeidelsen av Individuell plan for innlagte pasienter i 2007	126
12.5	Hvem har fått utarbeidet en individuell plan	127
12.6	Planer for tjenestetilbudet etter utskriving	129
12.7	Planer lagt etter oppholdet og utarbeidelsen planer etter utskriving og utarbeidelsen av en individuell plan	131

12.8	Ønsket botilbud etter utskriving	134
12.9	Oppsummering: Planlegging av og behov for tjenester etter utskriving	135
13	“Nemda ønsker visst at jeg skal være her bestandig” Opplevd tvang i løpet av oppholdet.....	137
13.1	Opplevd tvang	137
13.2	Tvang i behandlingssituasjonen.....	139
13.3	Tvang i 2007 undersøkelsen	143
13.4	Oppsummert: Opplevd tvang i løpet av oppholdet.....	147
14	Pasientenes egen vurdering av psykiske plager og egen psykisk helsetilstand.....	149
14.1	Oppsummert: Pasientenes vurdering av egne psykiske plager og egen helsetilstand.....	154
15	Veien videre	157
	Referanser	159
	Vedlegg 1.....	161
	Helseforetak.....	161
	Vedlegg 2.....	179
	Tabellvedlegg	179

Tabelloversikt

Tabell 3.1	Sentrale kjennetegn ved pasientene i undersøkelsene i 2003 og 2007. Antall og prosent. 2003 og 2007	32
Tabell 4.1	Egenskaper ved pasientene som besvarte brukerundersøkelsen og pasienter som ble registrert i døgnregistreringen. Andel pasienter i prosent. 2003 og 2007	36
Tabell 5.1	Ønsket du selv å bli innlagt? Fordelt etter pasientens kjønn. Prosent. 2003 og 2007.....	40
Tabell 5.2	Ønsket du selv å bli innlagt? Fordelt etter pasientens alder. Prosent. 2003 og 2007.....	41
Tabell 5.3	Ble du innlagt da du trengte det? Fordelt etter pasientens kjønn. Prosent. 2003 og 2007	43
Tabell 5.4	Opplevd behov for innleggelse fordelt etter pasientens alder. Prosent. 2003 og 2007.....	43
Tabell 5.5	Ble du innlagt da du trengte det? Fordelt etter type institusjon. Prosent. 2003 og 2007.....	44
Tabell 5.6	Tidligere innleggelser i det psykiske helsevernet for voksne. Antall og prosent. Pasienterfaringer i 2003 og 2007	46
Tabell 6.1	Ønsket behandling fordelt etter pasientens kjønn. Svar angitt i prosent. Kji-kvadrat analyser, 2003	52
Tabell 6.2	Ønsket behandling fordelt etter pasientens kjønn. Prosent. 2007.	53
Tabell 6.3	Ønsket behandling fordelt etter opplevd innleggesstatus. Prosent. Kji-kvadrat analyse, 2003.	54
Tabell 6.4	Ønsket behandling fordelt etter opplevd innleggesstatus. Prosent. Kji-kvadrat analyser, 2007	55
Tabell 6.5	Samsvaret mellom ønsket og mottatt behandling i 2003 og 2007. Svar angitt i prosent.....	58
Tabell 7.1	Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens kjønn. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	67
Tabell 7.2	Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet? Fordelt etter alder. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	68
Tabell 7.3	Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens utdannelsesbakgrunn. Gjennomsnittlig skåre, F verdi, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003 og 2007.....	69

Tabell 7.4	Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens sivilstatus. Gjennomsnittlig skåre, F verdi, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003 og 2007.....	69
Tabell 7.5	Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet? Fordelt etter karakteristika ved behandlingstilbudet. Gjennomsnittlig skåre, F verdi, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003 og 2007.....	70
Tabell 7.6	Har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens kjønn. Gjennomsnittlig skåre. Antall, F verdi, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003 og 2007.....	72
Tabell 7.7	Har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens alder. Gjennomsnittlig skåre. Antall pasienter, frihetsgrader F verdi og signifikansnivå. 2003 og 2007.....	73
Tabell 7.8	Har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens fullførte utdanningsnivå og sivilstatus. Gjennomsnittlig skåre. Antall, frihetsgrader F verdi og signifikansnivå. 2003 og 2007	74
Tabell 7.9	Har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet? Fordelt etter type institusjon, oppholdets varighet, antall tidligere innleggelser og om innleggelsen var frivillig. Gjennomsnittlig skåre. Antall, frihetsgrader, F verdi og signifikansnivå. 2003 og 2007	75
Tabell 8.1	Hvor fornøyd er du med behandlingstilbudet samlet sett? Fordelt etter demografiske karakteristika. Gjennomsnittsverdier, antall, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003	82
Tabell 8.2	Hvor fornøyd er du med behandlingstilbudet samlet sett? Fordelt etter demografiske karakteristika. Gjennomsnittsverdier, antall, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003	83
Tabell 8.3	I hvilken grad har du fått utbytte av behandlingen du har fått? Fordelt etter pasientens demografiske karakteristika. Gjennomsnittsverdier, antall, frihetsgrader, F verdi og signifikansnivå. 2003	84
Tabell 8.4	I hvilken grad har du fått utbytte av behandlingen du har fått? Fordelt etter pasientens demografiske karakteristika. Gjennomsnittsverdier, antall, frihetsgrader, F verdi og signifikansnivå. 2003	85
Tabell 8.5	Opplevd utbytte av behandlingen fordelt etter pasientenes demografiske karakteristika. Gjennomsnitt, antall, frihetsgrader, F verdi og signifikansnivå. 2007	88
Tabell 8.6	Opplevd utbytte av behandlingen fordelt etter karakteristika knyttet til tjenestetilbudet. Gjennomsnitt, antall, frihetsgrader, F verdi og signifikansnivå. 2007	89

Tabell 8.7	Pasientenes opplevde utbytte av ulike behandlingsformer fordelt etter pasientens ønske om å bli innlagt i det psykiske helsevernet for voksne. Antall, gjennomsnitt, standardavvik, t-verdi og signifikansnivå. 2007	90
Tabell 9.1	Hva synes du om kvaliteten på informasjonen du har fått om ulike deler av behandlingsoppholdet. Prosent. 2003 og 2007	94
Tabell 9.2	Vurdering av ulike aspekter ved informasjonen man har fått i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter type institusjon. Gjennomsnittsverdier. 2003	95
Tabell 9.3	Vurdering av ulike aspekter ved informasjonen man har fått i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter type institusjon. Gjennomsnittsverdier. 2007	96
Tabell 9.4	Vurdering av ulike aspekter ved informasjonen man har fått i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter oppholdets lengde. Gjennomsnittsverdier. 2003	96
Tabell 9.5	Vurdering av ulike aspekter ved informasjonen man har fått i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter oppholdets lengde. Gjennomsnittsverdier. 2007	97
Tabell 9.6	Vurdering av ulike aspekter ved informasjonen man har fått i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter opplevd innleggelsesstatus. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	97
Tabell 10.1	Vurdering av legers og psykologers atferd fordelt etter pasientens kjønn. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	101
Tabell 10.2	Vurdering av legers og psykologers atferd fordelt etter pasientens alder. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	102
Tabell 10.3	Vurdering av legers og psykologers atferd etter pasientens ønske om innleggelse. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	103
Tabell 10.4	Vurdering av legers og psykologers atferd etter type institusjon. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	104
Tabell 10.5	Vurdering av legers og psykologers atferd etter oppholdets varighet. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	105
Tabell 10.6	Vurdering av legers og psykologers atferd fordelt etter antall tidligere opphold i psykiatrien. Gjennomsnittsverdier. 2003	106
Tabell 10.7	Vurdering av legers og psykologers atferd fordelt etter antall tidligere opphold i psykiatrien. Gjennomsnittsverdier. 2007	106
Tabell 11.1	Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter pasientens kjønn. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	111

Tabell 11.2	Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter pasientens alder. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007.....	112
Tabell 11.3	Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter pasientens opplevde innleggelsesstatus. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	113
Tabell 11.4	Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter type institusjon. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	114
Tabell 11.5	Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter oppholdets varighet. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007	115
Tabell 11.6	Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter antall tidligere opphold i psykiatrien. Gjennomsnittsverdier. 2003.....	116
Tabell 11.7	Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter antall tidligere opphold i psykiatrien. Gjennomsnittsverdier. 2007.....	116
Tabell 12.1	Er det laget noen planer for å dekke dine behov for tjenester etter utskriving? Fordelt etter demografiske karakteristika. Prosent. 2003	124
Tabell 12.2	Er det laget noen planer for å dekke dine behov for tjenester etter utskriving? Fordelt etter aspekter ved behandlingstilbudet. Prosent. 2003 ...	125
Tabell 12.3	Kjennskap til utarbeidelsen av en individuell plan. Prosent. 2007	126
Tabell 12.4	Har du fått utarbeidet en individuell plan? Fordelt etter demografiske karakteristika. Prosent. 2007	128
Tabell 12.5	Har du fått utarbeidet en individuell plan? Fordelt etter aspekter ved behandlingstilbudet. Prosent. 2003.....	129
Tabell 12.6	Planer lagt for tilbudet etter utskriving og tjenester ønsket fra det psykiske helsevernet i tiden framover. Svar angitt i prosent. 2003.....	132
Tabell 12.7	Utarbeidelse av en individuell plan og tjenester ønsket fra det psykiske helsevernet i tiden framover. Svar angitt i prosent. 2007.....	133
Tabell 13.1	Opplevd tvang fordelt etter pasientens kjønn. 2003 og 2007. Kji-kvadrat test. Prosent. 2003 og 2007.	138
Tabell 13.2	Opplevd tvang fordelt etter pasientens alder. 2003 og 2007. Kji-kvadrat test. Prosent. 2003 og 2007	138
Tabell 13.3	Opplevd tvang fordelt etter pasientenes institusjonserfaring. Prosent. Kji-kvadrat test. 2003 og 2007. Kji-kvadrat test.....	139
Tabell 13.4	Behandling som har blitt mottatt men ikke ønsket fra pasientens side. Antall og prosent. 2003 og 2007	140

Tabell 13.5	Behandling som har blitt mottatt men ikke ønsket fra pasientens side fordelt etter sosiodemografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet i 2003	141
Tabell 13.6	Behandling som har blitt mottatt men ikke ønsket fra pasientens side fordelt etter sosiodemografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet i 2007	142
Tabell 13.7	Opplevelse av personlig krenkning under oppholdet fordelt etter pasientens kjønn, alder og sivilstatus. Gjennomsnittsverdier. 2007	145
Tabell 13.8	Opplevelse av personlig krenkning under oppholdet fordelt etter institusjonstype, institusjonserfaring, og oppholdets lengde. 2007.....	146
Tabell 14.1	Opplevelse av endring i psykiske plager i løpet av oppholdet, fordelt etter pasientens kjønn, alder og sivilstatus. Gjennomsnittsverdier. 2007	150
Tabell 14.2	Opplevelse av utvikling i psykiske plager etter innleggelsen, fordelt etter institusjonstype, institusjonserfaring og oppholdets lengde. Gjennomsnittsverdier. 2007	150
Tabell 14.3	Hvor fornøyd er du med din psykiske helse, fordelt etter pasientens kjønn, alder, utdanningsnivå og sivile status. Gjennomsnittsverdier. 2007	152
Tabell 14.4	Hvor fornøyd er du med din psykiske helsetilstand, fordelt etter sentrale karakteristika ved oppholdet, type institusjon, institusjonserfaring, oppholdets lengde og pasientens opplevelse av å bli innlagt når han/hun hadde behov for dette. Gjennomsnittsverdier. 2007.	153

Figuroversikt

Figur 5.1	Ønsket du selv å bli innlagt? Prosent. 2003 og 2007.....	40
Figur 5.2	Ble du innlagt da du trengte det? Prosent. 2003 og 2007	42
Figur 5.3	Hvor lenge er det siden du ble innlagt? Prosent. 2003 og 2007	45
Figur 6.1	Hvilke behandlingsformer har du ønsket i løpet av behandlingsoppholdet. Prosent. 2003.....	50
Figur 6.2	Hvilke behandlingsformer har du ønsket i løpet av behandlingsoppholdet? Prosent. 2007.....	51
Figur 6.3	Hvilken behandlingsform har du mottatt i løpet av oppholdet? Prosent. 2003 ..	56
Figur 6.4	Hvilken type behandling har du mottatt i løpet av oppholdet. Prosent. 2007 ..	57
Figur 6.5	Andel pasienter som har ønsket et behandlingstilbud og mottatt dette. 2003 og 2007.....	59
Figur 6.6	Grad av samsvar mellom ønskede og faktiske behandlingsformer. Prosentvis fordeling 2003	60
Figur 6.7	Grad av samsvar mellom ønskede og faktiske behandlingsformer. Prosentvis fordeling 2007	61
Figur 7.1	Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet og har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet. Prosent. 2003 og 2007. N tatt med på råd (2003) = 2039, N dine synspunkters påvirkning (2003) = 1977. N tatt med på råd (2007) = 1621, N dine synspunkters påvirkning (2007) = 1593.	66
Figur 8.1	Er du samlet sett fornøyd med det behandlingstilbudet du har fått? Prosent. 2003 og 2007.....	80
Figur 8.2	I hvilken grad har du hatt utbytte av behandlingen du har fått? Prosent. 2003	81
Figur 8.3	Hvilket utbytte har du alt i alt hatt av behandlingen ved institusjonen. Prosent. 2007.....	86
Figur 8.4	Hvilket utbytte har du fått av ulike behandlingsformer. Prosent. 2007.....	87
Figur 8.5	Hvor fornøyd er du med oppholdet så langt? Prosent. 2003 og 2007.....	91
Figur 9.1	Hvordan vurderer du samlet sett informasjonen du har fått under oppholdet? Prosent. 2003 og 2007	94
Figur 10.1	De innlagte pasientenes vurdering av aspekter ved legers og psykologers atferd. Prosent. 2003.....	99

Figur 10.2	De innlagte pasientenes vurdering av aspekter ved legers og psykologers atferd. Prosent. 2007.....	100
Figur 11.1	Pasientens vurdering av ulike aspekter ved atferden til det øvrige personalet på posten. Prosent. 2003	109
Figur 11.2	Pasientens vurdering av ulike aspekter ved atferden til det øvrige personalet på posten. Prosent. 2007	110
Figur 12.1	Ønsker du fortsatt å være innlagt i psykiatrisk institusjon. Svar angitt i prosent, 2003 og 2007. N 2003 = 2171, N 2007 = 1686	119
Figur 12.2	Regner du med å bli utskrevet i løpet av de neste par ukene? Prosent. 2003 og 2007.....	120
Figur 12.3	Når ønsker du selv å bli skrevet ut fra institusjonen. Prosent. 2007	121
Figur 12.4	Er det lagt noen planer for å dekke dine behov for tjenester etter utskriving? Prosent. 2003.....	122
Figur 12.5	Forekomst av planer for tjenestetilbud etter utskriving fordelt etter oppholdets varighet. Prosent. 2003	123
Figur 12.6	Forekomst av individuell plan fordelt etter oppholdets varighet. Prosent. 2003	127
Figur 12.7	Hvilket behandlingstilbud ønsker du selv fra psykiatrien/det psykiske helsevernet i tiden etter utskriving. Prosent. 2003	130
Figur 12.8	Hvilket behandlingstilbud ønsker du selv fra psykiatrien/det psykiske helsevernet i tiden etter utskriving. Prosent. 2007	131
Figur 12.9	Samsvar mellom pasientens faktiske botilbud og det botilbudet de ønsker. Prosent. 2003. 2007.....	134
Figur 12.10	Samsvar mellom pasientens faktiske botilbud og det botilbudet de ønsker. Prosent. 2003.....	135
Figur 13.1	Formelt sett, det vil si i henhold til psykisk helsevernloven hvilken innleggelsesstatus. Prosent. 2007.....	143
Figur 13.2	Har du følt deg personlig krenket under dette oppholdet. Prosent. 2007.....	144
Figur 14.1	Er dine psykiske plager blitt bedre eller verre nå, sammenlignet med før du ble innlagt. Prosent. 2007	149
Figur 14.2	Hvor fornøyd er du med din psykiske helse. Prosent. 2007.....	152

1 Sammendrag

Pasientenes erfaringer, kunnskap og innsikt gir viktig informasjon i arbeidet med å utarbeide et bedre tjenestetilbud til pasienter i det psykiske helsevernet for voksne. Tanken er at tjenestene til mennesker med psykiske lidelser skal ta utgangspunkt i brukernes behov. Dette gjelder både med hensyn til hvilke tjenester, og organiseringen av disse (Smith, 2005). I kvalitetsstrategien "...og bedre skal det bli!" fra Sosial og helsedirektoratet framheves betydningen av å involvere pasientene og å gi dem innflytelse over det tilbudet de mottar (Sosial og helsedirektoratet, 2005). Også i Opptrappingsplanen for psykisk helse står brukerperspektivet sentralt (St.prp. nr. 63, 1997-1998).

Denne rapporten analyserer og rapporterer resultater fra to brukerundersøkelser gjennomført av SINTEF i 2003 og 2007. Brukerundersøkelsene er gjennomført samtidig med pasientregistreringene i de respektive årene. Brukerundersøkelsene ble gjennomført som en spørreskjemaundersøkelse. Spørreskjemaet ble, ved hjelp av personalet på posten, distribuert til alle pasienter innlagt ved døgninstitusjonene på en bestemt dag. Formålet med undersøkelsene var å få et innblikk i brukernes synspunkter på det behandlingstilbudet de mottok og hvilke erfaringer de hadde hatt med oppholdet så langt. Undersøkelsene skulle også kartlegge brukernes egne ønsker for oppfølging fra det psykiske helsevernet i tiden etter utskrivning fra institusjonen. Mer spesifikt skulle undersøkelsene besvare følgende spørsmål:

- Hva var pasientenes egne ønsker når det gjelder døgnbehandling?
- Var behandlingstilbudet i samsvar med pasientens egne ønsker?
- I hvor stor grad opplevde pasienten å ha innflytelse på det mottatte behandlingstilbudet?
- Var pasienten tilfreds med behandlingstilbudet?
- Var pasienten tilfreds med informasjonen som ble mottatt under oppholdet?
- Hvordan vurderte pasienten personalet ved institusjonen?
- Hvordan vurderte pasienten planleggingen av og behovet for tjenester etter utskrivning?
- Har pasienten en individuell plan?
- Har pasienten opplevd tvang i løpet av behandlingsoppholdet?

Vi ønsket også å undersøke om det fantes forskjeller i vurderingen av tilbudet mellom pasienter innlagt ved ulike typer institusjoner og mellom ulike grupper av pasienter.

Hensikten med rapporten som helhet var å undersøke pasientenes opplevelser og synspunkter på det behandlingstilbudet de mottok i det psykiske helsevernet for voksne ved to ulike tidspunkter. Resultatene fra undersøkelsen vil bli brukt i det videre arbeidet med utviklingene av tjenestene slik at disse i størst mulig grad kan tilpasses pasientens egne ønsker og behov.

1.1 Rapportens oppbygging

Rapporten er organisert i tre hoveddeler; et oppsummerende sammendrag av resultatene, gjennomgang av data og metodisk bakgrunn og deretter en presentasjon av resultatene fra undersøkelsene. Resultatene som presenteres organiseres i henhold til problemstillingene rapporten har som mål å besvare.

1.2 Hvem svarer på brukerundersøkelser?

Svarprosenten som ble beregnet ut fra alle innlagte pasienter på en bestemt dag i 2003 og 2007 var henholdsvis 54 prosent og 52 prosent. Generelt i brukerundersøkelser er det ofte vanskelig å oppnå god representativitet på grunn av at frafallet fra slike undersøkelser ofte er betydelig. I 2003 og 2007-undersøkelsene har vi svar fra om lag halvparten av pasientene som var innlagte da undersøkelsene ble gjennomført. Dette betyr også at om lag halvparten av de innlagte pasientene har valgt å ikke besvare undersøkelsen begge år. Vi sammenlignet sentrale trekk ved pasientene som besvarte brukerundersøkelsene med sentrale trekk ved pasientene som ble registrert gjennom den ordinære pasienttellingen. Vi fant at pasientene som besvarte brukerundersøkelsene i 2003/2007 gjennomgående var yngre enn pasientene i pasienttellingene 2003/2007. Flere pasienter i brukerundersøkelsen rapporterte også de var gifte/samboere, og at de i større grad hadde fullført videregående skole/yrkesfaglig utdanning. 16 prosent av pasientene i 2003 rapporterte at deres viktigste inntektskilde kom fra eget arbeid, mens kun fire prosent var registrert med denne hovedinntektskilden i pasientregistreringen. En større andel av pasientene i brukerundersøkelsene var innlagt ved sykehus sammenlignet med pasientregistreringen. 16-17 prosent av pasientene begge år rapporterte at innleggelsen ikke var frivillig. I pasientregistreringene var imidlertid 27-29 prosent av pasientene innlagt under tvungent psykisk helsevern ved registreringstidspunktet.

Dette betyr at utvalgene i brukerundersøkelsene avviker noe fra pasientene i pasientregistreringene. Andre studier har rapportert at de som velger å delta i slike brukerundersøkelser har bedre helse enn de som velger å ikke delta (Hansson, et al., 2000) og at de generelt sett er mer fornøyde, er eldre og har lavere utdanning (Lund et al., 2003). I det psykiske helsevernet for voksne vet vi at pasienter som er underlagt tvungent psykisk helsevern har en dårligere helsetilstand sammenlignet med pasienter som er frivillig innlagt, og resultatene fra sammenligningen mellom brukerundersøkelsene og pasientregistreringene kan tyde på at denne pasientgruppen er underrepresentert. Til tross for at de friskeste pasientene sannsynligvis er overrepresentert, har vi imidlertid et betydelig materiale som utgjør i overkant av halvparten av de innlagte pasientene begge år, noe som gjør oss i stand til å besvare rapportens problemstillinger på en god måte.

1.3 Pasientenes egne ønsker når det gjelder døgnbehandling

Kapittel 5 i denne rapporten undersøkte pasientens egne ønsker når det gjelder døgnbehandling. Vi undersøkte om pasientene i 2003 og 2007 ønsket å være innlagt, om de opplevde at de ble innlagt når de hadde behov for det, varigheten på det nåværende behandlingsoppholdet og antall tidligere rapporterte innleggelser i det psykiske helsevernet for voksne. Vi undersøkte også sentrale trekk ved pasientene og behandlingstilbudet fordelt på pasientenes egne ønsker for døgnbehandling.

Majoriteten av pasientene opplevde at innleggelsen var frivillig. En sjettedel av de innlagte pasientene rapporterte imidlertid at innleggelsen ikke var frivillig. I overkant av 60 prosent av pasientene, begge år, rapporterte at de fikk hjelp når de hadde behov for denne hjelpen. Videre rapporterte en femtedel av pasientene at de ble innlagt på et senere tidspunkt enn det de selv ønsket.

Pasienter under 30 år opplevde i større grad både at innleggelsen ikke var frivillig og også at den kom på et senere tidspunkt enn den burde. Pasienter under 30 år opplevde også i større grad at innleggelsen ikke var nødvendig sammenlignet med de eldre pasientene. Pasientenes opplevde behov for innleggelse varierte med type institusjon. Sykehuspasienter opplevde i større grad at innleggelsen kom for sent sammenlignet med pasienter ved DPS-ene og de andre døgningstusjonene. Resultatene viste at om lag 60 prosent av sykehuspasientene rapporterte at innleggelsen kom senere enn den burde. Sykehuspasienter rapporterte også oftere at de ikke hadde behov for innleggelsen sammenlignet med DPS-pasienter og pasienter ved andre døgningstusjoner.

1.3.1 Konklusjon: Pasientenes egne ønsker når det gjelder døgnbehandling

Brorparten av pasientene som deltok i undersøkelsene ønsket å være innlagt i det psykiske helsevernet for voksne, og de opplevde i hovedsak at de fikk hjelp da de hadde behov for denne hjelpen.

1.3.2 Samsvar mellom behandlingstilbudet og egne ønsker

I kapittel 6 undersøkte vi samsvaret mellom det behandlingstilbudet pasienten ønsket og behandlingstilbudet han/hun mottok i løpet av oppholdet. Informasjon om følgende behandlingsformer ble etterspurt: behandling med medisiner; samtaler med én behandler; samtaler i gruppe; samtaler hvor pasientens nærmeste deltar og treningsopplegg for å mestre egne plager. I 2007 ble også behandlingsformen skjerming på eget avsnitt eller rom i posten inkludert. Pasientene ble bedt om å svare på hvilke behandlingsformer de hadde ønsket og hvilke behandlingsformer de hadde mottatt.

1.3.3 Ønsket behandling

Behandlingsformen *samtaler med én behandler* var den mest etterspurte behandlingsformen blant pasientene ved begge undersøkelsene. I alt 85 prosent av pasientene i 2003 og 88 prosent av pasientene i 2007 svarte at de ønsket denne behandlingsformen. Kvinner ønsket i større grad å motta denne typen behandling i 2003, mens ingen statistisk signifikante forskjeller ble påvist mellom kvinner og menn i 2007. En stor andel av pasientene begge år ønsket også å motta medikamentell behandling, henholdsvis 72 prosent i 2003 og 75 prosent i 2007. Med hensyn til *behandling med medisiner* ble det ikke påvist forskjeller mellom kvinner og menn. De minst etterspurte behandlingsformene ved begge undersøkelser var *samtaler i gruppe* og *samtaler hvor dine nærmeste deltar*. Med hensyn til behandlingsformene *samtaler i grupper* og *samtaler hvor dine nærmeste deltar*, viste resultatene, begge år, at kvinner i større grad enn menn ønsket disse behandlingsformene. Flere kvinner enn menn ønsket også, begge år, at det skulle utarbeides et treningsopplegg som skulle hjelpe dem til å mestre egne psykiske plager.

Pasientenes rapporterte ønske om behandling ble undersøkt i forhold til pasientens opplevde innleggelsesstatus, med andre ord om de opplevde innleggelsen som frivillig eller ikke. Pasientene som opplevde å være frivillig innlagt, ønsket i større grad å motta de ulike behandlingsformene sammenlignet med pasienter som svarte at innleggelsen ikke var frivillig. Blant pasientene som opplevde innleggelsen som frivillig var det om lag 80 prosent som ønsket *behandling med medisiner* og over 70 prosent som ønsket *treningsopplegg for å mestre problemene sine*. Blant pasientene som ikke opplevde innleggelsen som frivillig, var det under halvparten som ønsket *behandling med medisiner* og om lag 40 prosent som ønsket å få utarbeidet et *treningsopplegg for å mestre egne plager*. Den mest populære behandlingsformen; *samtale med én behandler*, var også ønsket i mindre grad blant pasienter som ikke opplevde innleggelsen som frivillig. Over 90 prosent av de som opplevde innleggelsen som frivillig ønsket samtale med behandler, mens 70 prosent av de som ikke ønsket innleggelse ønsket samtale med behandler.

Disse resultatene gjør at det blir relevant å stille spørsmål ved hvilke behandlingsformer behandlingsapparatet ser som egnede og ideelle når pasientene selv ikke ønsker å være innlagt, og at det vil være en utfordrende og ressurskrevende oppgave å tilrettelegge et godt og utbytterikt behandlingstilbud for denne pasientgruppen.

1.3.4 Samsvaret mellom pasientens ønske om behandling og den behandlingen som er mottatt

Vi undersøkte andel pasienter som svarte at de hadde ønsket et behandlingstilbud og samtidig mottatt dette tilbudet i løpet av behandlingsoppholdet. Resultatene viste at sam-

svaret var høyt for behandlingsformene *behandling med medisiner* og *samtaler med én behandler*. Av pasienter som rapporterte at de ønsket behandling med medisiner rapporterte 99 prosent at de også mottok denne behandlingen i 2007 (96 prosent i 2003). Av pasientene som ønsket *samtaler med én behandler* mottok 97 prosent av pasientene dette behandlingstilbudet i 2007 (92 prosent i 2003). For de øvrige behandlingsformene varierte samsvaret mellom ønsket og mottatt behandlingsform mellom 40 og 70 prosent i de respektive årene.

Generelt hadde graden av mottatt ønsket behandlingsform økt mellom 2003 og 2007. Det vil si at flere pasienter mottok den behandlingen de hadde ønsket i 2007 sammenlignet med tilsvarende resultater fra 2003. Unntaket var for behandlingsformen *treningsopplegg for å mestre plagene dine*. I 2007 var samsvaret mellom ønsket og mottatt behandling på 44 prosent. Tilsvarende tall for 2003 var 64 prosent. Blant pasientene som ønsket dette tilbudet var det altså en mindre andel som fikk oppfylt ønsket i 2007 enn i 2003. En av årsakene til dette kan være at behandlingsformen er av mer generell karakter sammenlignet med de andre behandlingsformene, og dermed kan man også forvente større variasjon i besvarelsene. Videre kan den lave andelen pasienter som har fått det ønskede treningsopplegget også innebære at det mottatte treningsopplegget ikke møter det behovet for trening som pasienten selv opplever at han/hun har.

Mellom fem og 15 prosent av de innlagte pasientene mottok en type behandling de selv ikke ønsket i løpet av sitt opphold i det psykiske helsevernet for voksne. For eksempel rapporterte 13 prosent av pasientene i 2003 og 2007 at de hadde mottatt behandling med medisiner i løpet av oppholdet til tross for at denne typen behandling ikke var ønsket. I 2007 rapporterte også 14 prosent av pasientene at de hadde mottatt skjerming på eget avsnitt eller på eget rom i posten til tross for at de ikke ønsket denne typen behandling.

Resultatene som ble rapportert i kapittel 6 er i overensstemmelse med andre resultater på feltet. For eksempel viser resultater fra Kunnskapssentrets undersøkelse av brukererfaringer i poliklinikker for voksne i 2004, at omtrent alle brukerne som hadde behov for *samtaler med én behandler* mottok en slik type behandling. For behandlingsformene *samtaler i gruppe* og *samtaler hvor de nærmeste deltar* var det en relativt stor andel av brukerne som fikk dette tilbudet (Dahle, et al., 2004). Med hensyn til behandlingsformen *treningsopplegg for å mestre egne plager* svarte nesten 30 prosent av brukerne i Dahle og kollegers undersøkelse at de mente de hadde behov for denne typen behandling, men at det av disse var kun en tredjedel som mottok et slikt tilbud.

1.3.5 Konklusjon: Samsvaret mellom ønsket og mottatt behandling

Det var et høyt samsvar mellom det behandlingstilbudet pasientene ønsket og det behandlingstilbudet de mottok i løpet av oppholdet i det psykiske helsevernet for voksne. Dette betyr at majoriteten av de innlagte pasientene mottok et tilbud som var i overensstemmelse med deres egne ønsker. Til tross for dette er det for en mindre, men betydelig andel av pasientene fortsatt et avvik mellom den behandlingsformen de ønsket og det de har mottatt. Dette indikerer et forbedringspotensial i tjenesteutformingen for å bedre være i stand til å møte pasientenes egne ønsker og preferanser.

1.4 Pasientens opplevde innflytelse på behandlingstilbudet

I kapittel 7 undersøkte vi om pasientens erfaringer tilsa at han/hun hadde blitt tatt med på råd når behandlingstilbudet skulle utformes og også om pasienten opplevde at hans eller hennes synspunkter ble tatt hensyn til når behandlingstilbudet skulle utformes. Disse to spørsmålene ble brukt for å undersøke om pasienten opplevde at han/hun kunne påvirke eller hadde innflytelse på det mottatte behandlingstilbudet.

I overkant av 30 prosent rapporterte i 2003 og 2007 at de i liten eller i svært liten grad hadde blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet. Tilsvarende rapporterte i

underkant av 30 prosent av pasientene at de i stor eller svært stor grad hadde blitt tatt med på råd. Henholdsvis 28 og 27 prosent (i 2003 og 2007) av pasientene svarte at deres synspunkter hadde liten eller ingen påvirkning på det behandlingstilbudet de hadde mottatt ved institusjonen, mens 27 prosent av de innlagte pasientene opplevde at deres synspunkter i stor grad hadde blitt tatt hensyn til når behandlingstilbudet skulle utformes. Små forskjeller ble påvist mellom pasientene i 2003 og 2007.

Dette resultatet indikerer at man i det psykiske helsevernet for voksne fortsatt må jobbe med brukervedvirkning. Brukervedvirkning innebærer at den enkelte pasient skal ha mulighet til å utøve innflytelse på det behandlingstilbudet som mottas og aktivt medvirke til, og ta beslutninger om forhold som angår dem. Resultatene viser imidlertid at en så stor andel som 30 prosent av pasientene begge år ikke opplevde å bli spurt om råd i forbindelse med behandlingsopplegget, og at i underkant av 30 prosent av pasientene opplevde at egne synspunkter i liten grad hadde påvirket det behandlingstilbudet de faktisk hadde mottatt.

Et sentralt spørsmål i denne sammenhengen blir også *hvilke* pasienter som opplevde at de hadde liten innflytelse på sitt eget behandlingstilbud. Vi fant at menn i mindre grad enn kvinner opplevde å bli tatt med på råd når behandlingstilbudet skulle utformes. Menn opplevde også i større grad enn kvinner at deres synspunkter kunne påvirke det behandlingstilbudet som ble mottatt. Yngre pasienter rapporterte også at de i begrenset grad hadde innflytelse på sitt eget behandlingstilbud, både med hensyn til å bli spurt om råd når behandlingstilbudet ble utarbeidet, men også i form av en opplevelse av at deres synspunkter i liten eller svært liten grad ble tatt hensyn til. Enslige pasienter rapporterte også at de i mindre grad ble tatt med på råd, og at deres synspunkter i mindre grad ble tatt hensyn til enn pasienter som var gifte eller registrerte samboere.

Sykehuspasienter rapporterte gjennomgående lavere opplevd innflytelse på eget behandlingstilbud enn DPS-pasienter og pasienter ved andre døgninstitusjoner. Pasienter som hadde vært innlagt i mindre enn en uke og pasienter som hadde vært innlagt i over ett år rapporterte både i 2003 og 2007 at de i liten grad ble rådspurt når behandlingstilbudet skulle utformes.

Ikke uventet var pasienter som opplevde innleggelsen som frivillig mer tilbøyelig til å hevde at de hadde blitt tatt med på råd ved utarbeidelse av behandlingstilbudet og at det var tatt hensyn til deres synspunkter ved utformingen av behandlingstilbudet. Pasienter som var frivillig innlagte rapporterte også at deres synspunkter i større grad påvirket det behandlingstilbudet som ble mottatt enn pasienter som rapporterte at innleggelsen ikke var frivillig.

1.5 Konklusjon: Pasientens innflytelse på behandlingstilbudet ved institusjonen

Målet med brukervedvirkning er at det skal bidra til økt kvalitet på tjenestene og at pasienten med dette får økt innflytelse over eget liv og egen livskvalitet. Pasienten skal oppleve at egne bidrag betyr noe og at de har reell innflytelse på hvordan tilbudet skal utformes. Dette innebærer at pasienten medvirker i valg, utforming og anvendelse av de tilbud som er tilgjengelige, noe som igjen vil innebære større autonomi, myndighet og kontroll over eget liv (Larsen, Aasheim & Nordal, 2006). Resultatene i denne rapporten betyr at man i døgninstitusjoner for voksne fortsatt må jobbe aktivt med å øke pasientenes opplevde innflytelse på sitt eget behandlingstilbud.

Resultatene for 2003 og 2007 viser at pasientenes opplevelse av å bli tatt med på råd var relativt uendret til tross for at man i løpet av de senere årene har rettet søkelyset mot brukervedvirkning i det psykiske helsevernet. Videre har en relativt stor andel av pasientene svart at de i liten grad ble tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet, og at deres synspunkter i liten grad påvirket det behandlingstilbudet de mottok ved institusjonen.

Å øke pasientenes innflytelse på det behandlingstilbudet de mottar, vil også kunne tenkes å bedre samsvaret mellom ønsket og mottatt behandling som vi så på i kapittel 6. Dette kan

kanskje gjøre seg spesielt gjeldende i forhold til behandlingsformen "utarbeidelse av et treningsopplegg for å mestre plagene dine". Ved å øke pasientenes opplevde innflytelse på det behandlingstilbudet som gis, kan man i større grad tilpasse opplegget til de behov pasientene har. Som nevnt tidligere mottok pasienter som ønsket dette behandlingstilbudet i mindre grad i 2007 enn i 2003.

1.6 Pasientens tilfredshet med behandlingstilbudet og pasientens utbytte av behandlingen

I kapittel 8 undersøkte vi pasientenes opplevde tilfredshet med, og utbytte av behandlingen de mottok. Vi undersøkte også om det fantes systematiske forskjeller i opplevd tilfredshet med utbytte av behandlingen mellom ulike grupper innlagte, ulike institusjonstyper og andre sentrale trekk ved behandlingstilbudet. Pasientenes opplevelse av og tilfredshet med det mottatte behandlingstilbudet har i økende grad blitt vektlagt ved evalueringen av tjenester til mennesker med psykiske lidelser. Det har også blitt hevdet at med et økt fokus på brukermedvirkning og pasienters rettigheter, også har økt pasienters bevissthet i forhold til sine egne rettigheter.

1.6.1 Generell tilfredshet og utbytte av behandlingen

De innlagte pasientene begge år var i hovedsak fornøyde med det behandlingstilbudet de samlet sett hadde mottatt. Over halvparten av pasientene svarte at de i stor eller svært stor grad var fornøyde med behandlingstilbudet. Kun små forskjeller ble påvist mellom undersøkelsen i 2003 og 2007. 17 prosent av pasientene begge år rapporterte imidlertid at de i svært liten grad eller i liten grad var fornøyde med det behandlingstilbudet de hadde mottatt i løpet av oppholdet. Tilfredshet med behandlingen var nært knyttet til pasientenes opplevde utbytte av behandlingen.

I 2003 rapporterte i alt 48 prosent av pasientene at deres utbytte av behandlingsoppholdet hadde vært stort eller svært stort, mens 18 prosent svarte at de i liten grad eller i svært liten grad hadde hatt utbytte av den behandlingen de hadde mottatt. I 2007 rapporterte 41 prosent av pasientene at de hadde fått svært stort eller stort utbytte av behandlingen de hadde mottatt, mens 16 prosent svarte at de i svært liten grad eller i liten grad hadde hatt utbytte av den behandlingen. Pasientenes opplevde utbytte hadde gått noe ned fra 2003 til 2007.

Pasientene i 2007 vurderte i tillegg til det samlede utbytte av behandlingen også utbyttet av mer spesifikke behandlingsformer som for eksempel *behandling med medisiner, samtaler med en behandler, treningsopplegg for å mestre egne plager og skjerming på eget rom eller avsnitt på posten*. Pasientene var generelt mer kritiske i sin vurdering av utbyttet av de spesifikke behandlingsformene enn ved vurderingene av det samlede utbyttet. I alt 18 prosent av pasientene rapporterte at de ikke hadde fått noe utbytte av behandlingsformen *samtaler i gruppe*, 19 prosent rapporterte at de ikke hadde fått noe utbytte av samtaler hvor også pasientens nærmeste var inkludert. I alt 40 prosent av pasienter hadde mottatt behandlingsformen *skjerming på eget avsnitt eller eget rom i posten* og en tredjedel av disse rapporterte at de hadde fått lite eller intet utbytte av denne behandlingsformen. Til sammenligning rapporterte en andel på seks prosent at de ikke hadde fått noe utbytte av den samlede behandlingen ved institusjonen.

1.6.2 Hvilke pasienter rapporterte at de er minst fornøyde og har minst utbytte av behandlingen?

De yngste og de eldste pasientene var minst fornøyde med behandlingstilbudet. Enslige pasienter var mindre fornøyde enn gifte pasienter. Sykehuspasienter var også mindre fornøyde med behandlingstilbudet enn pasienter ved DPS-ene eller andre institusjoner. Det

opplevde utbyttet av behandlingen økte med oppholdets varighet. Pasienter som selv ønsket å være innlagt var mer fornøyde med behandlingen og hadde hatt et høyere utbytte av behandlingen enn pasienter som ikke ønsket å være innlagt.

Pasientenes samlede vurdering av oppholdet var i hovedsak positiv. Den største andelen av pasientene begge år rapporterte at de var ganske fornøyde eller svært fornøyde med oppholdet ved institusjonen. Kun små endringer ble påvist mellom 2003 og 2007, men tallene indikerte at en noe større andel av pasientene i 2007 rapporterte at de var svært fornøyde med oppholdet.

1.6.3 Konklusjon: Pasientenes tilfredshet med behandlingstilbudet og pasientenes utbytte av den mottatte behandlingen

Pasientene som var innlagte ved døgninstitusjoner for voksne var i hovedsak fornøyde med behandlingstilbudet de mottok, og videre også med det utbyttet de hadde fått av den mottatte behandlingen. Tidligere brukerundersøkelser har vist at pasienter som velger å delta i slike undersøkelser ofte er mer fornøyde sammenlignet med pasienter som ikke deltar. Vi kan ikke utelukke at resultatene kunne vært noe forskjellige, hvis alle pasientene hadde svart på disse undersøkelsene. Det kan være slik at det er de mest fornøyde pasientene som har valgt å besvare spørreskjemaet i 2003 og 2007, noe som gjør at vi får et skjevt bilde av pasientenes tilfredshet med og også utbyttet av behandlingen. Det er imidlertid verdt å merke seg at svarprosenten er betydelig høyere enn andre undersøkelser av døgnpasienter i det psykiske helsevernet

1.7 Pasientens tilfredshet med informasjonen som ble mottatt under oppholdet

Kapittel 9 undersøkte hvordan de innlagte pasientene opplevde kvaliteten på informasjonen de hadde mottatt i løpet av oppholdet. Pasientene ble bedt om å vurdere informasjonen samlet sett, og i tillegg vurdere kvaliteten på informasjonen om mer spesifikke aspekter ved behandlingstilbudet, som for eksempel informasjon om diagnose, videre planer for behandlingsoppholdet og hvilke muligheter pasienten har til å klage på oppholdet eller den behandlingen som ble gitt.

1.7.1 Generell vurdering av informasjonen de hadde mottatt i løpet av oppholdet

Pasientene var fornøyde med den samlede informasjonen de hadde mottatt i løpet av behandlingsoppholdet. Svarfordelingene var relativt like i 2003 og i 2007, men en litt større andel av pasientene i 2007 rapporterte at de synes informasjonen de hadde mottatt i løpet av oppholdet var svært god.

Pasientene begge år var generelt sett mindre fornøyde med informasjonen de hadde mottatt om konkrete aspekter ved behandlingsoppholdet. Eksempelvis svarte 24 prosent av pasientene at de opplevde informasjonen de hadde fått knyttet til diagnose var dårlig eller svært dårlig. Til sammenligning rapporterte 16 prosent at informasjonen de hadde mottatt samlet sett var dårlig eller svært dårlig.

1.7.2 Kvaliteten på informasjon og trekk ved behandlingstilbudet

Pasientenes rapporterte tilfredshet med kvaliteten på informasjonen de hadde mottatt varierte med type institusjon. Pasienter ved DPS var mer fornøyde med informasjonen om mer spesifikke aspekter knyttet til oppholdet, slik som informasjon om diagnose, behandlingsmuligheter, bruken av medisiner, planene for oppholdet, mulighetene for å klage og informasjon om oppholdets lengde enn det sykehuspasienter var. Pasienter som ønsket å

være innlagte var også mer fornøyd med informasjonen enn pasienter som svarte at innleggelsen ikke var ønsket. Dette gjelder for informasjonen de hadde mottatt samlet sett, men også for informasjonen om mer konkrete aspekter av behandlingstilbudet.

1.7.3 Konklusjon: Pasientenes vurdering av informasjonen de har mottatt i løpet av behandlingsoppholdet

Pasientene var fornøyde med informasjonen de mottok i løpet av behandlingsoppholdet samlet sett, men at en relativt stor andel av pasientene begge år var mindre fornøyde med informasjonen de mottok om mer konkrete aspekter. Svarfordelingene på informasjonsspørsmålene var relativt like både i 2003 og 2007, og indikerte at man i det psykiske helsevernet for voksne fortsatt må arbeide med informasjon som en nødvendig betingelse for økt brukermedvirkning blant de innlagte pasientene.

1.8 Pasientens vurdering av personalet ved institusjonen

I begge undersøkelser vurderte pasientene atferden til leger, psykologer og det øvrige personalet på posten. Flere ulike aspekter av atferden ble vurdert. Disse var:

- 1) Respektene dine synspunkter og meninger.
- 2) Evne til å lytte og forstå.
- 3) Gi råd om spørsmål du har hatt.
- 4) Å være tilgjengelig for samtale og kontakt.

Kapittel 10 og 11 undersøkte pasientenes vurderinger av atferden til leger og psykologer og postens øvrige ansatte. Vi undersøkte også om det var systematiske forskjeller i pasientenes vurderinger av atferden til leger, psykologer og det øvrige personalet basert på egenskaper ved tjenestetilbudet og egenskaper ved pasientene.

1.8.1 Generell vurdering av atferden til leger, psykologer og øvrig personale

Pasientene syntes gjennomgående å være fornøyde med atferden til leger og psykologer ved posten. Mellom 58 og 67 prosent av pasientene begge år vurderte de ulike aspektene ved legers og psykologers atferd som bra eller svært bra. Mest fornøyde var pasientene med legers og psykologers evne til å lytte og forstå samt også deres evne til å respektere deres synspunkter og meninger. Tilsvarende var pasientene også gjennomgående fornøyde med atferden til det øvrige personalet ved posten. Mest fornøyde var pasientene med det øvrige personalets atferd relatert til det å være tilgjengelige for samtale og kontakt samt deres evne til å lytte og forstå.

Pasientene var mer fornøyde med atferden til det øvrige personalet enn med atferden til leger og psykologer. I 2003 vurderte mellom 68 og 73 prosent atferden til det øvrige personalet som god eller svært god. Tilsvarende tall for leger og psykologer samme år var mellom 58 og 64 prosent. Pasientene i 2007 var også mer fornøyde enn pasientene i 2003. En større andel av pasientene i 2007 svarte at de var mer fornøyde med personalets evne til å respektere pasientens synspunkter og meninger, deres evne til å lytte og forstå, deres evne til å gi råd om spørsmål de har hatt samt å være tilgjengelige for samtale og kontakt med pasienten enn tilsvarende resultater i 2003 undersøkelsen.

1.8.2 Systematiske forskjeller basert på egenskaper ved pasienten og egenskaper ved tjenestetilbudet

I 2007 vurderte kvinner atferden til leger og psykologer som mer positiv enn menn. Kvinner var mer fornøyde med leger og psykologers tilgjengelighet for samtale og kontakt, deres

evne til å lytte og forstå samt deres evne til å respektere pasientens synspunkter og meninger. Tilsvarende var også kvinner mer fornøyde med atferden til det øvrige personalet enn menn. Vurderingene av legers, psykologers og det øvrige personalets atferd blir mer positiv jo eldre pasienten blir. Graden av positive vurderinger av personalets atferd øker også med oppholdets varighet. Dette betyr at pasienter som hadde vært innlagt ved institusjonen over lang tid også vurderte atferden til leger, psykologer og det øvrige personalet som mer positiv enn pasienter som hadde vært innlagt ved institusjonen i en kortere tidsperiode.

1.8.3 Konklusjon: Pasientens vurdering av personalet ved institusjonen

De innlagte pasientenes vurdering av atferden til leger, psykologer og det øvrige personalet ved institusjonen var gjennomgående positiv. Leger og psykologers evne til å lytte til og forstå pasienten ble spesielt vurdert som bra eller svært bra av pasientene. De innlagte pasientene i 2007 vurderte de ulike aspektene ved atferden til leger og psykologer som mer positive enn tilsvarende tall for 2003. Atferden til det øvrige personalet ved institusjonen blir vurdert som noe bedre enn atferden til leger og psykologer. Spesielt det øvrige personalets tilgjengelighet i forhold til samtaler og kontakt ble vurdert som mer positiv enn leger og psykologers tilsvarende atferd.

1.9 Pasientens vurdering av planlegging av og behov for tjenester etter utskrivning

Kapittel 12 omhandlet pasientenes opplevelse av behov for tjenester etter utskrivning. Dette kapitlet undersøkte også om pasientene hadde fått utarbeidet planer for tilbudet etter utskrivning. I 2007 ble pasientenes kjennskap til individuell plan undersøkt, denne informasjonen ble ikke etterspurt i 2003.

Den største andelen av pasientene begge år ønsket fortsatt å være innlagt i døgninstitusjoner for voksne, mens i overkant av 20 prosent begge år svarte at de ønsket å bli skrevet ut ved registreringstidspunktet. En andel på 5-6 prosent mente at de burde ha blitt skrevet ut på et tidligere tidspunkt.

1.9.1 Planlegging av tilbudet etter utskrivning, 2003

I 2003 hadde om lag halvparten av pasientene fått utarbeidet planer for tilbudet etter utskrivning. Av de pasientene som hadde fått utarbeidet slike planer i løpet av behandlingsoppholdet hadde 86 prosent blitt trukket aktivt med i utarbeidelsen av denne.

Vi undersøkte også hvilke pasienter som manglet en plan for tjenestetilbudet etter utskrivning. Det var særlig de nyinnlagte pasientene som ikke hadde en slik plan i 2003. For pasienter som hadde vært innlagt i over en måned forelå det planer for, eller det var ikke behov for planer for drøyt 60 prosent av pasientene. Andelen som mente de ikke hadde behov for planer for tjenestetilbudet etter utskrivning økte med oppholdets varighet, fra tre prosent blant pasienter som hadde vært innlagt i under en uke til syv prosent blant pasienter som hadde vært innlagt i over ett år. Dette kan være knyttet til resignasjon med tanke på mulighetene for å bli utskrevet i løpet av de nærmeste ukene, snarere enn at man ikke trenger en plan i tilfelle utskrivning.

Pasienter som var innlagt ved *andre døgninstitusjoner* hadde i mindre grad fått utarbeidet en plan for tjenestetilbudet etter utskrivning enn pasienter ved sykehus og pasienter ved DPS. Utarbeidelsen av planer for tjenestetilbudet etter utskrivning økte også med antall innleggelser. Pasienter som rapporterte at innleggelsen i det psykiske helsevernet for voksne var frivillig hadde også i større grad fått utarbeidet en plan for å dekke tjenestetilbudet etter utskrivning enn pasienter som rapporterte at innleggelsen ikke var ønskelig.

1.9.2 Bruk av individuell plan, 2007

Majoriteten av utvalget hadde hørt om retten til å ha en individuell plan (63 prosent), mens under halvparten av pasientene svarte at de hadde fått utarbeidet en slik plan (43 prosent).

For pasienter som nettopp hadde blitt innlagt, manglet en individuell plan for over halvparten. For pasienter som hadde vært innlagt i mer enn et halvt år forelå det en plan for over 55 prosent, mens det manglet for en tredjedel. I underkant av 10 prosent av alle pasientene svarte at de ikke hadde behov for en individuell plan. Utarbeidelse av individuelle planer varierte også med demografiske karakteristika og egenskaper ved tjenestetilbudet. Eldre pasienter hadde i mindre grad fått utarbeidet en individuell plan enn yngre pasienter. Videre hadde færre av pasienter ved sykehusavdelinger fått utarbeidet en individuell plan enn pasienter ved DPS og de øvrige døgningstusjonene. Vi fant også at andelen pasienter som hadde fått utarbeidet en individuell plan økte med antall innleggelser i det psykiske helsevernet for voksne.

1.9.3 Behandlingstilbud etter utskriving

Det mest etterspurte behandlingstilbudet etter utskriving var poliklinisk behandling, etterfulgt av ønske om fortsatt døgntilbud ved en psykiatrisk institusjon. Andelen som ønsket fortsatt døgnoophold var 56 prosent i 2007, mens dette dreide seg om 54 prosent av pasientene i 2003. Det er altså stadig slik at over halvparten av pasientene, på tellingstidspunktet, ønsket et døgntilbud fra det psykiske helsevernet i tiden fremover.

Pasienter som ikke hadde fått utarbeidet planer for tjenestetilbudet etter utskriving ønsket i større grad å være innlagt ved døgningstusjonen sammenlignet med pasienter som hadde fått utarbeidet slike planer. Pasienter som hadde fått planlagt tilbudet etter utskriving ønsket i større grad behandling i form av et dagtilbud, poliklinisk behandling eller behandling hos en privatpraktiserende psykolog eller psykiater. Tilsvarende ønsket pasienter som hadde fått utarbeidet en individuell plan i større grad å motta et dagtilbud, poliklinisk behandling eller behandling hos en privatpraktiserende psykolog eller psykiater etter å ha blitt skrevet ut fra døgningstusjonen.

1.9.4 Konklusjon: Planer etter utskriving

I 2003 hadde over 50 prosent fått utarbeidet en plan for oppfølgingen etter utskriving fra døgningstusjonen. I 2007 hadde 43 prosent av pasientene fått utarbeidet en individuell plan. Pasienter som hadde slike planer ønsket i mindre grad et fortsatt døgntilbud enn pasienter som ikke hadde fått utarbeidet en slik plan. Kanskje er det derfor mulig å hevde at utarbeidelsen av slike planer medfører høyere forutsigbarhet for pasienten, altså at han/hun i større grad vet og har kontroll over hvilken type oppfølging som følger etter utskriving. Dette kan igjen tenkes å bidra til at pasienten har behov for tjenester på et lavere omsorgsnivå enn pasienter som ikke har fått utarbeidet en plan for det videre behandlingstilbudet.

Individuelle planer skal utarbeides for pasienter som har behov for langvarige og koordinerte tjenester. Utvalgsskjevheten i denne undersøkelsen er knyttet til at pasienter med de mest alvorlige psykiske lidelsene kan være underrepresentert. Da ville man forventet at andel pasienter hvor individuell plan er uaktuell, som var åtte prosent, var høyere sammenlignet med den ordinære pasientregistreringen. Dette var imidlertid ikke tilfelle. I pasientregistreringen var individuell plan uaktuelt eller ikke ønsket av pasienten for en andel på 13 prosent av alle pasientene. Brukerundersøkelsen har imidlertid en høyere andel pasienter med kortere opphold sammenlignet med døgningstusjonen, og pasienter med kort opphold har i mindre grad fått etablert en individuell plan.

1.10 Tvang i løpet av behandlingsoppholdet

Kapittel 14 retter fokus mot pasientenes opplevelse av tvang i løpet av behandlingsoppholdet. Det er viktig å bemerke at kapittel 14 omhandler pasientenes *opplevelse* av tvang, og ikke den formelle statusen i henhold til psykisk helsevernloven. Pasientens formelle status korresponderer heller ikke nødvendigvis med pasientens opplevelse av å være utsatt for tvang. I en studie opplevde for eksempel 65 prosent av pasientene som ble tvangsinnlagt dette som tvang, mot 29 prosent av de som var frivillig innlagt (Westrin & Nilstun 2000). Flere har pekt på at få innleggelser er klart frivillige eller ufrivillige (Monahan et al., 1999), og med dette påpekt at pasienten selv kan være ambivalent i forhold til behovet for behandling.

Henholdsvis 16 og 17 prosent av pasientene i 2003 og 2007 rapporterte at innleggelsen ikke var frivillig. I 2007 svarte flere menn at innleggelsen ikke var frivillig enn kvinner. En høyere andel yngre pasienter rapporterte også at de ikke ønsket å være innlagt i det psykiske helsevernet for voksne.

I denne rapporten ble også pasientens opplevelse av å ha mottatt en behandling de ikke ønsker sett på som en indikasjon på *opplevd tvang*. Andelen pasienter som hadde mottatt en behandling de ikke ønsker, holdt seg relativt stabil i perioden mellom 2003 og 2007 og andelen pasienter som rapporterte at de hadde mottatt en type behandling de ikke ønsket varierte mellom fire og 12 prosent begge år. Flest pasienter rapporterte at de hadde mottatt behandling med medisiner til tross for at denne behandlingsformen ikke var ønsket, mens fire prosent av pasientene i 2003 og 2007 rapporterte at de hadde mottatt behandlingsformen *samtaler der dine nærmeste deltar* uten å ønske denne.

Menn ble oftere behandlet mot sitt eget ønske med hensyn til behandlingsformene *samtaler med en behandler*, *samtaler i gruppe*, *samtaler der dine nærmeste deltar* og *utarbeidelse av et treningsopplegg for å mestre plagene dine*. Med unntak av behandlingsformen *samtaler med en behandler* mottar oftest yngre pasienter behandling de ikke selv ønsker. Enslige pasienter mottar oftere behandling de ikke ønsker. Med unntak av behandlingsformen *samtaler med en behandler* viser resultatene at sykehuspasienter oftere mottar behandling de ikke ønsker sammenlignet med DPS-pasienter og pasienter ved andre døgninstitusjoner. Pasientens opplevelse av tvang i behandlingssituasjonen øker med lengde på oppholdet. Pasienter som har vært innlagt i lang tid opplever gjennomgående oftere at de mottar en behandling som de selv ikke ønsket.

1.10.1 Tvang i brukerundersøkelsen i 2007

Pasientene ble bedt om å angi hvilken formalitet de var innlagt under i psykisk helsevernloven. I alt syv prosent av pasientene rapporterte at de var tvangsinnlagt til observasjon, mens 12 prosent svarte at de var tvangsinnlagt på ubestemt tid. Tall fra den ordinære pasientregistreringen gjennomført i 2007 viste at 29 prosent av pasientene var innlagt under tvang på registreringstidspunktet, mens altså 19 prosent var under tvungent psykisk helsevern i brukerundersøkelsen. Disse tallene indikerer at utvalget som deltok i brukerundersøkelsen er skjevfordelt da mange av pasientene som er innlagt under tvungent vern mest sannsynlig ikke har deltatt i brukerundersøkelsen.

Majoriteten av pasientene hadde i liten grad eller i svært liten grad følt seg personlig krenket i løpet av oppholdet. Men en andel på 28 prosent (450 av 1831 pasienter) svarte at de hadde opplevd å bli personlig krenket i løpet av behandlingsoppholdet. Av disse rapporterte 130 pasienter, åtte prosent, at de hadde blitt svært alvorlig krenket i løpet av behandlingsoppholdet.

Vi undersøkte også om det finnes forskjeller i opplevd personlig krenkelse under oppholdet basert på sentrale kjennetegn ved pasienten som kjønn, alder og utdanning. Det var ingen statistisk signifikante forskjeller mellom menn og kvinner. Resultatene viste også at det er de yngste pasientene som i størst grad rapporterer at de har opplevd personlige krenkelser, jo eldre pasienten blir jo mindre krenkelse har han/hun opplevd i løpet av oppholdet. Enslige

har i høyere grad opplevd å bli personlig krenket under oppholdet enn gifte/samboende. Pasienter innlagt ved sykehus rapporterte i større grad at de hadde vært utsatt for personlige krenkelser enn pasienter ved DPS og ved andre døgninstitusjoner. Med hensyn til institusjonserfaring viser resultatene at pasientene som har vært innlagt flere ganger også rapporterer en høyere grad av personlig krenkelse. Tilsvarende resultater finner vi med hensyn til oppholdslengde, altså pasienter som har vært innlagt i lengre tid rapporterer også en høyere grad av opplevd krenkelse. Våre resultater viser også at opplevelsen av å bli personlig krenket i løpet av behandlingsoppholdet varierer med pasientens opplevelse av om innleggelsen er frivillig eller ikke. Pasienter som opplever at de er innlagt mot sin vilje rapporterer i større grad at de har opplevd å bli personlig krenket sammenlignet med pasienter som svarer at de selv ønsket å bli innlagt ved døgninstitusjoner i det psykiske helsevernet for voksne.

1.10.2 Konklusjon: Opplevd tvang i behandlingen

I alt 19 prosent av pasientene opplevde at de var underlagt tvang i brukerundersøkelsen, mens i den ordinære pasientregistreringen ble det rapportert at 29 prosent i 2007 var underlagt tvungent psykisk helsevern på registreringstidspunktet. Dette indikerer at brukerundersøkelsen er skjevfordelt med hensyn til tvang, og at en betydelig andel pasienter som er under tvungent psykisk helsevern ikke har deltatt i undersøkelsen.

Frihet, selvbestemmelse og verdighet er verdier som settes høyt i vårt samfunn. Dette er også verdier som er sentrale i det psykiske helsevernet. Mange av de innlagte pasientene opplever at de ikke får den nødvendige hjelpen de trenger, ikke får medvirke i så stor grad som de trenger og i tillegg opplever å ha blitt personlig krenket i løpet av behandlingsoppholdet. Vi har også funnet at pasienter som opplever at innleggelsen ikke var frivillig, i større grad vurderer sin tilfredshet, sitt utbytte og sin generelle fornøydhet som mindre positiv. Pasienter som ikke var frivillig innlagt var også mer misfornøyd med atferden til personalet på posten. Dette betyr at man ved å redusere andel pasienter som er ufrivillig innlagt kanskje også vil øke pasientenes generelle fornøydhet med det tilbudet de mottar i det psykiske helsevernet for voksne.

2 Innledning

2.1 Generelt om pasientregistreringen

SINTEF har siden 1979 med mellomrom på 4-5 år gjennomført landsomfattende registreringer av døgnpasienter i det psykiske helsevernet for voksne. Den siste registreringen ble gjennomført i november 2007. De gjennomførte registreringene bygger på et skjema med pasientopplysninger som fylles ut av personalet ved institusjonen hvor pasienten er innlagt. Formålet med disse registreringene er å skaffe til veie opplysninger om, og å belyse hvorvidt døgntilbudene i det psykiske helsevernet for voksne synes å være tilpasset de behov som pasienten har (Lilleeng et al., 2009). Registreringene skal i prinsippet omfatte alle de innlagte pasientene på en gitt registreringsdag. Lilleeng og kolleger estimerte oppslutningen om pasientregistreringen i det psykiske helsevernet for voksne og fant at oppslutningen ble estimert til 92 prosent for alle institusjoner i 2003 og til anslagsvis 86 prosent i 2007 (Lilleeng et al., 2009)¹.

I forbindelse med registreringene som ble gjennomført i november 2003 og november 2007 ble det bestemt at det også skulle gjennomføres en egen undersøkelse av de innlagte pasientenes egne erfaringer og synspunkter på behandlingstilbudet de mottar ved institusjonen. Pasientene ved de ulike døgninstitusjonene ble bedt om å fylle ut et spørreskjema som inkluderte spørsmål med relevans for det nåværende behandlingsoppholdet. Spørreskjemaet inkluderte også spørsmål som skulle kartlegge pasientenes behov for tjenester i perioden etter utskriving fra det psykiske helsevernet for voksne. Formålet med disse brukerundersøkelsene var å få et bilde av pasientens egne erfaringer, og kunnskap om det tjenestetilbudet de mottar, videre også pasientenes ønsker for videre behandling etter at de har blitt skrevet ut fra døgninstitusjonen. Undersøkelsene skulle mer spesifikt besvare følgende problemstillinger:

- Pasientenes egne ønsker når det gjelder døgnbehandling.
- Om behandlingstilbudet var i samsvar med pasienten egne ønsker.
- I hvor stor grad pasienten opplever å ha innflytelse på det mottatte behandlingstilbudet.
- Pasientens tilfredshet med behandlingstilbudet.
- Pasientens tilfredshet med informasjonen som ble mottatt under oppholdet.
- Pasientens vurdering av personalet ved institusjonen.
- Pasientens vurdering av planlegging av og behov for tjenester etter utskriving.
- Omfanget av individuell plan.
- Om pasienten opplever å ha blitt utsatt for tvang i løpet av oppholdet.

Formålet med denne rapporten er å oppsummere og analysere resultater fra brukerundersøkelsene som ble gjennomført i 2003 og 2007 med fokus på pasientenes erfaringer og ønsker for behandlingstilbudet de mottar i det psykiske helsevernet for voksne.

---

¹ For en nærmere beskrivelse av beregning av oppslutning om pasientregistreringen henvises leseren til rapporten "Døgnpasienter i det psykiske helsevernet for voksne 20. november 2007".

2.2 Brukermedvirkning

Brukermedvirkning er et sentralt tema i Opptrappingsplanen for psykisk helse (1999-2008). Det påpekes også i Stortingsmelding nummer 25 (1996-1997) "Åpenhet og helhet" at brukermedvirkning er et overordnet mål innen helse- og sosialtjenestene, og at dette også inkluderer tjenestene som tilbys i det psykiske helsevernet. Formålet er at tjenestene skal ta utgangspunkt i respekten for det enkelte menneske, noe som innebærer at pasienten selv skal kunne bidra til å utforme det tilbudet de mottar i samarbeid med kvalifisert fagpersonell. Videre er det et mål at tjenestene som tilbys skal legge mestrings- og brukerperspektivet til grunn og gjennom dette bidra til å bedre levekårene for mennesker som har psykiske lidelser. Mottakere av tjenester og ytelser skal selv aktivt medvirke i og ta beslutninger om forhold som angår dem. Brukermedvirkning forutsetter at man ikke skal betrakte den hjelpetrengende som en ensidig *mottaker* av tjenester, men at han eller hun skal innta en aktiv rolle i sin egen behandlingsprosess (Lov om pasientrettigheter). Brukermedvirkning kan relateres til *empowerment* tenkning fordi den forutsetter en økt myndiggjøring av brukeren, og empowerment dreier seg nettopp om styrke og mobilisere folks egne krefter.

Brukermedvirkningen kan foregå på ulike nivåer. På individnivået innebærer brukermedvirkning at pasienten som benytter seg av et tjenestetilbud skal få innflytelse i forhold til dette tilbudet. Det betyr mer spesifikt at pasienten medvirker i valg, utforming og bruk av de tilgjengelige tilbudene, noe som igjen vil innebære større autonomi, myndighet og kontroll over eget liv. På denne måten er brukermedvirkning på individnivået nært knyttet opp mot begrepet "empowerment". Brukermedvirkning er også sentralt på systemnivå. Her vil det innebære at pasientene inngår i et likeverdig samarbeid med tjenesteapparatet og er aktivt deltagende i planleggings- og beslutningsprosesser fra behandlingens begynnelse til behandlingens slutt. På politisk nivå er det viktig at brukerbegrepet og brukerorganisasjoner blir involvert i prosesser før beslutninger fattes.

3 Materialer og metode

3.1 Spørreskjema

Undersøkelsen som gjengis i denne rapporten ble gjennomført ved bruk av spørreskjema i 2003 og 2007. Formålet med dette spørreskjemaet var å kartlegge pasientenes egne erfaringer med og synspunkter på det behandlingstilbudet de mottar i døgninstitusjoner (sykehus², DPS og andre) i det psykiske helsevernet for voksne. Deltagelse i undersøkelsen var frivillig, og pasienten besvarte spørreskjemaet anonymt. Pasienten ble også informert om at opplysninger fra spørreskjemaet ikke kunne kobles opp mot andre opplysninger om pasienten. Etter at spørreskjemaene var besvart, la pasienten skjemaet i en vedlagt svarkonvolutt som ble åpnet av SINTEF.

Den praktiske gjennomføringen av undersøkelsene ble foretatt ved at spørreskjemaet ble sendt ut til døgninstitusjonene. Personalet i døgninstitusjonene ble deretter bedt om å videreformidle skjemaet til de innlagte pasientene. SINTEF har derfor ikke kontroll over hvilke pasienter som henholdsvis mottok og ikke mottok skjemaet. Eksempelvis kan det ikke utelukkes at personalet har valgt ut pasienter som etter deres vurdering ikke var i stand til å besvare skjemaet. Det finnes heller ikke muligheter for å kontrollere for at pasientene faktisk har fylt ut skjemaet selv, eller fått hjelp av personalet ved institusjonen til utfyllingen av spørreskjemaet.

Undersøkelsene som ble gjennomført i 2003 og 2007 er bygd opp som tverrsnittundersøkelser av et utvalg pasienter innlagt ved døgninstitusjoner i det psykiske helsevernet for voksne. Det er med andre ord ikke de samme individene som inngår i begge undersøkelsene. Et problem knyttet til tverrsnittundersøkelser er at vi ikke følger de samme individene over tid, og at vi derfor ikke kan si noe om årsakssammenhenger. Slike tverrsnittundersøkelser kan derimot gi informasjon om variasjon og sammenhenger mellom fenomener på ett tidspunkt. På grunn av at det samme skjemaet ble brukt i 2003 og 2007 kan vi sammenligne resultater fra disse to undersøkelsene der dette er hensiktsmessig.

3.2 Utvalgene

Spørreskjemaet i 2003 og 2007 ble levert ut til pasienter innlagt på en bestemt dag i november. Innsamlingsmåten vil påvirke resultatene sammenlignet med andre datainnsamlingsmetoder. I PasOpp bygger eksempelvis registreringene på spørreskjema utsendt til de som ble utskrevet i en bestemt periode. Resultatene fra våre undersøkelser vil derfor (til tross for lavere svarprosent blant de langtidsinnlagte) være mer representativ for de som til vanlig er innlagt ved en institusjon, enn for de som har vært innlagt eller utskrevet i løpet av ett år, ettersom de langtidsinnlagte på grunn av registreringsmetoden vil ha større sannsynlighet for å komme med i utvalget.

Tabell 3.1 viser demografiske karakteristika ved utvalgene i 2003 og 2007.

---

² Døgninstitusjoner omfatter i denne undersøkelsen sykehus, DPS og "andre døgninstitusjoner". I spørreskjemaet ble det ikke etterspurt informasjon om ulike avdelinger eller poster.

Tabell 3.1 Sentrale kjennetegn ved pasientene i undersøkelsene i 2003 og 2007. Antall og prosent. 2003 og 2007

		2003		2007	
		N=2259		N=1831	
Kjønn	Menn	954	45	734	44
	Kvinner	1 182	55	933	56
	Totalt	2 136	100	1 667	100
	Herav mangler	123		164	
Alder	Under 30	597	30	484	29
	30-39 år	484	24	339	20
	40-49 år	395	20	352	21
	50-59 år	258	13	267	16
	60-69 år	105	5	119	7
	70 år og eldre	142	7	109	7
	Totalt	1 981	100	1 670	100
	Herav mangler	278		161	
Utdanning	Eksamen fra universitet/høyskole	406	19	346	21
	Videregående skole/yrkesfaglig utdanning	995	47	750	46
	Grunnskole	640	30	499	30
	Ikke fullført grunnskole	63	3	42	3
	Totalt	2 104	100	1 637	100
	Herav mangler	155		194	
Sivilstatus	Gift, registrert partnerskap eller samboende	490	23	420	26
	Enslig	1 619	77	1 227	74
	Totalt	2 109	100	1 647	100
	Herav mangler	150		184	
Inntekt	Eget arbeid	370	16	263	14
	Fra ektefelles arbeid	65	3	38	2
	Pensjon, trygd, sosialhjelp o.l.	1 690	75	1 143	62
	Sykepengar	-	-	205	11
	Studielån	-	-	37	2
	Annen inntekt	96	4	117	6
	Liten eller ingen inntekt	68	3	47	2,6

Kvinner utgjorde den største andelen av pasientene begge år (henholdsvis 55 og 56 prosent). Flest pasienter var mellom 18 og 29 år gamle, disse pasientene utgjorde henholdsvis 30 og 29 prosent av pasientene i 2003 og 2007. Pasienter mellom 60 og 69 år gamle utgjorde den minste pasientgruppen i 2003, mens de eldste pasientene utgjorde den minste pasientgruppen i 2007. 47 prosent i 2003 og 46 prosent i 2007 rapporterte at de hadde fullført videregående skole eller yrkesfaglig utdanning, majoriteten av pasientene var også

enslige begge år. 75 prosent i 2003 og 62 prosent i 2007 rapporterte at deres viktigste inntekstkilde kom fra pensjon, trygd, sosialhjelp eller lignende.

Tallene i tabell 3.1 tegner derfor et bilde av pasientene bestående av kvinner under 30 år som i hovedsak har fullført videregående skole eller har yrkesfaglig utdanning. Majoriteten er av pasientene som har besvart undersøkelsene i 2003 eller 2007 er enslige, og får sin hovedinntekt fra pensjon, trygd, sosialhjelp eller andre offentlige støtteordninger.

3.3 Analyser

I en del sammenhenger undersøkes de bivariate sammenhengene mellom pasientenes svar og andre egenskaper, for eksempel kjønn, alder, type institusjon osv. Disse sammenhengene ble testet ved hjelp av kji-kvadrat tester, bruk av t-tester for uavhengige utvalg eller bruk av enveis variansanalyser. Dette for å dokumentere sammenhengenes styrke eller utsagnskraft. Der ikke annet er spesifisert refererer signifikante sammenhenger til statistisk signifikante sammenhenger på fem prosent nivå, to-sidig test.

Vi vil understreke at selv om sammenhengene er statistisk signifikante trenger ikke dette bety at den ene egenskapen påvirker den andre i kausal forstand, dels fordi det vil være høy grad av samsvar mellom slike egenskaper, og dels fordi sammenhengen kan være forårsaket av forhold som ikke fanges opp av undersøkelsen. Formålet er først og fremst av deskriptiv art, mer spesifikt å svare på problemstillingene som ble skissert tidligere i rapporten. Vi ønsker altså å kartlegge hvordan tilbudet er tilpasset til ulike brukergruppers egne synspunkter heller enn å si noe om kausale sammenhenger.

3.4 Variabler

Formålet med undersøkelsene var som nevnt å gi en systematisk beskrivelse av pasientenes opplevelse av innleggelsen i det psykiske helsevernet for voksne. Videre ønsket vi også å undersøke pasientenes synspunkter på behandlingstilbudet de har mottatt i løpet av behandlingsoppholdet.

I 2003 inkluderte spørreskjemaet 16 variabler, samt et utvalg demografiske variabler som kjønn, alder, utdanning og sivilstand. I 2007 ble spørreskjemaet endret noe, og det består av 33 variabler inkludert sentrale demografiske karakteristika. Spørreskjemaet i 2007 inkluderte flere spørsmål blant annet om behandlingens utbytte enn spørreskjemaet som ble brukt i 2003. En kort beskrivelse av variablene gis i de etterfølgende avsnittene.

Opplysninger om den nåværende innleggelsen: Pasienten ble i begge undersøkelsene bedt om å angi i om innleggelsen var frivillig eller ikke, lengden på det nåværende oppholdet, antall tidligere opphold i det psykiske helsevernet og om pasienten fortsatt ønsker å være innlagt. I 2007 ble pasienten i tillegg bedt om å angi innleggelsesformalitet i henhold til psykisk helsevernloven.

Behandlingstilbudet under oppholdet: Ulike kategorier ble brukt for å beskrive pasientens opplevelse av behandlingstilbudet under oppholdet. Felles for undersøkelsen i 2003 og 2007 var at pasienten ble bedt om å angi sine synspunkter på vanlige behandlingsformer, som eksempelvis behandling med medisiner, samtaler med behandler eller i gruppe og treningsopplegg for å mestre egne plager. Pasienten ble bedt om å angi hvilke behandlingsformer som var ønsket og hvilke behandlingsformer han eller hun hadde mottatt i løpet av oppholdet. I 2007 ble pasienten også bedt om å svare på om han/hun hadde ønsket og mottatt skjerming på eget avsnitt eller eget rom i posten. I tillegg ble pasienten bedt om å angi sin vurdering av noen sider ved behandlingstilbudet under det nåværende oppholdet, eksempelvis om pasienten ble tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet, og i hvilken grad pasienten har hatt utbytte av behandlingen. I tillegg til å vurdere overordnet utbytte av mottatt behandling ble pasientene i 2007 bedt om å vurdere utbyttet av ulike behandlingsformer som for eksempel behandling med medisiner, skjerming på eget avsnitt eller eget rom, og samtaler med en behandler eller i gruppe. I 2007 ble pasientene også bedt om å angi om han/hun hadde følt seg personlig krenket under oppholdet, og om

han/hun hadde vært utsatt for tiltak eller behandling mot egen vilje i løpet av behandlingsoppholdet.

Informasjon under oppholdet: Fem spørsmål i 2003 og sju spørsmål i 2007 ble brukt for å undersøke pasientens opplevelse av informasjonen som har blitt mottatt under oppholdet. Pasienten ble bedt om å vurdere informasjonen som har blitt mottatt på en skala fra 1) svært dårlig til 5) svært bra. Eksempler på inkluderte spørsmål var "Hva synes du om kvaliteten på informasjonen du har fått om diagnosen din og de plagene du har?" "Hva synes du om kvaliteten på informasjonen du har fått om de planene som er lagt for oppholdet ditt?" "Hvordan vurderer du samlet sett informasjonen du har fått under oppholdet ditt?". Spørreskjemaet i 2007 inneholdt også spørsmål om kvaliteten på informasjon om klagemuligheter og oppholdslengde.

Vurdering av andre sider ved oppholdet: I denne delen av spørreskjemaet, begge år, ble pasientene bedt om å vurdere atferden til leger, psykologer og det øvrige personalet ved institusjonen med hensyn til tilgjengelighet, evne til å lytte og forstå, evne til å gi råd om spørsmål som pasientene har hatt, og evne til å vise respekt for pasientens synspunkter og meninger.

Utskriving og videre behandling Pasientene ble bedt om å angi hvilket tilbud de ønsket fra det psykiske helsevernet i tiden etter utskrivning, som for eksempel poliklinisk behandling eller behandling hos privatpraktiserende psykolog eller psykiater. I 2007 hadde pasientene også muligheten til å angi om de ikke ønsket noen oppfølging fra det psykiske helsevernet etter utskrivning.

Botilbud: Pasientene ble bedt om å angi det botilbudet de har til vanlig og hvilket botilbud de selv ville foretrekke. Ulike botilbud ble skissert for pasienten, som for eksempel egen bolig, bofellesskap/kollektiv uten fast personell, døgnplass ved psykiatrisk institusjon og privatpleie. Pasienten ble bedt om å sette et kryss for å angi hvilket botilbud han eller hun har, og deretter hvilket botilbud pasienten ønsker/foretrekker. I 2003 inkluderte også spørreskjemaet spørsmål om pasienten hadde egen bolig å flytte tilbake til, om pasienten trengte hjelp til å få ordnet egen bolig og om pasienten ønsket at noen ser til ham eller henne, eller å ha muligheten til å kunne tilkalle hjelp dersom de ble skrevet ut til egen bolig.

2007: I tillegg til de ovennevnte spørsmålsbatteriene ble pasientene i 2007 bedt om å angi på en skala fra 1) Mye verre til 5) Mye bedre hvorvidt pasientens psykiske plager hadde endret seg fra innleggelsen. I tillegg ble pasienten bedt om å angi hvor godt fornøyd han eller hun var med sin psykiske helse på en skala fra 1) Kunne ikke vært verre, til 7) Kunne ikke vært bedre.

3.5 Svarprosent

De ordinære pasientregistreringene blant døgnpasientene som har blitt gjennomført med jevne mellomrom siden 1979 antas å være rimelig komplette, det vil si at man ved disse registreringene har fått et relativt komplett bilde av alle pasientene som er innlagte i det psykiske helsevernet for voksne på en bestemt dag. Ved pasientregistreringene er det personellet ved institusjonen som fyller ut registreringsskjemaet med informasjon om den enkelte pasient. I 2003 ble det registrert informasjon om 4200 innlagte pasienter, i 2007 ble informasjon registrert om 3505 pasienter.

2 259 pasienter besvarte spørreskjemaet i 2003. Svarprosenten, beregnet med utgangspunkt i totalt antall registrerte pasienter i den ordinære døgnregistreringen ble beregnet til 53,8 prosent. I tillegg ble også svarprosenten beregnet med utgangspunkt i gjennomsnittsbelegget i det psykiske helsevernet. I følge SAMDATA var gjennomsnittsbelegget (oppholdsdøgn/365) i 2003, 4 585 pasienter. Dette gir en svarprosent på 49,3 prosent. I 2007 besvarte 1 831 pasienter spørreskjemaet i brukerundersøkelsen. I følge den ordinære pasientregistreringen ble totalt 3 505 pasienter registrert på registreringsdagen, noe som utgjør en svarprosent på 52,2 prosent. Svarprosenten beregnet ut fra gjennomsnittsbelegget i 2007, som i følge SAMDATA var 4 063 pasienter, ble beregnet til 45,1 prosent.

4 Hvem er pasientene?

Brukerundersøkelser er et nødvendig hjelpemiddel for å fremskaffe kunnskap om tjenestenes kvalitet. I Norge brukes pasienterfaringer som kvalitetsindikatorer for spesialisthelsetjenesten (Sosial og helsedirektoratet, 2005), og fra og med 2004 ble også pasientenes vurderinger av tjenestene i det psykiske helsevernet inkludert. I Opptrappingsplanen for psykisk helse er sentrale verdier blant annet velferd, frihet, selvbestemmelse, inkludering og verdighet. For å oppnå disse verdiene er brukermedvirkning et nødvendig virkemiddel. Brukermedvirkning har også en selvstendig verdi som et annet ord på arbeidet med økt selvbestemmelse for mennesker med psykiske lidelser.

4.1 Hvem har besvart brukerundersøkelsen?

Undersøkelser av pasienterfaringer i det psykiske helsevernet har ofte stort frafall (Sørgaard, 1997). Frafallet blir et stort problem i slike typer undersøkelser da en stor del av pasientpopulasjonen ikke blir representert i resultatene. Pasientene som velger å ikke delta i slike undersøkelser kan også være den gruppen som burde være av størst interesse for psykisk helsevern. Representativiteten til slike undersøkelser kan ofte bli tvilsom, og det resulterende utvalget kan inneholde flere strukturelle skjevheter. For eksempel har det blitt vist i flere store helseundersøkelser at personer med lavere sosioøkonomisk status er underrepresentert (Crow, Gage & Hamsom, 2002). Pasienter som ikke besvarer slike undersøkelser har også ofte dårligere helse (Grotzinger, Stuart, & Ahern, 1994; Hoeymans, Feskens, Van den Boos & Kromhout, 1998), er eldre (Mihelic & Crimmins, 1997), er enslige (Shahar, Folsom & Jackson, 1996), og har lavere utdanning (Launer, & Wind, & Deeg, 1994) enn respondenter som velger å svare på helseundersøkelser. Tabell 4.1 viser at de som var innlagt på registreringstidspunktet i november 2003 og 2007 i hovedsak bestod av yngre pasienter, med relativ høy utdanning (19 prosent av utvalget i brukerundersøkelsen i 2007 hadde fullført eksamen fra universitet eller høyskole). Videre var den typiske pasient enslig. Basert på tidligere forskning, samt analyser av sentrale karakteristika av utvalget er det rimelig å forvente at pasienter som vurderer sin helse som dårlig ikke har deltatt i undersøkelsen, og videre at det utvalget som har besvart undersøkelsen er "friskere" sammenlignet med pasienter som ikke har svart. Problemet er imidlertid at det ikke er mulig å kontrollere denne påstanden da spørreskjemaene ikke ble sendt direkte til pasienten, men gikk gjennom personalet på posten hvor de var innlagt. Det er derfor ikke mulig å utelukke at personalet har foretatt en vurdering av pasientens helsetilstand og dermed unnlatt å distribuere skjemaet til disse pasientene. Vi vet heller ikke i hvilken grad personalet har hjulpet pasienten med utfyllingen av skjemaene. Imidlertid har vi i brukerundersøkelsen lagt vekt på et samarbeid med behandlerne og personalet ved de ulike avdelingene for å oppnå så god oppslutning som mulig.

Tidligere undersøkelser rapporterer også at eldre i mindre grad enn yngre velger å respondere på spørreskjemaundersøkelser. Som vist i tabell 4.1 var den største gruppen av pasienter både i 2003 og i 2007 pasienter under 30 år gamle. Totalt utgjorde pasienter under 40 år en andel på 55 prosent i 2003 og en andel på 49 prosent i 2007.

Pasientenes sentrale kjennetegn ble undersøkt opp mot karakteristika ved pasientpopulasjonen, slik denne ble definert i den ordinære døgnsregistreringen begge år. Formålet med denne sammenligningen var å kartlegge eventuelle skjevheter i utvalget som har valgt

å delta i brukerundersøkelsen. Den ordinære pasientregistreringen skal i prinsippet inkludere alle pasienter som er innlagt i døgninstitusjoner for voksne på registreringstidspunktet. Ved brukerundersøkelsen som ble gjennomført i november 2003 ble svarprosenten beregnet til 53,8 prosent. Tilsvarende ble svarprosenten i 2007 beregnet til 52,5 prosent. Undersøkelsene har altså fanget opp erfaringene fra halvparten av pasientene som mottok skjemaet under sitt behandlingsopphold i de respektive årene. Det var ikke mulighet til å gjennomføre purringer for å øke svarprosenten da respondentene fikk utlevert skjemaet ved den institusjonen de var innlagt en dag i november 2003/2007.

Tabell 4.1 Egenskaper ved pasientene som besvarte brukerundersøkelsen og pasienter som ble registrert i døgnregistreringen. Andel pasienter i prosent. 2003 og 2007

		2003		2007	
		Respondentene	Alle døgnpasienter	Respondentene	Alle døgnpasienter
Kjønn	Kvinner	55	51	56	53
Alder	under 30 år	30	25	29	27
	over 60 år	13	18	14	17
Sivilstatus	Gift eller samboende	23	19	26	21
Utdanning	Eksamen fra universitet/høyskole	19	12	21	13
	Eksamen fra videregående skole	47	37	46	33
Inntekt	Eget arbeid som viktigste inntektskilde	16	4	14	8
Institusjonstype	Sykehus	59	57	62	57
	DPS	32	34	31	39
Varighet	Innlagt i inntil en måned	40	33	46	42
	Innlagt inntil 6 mnd	31	30	31	31
	Innlagt lengre enn ett år	20	26	13	15
Tvang¹	Tvungent psykisk helsevern	16 ¹	27	19	29

1) Opplevd tvang

Pasientene som deltok i brukerundersøkelsen er gjennomgående yngre enn pasientene i de ordinære pasientregistreringene i 2003 og 2007. Tallene i Tabell 4.1 viser at en større andel av pasientene rapporterte at de var under 30 år gamle i brukerundersøkelsen sammenlignet med tilsvarende tall fra pasientregistreringen. Tilsvarende viser også tallene et avvik i forhold til pasienter som er eldre enn 60 år. Færre pasienter i brukerundersøkelsene rapporterer at de er eldre enn 60 år enn de registrerte pasientene. Flere pasienter rapporterer også at de er gift eller samboende og en større andel rapporterer at de har fullført eksamen fra universitet/høyskole og også fra videregående skole eller yrkesfaglig utdanning. 16 prosent av pasientene i 2003 rapporterer at deres viktigste inntektskilde er eget arbeid, mens behandlerne rapporterte at kun fire prosent av de registrerte pasientene hadde eget arbeid

som den viktigste inntektskilden. En noe større andel av pasientene rapporterer at de er innlagte ved sykehus, mens en noe mindre andel sier at de er innlagt ved et distrikts-psykiatrisk senter. I pasientregistreringen rapporterer behandlerne at 57 prosent av pasientene er innlagt ved sykehusavdelinger, mens 34 prosent er innlagt ved DPS. En andel på 40 prosent i brukerundersøkelsen sier at innleggelsen hadde vedvart i inntil en måned, og 20 prosent rapporterte at innleggelsen hadde vart i lengre enn ett år. Tilsvarende registreringer fra behandlernes side var henholdsvis 32 og 26 prosent. I pasientregistreringen ble omfanget av tvungent psykisk helsevern på registreringstidspunktet angitt. I pasientundersøkelsen i 2007 ble pasienten bedt om å angi den formelle status på registreringstidspunktet. Videre ble pasienten spurt om han/hun ønsket å være innlagt eller ikke. Totalt rapporterte 16 prosent av pasientene i 2003 at de ikke ønsket å være innlagt.

Utvalget samlet inn i 2007 viser de samme tendensene som for 2003 utvalget. Den største andelen av pasientene var kvinner, og en større andel av pasientene rapporterer at de er under 30 år gamle (29 prosent) enn i døgnregistreringen (27 prosent). En større andel rapporterer også at de er gifte eller samboende, og en markant større andel rapporterer at de har fullført eksamener fra universitet/høyskole og fra videregående skole eller yrkesfaglig utdanning sammenlignet med tilsvarende resultater i pasientregistreringen gjennomført i 2007. Som i 2003 rapporterer en større andel av respondentene i brukerundersøkelsen at deres viktigste inntektskilde kommer fra eget arbeid. Med hensyn til type institusjon rapporterte 62 prosent av pasientene at de var innlagte ved sykehus, mens 31 prosent av pasientene svarte at de var innlagt ved DPS. I pasientregistreringen derimot viser resultatene at 57 prosent av pasientene var registrert ved sykehus, mens 38 prosent var registrert som innlagte ved DPS. Analysene påviste også små avvik med hensyn til oppholdets varighet. 46 prosent av pasientene rapporterte at de hadde vært innlagt i inntil en måned, tilsvarende tall fra behandlernes registreringer var 42 prosent. 13 prosent av pasientene svarte at innleggelsen hadde vart i lengre enn ett år, mens en noe større andel av behandlerne svarte det samme (15 prosent). Som i 2003 ble behandlerne bedt om å angi henvisningsformalitet ved innleggelse i det psykiske helsevernet for voksne. Resultatene viste at 22 prosent av pasientene var registrert under tvungent psykisk helsevern. Pasientene ble bedt om å angi om de opplevde innleggelsen som frivillig eller ikke. 17 prosent svarte at innleggelsen ikke var frivillig, med andre ord at de opplevde at de var innlagt under tvang.

Avviket mellom behandlernes registreringer og pasientenes svar som ble påvist i tabell 4.1 tyder på at utvalget i brukerundersøkelsen er noe skjevt. For eksempel tyder resultatene i tabell 4.1 på at pasientene som er under tvungent vern ikke deltar i like stor grad som de øvrige pasientene og vi kan heller ikke utelukke at tvangsinnlagte pasienter ikke har fått tilbud om å delta i undersøkelsen fordi de er for syke. Det er rimelig å anta at pasientene som er innlagt under tvungent vern har en dårligere helsetilstand sammenlignet med pasienter som er frivillig innlagt. Dette betyr at grunnen til at det oppstår et avvik mellom faktisk og opplevd tvang er at de sykeste pasientene ikke har blitt inkludert i denne undersøkelsen.

Tabell 4.1 viser altså at det er skjevheter i utvalgene fra brukerundersøkelsen. Dette i form av at pasientene i brukerundersøkelsen generelt er yngre, de har høyere utdanning, de er i større grad gift eller har samboer, og de har i større grad inntekt fra eget arbeid enn pasienter registrert i den ordinære pasientregistreringen. En slik seleksjonsskjevhet kan bidra til at resultatene av analysene og datamaterialet ikke har overføringsverdi til populasjonen som sådan. Vi har derimot prøvd å følge opp undersøkelsen for å oppnå så høy kompletthet som mulig. Videre har vi også valgt å konsentrere undersøkelsen om døgnpasienter og legge opp til tett samarbeid med avdelingene for å kunne oppnå god representativitet i brukerundersøkelsen.

4.2 Oppsummert: Hvem har besvart pasienterfaringsundersøkelsen

Hovedvekten av pasienter som deltok i undersøkelsene gjennomført i 2003 og 2007 var kvinner, og den største andelen av pasientene var mellom 18 og 29 år gamle. De eldste pasientene utgjorde seks prosent av utvalget i 2003 og 2007. Våre resultater tyder også på at pasientene som har valgt å delta i brukerundersøkelsen hovedsakelig var enslige og at deres viktigste inntektskilde kom fra pensjon, trygd, sosialhjelp eller lignende.

Svarprosenten i de to undersøkelsene som denne rapporten bygger på var 53,8 prosent i 2003 og 52,5 prosent i 2007. Dette impliserer at nær halvparten av alle pasienter som var innlagt ved døgninstitusjoner på undersøkelsestidspunktet har valgt å ikke delta i undersøkelsen. Et for stort frafall kan i sin tur medføre strukturelle skjevheter i utvalget, og svekke generaliserbarheten til resultatene, og medføre en underregistrering av aspekter ved behandlingsoppholdet. På grunn av dette ble sentrale kjennetegn ved pasientene sammenlignet med pasienter som ble registrert i den ordinære pasientregistreringen samme år. Denne sammenligningen viste at pasientene som deltok i brukerundersøkelsen var gjennomgående yngre, gifte og at deres viktigste inntektskilde kom fra eget arbeid. En noe større andel av pasientene rapporterte også at de var innlagt ved sykehus sammenlignet med behandlernes registreringer, mens noe færre pasienter rapporterte at de var innlagte som pasienter ved DPS og andre døgninstitusjoner.

5 Innleggelsen

Gjennom pasientregistreringene har man registrert at en betydelig andel av døgnpasientene, etter behandlernes vurderinger, heller burde ha hatt et tilbud utenfor de psykiatriske institusjonene (Hagen & Ruud, 2004). I pasientregistreringen i 2007 var avviket mellom ideelt og ønskelig behandlingstilbud, som vurdert av behandlerne særlig stort ved sykehusene. Både norske og internasjonale undersøkelser har dokumentert at en betydelig andel av døgnpasientene primært hadde ønsket et tilbud utenfor institusjon. Samtidig rapporteres det imidlertid både om vansker med å bli innlagt og om for tidlige utskrivninger. I dette kapitlet undersøker vi pasientenes egne ønsker for behandlingstilbud i døgninstitusjoner for voksne.

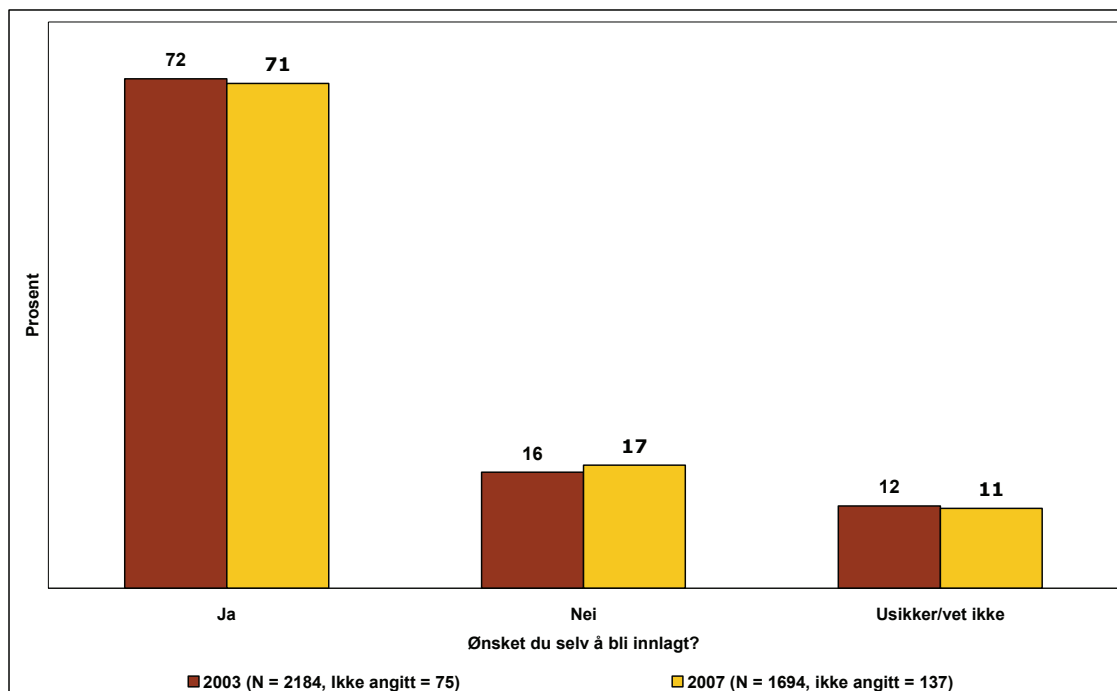
Ved begge undersøkelsene ble pasienten spurt om forhold knyttet til den nåværende innleggelsen. Pasientene ble bedt om å svare på spørsmål om oppholdets varighet, tidligere innleggelser, og om den nåværende innleggelsen var ønskelig eller ikke. I denne delen av rapporten undersøkes disse forholdene som pasientenes erfaringer med og holdninger til det å være innlagt i døgninstitusjoner for voksne. Forhold knyttet til innleggelsen vil bli beskrevet og analysert først.

5.1 Ønske om innleggelse i døgninstitusjoner for voksne

Pasientene ble bedt om å svare på om de ønsket å bli innlagt. Følgende svaralternativer ble brukt på dette spørsmålet:

1. Ja
2. Nei
3. Usikker/vet ikke

Figur 5.1 viser svarfordelingen på pasientenes ønske om å bli innlagt for begge år.

Figur 5.1 Ønsket du selv å bli innlagt? Prosent. 2003 og 2007

I 2003 besvarte 2 184 pasienter dette spørsmålet, tilsvarende besvarte 1 694 pasienter dette spørsmålet i 2007. Den største andelen av de innlagte pasientene begge år svarte at de ønsket å bli innlagt (se figur 5.1). 16 prosent av pasientene i 2003 og 17 prosent av pasientene i 2007 rapporterte imidlertid at innleggelsen ikke var ønskelig. Pasienter som ikke ønsket å bli innlagt utgjør henholdsvis 358 pasienter i 2003 og 295 pasienter i 2007. Tallene i figur 5.1 viser videre at 12 prosent av pasientene i 2003 og 11 prosent av pasientene i 2007 svarte at de var usikre på om de ønsket å bli innlagt eller ikke. Som tidligere nevnt viste resultater fra pasientregistreringen i 2003 og 2007 at 64 prosent av pasientene i 2003 og 65 prosent av pasientene i 2007 var frivillig innlagt på registreringstidspunktet. Dette betyr at det store flertallet av pasienter så innleggelsen som frivillig både i 2003 og i 2007, og at samsvaret mellom brukerundersøkelsen og pasientregistreringen er relativt høyt. Figur 5.1 viser videre at det er pasientene som er frivillig innlagte som primært har valgt å besvare brukerundersøkelsen begge år.

Vi undersøkte også om det var forskjeller mellom menn og kvinner med hensyn til pasientenes ønske om innleggelse. Svarene på dette spørsmålet er gjengitt i tabell 5.1.

Tabell 5.1 Ønsket du selv å bli innlagt? Fordelt etter pasientens kjønn. Prosent. 2003 og 2007

	2003					2007				
	Ja	Nei	Vet ikke/ usikker	Total	Antall	Ja	Nei	Vet ikke/ usikker	Total	Antall
Mann	72	16	12	100	941	68	21	11	100	725
Kvinne	72	16	11	100	1 169	74	14	12	100	922
Total	72	16	11	100	2 110	72	17	11	100	1 647

Forskjellene mellom menn og kvinner med hensyn til opplevd innleggesstatus var små i 2003. 72 prosent av både kvinner og menn rapporterte at innleggelsen i det psykiske

helsevernet var ønskelig i 2003. Tilsvarende rapporterte 16 prosent kvinner og menn at de ikke ønsket å bli innlagt. I 2007 var forskjellene mellom menn og kvinner større. Flere kvinner enn menn rapporterte at de ønsket å bli innlagt, 74 prosent av kvinnene og 68 prosent av mennene svarte ja på spørsmålet om de selv ønsket å bli innlagt i 2007. Tilsvarende svarte flere menn enn kvinner at de ikke ønsket å bli lagt inn. Forskjellene mellom kjønnene var små med hensyn til andelen pasienter som var usikre på om de selv ønsket å bli innlagt eller ikke.

Andelen menn som rapporterte at innleggelsen var frivillig var noe høyere i 2003 enn i 2007 (se tabell 5.1). Andel menn som ikke ønsket innleggelse var også høyere i 2007 enn i 2003. 16 prosent av mennene svarte at de ikke ønsket innleggelse i 2003 sammenlignet med 21 prosent i 2007. Resultatene for kvinnene i de to utvalgene viste motsatt tendens. Andel kvinner som svarte at innleggelsen var ønskelig økte fra en andel på 72 prosent i 2003 til en andel på 74 prosent i 2007. Tallene i tabell 5.1 viser også at andelen kvinner som svarte at innleggelsen ikke var frivillig hadde gått ned fra 16 prosent i 2003 til 14 prosent i 2007.

Pasientens ønske om innleggelse ble også undersøkt fordelt etter pasientens alder i 2003 og 2007. Tabell 5.2 gjengir resultatene.

Tabell 5.2 Ønsket du selv å bli innlagt? Fordelt etter pasientens alder. Prosent. 2003 og 2007

	2003					2007				
	Ja	Nei	Usikker	Total	Antall	Ja	Nei	Usikker	Total	Antall
18-29 år	66	19	15	100	587	64	21	15	100	477
30-39 år	76	15	10	100	481	72	18	10	100	335
40-49 år	77	14	9	100	388	76	14	10	100	349
50-59 år	76	13	11	100	256	81	12	7	100	263
60-69 år	74	16	10	100	104	71	17	12	100	118
70 år og eldre	73	15	13	100	142	64	21	16	100	107
Totalt	73	16	11	100	1 958	72	17	11	100	1 649

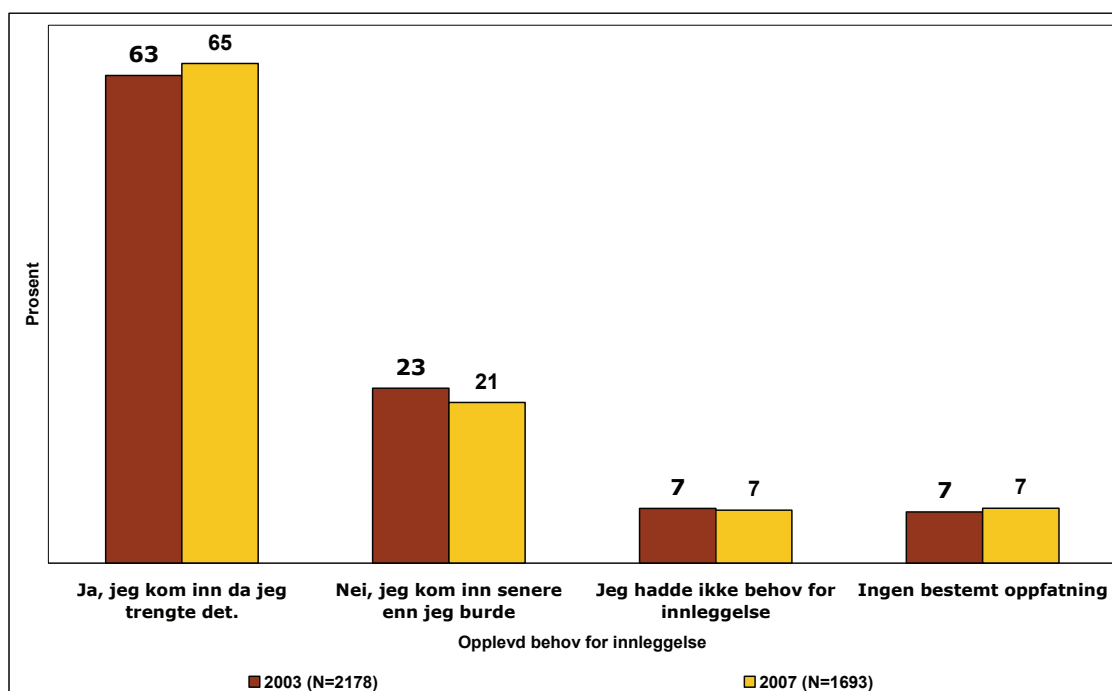
Den største andel i hver av aldersgruppene svarte at de ønsket å bli innlagt i det psykiske helsevernet for voksne. Mellom 66 prosent og 77 prosent av pasienter i de ulike aldersgruppene svarte at de selv ønsket å legges inn i 2003, tilsvarende tall for 2007 var mellom 64 og 81 prosent av de innlagte pasientene. Tallene i tabell 5.2 viser også at en større andel av de yngste pasientene ikke ønsket å bli innlagt sammenlignet med eldre pasienter. Dette gjelder begge undersøkelsene. 19 prosent i 2003 og 21 prosent av pasientene under 30 år gamle i 2007 svarte at de ikke ønsket å bli innlagt. I 2007 svarte også 21 prosent av pasienter eldre enn 70 år at de ikke ønsket innleggelse. Pasienter mellom 50 og 59 år gamle var i begge undersøkelsene mer positive til innleggelsen. 76 prosent i 2003 og 81 prosent av pasientene i denne aldersgruppen svarte at de selv ønsket å bli innlagt, mens henholdsvis 13 og 12 prosent av pasientene i denne aldersgruppen rapporterte at innleggelsen ikke var ønskelig. Tabell 5.2 viser også at den yngste aldersgruppen også i størst grad rapporterer usikkerhet i forhold til ønske om innleggelse i det psykiske helsevernet for voksne.

5.2 Opplevd behov for innleggelse i det psykiske helsevernet for voksne

Pasientene ble bedt om å svare på om de ble innlagt ved institusjonen da de trengte det. Følgende svaralternativer ble brukt i begge undersøkelsene:

- 1) Ja, jeg kom inn da jeg trengte det
- 2) Nei, jeg kom inn senere enn jeg burde
- 3) Jeg hadde ikke behov for innleggelse
- 4) Ingen bestemt oppfatning

Svarfordelingen for pasientene i 2003 og 2007 er gjengitt i figur 5.2.

Figur 5.2 Ble du innlagt da du trengte det? Prosent. 2003 og 2007

63 prosent av pasientene i 2003 og 65 prosent av pasientene i 2007 opplevde at innleggelsen skjedde da de hadde behov for det. Men 23 prosent av pasientene i 2003 og 21 prosent av pasientene i 2007 mente at innleggelsen kom for sent, og at de dermed kom inn senere enn de burde. Tallene i figur 5.2 viser også at syv prosent av pasientene begge år svarte at de ikke hadde behov for innleggelse. I den grad kapasiteten ved institusjonene har vært avgjørende for tidspunktet for innleggelse synes det altså å være en underkapasitet, snarere enn en overkapasitet på døgntjenester. Spørsmålet er imidlertid om dette skyldes en generell mangel på døgnplasser eller snarere er et uttrykk for at oppholdene får en lengre varighet enn ønskelig på grunn av et mangelfullt tilbud utenfor institusjonene.

Vi undersøkte også om pasienter som ønsket å bli innlagt opplevde at innleggelsen kom når de hadde behov for det. Majoriteten av pasienter som svarte at de opplevde innleggelsen som frivillig og ønskelig også mente at de ble innlagt da de hadde behov for det. Dette gjelder for begge undersøkelsene (2003 og 2007). I 2003 svarte 1 572 pasienter at de selv ønsket å bli innlagt, av disse svarte en andel på 71 prosent at de kom inn da de trengte det, mens 25 prosent mente at de ble innlagt senere enn de burde. I 2007 svarte 1 208 (66 prosent) av totalt antall pasienter at de selv ønsket å bli innlagt. Av disse rapporterte 74 prosent at de ble innlagt når de trengte det, mens 22 prosent av pasientene opplevde at de ble innlagt senere enn de burde.

Forskjeller i pasientenes holdninger til innleggelse ble også undersøkt i forhold til pasientens kjønn og alder i 2003 og 2007. Tabell 5.3 gjengir svarfordelingen i pasientenes opplevde behov for innleggelse fordelt etter pasientens kjønn i 2003 og 2007.

Tabell 5.3 Ble du innlagt da du trengte det? Fordelt etter pasientens kjønn. Prosent. 2003 og 2007

	Mann		Kvinne		Total	
	2003	2007	2003	2007	2003	2007
Ja, jeg kom inn da jeg trengte det	63	65	64	66	64	65
Nei, jeg kom inn senere enn jeg burde	22	18	24	24	23	21
Jeg hadde ikke behov for innleggelse	8	9	6	5	7	7
Ingen bestemt oppfatning	7	8	6	6	7	7
Total	100	100	100	100	100	100
Totalt antall	938	722	1 171	921	2 109	1 643
Mangler					150	188

Menn opplevde i mindre grad enn kvinner at de ble innlagt da de hadde behov for det. Tallene viser imidlertid at forskjellene mellom menn og kvinner er små, både i 2003 og 2007. Menn opplevde også i mindre grad at innleggelsen kom for sent, altså at de ble innlagt senere enn de burde. I 2003 er det to prosentpoeng som skiller kjønnene, mens seks prosentpoeng skiller kjønnene i 2007. Dette betyr at forskjellene mellom kjønnene med hensyn til opplevd behov for innleggelse har økt fra 2003 til 2007. En større andel menn enn kvinner rapporterte at de ikke hadde behov for innleggelse. to prosentpoeng skilte kjønnene i 2003 og fire prosentpoeng i 2007.

Generelt viser resultatene som rapporteres i tabell 5.3 at den største andelen av pasientene i 2003 og 2007 opplevde at de mottok hjelp fra det psykiske helsevernet når de hadde behov for denne hjelpen. Forskjellen mellom pasientene i 2003 og 2007 var små, men en noe større andel av menn rapporterte i 2007 at innleggelsen kom på et senere tidspunkt enn den burde sammenlignet med tilsvarende tall i 2003.

Pasientens opplevde behov for innleggelse ble også undersøkt fordelt etter pasientens alder. Resultatene presenteres i tabell 5.4.

Tabell 5.4 Opplevd behov for innleggelse fordelt etter pasientens alder. Prosent. 2003 og 2007

	Ja, jeg kom inn da jeg trengte det		Nei, jeg kom inn senere enn jeg burde		Jeg hadde ikke behov for innleggelse		Ingen bestemt oppfatning		Total prosent		Total N	
	2003	2007	2003	2007	2003	2007	2003	2007	2003	2007	2003	2007
18-30 år	55	61	27	24	8	6	10	9	100	100	583	479
30-39 år	61	64	28	22	5	8	5	6	100	100	483	333
40-49 år	67	67	22	21	4	6	6	5	100	100	390	348
50-59 år	73	67	18	20	6	6	4	8	100	100	256	262
60-69 år	66	72	22	16	9	9	4	3	100	100	105	117
Eldre enn 70 år	78	69	11	12	6	11	5	8	100	100	140	109
Total	64	65	24	21	6	7	7	7	100	100	1 957	1 648

Majoriteten i alle aldersgrupper opplevde at de ble innlagt da de hadde behov for det. Dette gjelder for mellom 54 og 78 prosent av pasientene i 2003. Tilsvarende rapporterte mellom 61 og 72 prosent at de ble innlagt da de hadde behov for dette i 2007.

Yngre pasienter opplevde i større grad enn eldre at innleggelsen skjedde senere enn den burde. I 2003 svarte 28 prosent av pasientene mellom 30 og 39 år at innleggelsen skjedde senere enn den burde, mens 27 prosent av pasienter under 30 år rapporterte det samme. Tilsvarende svarte 24 prosent av pasientene i 2007 under 30 år og 22 prosent av pasienter i aldersgruppen 30 til 39 år at innleggelsen kom på et senere tidspunkt enn den burde. Eldre pasienter opplevde derimot i noe større grad at innleggelsen skjedde da de hadde behov for denne (se tabell 5.4). Blant de eldste pasientene (over 70 år) rapporterte 11 prosent i 2003 og 12 prosent i 2007 at innleggelsen kom på et senere tidspunkt enn det de hadde behov for.

Den største aldersgruppen som rapporterte at de ikke hadde behov for innleggelse i 2003 var pasienter mellom 60 og 69 år samt pasienter under 30 år. Henholdsvis ni prosent og åtte prosent rapporterte innleggelsen ikke var nødvendig i disse aldersgruppene. I 2007 rapporterte åtte prosent av pasienter i alderen 30-39 år og 11 prosent av pasienter eldre enn 70 år at innleggelsen ikke var nødvendig.

Vi undersøkte også om pasientenes opplevde behov for innleggelse varierte med type institusjon. Resultatene fra denne analysen gjengis tabell 5.5. Forskjellene ble signifikantstestet ved bruk av en kji-kvadrat analyse*.

Tabell 5.5 Ble du innlagt da du trengte det? Fordelt etter type institusjon. Prosent. 2003 og 2007

	2003				Antall
	Sykehus	DPS	Andre døgningst.	Total	
Ja, jeg kom inn da jeg trengte det.	60	68	71	64	1 374
Nei, jeg kom inn senere enn jeg burde	24	22	13	23	491
Jeg hadde ikke behov for innleggelse	9	4	5	7	153
Ingen bestemt oppfatning	7	6	11	7	145
Total	100	100	100	100	2 163
	2007				Antall
	Sykehus	DPS	Andre døgningst.	Total	
Ja, jeg kom inn da jeg trengte det	59	77	62	65	1 074
Nei, jeg kom inn senere enn jeg burde	24	16	20	21	346
Jeg hadde ikke behov for innleggelse	9	3	7	7	114
Ingen bestemt oppfatning	8	5	10	7	116
Total	100	100	100	100	1 650

* 2003: $\chi^2=41,68$, $df=6$, $p\text{-verdi}=0,000$

2007: $\chi^2=53,14$, $df=6$, $p\text{-verdi}=0,000$

60 prosent av pasientene som var innlagte ved sykehus i 2003 opplevde at de ble innlagt da de hadde behov for det, sammenlignet med 68 prosent av pasientene ved DPS og 70 prosent av pasientene ved andre døgningstusjoner. Tilsvarende viser tallene at 24 prosent av pasientene som opplevde at de kom inn senere enn de burde var innlagt ved sykehus, mens henholdsvis 22 og 13 prosent av disse pasientene var innlagt ved DPS eller ved andre døgningstusjoner. Forskjellene mellom de tre institusjonstypene var signifikant i 2003.

I 2007 rapporterte 59 prosent av sykehuspasientene at de kom inn da de trengte det, 77 prosent av pasientene ved DPS og 62 prosent av pasientene ved andre døgningstusjoner

rapporterte det samme. Som i 2003 viste resultatene i 2007 at den største andelen av pasientene som opplevde at de kom inn senere enn de burde var sykehuspasienter (24 prosent). Tilsvarende rapporterte 16 prosent av pasientene ved DPS og 20 prosent av pasientene ved andre døgninstitusjoner at de ble innlagt senere enn de burde.

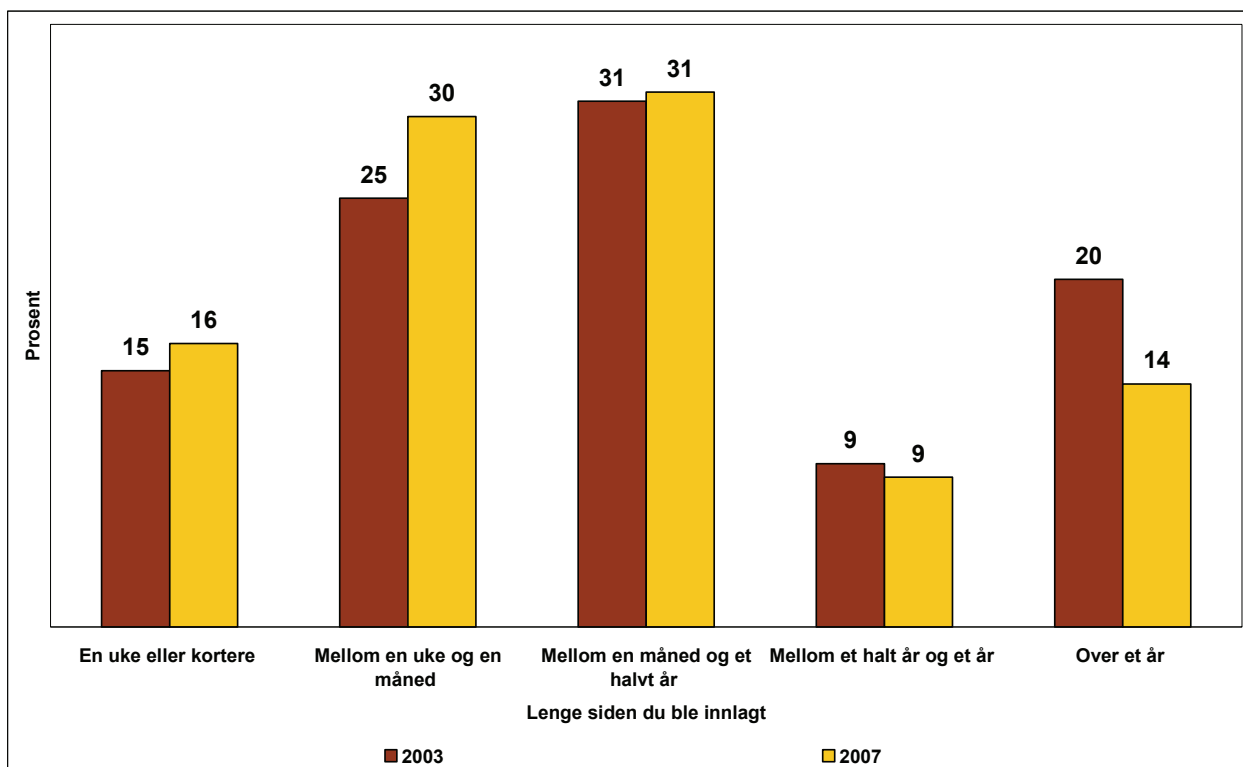
Tallene i tabell 5.5 viser også at den største andelen av pasienter som selv mener at de ikke hadde behov for innleggelse var innlagt ved sykehusavdelinger. Dette gjelder begge år.

5.3 Pasienterfaringer – oppholdets varighet

Pasientene i 2003 og 2007 bedt om å angi hvor lenge de hadde vært innlagt ved institusjonen. Følgende svaralternativer ble gitt:

1. En uke eller kortere
2. Mellom en uke og en måned
3. Mellom en måned og et halvt år
4. Mellom et halvt år og ett år
5. Over ett år

Svarfordelingen for begge år gjengis i figur 5.3.

Figur 5.3 Hvor lenge er det siden du ble innlagt? Prosent. 2003 og 2007

31 prosent av pasientene i 2003 og 2007 hadde vært innlagte inntil et halvt år ved undersøkelsestidspunktet. I de ordinære pasientregistreringene som ble gjennomført de samme årene gjelder dette for henholdsvis 32 og 34 prosent av pasientene. Figur 5.3 viser også at 20 prosent av pasientene i 2003 og 14 prosent av pasientene i 2007 hadde vært innlagt ved institusjonen i over ett år. Tilsvarende tall i de ordinære pasientregistreringene i de samme årene var henholdsvis 25 og 15 prosent. Figur 5.3 gir med dette en indikasjon på at oppholdene i døgninstitusjoner for voksne har blitt kortere fra 2003 til 2007. Dette støttes

også opp med tall fra de ordinære pasientregistreringene gjennomført i de samme årene. Dette resultatet er også overensstemmende med resultater fra de årlige SAMDATA-rapportene. Resultatene viser også at en større andel av pasientene i 2007 rapporterte at de har vært innlagt i mellom en uke og en måned enn i 2003. I 2003 rapporterte 25 prosent av pasientene at de hadde vært innlagt i inntil en måned, tilsvarende tall for 2007 var 30 prosent.

Pasientene ble også bedt om å angi hvor mange ganger de tidligere hadde vært innlagt i en døgninstitusjon i det psykiske helsevernet for voksne. Svaralternativene som ble brukt ble endret mellom 2003 og 2007. I 2003 ble pasientenes institusjonserfaring målt ved tre svaralternativer 1) Nei, 2) En gang og 3) Ja, mer enn en gang. I 2007 ble følgende svaralternativer brukt: 1) Nei, 2) En gang, 3) Mellom to og fire ganger og 4) Mer enn fem ganger. For å kunne sammenligne svarene i 2003 med svarene i 2007 ble svarkategoriene omkodet i 2007-spørreskjemaet. Resultatene og svarkategoriene er gjengitt i tabell 5.6.

Tabell 5.6 Tidligere innleggelse i det psykiske helsevernet for voksne. Antall og prosent. Pasienterfaringer i 2003 og 2007

	2003		2007	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Nei	557	25	412	24
En gang	412	19	296	18
Ja, mer enn en gang	1 221	56	982	58
Totalt	2 190	100	1 690	100
Ikke angitt	69		141	7,7
Total	2 259		1 831	

Pasientene i 2003 og 2007 var relativt like med hensyn til tidligere institusjonserfaring. Den største andelen av pasienter både i 2003 og 2007 svarte at de hadde vært innlagt mer enn en gang tidligere. Dette gjelder for 56 prosent av pasientene i 2003 og for 58 prosent av pasientene i 2007. For 25 prosent av pasientene i 2003 og 24 prosent av pasientene i 2007 var den nåværende innleggelsen den første. Tallene i tabell 5.6 viste at en noe større andel pasienter i 2003 kun hadde vært innlagt en gang tidligere sammenlignet med pasientene i 2007.

Tallene i tabell 5.6 ble sammenlignet med resultater fra den ordinære pasientregistreringen i 2003 som inkluderte et spørsmål til behandlerne om hvorvidt dette var pasientens første opphold ved institusjonen. Pasientregistreringen som ble gjennomført i 2007 inkluderte ikke dette spørsmålet. Behandlerne i 2003 rapporterte at 83 prosent av pasientene hadde vært innlagt i døgninstitusjoner i det psykiske helsevernet tidligere, mens for 17 prosent av de registrerte pasientene var dette oppholdet det første. I følge tallene som rapporteres i tabell 5.6 hadde 75 prosent av pasientene som besvarte undersøkelsen i 2003 vært innlagt i det psykiske helsevernet en eller flere ganger tidligere. Dette tyder på at en noe større andel av pasienter som er innlagte for første gang har besvart spørreskjemaet i brukerundersøkelsen.

5.4 Oppsummert: Behandlingstilbudet

Pasientene begge år rapporterte hovedsakelig at innleggelsen ved institusjonen var frivillig. En andel på 16 prosent i 2003 og 17 prosent i 2007 rapporterte imidlertid at de ikke ønsket å bli innlagt. Disse prosentandelene utgjorde 358 pasienter i 2003 og 295 pasienter i 2007. Det ble ikke påvist kjønnsforskjeller med hensyn til om innleggelsen var frivillig eller ikke, men det var forskjeller mellom pasienter med ulik alder. Yngre pasienter svarte i større grad

at de ikke var frivillig innlagt. 19 prosent av pasientene som ikke ønsket innleggelse var under 30 år i 2003 og 21 prosent i 2007. Den yngste aldersgruppen begge år rapporterte også større grad av usikkerhet knyttet til ønsket om innleggelse i det psykiske helsevernet for voksne.

Majoriteten av pasientene begge år opplevde at de ble innlagt da de hadde behov for dette. Kun en mindre andel av pasientene rapporterte at de ikke hadde behov for innleggelsen. Tallene viste også at 23 prosent av pasientene i 2003 og 21 prosent av pasientene i 2007 mente at de ble innlagt senere enn de burde. Menn opplevde i noe mindre grad enn kvinner at de ble innlagt når de hadde behov for det, men forskjellene mellom menn og kvinner var små. Yngre pasienter opplevde også at innleggelsen skjedde senere enn den burde, mens de eldre pasientene i større grad opplevde at de ble innlagt da de hadde behov for innleggelse.

Opplevd behov for innleggelse varierte også med type institusjon. 56 prosent av pasientene i 2003 som ble innlagt da de hadde behov for det, var innlagt ved sykehus, tilsvarende tall for 2007 var 58 prosent. En noe mindre andel var innlagt ved DPS. Av pasienter som mente at de ble innlagt på et senere tidspunkt enn de burde var 64 prosent sykehuspasienter i 2003 og 71 prosent i 2007.

Den største andelen pasienter begge år, hadde vært innlagt i inntil seks måneder ved undersøkelsestidspunktet. 20 prosent av pasientene hadde vært innlagt i over ett år i 2003, mens dette gjaldt for 14 prosent av pasientene i 2007. Den største andelen av pasientene begge år hadde tidligere institusjonserfaring fra det psykiske helsevernet og hadde vært innlagt mer en én gang tidligere.

6 Pasientenes egne ønsker for døgn-behandling

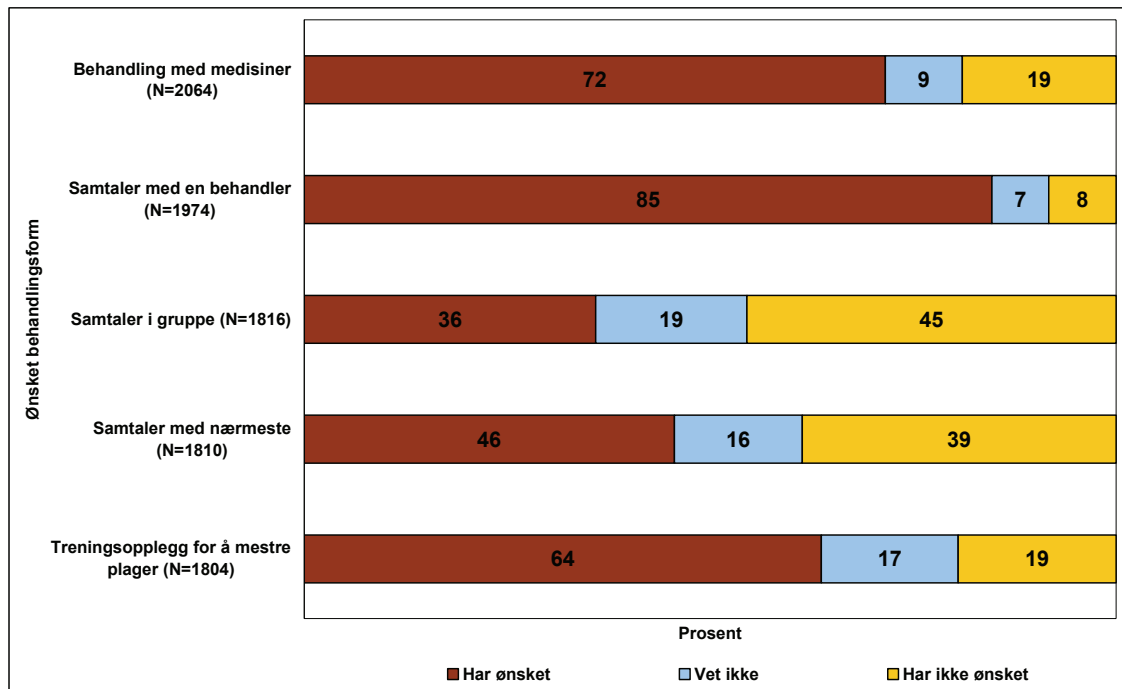
6.1 Ønsket behandling

Pasientene i 2003 og 2007 ble bedt om å svare på spørsmål som omhandlet deres ønsker for behandling i løpet av det nåværende oppholdet. Pasienten ble presentert med vanlige behandlingsformer, som for eksempel behandling med medisiner, samtaleterapi og utarbeidelse av et treningsopplegg for å mestre egne plager, og deretter bedt om å svare på hvorvidt de ønsket denne typen behandling eller ikke. I 2007 ble pasientene i tillegg bedt om å svare på om de ønsket behandling i form av skjerming på eget avsnitt eller eget rom i posten. Pasienter som ikke ønsket noen behandling kunne krysse av for dette separat. 142 (7 prosent) pasienter i 2003 oppgav at de ikke ønsket noen form for behandling, i 2007 oppgav 107 (6 prosent) pasienter at de ikke ønsket behandling. I de tilfeller hvor pasientene krysset av at de ikke ønsket noen behandling, og samtidig ikke har svart på spørsmålet knyttet til den enkelte behandlingsformen har vi tolket dette som "har ikke ønsket" for den aktuelle behandlingsformen.

Ønsket behandlingsform ble i 2003 og 2007 målt ved bruk av følgende svaralternativer:

1. Har ønsket
2. Har ikke ønsket
3. Vet ikke.

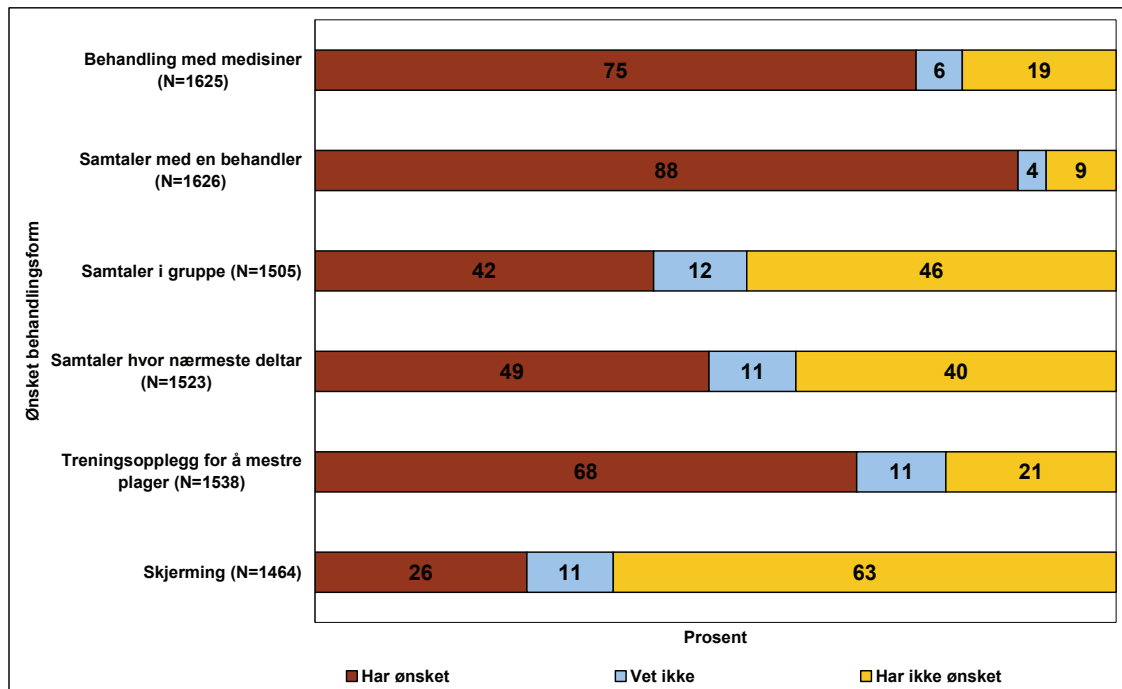
Figur 6.1 gjengir svarfordelingen på ønsket behandlingsform i 2003.

Figur 6.1 Hvilke behandlingsformer har du ønsket i løpet av behandlingsoppholdet. Prosent. 2003

Den mest etterspurte behandlingsformen i 2003 var samtaler med en behandler. Hele 85 prosent av pasientene uttrykte ønske om å motta denne behandlingsformen, mens kun åtte prosent rapporterte at de ikke ønsket å motta denne typen behandling. Også behandling med medisiner var etterspurt blant pasientene i 2003. 72 prosent av pasientene rapporterte at de ønsket å motta slik behandling, mens 19 prosent ønsket ikke denne typen behandling. Den minst etterspurte behandlingsformen var samtaler i gruppe. Tallene i figur 6.1 viser at 45 prosent ikke ønsket å motta denne typen behandling i løpet av sitt behandlingsopphold. 39 prosent ønsket ikke en behandlingsform som involverte samtaler hvor pasientens nærmeste deltok, mens 64 prosent av pasientene i 2003 ikke ønsket at det skulle utarbeides et treningsopplegg som skulle hjelpe dem til å mestre egne psykiske plager.

Figur 6.2 viser hvilke svarfordelingene for ønsket behandling for pasientene i 2007.

Figur 6.2 Hvilke behandlingsformer har du ønsket i løpet av behandlingsoppholdet? Prosent. 2007

Som i 2003, viser figur 6.2 at den mest etterspurte behandlingsformen blant 2007 pasientene var samtaler med en behandler. 88 prosent av pasientene svarte at de ønsket denne behandlingsformen. ni prosent ønsket ikke denne typen behandling, mens fire prosent var usikre. Behandling med medisiner var også etterspurt, og var ønsket av 75 prosent av de innlagte i 2007. En andel på 19 prosent rapporterte derimot at de ikke ønsket medikamentell behandling som en del av behandlingen. 42 prosent av pasientene ønsket samtaler i gruppe, 49 prosent ønsket samtaler der de nærreste deltok og 68 prosent ønsket at de skulle få utarbeidet et treningsopplegg designet for å hjelpe dem med å mestre egne plager. 26 prosent av pasientene i 2007 rapporterte at de ønsket skjerming på eget avsnitt eller eget rom i posten, mens hele 68 prosent rapporterte at de ikke ønsket denne typen behandling.

Vi undersøkte også om pasientenes ønske om behandling varierte med pasientens kjønn og i 2003 og 2007. Forskjellene mellom kjønnene ble testet ved bruk av kji-kvadrat analyser, resultatene er gjengitt i tabell 6.1

Tabell 6.1 Ønsket behandling fordelt etter pasientens kjønn. Svar angitt i prosent. Kji-kvadrat analyser, 2003

		2003			
		Mann	Kvinne	Total	N
Behandling med medisiner $X^2=1,18$, $df=2$, p verdi =0,554	Har ønsket	72	71	72	1 437
	Har ikke ønsket	19	19	19	381
	Vet ikke	9	10	9	187
		100	100	100	2 005
Samtaler med en behandler $X^2=21,34$, $df=2$, p verdi=0,000	Har ønsket	81	89	85	1 634
	Har ikke ønsket	10	6	8	155
	Vet ikke	9	5	7	131
		100	100	100	1 920
Samtaler i gruppe $X^2=21,34$, $df=2$, p -verdi=0,016	Har ønsket	33	39	36	643
	Har ikke ønsket	48	43	45	796
	Vet ikke	20	18	19	330
	Total	100	100	100	1 769
Samtaler hvor nærmeste deltar $X^2=10,70$, $df=2$, p -verdi=0,005	Har ønsket	42	49	46	822
	Har ikke ønsket	42	36	39	698
	Vet ikke	16	15	16	280
	Total	100	100	100	1 800
Treningsopplegg $X^2=9,14$, $df=2$, p -verdi=0,019	Har ønsket	60	67	64	1 124
	Har ikke ønsket	21	18	19	341
	Vet ikke	19	15	17	294
	Total	100	100	100	1 759

Forskjeller ble påvist mellom kvinner og menn med hensyn til ønske om behandlingsformen "samtale med behandler" i 2003. En større andel kvinner ønsket å motta denne behandlingsformen enn menn. Tallene i tabell 6.1 viser også at kvinner i større grad ønsket å motta behandlingsformen samtaler i grupper, samt uttrykker et større ønske om samtaler hvor de nærmeste deltar enn menn. Kvinner ønsket også i større grad enn menn å få hjelp til å utarbeide et treningsopplegg for å få hjelp til å mestre egne psykiske plager. Forskjellene mellom kjønnene var signifikant i 2003 med hensyn til ønske om alle behandlingsformene med unntak av behandling med medisiner.

Tilsvarende undersøkte vi om ønske om behandling i 2007 varierte med pasientens demografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet. Ønsket behandlingsform fordelt etter pasientens kjønn er rapportert i tabell 6.2.

Tabell 6.2 Ønsket behandling fordelt etter pasientens kjønn. Prosent. 2007.

		Mann	Kvinne	Total	N
Behandling med medisiner $X^2=2,92$, df=2, p-verdi=0,233	Har ønsket	73	76	75	1 191
	Har ikke ønsket	20	18	19	303
	Vet ikke	7	5	6	93
	Total	100	100	100	1 587
Samtaler med en behandler $X^2=4,48$, df=2, p-verdi=0,106	Har ønsket	86	89	88	1 402
	Har ikke ønsket	9	8	8	134
	Vet ikke	4	3	3	55
	Total	100	100	100	1 591
Samtaler i gruppe $X^2=2,11$, df=2, p-verdi=0,348	Har ønsket	41	43	42	621
	Har ikke ønsket	48	45	46	679
	Vet ikke	11	12	11	171
	Total	100	100	100	1 471
Samtaler hvor nærmeste deltar $X^2=5,16$, df=2, p-verdi=0,076	Har ønsket	46	51	49	734
	Har ikke ønsket	43	37	40	597
	Vet ikke	10	11	11	162
	Total	100	100	100	1 493
Treningsopplegg $X^2=9,19$, df=2, p-verdi=0,010	Har ønsket	67	69	68	1 021
	Har ikke ønsket	24	19	21	320
	Vet ikke	9	13	11	167
	Total	100	100	100	1 508
Skjerming $X^2=1,78$, df=2, p-verdi=0,412	Har ønsket	26	27	26	376
	Har ikke ønsket	63	63	63	906
	Vet ikke	12	10	11	154
	Total	100	100	100	1 436

Forskjellene mellom kjønnene i 2007 var ikke signifikante med hensyn til følgende behandlingsformer: behandling med medisiner, samtaler med én behandler, samtaler i gruppe, samtaler hvor de nærmeste deltar og skjerming på eget avsnitt eller på eget rom i posten.

Flere kvinner ønsket å få utarbeidet et treningsopplegg med hjelp til å mestre egne plager enn menn. Resultatene for 2007 viste også at menn i større grad enn kvinner rapporterte at denne behandlingsformen ikke var ønsket. Forskjellene mellom kjønnene var statistisk signifikant.

Vi undersøkte også sammenhengen mellom pasientens ønske om og opplevde innleggelsesstatus, altså om innleggelsen var frivillig eller ikke. Resultatene for 2003 er gjengitt i tabell 6.3.

Tabell 6.3 Ønsket behandling fordelt etter opplevd innleggelsesstatus. Prosent. Kji-kvadrat analyse, 2003.

		Ønsket du selv å bli innlagt?				N
		Ja	Nei	Usikker	Total	
Behandling med medisiner $X^2=185,13$, $df=4$, $p\text{-verdi}=0,000$	Har ønsket	79	46	63	72	1 464
	Har ikke ønsket	14	41	18	19	387
	Vet ikke	7	14	19	9	192
	Total	100	100	100	100	2 043
Samtaler med en behandler $X^2=168,83$, $df=4$, $p\text{-verdi}=0,000$	Har ønsket	91	68	72	85	1 663
	Har ikke ønsket	5	22	11	8	161
	Vet ikke	5	10	17	7	134
	Total	100	100	100	100	1 958
Samtaler i gruppe (gruppeterapi) $X^2=82,27$, $df=4$, $p\text{-verdi}=0,000$	Har ønsket	42	20	22	36	647
	Har ikke ønsket	40	65	53	45	817
	Vet ikke	18	14	25	19	334
	Total	100	100	100	100	1 798
Samtaler der dine nærmeste deltar $X^2=30,92$, $df=4$, $p\text{-verdi}=0,000$	Har ønsket	49	34	42	46	834
	Har ikke ønsket	36	51	38	39	706
	Vet ikke	15	15	20	16	290
	Total	100	100	100	100	1 830
Treningsopplegg for å mestre problemene dine $X^2=169,46$, $df=4$, $p\text{-verdi}=0,000$	Har ønsket	70	42	56	64	1 146
	Har ikke ønsket	14	45	18	19	346
	Vet ikke	16	13	26	17	298
	Totalt	100	100	100	100	1 790

Forskjellene mellom pasienter som opplevde at innleggelsen var frivillig og pasienter som ikke gjorde det, var statistisk signifikant med hensyn til alle inkluderte behandlingsformer. Pasienter som rapporterte at innleggelsen var frivillig var gjennomgående mer positive til de ulike behandlingsformene sammenlignet med pasienter som ikke ønsker å være innlagt. Med andre ord rapporterer pasienter som sier at innleggelsen er frivillig at de i større grad ønsker behandling med medisiner, samtaler med en behandler, samtaler i gruppe, samtale hvor pasientens nærmeste deltar, og utarbeidelse av treningsopplegg som hjelp til å mestre plager.

Sammenhengen mellom pasientenes opplevde innleggelsesstatus og ønskede behandlingsformer ble også undersøkt i 2007. Resultatene er gjengitt i tabell 6.4.

Tabell 6.4 Ønsket behandling fordelt etter opplevd innleggelsesstatus. Prosent. Kji-kvadrat analyser, 2007

		Ja	Nei	Usikker	Total	N
Behandling med medisiner	Har ønsket	82	49	69	75	1 207
	Har ikke ønsket	13	46	14	19	308
	Vet ikke	4	5	17	6	93
	Total	100	100	100	100	1 608
Samtaler med en behandler	Har ønsket	93	71	81	88	1 412
	Har ikke ønsket	5	24	8	9	139
	Vet ikke	2	5	12	3	56
	Total	100	100	100	100	1 607
Samtaler i gruppe	Har ønsket	47	32	30	42	628
	Har ikke ønsket	42	58	51	46	688
	Vet ikke	11	9	20	12	173
	Total	100	100	100	100	1 489
Samtaler hvor nærmeste deltar	Har ønsket	51	45	47	49	744
	Har ikke ønsket	39	47	38	40	601
	Vet ikke	10	8	16	11	160
	Total	100	100	100	100	1 505
Treningsopplegg	Har ønsket	75	48	51	68	1 029
	Har ikke ønsket	16	38	28	21	324
	Vet ikke	9	14	21	11	169
	Total	100	100	100	100	1 522
Skjerming	Har ønsket	28	18	29	26	380
	Har ikke ønsket	62	73	55	63	909
	Vet ikke	10	10	16	11	157
	Total	100	100	100	100	1 446

Resultatene for 2007 viste at pasienter som rapporterte at innleggelsen var frivillig i større grad ønsket å motta de ulike behandlingsformene som ble etterspurt i undersøkelsen. Forskjellen mellom pasienter som var frivillig innlagt og de som ikke var det var mindre med hensyn til behandlingsformen "Samtaler hvor de nærmeste deltar". Her rapporterte 51 prosent av pasientene som var frivillig innlagt at de ønsket denne behandlingsformen, sammenlignet med 45 prosent blant pasienter som ikke var frivillig innlagt.

Vi undersøkte også sammenhengen mellom pasientenes ønskede behandlingsform og deres tidligere institusjonserfaring. Det var forskjeller mellom pasienter som hadde vært innlagt tidligere og de som ikke hadde vært det med hensyn til ønsket behandling med medisiner. Pasienter som hadde vært innlagt tidligere var mer positive til denne behandlingsformen sammenlignet med pasienter som ikke hadde hatt tidligere opphold i døgninstitusjoner for voksne. Tilsvarende resultater ble påvist i 2007-utvalget, altså at pasienter som har hatt flere institusjonsopphold bak seg er mer positive til behandling med medisiner. Pasienter med tidligere opphold i det psykiske helsevernet for voksne ønsket i mindre grad samtaler med en behandler, dette gjelder både for 2003 og 2007. Pasienter som har vært innlagt flere

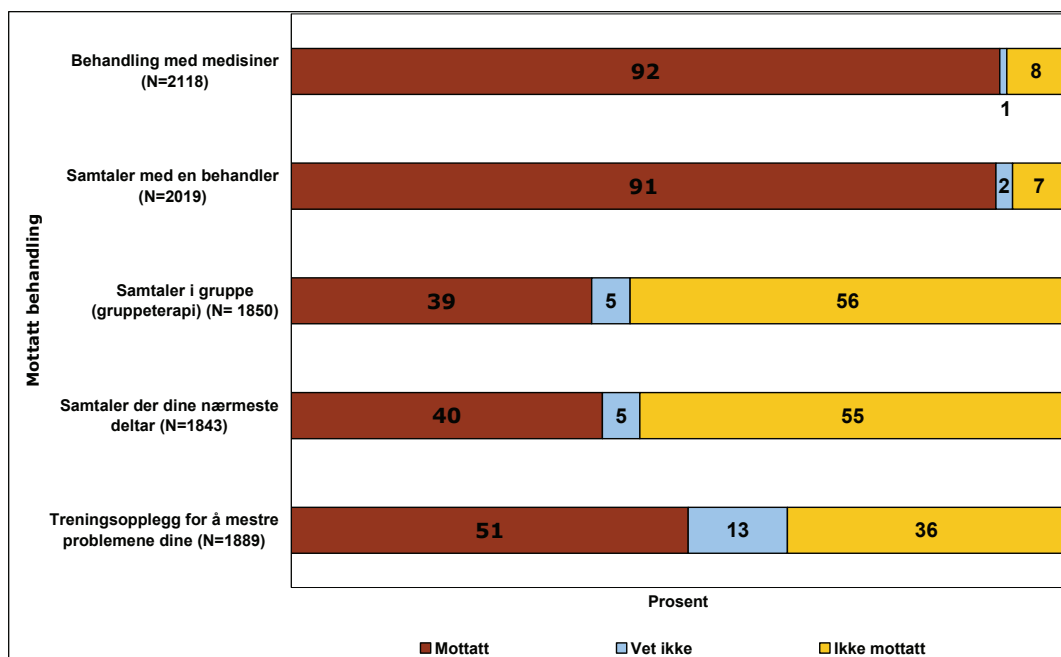
ganger ønsker et treningsopplegg for å mestre egne plager i større grad enn pasienter som ikke har vært innlagt i døgninstitusjoner tidligere. Resultatene for 2003 var signifikante. I 2007 ble det også påvist signifikante forskjeller med hensyn til ønsket bruk av skjerming. Resultatene indikerer at pasienter som har vært innlagt i døgninstitusjoner tidligere i større grad rapporterte at de ikke ønsket denne typen behandling.

6.2 Mottatt behandling

Pasientene begge år besvarte også spørsmål om hvilke behandlingsformer de hadde mottatt i løpet av det nåværende behandlingsoppholdet. Følgende behandlingsformer var inkludert i begge spørreskjemaene: Behandling med medisiner; samtaler med en behandler; samtaler i gruppe; samtaler hvor pasientens nærmeste deltar og treningsopplegg for å mestre plagene sine. I 2007 ble pasientene også bedt om å svare på om de hadde mottatt behandlingsformen "skjerming på eget avsnitt eller eget rom i posten". Mottatt behandling ble undersøkt ved bruk av følgende svaralternativer:

1. Mottatt
2. Ikke mottatt
3. Vet ikke

Figur 6.3 viser svarfordelingen for mottatt behandling i utvalget som besvarte undersøkelsen i 2003.

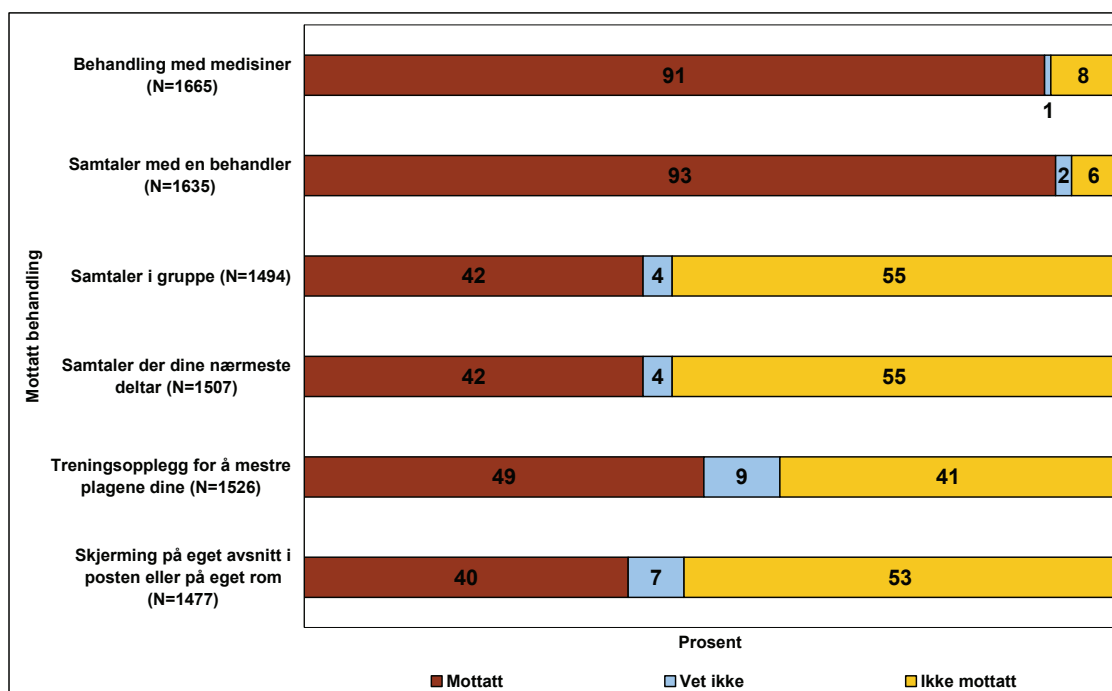
Figur 6.3 Hvilken behandlingsform har du mottatt i løpet av oppholdet? Prosent. 2003

De mest vanlige formene for mottatt behandling i 2003 var behandling med medisiner og samtaler med en behandler. Henholdsvis 92 og 91 prosent av pasientene hadde mottatt disse behandlingsformene i løpet av oppholdet. Åtte prosent av pasientene hadde ikke mottatt behandling med medisiner og syv prosent hadde ikke mottatt samtaler med én behandler.

Henholdsvis 56 og 55 prosent av pasientene hadde ikke mottatt samtaler i gruppe eller samtaler hvor pasientens nærmeste deltok. 39 prosent av pasientene hadde mottatt gruppeterapi som behandlingsform i løpet av behandlingsoppholdet. Med hensyn til å få utarbeidet et treningsopplegg som skulle hjelpe pasienten til å mestre egne plager viste

resultatene at 51 prosent hadde fått utarbeidet et slikt treningsopplegg, mens en andel på 36 prosent ikke hadde mottatt denne typen behandling. Med hensyn til utarbeidelse av et treningsopplegg rapporterte også 13 prosent av de innlagte pasientene at de var usikre/ikke visste om de hadde mottatt denne typen behandling i løpet av behandlingsoppholdet.

Svarfordelingen på pasientenes mottatte behandling i 2007 er vist i figur 6.4.

Figur 6.4 Hvilken type behandling har du mottatt i løpet av oppholdet. Prosent. 2007

Majoriteten av pasientene hadde mottatt behandlingsformene "behandling med medisiner" og "samtaler med en behandler". Henholdsvis 91 og 93 prosent av pasientene hadde mottatt disse behandlingsformene i løpet av oppholdet. 40 prosent av pasientene hadde mottatt skjerming på eget avsnitt eller på eget rom i posten og 42 prosent av pasientene hadde mottatt samtaler i gruppe samt også samtaler hvor de nærmeste deltok. 49 prosent av pasientene i 2007 hadde fått utarbeidet et treningsopplegg som skulle hjelpe dem til å mestre plager i forbindelse med sykdommen.

6.3 Tilpasning av faktisk tilbud til pasientenes egne ønsker

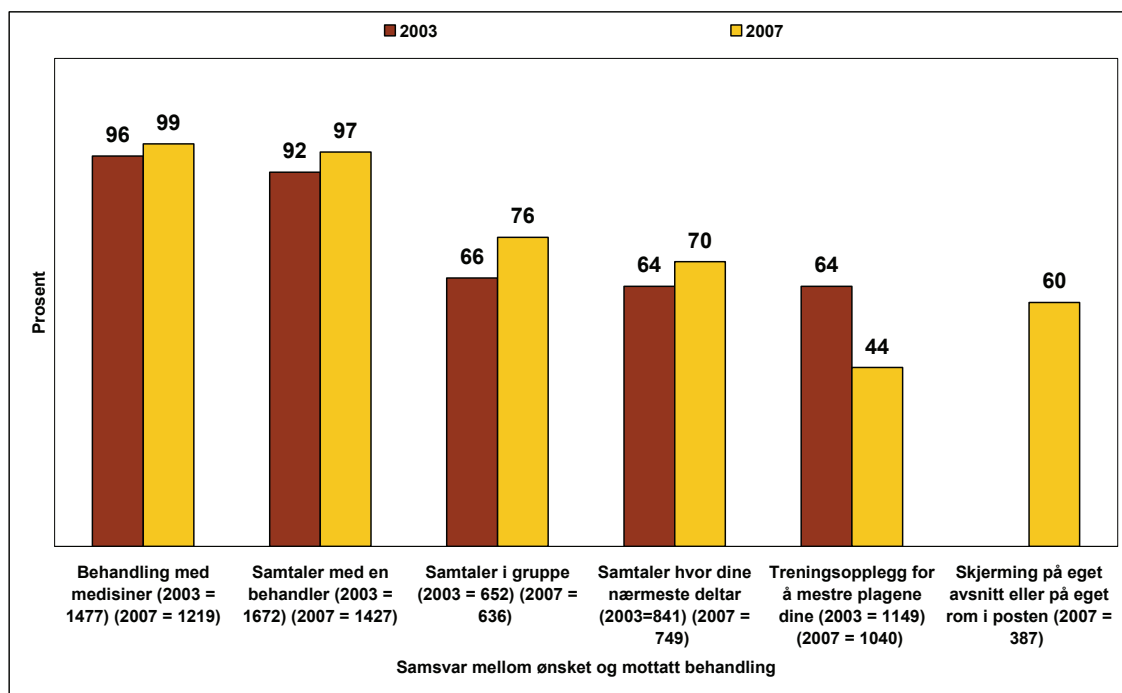
Vi undersøkte også graden av samsvar mellom behandlingstilbudet som ble mottatt og pasientens egne ønsker for behandling. Tabell 6.5 gir en oversikt over fordelingen for hver av de fem behandlingsformene i 2003 og de seks behandlingsformene i 2007 ut fra hvilket behandlingstilbud pasientene ønsket.

Tabell 6.5 Samsvaret mellom ønsket og mottatt behandling i 2003 og 2007. Svar angitt i prosent

2003		Har ønsket	Har ikke ønsket	Vet ikke	Totalt
Behandling med medisiner (N=2 010)	Mottatt	71	13	9	92
	Ikke mottatt	1	6	1	8
	Totalt	72	19	9	100
Samtaler med en behandler (N=1 859)	Mottatt	83	5	5	93
	Ikke mottatt	4	2	1	7
	Totalt	87	7	6	100
Samtaler i gruppe (gruppeterapi) (N=1 617)	Mottatt	26	7	6	40
	Ikke mottatt	11	38	11	60
	Totalt	38	45	17	100
Samtale der dine nærmeste deltar (N=1 649)	Mottatt	33	5	4	42
	Ikke mottatt	14	34	10	58
	Totalt	47	39	15	100
Treningsopplegg for å mestre problemene dine (N=1 498)	Mottatt	49	5	4	59
	Ikke mottatt	19	14	8	41
	Totalt	68	19	13	100
2007		Har ønsket	Har ikke ønsket	Vet ikke	Totalt
Behandling med medisiner (N=1 592)	Mottatt	75	13	5	92
	Ikke mottatt	1	6	1	8
	Totalt	76	19	5	100
Samtaler med en behandler (N=1 560)	Mottatt	86	6	2	94
	Ikke mottatt	3	2	1	6
	Totalt	89	8	3	100
Samtaler i gruppe (N=1 368)	Mottatt	34	7	4	44
	Ikke mottatt	11	39	7	56
	Totalt	44	46	10	100
Samtaler hvor nærmeste deltar (N=1 398)	Mottatt	36	5	3	44
	Ikke mottatt	15	34	7	56
	Totalt	51	39	10	100
Treningsopplegg for å mestre problemene dine (N=1 321)	Mottatt	30	8	4	42
	Ikke mottatt	38	13	7	58
	Totalt	68	22	10	100
Skjerming på eget rom eller eget avsnitt i posten (N=1 261)	Mottatt	16	31	5	52
	Ikke mottatt	11	31	6	48
	Totalt	27	63	10	100

Tabell 6.5 tar utgangspunkt i totalt antall innlagte pasienter i 2003 og 2007. Generelt viser tallene at det høyeste samsvaret finnes med hensyn til behandling med medisiner og samtaler med én behandler begge år. 71 prosent av totalt antall pasienter ønsket og mottok behandling med medisiner i 2003. Tilsvarende tall for 2007 var 75 prosent. Tallene viser også at 83 prosent av pasientene i 2003 og 86 prosent av pasientene i 2007 ønsket og mottok behandling med henholdsvis medisiner og samtaler med én behandler. Videre viser tallene i tabell 6.5 at samsvaret mellom pasientenes ønsker om behandling og den behandlingsformen de har mottatt har økt i løpet av perioden 2003 til 2007, og samsvaret er høyere i 2007 med hensyn til følgende behandlingsformer: behandling med medisiner; samtaler med en behandler; samtaler i gruppe og samtaler hvor dine nærmeste deltar. Med hensyn til behandlingsformen "treningsopplegg for å mestre plagene dine" viser tallene motsatt tendens. I 2003 ønsket og mottok 49 prosent av de pasientene denne behandlingsformen. Tilsvarende tall for 2007 var 30 prosent.

For å få et klarere bilde av samsvaret mellom ønsket og mottatt behandlingstilbud selekterte vi ut de pasienter som ønsket de ulike behandlingstilbudene. Deretter undersøkte vi hvor mange som hadde mottatt det behandlingstilbudet de har ønsket. Resultatene gjengis i figur 6.5 som viser andelen pasienter som fikk det behandlingstilbudet de ønsket i 2003 og 2007.

Figur 6.5 Andel pasienter som har ønsket et behandlingstilbud og mottatt dette. 2003 og 2007

99 prosent av pasientene som ønsket behandling med medisiner i 2007 mottok denne typen behandling. Tilsvarende tall for 2003 var 96 prosent. Også for behandlingsformen samtaler med én behandler viser tallene i figur 6.5 at samsvaret mellom ønsket og mottatt behandling i 2003 og 2007 var høyt. Samsvaret mellom ønsket og mottatt behandling økte mellom 2003 og 2007.

For de øvrige behandlingsformene som ble inkludert i disse undersøkelsene viser tallene i figur 6.5 at samsvaret varierer mellom 40 og 80 prosent. Samsvaret har gått opp for behandlingsformene samtaler i gruppe og samtaler hvor dine nærmeste deltar, men i følge resultatene gått ned for behandlingsformen "utarbeidelse av et treningsopplegg for å mestre plagene dine"

Tallene som ble rapportert i tabell 6.5 viste ved siden av "vet ikke" gruppen fire mulige utfall for å kombinere pasientenes rapporterte ønske om behandling og pasientenes rapporterte mottatte behandling. Disse fire utfallene er:

1. Behandlingsformen er ønsket og mottatt

I dette tilfellet får man et positivt samsvar mellom pasientens ønske og det tilbudet som mottas. Eksempelvis, i 2003 ønsket og mottok 71 prosent av de innlagte pasientene behandling med medisiner. Tilsvarende tall for 2007 var 75 prosent. Dette betyr at av det totale utvalget i 2007 hadde 75 prosent av pasientene ønsket og mottatt behandling med medisiner.

2. Behandlingsformen var ønsket, men ikke mottatt av pasienten

I dette tilfellet oppstår det en etterspørsel uten tilbud, altså at pasienten etterspør en behandling som han/hun ikke har fått. Tallene som gjengis i tabell 6.5 viser for eksempel at 19 prosent av de innlagte pasientene i 2003 ønsket behandlingsformen "treningsopplegg for å mestre plagene dine", uten å motta denne behandlingen i løpet av det nåværende oppholdet.

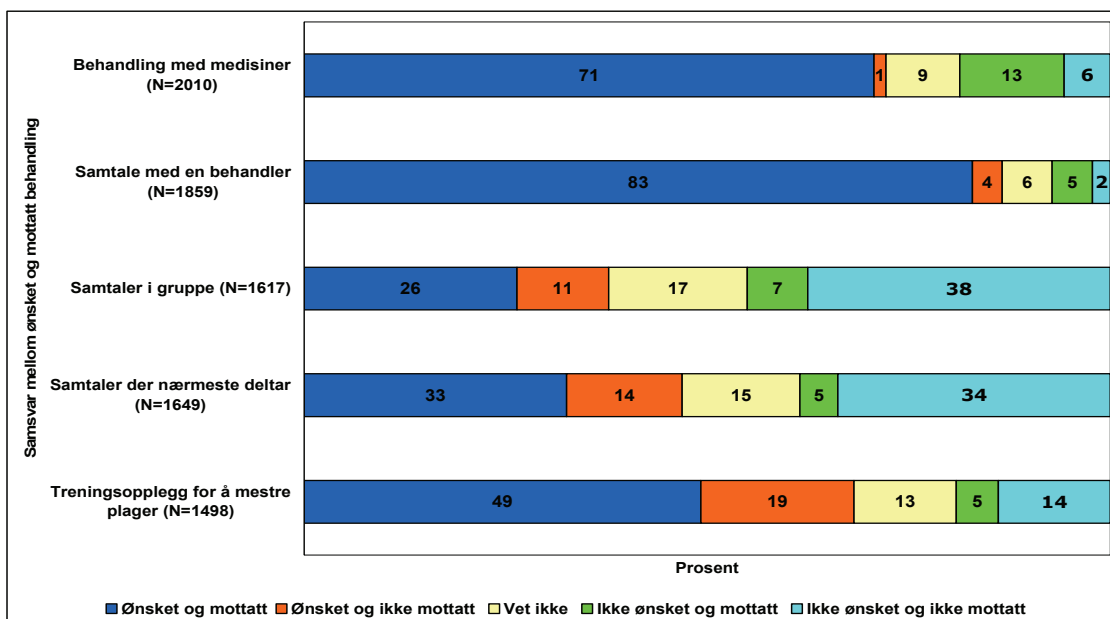
3. Pasienten mottar en behandlingsform som han/hun ikke ønsker

I dette tilfellet oppstår det et tilbud uten etterspørsel. For behandling med medisiner i 2007 gjelder dette for 13 prosent av pasientene, med andre ord var det 13 prosent av pasientene som mottok behandling med medisiner til tross for at de selv ikke ønsket denne behandlingsformen.

4. Pasienten ønsker ikke en behandlingsform og mottar heller ikke denne behandlingen

I dette tilfellet har vi negativt samsvar. For behandling med medisiner i 2007 gjelder dette for fem prosent av pasientene. Tilsvarende tall for 2003 var en andel på seks prosent av de innlagte pasientene.

De fire ovennevnte kombinasjonene er illustrert i figur 6.6 for 2003 utvalget. I de tilfeller hvor pasienten har rapportert at han/hun ikke vet om behandlingsformen er mottatt er dette satt som "svar mangler" i figuren, tilsvarende er også gjort for undersøkelsen i 2007.

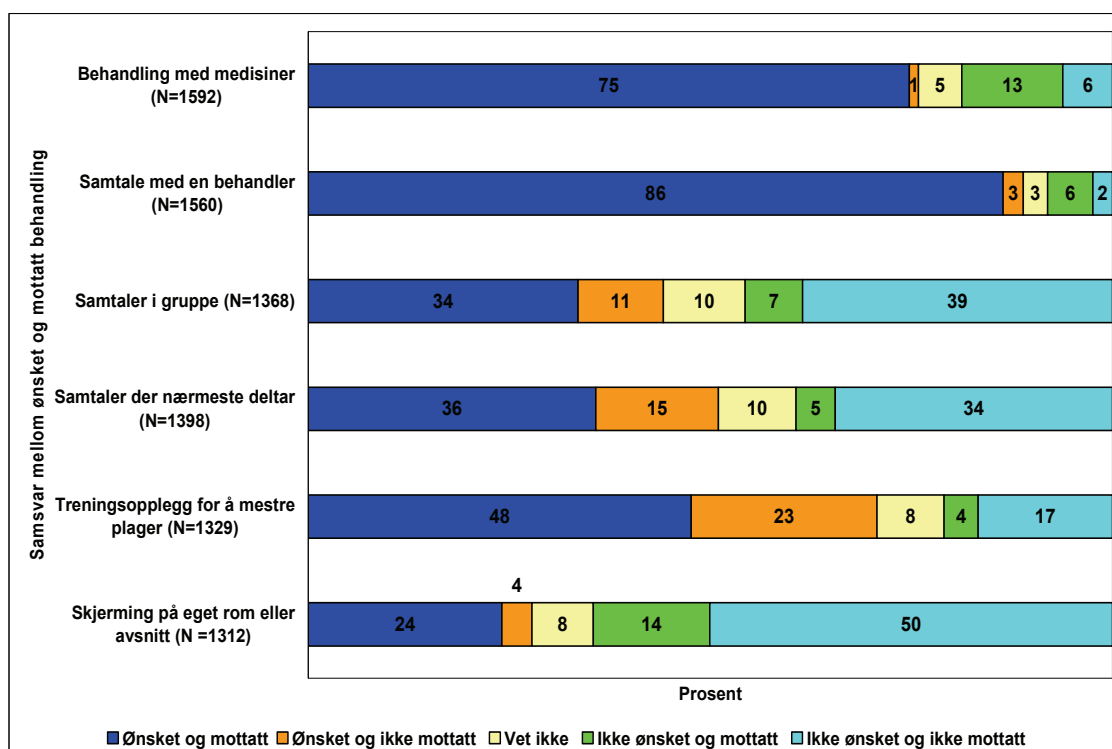
Figur 6.6 Grad av samsvar mellom ønskede og faktiske behandlingsformer. Prosentvis fordeling 2003

Det første og det siste feltet i figuren viser andelen av pasientene som har mottatt et tilbud som er i samsvar med deres egne ønsker (altså de har mottatt det tilbudet de har ønsket eller ikke mottatt det tilbudet de ikke har ønsket). Størst grad av samsvar er det med hensyn til behandlingsformen "samtaler med én behandler". 83 prosent av de innlagte pasientene i 2003 svarte at de har ønsket og mottatt denne typen behandling, og to prosent av pasientene rapporterte at de ikke har ønsket og heller ikke mottatt denne behandlingsformen. fire prosent av pasientene har ønsket behandlingsformen samtaler med én behandler uten å motta denne, og fem prosent av pasientene har mottatt denne typen behandling uten å ønske denne.

Tallene i figuren viser videre at 71 prosent av pasientene ønsket og mottok behandling med medisiner, mens seks prosent ikke ønsket og ikke mottok slik behandling. For de øvrige behandlingsformene viser resultatene at mellom 53 og 83 prosent av pasientene mottok behandling som var i samsvar med deres ønsker. Samsvaret virker å være minst i forhold til behandlingsformen "Treningsopplegg for å mestre plagene dine" hvor 19 prosent av pasientene svarte at de ønsket denne behandlingsformen uten at denne ble mottatt, fem prosent rapporterte imidlertid at de mottok denne behandlingen til tross for at de ikke ønsket denne.

Mottatt behandling som ikke er ønsket av pasienten kan tolkes som en form for opplevd tvang. I 2003 viste resultatene at mellom fem og 13 prosent av pasientene mottok en type behandling som de ikke ønsket. Mest markant var dette i forhold til behandling med medisiner hvor hele 13 prosent av pasientene rapporterte at de mottok denne behandlingsformen selv om de ikke ønsket den. Vi vil komme tilbake til pasientenes opplevelse av tvang senere i denne rapporten.

Figur 6.7 gjengir resultatene om samsvaret mellom ønsket og mottatt behandling i 2007.

Figur 6.7 Grad av samsvar mellom ønskede og faktiske behandlingsformer. Prosentvis fordeling 2007

Den største andelen av pasientene rapporterte samsvar mellom ønsket og mottatt behandling. Størst var samsvaret med hensyn til behandlingsformen "samtaler med én behandler" hvor 86 prosent av pasientene rapporterte at mottatt behandlingen var i samsvar

med deres ønsker. Av disse rapporterte 86 prosent at de ønsket og mottok samtaler med én behandler, mens to prosent rapporterte at de ikke ønsket og heller ikke mottok denne typen behandling. 75 prosent av pasientene ønsket og mottok behandling med medisiner, mens seks prosent verken ønsket eller mottok en slik type behandling. Figur 6.7 viste også at 13 prosent av pasientene mottok behandling med medisiner uten at denne behandlingsformen var ønsket.

Med hensyn til de øvrige behandlingsformene viste tallene i figur 6.7 at mellom 65 og 74 prosent av pasientene mottok et tilbud som var overensstemmende med deres ønsker. Tallene viser også at 23 prosent av de innlagte pasientene i 2007 ønsket å motta et treningsopplegg med formål om å hjelpe pasienten til å mestre plagene uten å få dette tilbudet. For behandlingsformen skjerming på eget avsnitt eller rom i posten viste resultatene at 14 prosent mottok denne behandlingsformen uten at denne var ønsket.

6.4 Oppsummert: Ønsket og mottatt behandling i 2003 og 2007

Ved begge undersøkelsestidspunktene var den mest etterspurte behandlingsformen samtaler med én behandler, etterfulgt av behandling med medisiner. Den minst etterspurte behandlingsformen var i 2003 samtaler i gruppe, hele 45 prosent av det totale utvalget i 2003 ønsket ikke å motta denne typen behandling. I 2007 var også behandlingsformen skjerming inkludert, og resultatene viste at majoriteten av de innlagte pasientene ikke ønsket denne typen behandling som en del av sitt behandlingsopphold.

Generelt indikerte resultatene både i 2003 og 2007 at kvinner var mer positive til å motta de ulike behandlingsformene enn menn. Kvinner, både i 2003 og 2007 rapporterte i større grad at de ønsket behandling med medisiner, samtaler med en behandler, samtaler i gruppe, samt samtaler der de nærmeste deltar og utarbeidelse av et treningsopplegg for å hjelpe pasienten med å mestre plagene sine. Med hensyn til skjerming som behandlingsform rapporterte majoriteten av pasientene at de ikke ønsket å motta denne typen behandling, men kvinner var noe mer positive til denne behandlingsformen enn menn.

Resultatene som har blitt rapportert i dette kapitlet viste også at det var forskjeller i ønske om de ulike behandlingsformene basert på pasientens opplevde innleggsstatus. Pasienter som rapporterte at de var frivillig innlagt, var både i 2003 og i 2007 mer positive til behandlingsformene som de ble bedt om å ta stilling til.

Mottatt behandling ble også undersøkt som en del av dette kapitlet. De mest vanlige formene for mottatt behandling, både i 2003 og 2007, virker å være medikamentell behandling samt samtaler med en behandler ved institusjonen. Graden av samsvar mellom pasientenes ønsker i forhold til behandlingstilbud og det behandlingstilbudet som mottas ble undersøkt. Fire mulige utfall ble undersøkt. Disse var:

1. Behandlingsformen er både ønsket og mottatt av pasienten.
2. Behandlingen var ønsket av pasienten, men ble ikke mottatt i løpet av behandlingsoppholdet.
3. Pasienten mottar en behandlingsform som han/hun ikke ønsker.
4. Pasienten ønsker ikke en behandlingsform og mottar heller ikke behandlingsform.

Generelt viste resultatene at de fleste innlagte pasienter både i 2003 og 2007 hadde et behandlingstilbud som var i samsvar med deres egne ønsker. I 2003 var samsvaret størst med hensyn til behandlingsformen "samtaler med én behandler". 83 prosent av pasientene rapporterte at de hadde ønsket og mottatt denne behandlingen. Tilsvarende resultater ble også funnet i 2007, hvor 88 prosent av pasientene rapporterte at de hadde ønsket og mottatt behandling i form av samtaler med én behandler.

I 2003 mottok mellom fem prosent og 13 prosent av pasientene en type behandling som ikke var ønsket. 13 prosent av pasientene rapporterte at de ikke ønsket medikamentell behandling, men at de til tross for dette hadde mottatt denne behandlingen i løpet av oppholdet. Tilsvarende, i 2007 rapporterte mellom fem og 15 prosent av pasientene at de hadde mottatt en type behandling som de ikke ønsket. fire prosent av de innlagte pasientene i 2007 rapporterte at de hadde fått utarbeidet et treningsopplegg som skulle hjelpe dem til å mestre plagene sine mot sitt eget ønske, mens hele 15 prosent av utvalget i 2007 rapporterte at de hadde mottatt skjerming på eget avsnitt eller på eget rom i posten selv om dette var en behandlingsform de ikke ønsket.

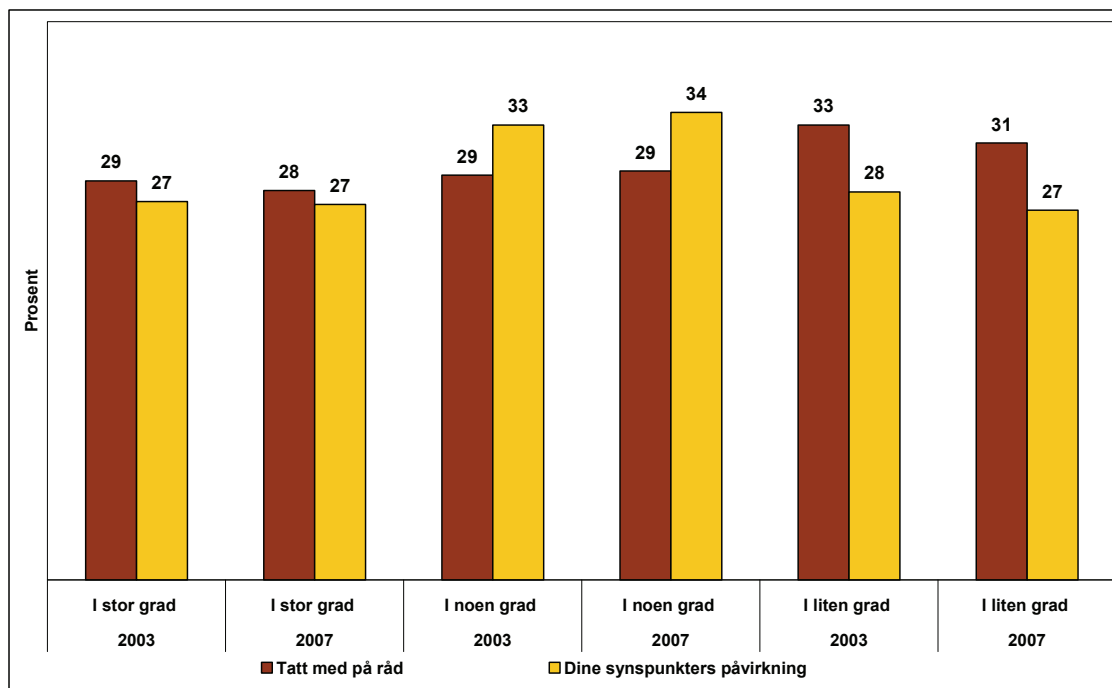
7 Pasientens innflytelse på behandlings-tilbudet

Brukermedvirkning innebærer at den enkelte pasient skal ha mulighet til å utøve innflytelse på sitt eget behandlingstilbud, med andre ord at brukeren aktivt skal medvirke til og ta beslutninger om forhold som angår dem. Stortingsmelding nummer 25 (1996-97) "Åpenhet og helhet" og pasientrettighetsloven slår fast at brukere av tjenester har rett til informasjon, innflytelse og medvirkning på de tjenestene de mottar. I dette kapitlet undersøkes pasientenes opplevelse av innflytelsen de har hatt på sitt behandlingstilbud.

To spørsmål ved begge undersøkelser ble brukt for å undersøke pasientenes opplevde innflytelse på behandlingstilbudet. Disse spørsmålene var: "Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet" og "har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet". Pasientene ble bedt om å vurdere disse spørsmålene på en skala fra 1) i svært liten grad til 5) i svært stor grad.

For å få en oversikt over pasientenes opplevde innflytelse på behandlingstilbudet ble den opprinnelige fem punkt skalaen omkodet til en tre punkt skala. Opplevelsen av å bli tatt med på råd i utarbeidelsen av sitt eget behandlingstilbud og om deres synspunkter påvirket dette tilbudet, blir i figur 7.1 gjengitt ved bruk av følgende svarkategorier:

1. I liten grad
2. I noen grad
3. I stor grad

Figur 7.1 Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet og har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet. Prosent. 2003 og 2007. N tatt med på råd (2003) = 2039, N dine synspunkters påvirkning (2003) = 1977. N tatt med på råd (2007) = 1621, N dine synspunkters påvirkning (2007) = 1593.

29 prosent av pasientene i 2003 og 28 prosent av pasientene i 2007 svarte at de i stor eller svært stor grad har blitt tatt med på råd for å utforme sitt eget behandlingstilbud. En andel på 27 prosent av pasientene begge år rapporterte også at deres råd og synspunkter hadde stor eller svært stor innflytelse på det behandlingstilbudet de har mottatt.

På motsatt ende svarte 33 prosent av pasientene i 2003 og 31 prosent av pasientene i 2007 at de i liten eller i svært liten grad har opplevd å bli tatt med på råd for å utforme sitt behandlingstilbud. En relativt stor andel av pasientene opplevde også at deres synspunkter i liten eller i svært liten grad hadde innflytelse på det behandlingstilbudet som ble mottatt. Dette gjelder for 28 prosent av pasientene i 2003 og for 27 prosent av pasientene i 2007.

I tillegg til å undersøke svarfordelingen på opplevd innflytelse på eget behandlingstilbud i 2003 og 2007 undersøkte vi også hvordan svarene varierte med pasientens demografiske karakteristika (kjønn, alder og sivilstatus). Vi undersøkte også hvordan svarene varierte med hensyn til egenskaper ved tjenestetilbudet som for eksempel type institusjon (sykehus, distriktpsikiatrisk tilbud og andre døgninstitusjoner), varigheten på oppholdet og antall tidligere innleggelser i det psykiske helsevernet for voksne. Her ble den opprinnelige skalaen med fem svarkategorier brukt (1, i svært stor grad til 5, i svært liten grad).

7.1 Pasientens opplevelse av å bli spurt om råd når behandlingstilbudet skal utarbeides fordelt etter demografiske faktorer og egenskaper ved tjenestetilbudet

Resultatene som presenteres i tabell 7.1 gir en oversikt over pasientenes opplevelse på å bli tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet fordelt etter pasientens kjønn.

Tabell 7.1 Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens kjønn. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
Kjønn		1 997
Ikke angitt		262
Mann	2,92	902
Kvinne	3,02	1 095
df = 1, F = 3,42, p = 0,065		
	2007	
	Gjennomsnitt	Antall
Kjønn		1 590
Ikke angitt		241
Mann	2,82	704
Kvinne	3,05	886
df = 1, F = 13,60, p = 0,000		

Forskjellene mellom menn og kvinner var statistisk signifikante i 2007, men ikke i 2003. I 2007 viste resultatene at kvinner i større grad enn menn rapporterer at de har blitt tatt med på råd under utformingen av behandlingstilbudet.

Tabell 7.2 gjengir pasientenes opplevelse av å bli tatt med på råd i utformingen av behandlingen fordelt etter pasientens alder i 2003 og 2007.

Tabell 7.2 Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet? Fordelt etter alder. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

Alder	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
		1 865
18-29 år	2,94	568
30-39 år	3,11	463
40-49 år	3,09	368
50-59 år	2,91	240
60-69 år	2,96	99
70 og eldre	2,56	127
	Df= 5, F = 4,93, p = 0,000	
Alder	2007	
	Gjennomsnitt	Antall
		1 592
18-29 år	2,94	463
30-39 år	2,96	328
40-49 år	3,07	338
50-59 år	3,00	253
60-69 år	2,96	111
70 år og eldre	2,45	99
	Df= 5, F = 4,14, p = 0,000	

Ulike aldersgrupper hadde ulik opplevelse av om de ble tatt med på råd for å utforme sitt eget behandlingstilbud i 2003 og 2007. Pasienter mellom 30 og 49 år opplevde i størst grad å bli tatt med på råd i utformingen av sitt eget tilbud. De yngste pasientene (18 -29 år), føler at de blir tatt med på råd i begrenset grad. Tabell 7.2 viser at opplevelsen av å bli tatt med på råd synker med økende alder. Det er pasienter som er eldre enn 70 år som i minst grad opplevde at de ble rådspurt i utarbeidelsen av det behandlingstilbudet de har mottatt. Dette gjelder både i 2003 og i 2007.

Tabell 7.3 viser pasientenes opplevelse av å bli spurt om råd når behandlingstilbudet skulle utformes fordelt etter pasientens utdanningsbakgrunn i 2003 og 2007.

Tabell 7.3 Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens utdannelsesbakgrunn. Gjennomsnittlig skåre, F verdi, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003 og 2007

	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
Utdanning		1 972
Eksamen fra universitet eller høyskole	3,01	387
Videregående skole/ yrkesfaglig utdanning	2,99	924
Grunnskole	3,01	601
Ikke fullført grunnskole	2,43	60
	F=4, 22, df=3, p-verdi=0,006	
	2007	
	Gjennomsnitt	Antall
Utdanning		1 566
Eksamen fra universitet eller høyskole (høyere grad)	2,82	123
Eksamen fra universitet eller høyskole (lavere grad)	3,07	212
Videregående skole/ yrkesfaglig utdanning	3,02	722
Grunnskole	2,86	470
Ikke fullført grunnskole	2,77	39
	F=2,39, df=3, p-verdi=0,049	

Forskjellene i opplevelsen av å bli tatt med på råd varierte med pasientens utdannelsesbakgrunn. Forskjellene var statistisk signifikante begge år. Pasienter som ikke har fullført grunnskole opplevde at de i mindre grad ble spurt om råd ved utformingen av behandlingstilbudet enn pasienter med høyere utdanning.

Vi undersøkte også om opplevelsen av å bli tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet varierte med pasientens sivilstatus. Resultatene gjengis i tabell 7.4..

Tabell 7.4 Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens sivilstatus. Gjennomsnittlig skåre, F verdi, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003 og 2007

	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
Sivilstatus		1 972
Gift eller samboende	3,01	387
Enslig (ugift, separert, enke/enkemann)	2,99	924
	F=6,59, df=1, p-verdi=0,010	
	2007	
	Gjennomsnitt	Antall
Sivilstatus		1 566
Gift, registrert partnerskap eller samboende	2,82	123
Enslig (ugift, separert, enke/enkemann)	3,07	212
	F=10,02, df=1, p-verdi=0,002	

Pasientens sivilstatus påvirket i hvilken grad pasienten opplevde å bli tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet begge år. Tabell 7.4 viser at gifte eller samboende pasienter i større grad opplevde å bli spurt om råd enn enslige pasienter. Sammenhengen er statistisk signifikant begge år.

Pasientens opplevelse av å bli tatt med på råd ved utformingen av sitt behandlingstilbud ble også undersøkt med hensyn til karakteristika ved behandlingstilbudet som for eksempel type institusjon, oppholdets lengde og antall tidligere innleggelser. Tabell 7.5 gjengir resultatene for 2003 og 2007.

Tabell 7.5 Har du blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet? Fordelt etter karakteristika ved behandlingstilbudet. Gjennomsnittlig skåre, F verdi, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003 og 2007

	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
Institusjonstype		2 025
Sykehus	2,85	1 197
Distriktpsikiatrisk tilbud	3,21	646
Andre døgninstitusjoner	2,97	182
	F = 17,67, df = 2, p verdi = 0,000	
Varighet		2 023
En uke eller kortere	2,81	294
Mellom en uke og en måned	2,96	504
Mellom en måned og et halvt år	3,10	633
Mellom et halvt år og ett år	3,09	191
Over ett år	2,83	401
	F = 4,84, df = 4, p verdi = 0,001	
Tidligere innlagt		2 030
Nei	2,99	524
Ja, en gang	2,90	382
Ja, mer enn en gang	3,00	1 124
	F = 0,98, df = 2, p verdi = 0,376	
Ønsket du selv å bli innlagt?		2 016
Ja	3,14	1468
Nei	2,42	318
Usikker/vet ikke	2,75	230
	F = 52,26, df = 2, p verdi = 0,000	

	2007	
	Gjennomsnitt	Antall
Institusjonstype		1 579
Sykehus	2,85	996
Distriktpsikiatrisk tilbud	3,13	517
Andre døgninstitusjoner	3,05	66
	F = 9,75, df = 2, p verdi = 0,000	
Varighet		1 606
En uke eller kortere	2,93	250
Mellom en uke og en måned	2,96	480
Mellom en måned og et halvt år	3,05	507
Mellom et halvt år og ett år	2,85	143
Over ett år	2,77	226
	F = 2,38, df = 4, p verdi = 0,050	
Tidligere innlagt		1 601
Nei	2,96	392
Ja, en gang	2,95	274
Ja, mellom to og fire ganger	2,90	416
Ja, mer enn fem ganger	3,00	519
	F = 0,59, df = 3, p verdi = 0,620	
Ønsket du selv å bli innlagt?		1 602
Ja	3,15	1 144
Nei	2,34	275
Usikker / vet ikke	2,59	183
	F = 63,97, df = 2, p verdi = 0,000	

Signifikante forskjeller ble påvist med hensyn til type institusjon begge år. Pasienter ved DPS opplevde i større grad å bli tatt med på råd for å utforme sitt eget behandlingstilbud enn sykehuspasienter og pasienter ved andre døgninstitusjoner. Sykehuspasienter opplevde i følge tallene i tabell 7.5 å i minst grad bli tatt med på råd ved utformingen behandlingstilbudet.

Pasienter som har vært innlagt i mer enn en måned opplevde i større grad at de ble spurt om råd enn de øvrige pasientene både i 2003 og i 2007. Pasienter som har vært innlagt i mindre enn en uke og pasienter som har vært innlagt ved institusjonen i mer enn ett år rapporterte at de i mindre grad ble spurt om råd når behandlingstilbudet skulle utarbeides. Vi ønsket også å undersøke om pasientenes opplevelse av å bli spurt om råd var relatert til pasientens opplevelse av om innleggelsen var frivillig eller ikke. Resultatene viste at pasienter som opplevde at innleggelsen var frivillig i større grad rapporterte at de ble tatt med på råd. Forskjellene var statistisk signifikante begge år.

Oppsummert viste altså resultatene at pasienter som opplevde minst grad av innflytelse på sitt eget behandlingstilbud var de yngste og eldste pasientene som hadde lavere utdanning

og som var enslige. Videre var de oftere sykehuspasienter. Pasienter som ønsket å være innlagt rapporterte også i større grad at de ble spurt om råd når behandlingstilbudet skulle utarbeides enn pasienter som ikke ønsket å være innlagte i det psykiske helsevernet for voksne.

7.2 Pasientens opplevelse av at deres synspunkter påvirket det behandlingstilbudet som ble mottatt ved institusjonen, fordelt etter demografiske faktorer og egenskaper ved tjenestetilbudet

Vi undersøkte om pasientene opplevde at hans eller hennes synspunkter påvirket behandlingstilbudet. Skalaen som ble brukt var følgende:

- 1) I svært liten grad
- 2) I liten grad
- 3) I noen grad
- 4) I stor grad
- 5) I svært stor grad

Lav gjennomsnittsverdi på denne skalaen innebærer at pasientene i liten grad opplevde at deres synspunkter ble hørt når behandlingstilbudet ble utarbeidet, mens høy gjennomsnittsverdi innebærer at pasientene vurderte dette aspektet av innflytelse mer positivt. Tabell 7.6 viser i hvor stor grad pasienten opplevde at hans/hennes synspunkter påvirket behandlingstilbudet fordelt etter pasientens kjønn.

Tabell 7.6 Har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens kjønn. Gjennomsnittlig skåre. Antall, F verdi, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003 og 2007

	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
Kjønn		1 939
Mann	2,95	878
Kvinne	2,98	1 061
F = 0,46, df = 1, p verdi = ,500		
	2007	
	Gjennomsnitt	Antall
Kjønn		1 564
Mann	1,93	693
Kvinne	2,05	871
F = 8,92, df = 1, p verdi = 0,003		

Forskjellene mellom kjønnene med hensyn til opplevelsen av at egne synspunkter har påvirket behandlingstilbudet var statistisk signifikante i 2007. Kvinner opplevde større grad enn menn at deres synspunkter påvirket behandlingstilbudet de mottok i løpet av oppholdet.

Tabell 7.7 gjengir resultatene fra pasientenes opplevelse av at egne synspunkter påvirket behandlingstilbudet fordelt etter pasientens alder.

Tabell 7.7 Har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens alder. Gjennomsnittlig skåre. Antall pasienter, frihetsgrader F verdi og signifikansnivå. 2003 og 2007

	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
Alder		1 818
18-29 år	2,98	561
30-39 år	3,03	457
40-49 år	3,05	357
50-59 år	2,95	231
60-69 år	2,98	91
70 og eldre	2,57	121
F = 3,58, df = 5, p verdi = 0,003		
	2007	
	Gjennomsnitt	Antall
Alder		1 592
18-29 år	2,94	463
30-39 år	2,96	328
40-49 år	3,07	338
50-59 år	3,00	253
60-69 år	2,96	111
70 år og eldre	2,45	99
F = 4,14, df = 5, p verdi = 0,003		

Forskjellen mellom ulike aldersgrupper var signifikant med hensyn til pasientenes opplevelse av at egne synspunkter påvirket behandlingstilbudet de mottok. Opplevelsen av egen påvirkningskraft synker med økende alder, spesielt for pasienter som var eldre enn 70 år gamle. Pasienter mellom 30 og 49 år opplevde i større grad at de hadde muligheten til å påvirke sitt eget behandlingstilbud enn eldre og yngre pasienter (mellom 18-29 år gamle).

Vi undersøkte også om pasientenes opplevelse av at egne synspunkter påvirket behandlingstilbudet varierte med pasientens utdanningsnivå og sivilstatus. Resultatene er gjengitt i tabell 7.8.

Tabell 7.8 Har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet? Fordelt etter pasientens fullførte utdanningsnivå og sivilstatus. Gjennomsnittlig skåre. Antall, frihetsgrader F verdi og signifikansnivå. 2003 og 2007

2003		
	Gjennomsnitt	Antall
Utdanning		1 913
Eksamen fra universitet eller høyskole	2,95	376
Videregående skole/ yrkesfaglig utdanning	2,98	898
Grunnskole	2,99	581
Ikke fullført grunnskole	2,83	58
F = 0,42, df = 3, p verdi = 0,737		
2007		
Utdanning		1 540
Eksamen fra universitet eller høyskole (høyere grad)	1,94	122
Eksamen fra universitet eller høyskole (lavere grad)	2,03	206
Videregående skole/ yrkesfaglig utdanning	2,04	711
Grunnskole	1,97	464
F = 1,18, df = 4, p verdi = 0,316		
2003		
Sivilstatus		1 916
Gift eller samboende	3,02	439
Enslig (ugift, separert, enke/enkemann)	2,95	1 477
F = 1,20, df = 1, p verdi = 0,274		
2007		
Sivilstatus		1 548
Gift, registrert partnerskap eller samboende	2,13	395
Enslig (ugift, separert, enke/enkemann)	1,95	1 153
F = 15,01, df = 1, p verdi = 0,000		

Ingen signifikante forskjeller ble påvist med hensyn til pasientens utdanningsbakgrunn og sivile status og pasientens opplevelse av at egne synspunkter påvirket behandlingstilbudet. I 2007 opplevde pasienter som var gift eller registrerte samboere at deres synspunkter i større grad ble hørt ved utformingen av behandlingstilbudet.

Vi undersøkte også om pasientens opplevelse av egen påvirkningskraft varierte med karakteristika knyttet til behandlingstilbudet (type institusjon, oppholdets varighet, tidligere innleggelser og om innleggelsen var frivillig eller ikke). Resultatene gjengis i tabell 7.9.

Tabell 7.9 Har dine synspunkter påvirket behandlingstilbudet? Fordelt etter type institusjon, oppholdets varighet, antall tidligere innleggelse og om innleggelsen var frivillig. Gjennomsnittlig skåre. Antall, frihetsgrader, F verdi og signifikansnivå. 2003 og 2007

	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
Institusjonstype		1 963
Sykehus	2,86	1 167
Distriktpsykiatrisk tilbud	3,13	623
Andre døgninstitusjoner	3,11	173
	F = 12,97, df = 2, p verdi = 0,000	
Varighet		1 962
En uke eller kortere	2,83	278
Mellom en uke og en måned	3,00	484
Mellom en måned og et halvt år	2,99	619
Mellom et halvt år og ett år	3,03	185
Over ett år	2,94	396
	F = 1,28, df = 4, p verdi = 0,275	
Tidligere innlagt		1 969
Nei	2,96	511
Ja, en gang	2,92	366
Ja, mer enn en gang	2,99	1 092
	F = 0,587, df = 4, p verdi = 0,587	
Ønsket du selv å bli innlagt?		1 956
Ja	3,09	1 416
Nei	2,50	315
Vet ikke / usikker	2,85	225
	F = 36,33, df = 2, p verdi = 0,000	
	2007	
Institusjonstype		1 550
Sykehus	1,95	977
Distriktpsykiatrisk tilbud	2,07	511
Andre døgninstitusjoner	2,06	62
	F = 4,37, df = 2, p verdi = 0,013	
Varighet		1 579
En uke eller kortere	2,04	246
Mellom en uke og en måned	1,98	470
Mellom en måned og et halvt år	2,07	495
Mellom et halvt år og ett år	1,92	143
Over ett år	1,88	225
	F = 2,97, df = 4, p verdi = 0,019	

	2007	
	Gjennomsnitt	Antall
Tidligere innlagt		1 576
Nei	1,98	383
Ja, en gang	1,92	274
Ja, mellom to og fire ganger	2,02	413
Ja, fem eller flere ganger	2,03	506
	F = 1,18, df = 3, p verdi = 0,314	
Ønsket du selv å bli innlagt?		1 578
Ja	3,09	1 128
Nei	275	2,33
Usikker/vet ikke	175	2,66
	F = 60,90, df = 2, p verdi = 0,000	

Pasienter som mottok et distriktpsikiatrisk tilbud rapporterte i 2003 og 2007 at de i større grad opplevde at deres synspunkter påvirket behandlingstilbudet. Sykehuspasienter opplevde i minst grad at deres synspunkter påvirket tilbudet. Tallene i tabell 7.9 viser også at pasienter som selv ønsket å legges inn i større grad opplevde at deres synspunkter påvirket behandlingstilbudet de mottok. I 2007 viser også resultatene at det er pasienter som har vært innlagt mellom en måned og ett år og de nyinnlagte pasientene som i størst grad opplevde at deres synspunkter påvirket behandlingstilbudet de mottok.

7.3 Oppsummert: Pasientenes innflytelse på det mottatte behandlingstilbudet

33 prosent av pasientene i 2003 og 31 prosent av pasientene i 2007 opplevde at de i liten grad hadde mulighet til å påvirke behandlingstilbudet de mottok. En relativt stor andel av pasientene begge år rapporterte også at de i liten eller i svært liten grad opplevde at deres synspunkter påvirket det behandlingstilbudet de mottok ved institusjonen.

Med hensyn til pasientens opplevelse av å bli tatt med på råd i utformingen av behandlingstilbudet viste resultatene at kvinner i 2007 i større grad opplevde at de ble tatt med på råd når behandlingstilbudet skulle utformes enn menn. Videre opplevde pasienter mellom 30 og 49 år at de i større grad ble tatt med på råd sammenlignet med pasientene i de øvrige aldersgruppene. Pasientenes opplevelse av å bli tatt med på råd sank med økende alder. Pasientenes opplevelse av å bli tatt med på råd varierer også med deres utdanningsbakgrunn og sivilstatus. Til slutt viste våre resultater at pasienter som ikke har fullført grunnskolen i minst grad opplevde at de ble rådspurt i forbindelse med utarbeidelsen av behandlingstilbudet.

Pasienter ved DPS opplevde i større grad å bli tatt med på råd enn sykehuspasienter og pasienter ved andre døgninstitusjoner. Videre rapporterer pasienter som har vært innlagt i mer enn ett år og pasienter som har vært innlagt i under en uke at de i mindre grad blir spurt om råd i forbindelse med sitt eget behandlingstilbud. Det var også forskjeller med hensyn til om innleggelsen var frivillig eller ikke. Pasienter som var frivillig innlagt rapporterte i større grad at de ble tatt med på råd for å utforme behandlingstilbudet enn pasienter som rapporterte at innleggelsen ikke var frivillig. Kvinner opplevde også i større grad enn menn at deres synspunkter påvirket behandlingstilbudet de mottok. Videre viste resultatene at pasientenes opplevde påvirkningskraft sank med økende alder. I 2007 rapporterte også gifte pasienter i større grad enn enslige at deres synspunkter ble hørt

sammenlignet med pasienter som er enslige. Pasienter som mottok et distriktpsikiatrisk tilbud rapporterte i 2003 og 2007 at deres synspunkter påvirket behandlingstilbudet de mottok ved institusjonen enn sykehuspasienter og øvrige pasienter. Forskjellen mellom ulike institusjonstyper var signifikante begge år, og sykehuspasienter opplevde at de i minst grad hadde innflytelse.

8 Pasientens tilfredshet med og utbytte av behandlingen

En undersøkelse, gjennomført av Kunnskapssentret i 2007 viste at brukerne i poliklinikker for voksne, var mindre fornøyde sammenlignet med tilsvarende tall fra 2004. 70 prosent av pasientene som besvarte Kunnskapssentrets undersøkelse ble ikke informert om klageretten, og 22 prosent svarte at de opplevde liten eller ingen innflytelse på det behandlingstilbudet de mottok. Forfatterne påpekte at det fortsatt er store mangler i aspekter relatert til informasjon og samhandling for å oppnå økt brukermedvirkning i det psykiske helsevernet for voksne. I kapittel 3 ble metodiske problemer knyttet til gjennomføring av brukerundersøkelser diskutert. Tidligere forskning har vist at brukerne som besvarer undersøkelsene ofte er mer tilfredse enn brukere som ikke svarer. Det har blitt hevdet at denne glorifiseringseffekten har bidratt til at svarene blir lite varierte og med dette også at resultatene fra slike typer undersøkelser blir for lite generaliserbare (Grøholt, 2008). Tidligere undersøkelser har imidlertid vist at det å supplere spørreskjemaundersøkelser med kvalitative intervjuer bidrar til å gjøre bildet mer nyansert (Powel et al., 2004). Dette var ikke mulig i de undersøkelsene som danner grunnlaget for denne rapporten.

I brukerundersøkelsene, gjennomført i 2003 og 2007 ble pasientene tilfredshet med behandlingstilbudet undersøkt ved bruk av et spørsmål. Pasientene ble bedt om å svare på om de samlet sett var fornøyde med behandlingstilbudet de hadde fått og også svare på hvilket utbytte de hadde fått av behandlingen de hadde mottatt ved institusjonen. Spørsmålene som ble stilt til pasientene varierte noe mellom 2003 undersøkelsen og 2007 undersøkelsen.

I brukerundersøkelsen i 2003 ble pasientenes tilfredshet med det mottatte behandlingstilbudet målt ved bruk av ett spørsmål: "Er du samlet sett fornøyd med behandlingstilbudet du har fått?". Pasienten ble bedt om å vurdere dette på en skala fra 1) i svært liten grad til 5) I svært stor grad. Tilsvarende ble pasientenes opplevde *utbytte* av behandlingen målt ved bruk av ett spørsmål: "I hvilken grad har du hatt utbytte av den behandlingen du har fått". Pasienten ble bedt om å gradere opplevd utbytte fra 1) I svært liten grad til 5) I svært stor grad.

I 2007 ble pasientens opplevde tilfredshet med behandlingstilbudet de hadde mottatt i løpet av oppholdet målt ved bruk av det samme spørsmålet som i 2003, altså om pasienten samlet sett var fornøyd med behandlingstilbudet han/hun hadde fått. Spørsmålene som omhandlet pasientens opplevde utbytte av behandlingen hadde derimot blitt endret. I tillegg til at pasientene ble bedt om å vurdere utbyttet av behandlingen samlet sett ble de også bedt om å vurdere utbyttet av mer spesifikke aspekter ved behandlingen som for eksempel utbyttet av behandling med medisiner, av samtaler med én behandler og av skjerming på eget avsnitt eller eget rom i posten. Følgende skala ble brukt til å måle pasientenes opplevde utbytte av behandlingen i 2007:

1. Ikke noe utbytte
2. Lite utbytte
3. En del utbytte
4. Stort utbytte
5. Svært stort utbytte
6. Vet ikke/usikker
7. Ikke mottatt

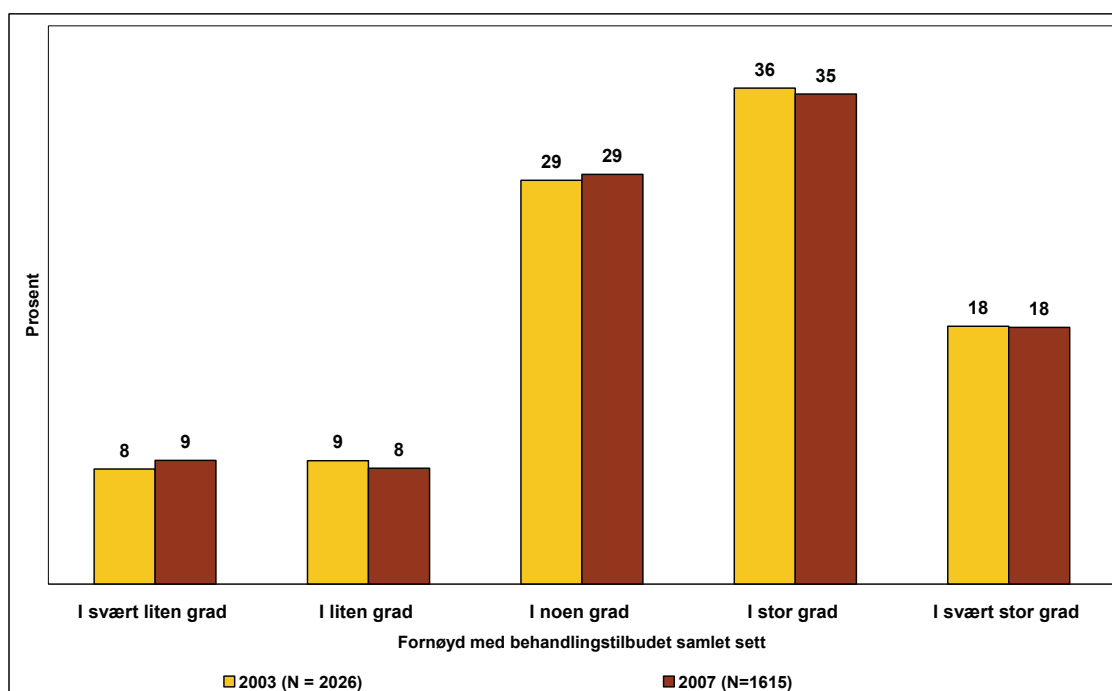
På grunn av at spørsmålene i de to registreringene var forskjellige presenteres resultatene separat for 2003 og 2007.

8.1 Tilfredshet med behandlingen

Pasientene ble bedt om å svare på et spørsmål for om hvor fornøyde de var med behandlingstilbudet de mottok ved institusjonen samlet sett. Følgende svaralternativer ble gitt i 2003 og 2007.

1. I svært liten grad
2. I liten grad
3. I noen grad
4. I stor grad
5. I svært stor grad

Figur 8.1 gir en oversikt over svarfordelingen på dette spørsmålet i 2003 og i 2007. De opprinnelige fem svarkategoriene ble kodet om til tre kategorier, 1) i liten grad, 2) i noe grad og 3) i stor grad.

Figur 8.1 Er du samlet sett fornøyd med det behandlingstilbudet du har fått? Prosent. 2003 og 2007

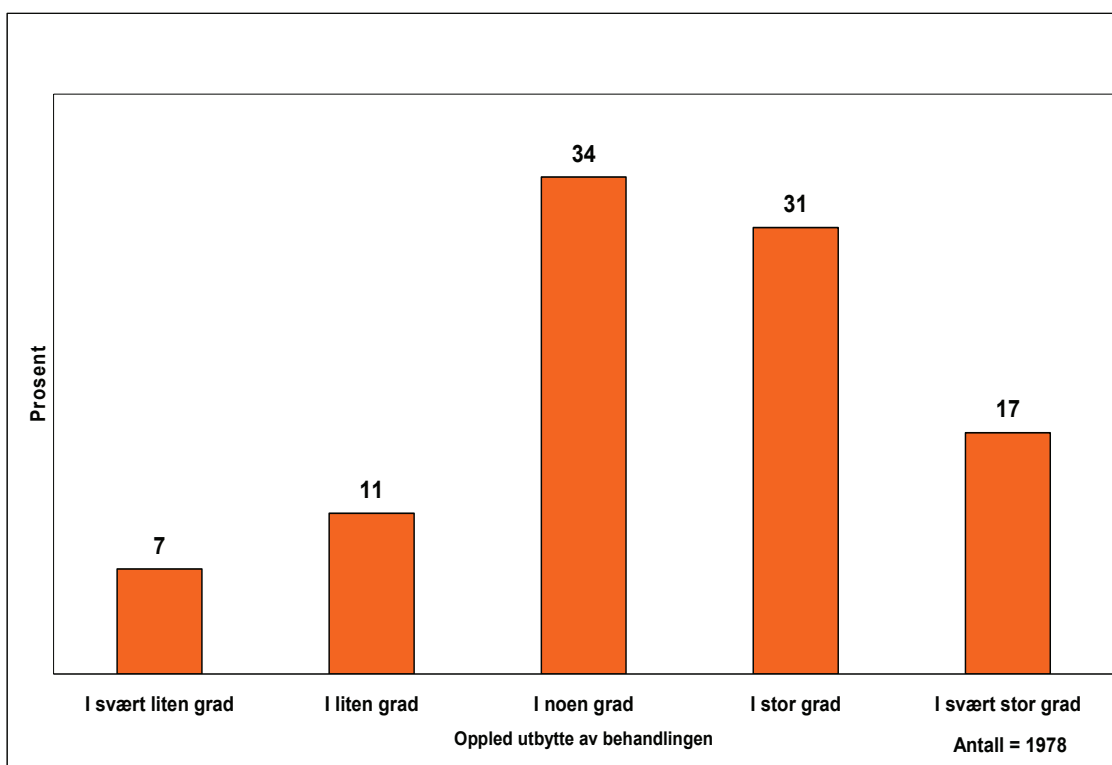
Pasientene begge år var gjennomgående fornøyde med det mottatte behandlingstilbudet. Kun små endringer ble påvist mellom brukerundersøkelsen i 2003 og brukerundersøkelsen i 2007. 54 prosent av pasientene i 2003 svarte at de i stor eller svært stor grad var fornøyde med behandlingstilbudet de mottok, mens 17 prosent av pasientene svarte at de i liten eller i svært liten grad var fornøyde med det mottatte behandlingstilbudet.

Tilsvarende tall for 2007 var 53 prosent og 17 prosent. Samlet sett viser altså resultatene samme tendens for begge undersøkelsene, og gir et bilde av at pasientene innlagt ved døgninstitusjoner i det psykiske helsevernet for voksne i all hovedsak var fornøyde.

8.2 Utbytte av behandlingen 2003

Tilfredshet med behandlingstilbudet er nært knyttet opp til tilfredshet med utbyttet av behandlingen. Pasientenes opplevelse av behandlingens utbytte ble undersøkt ved hjelp av et spørsmål i 2003: "I hvilken grad har du hatt utbytte av den behandlingen du har fått?". Pasientenes opplevelse ble undersøkt ved hjelp av følgende svarkategorier, og svarfordelingen gjengis i figur 8.2.

1. I svært liten grad
2. I liten grad
3. I noen grad
4. I stor grad
5. I svært stor grad

Figur 8.2 I hvilken grad har du hatt utbytte av behandlingen du har fått? Prosent. 2003

Pasientene i 2003 rapporterte hovedsakelig at den behandlingen de har mottatt har hatt stort eller svært stort utbytte. 31 prosent av de innlagte pasientene rapporterte stort utbytte av behandlingstilbudet, mens en andel på 17 prosent rapporterte svært stort utbytte. En mindre andel av de innlagte pasientene i 2003 rapporterte at de i liten eller svært liten grad hadde fått utbytte av den mottatte behandlingen. Dette gjelder for 18 prosent av de innlagte pasientene i 2003. Vi undersøkte også relasjonen mellom pasientenes opplevde tilfredshet med behandlingen og opplevd utbytte ved hjelp av en korrelasjonsanalyse. Resultatene viste en sterk positiv sammenheng mellom generell grad av tilfredshet med behandlingen og pasientenes vurdering av utbyttet av denne ($r=0,716$). Dette betyr at pasienter som er mer fornøyde med behandlingen de har fått også virker å rapportere større grad av utbytte av den mottatte behandlingen.

8.3 Pasientenes tilfredshet med behandlingstilbudet etter demografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet, 2003

Vi undersøkte om svarene på pasientenes fornøydhets med behandlingstilbudet varierte med demografiske egenskaper som pasientens kjønn, alder og sivilstatus. På samme måte som i de foregående avsnittene har vi her beregnet et gjennomsnitt for gruppene der "I svært stor grad" gir fem poeng, mens "I svært liten grad" gir ett poeng. Resultatene er vist i tabell 8.1.

Tabell 8.1 Hvor fornøyd er du med behandlingstilbudet samlet sett? Fordelt etter demografiske karakteristika. Gjennomsnittsverdier, antall, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003

	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
Kjønn		1 985
Mann	3,52	1 099
Kvinne	3,44	886
	F=2,18, df = 1, p verdi = 0,140	
Alder		1 860
0-29	3,36	571
30-39	3,59	457
40-49	3,52	365
50-59	3,53	240
60-69	3,46	98
70 +	3,40	131
	F=2,32, df = 5, p verdi = 0,041	
Utdanning		1 965
Eksamen fra universitet eller høyskole	3,47	387
Videregående skole/ yrkesfaglig utdanning	3,48	917
Grunnskole	3,51	600
Ikke fullført grunnskole	3,28	61
	F = 0,83, df = 1, p verdi = 0,477	
Sivilstatus		1 959
Gift, registrert partnerskap eller samboende	3,64	448
Enslig (ugift, separert, enke/enkemann)	3,43	1 511
	F = 11,51, df = 1, p verdi = 0,001	

Det er ingen signifikante sammenhenger mellom kjønn eller utdanningsnivå og generell tilfredshet med behandlingstilbudet som ble mottatt. Pasienter mellom 30 og 39 år gamle virker i følge resultatene i tabell 8.1 å være mer fornøyde med behandlingstilbudet enn de øvrige pasientene. De yngste og de eldste pasientene var minst fornøyde med behandlingstilbudet de mottok. Pasienter som var gifte/registrerte samboere var mer fornøyde enn enslige.

Vi undersøkte også om pasientenes tilfredshet med det mottatte behandlingstilbudet varierte med type institusjon, oppholdets varighet, antall tidligere innleggelser og om innleggelsen ble opplevd som frivillig eller ikke. Resultatene rapporteres i tabell 8.2.

Tabell 8.2 Hvor fornøyd er du med behandlingstilbudet samlet sett? Fordelt etter demografiske karakteristika. Gjennomsnittsverdier, antall, frihetsgrader og signifikansnivå. 2003

	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
Institusjonstype		2 012
Sykehus	3,40	1 193
Distriktpsikiatrisk tilbud	3,61	641
Andre døgninstitusjoner	3,52	178
F = 7,70, df = 2, p verdi = 0,000		
Varighet		2 006
En uke eller kortere	3,40	286
Mellom en uke og en måned	3,55	499
Mellom en måned og et halvt år	3,47	627
Mellom et halvt år og ett år	3,55	193
Over ett år	3,36	401
F = 2,11, df = 4, p verdi = 0,078		
Tidligere innlagt		2 015
Nei	3,57	529
Ja, en gang	3,46	373
Ja, mellom to og fire ganger	3,43	1 113
F = 2,53, df = 2, p verdi = 0,080		
Ønsket du selv å bli innlagt		2 008
Ja	3,66	1 454
Nei	2,74	326
Usikker / Vet ikke	3,35	228
F = 98,64, df = 2, p verdi = 0,000		

Sykehuspasienter er mindre fornøyd med behandlingstilbudet enn DPS-pasienter og pasienter ved andre døgninstitusjoner. DPS-pasienter var i følge resultatene i tabell 8.2 de som var mest fornøyd med behandlingstilbudet samlet sett.

Forskjeller ble også påvist mellom pasientenes opplevelse av om innleggelsen var frivillig eller ikke og fornøydhet med behandlingstilbudet. Det var pasienter som opplevde innleggelsen som frivillig som var mest fornøyd med behandlingstilbudet de mottok samlet sett.

8.4 Pasientenes opplevde utbytte av behandlingen etter demografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet, 2003

Tilsvarende analyser ble også gjennomført for å undersøke om opplevd utbytte av behandlingen varierte med demografiske karakteristika. Lav gjennomsnittsverdi indikerer lavere grad av opplevd utbytte og høy gjennomsnittsverdi indikerer høyere grad av opplevd utbytte. Resultatene gjengis i tabell 8.3.

Tabell 8.3 I hvilken grad har du fått utbytte av behandlingen du har fått? Fordelt etter pasientens demografiske karakteristika. Gjennomsnittsverdier, antall, frihetsgrader, F verdi og signifikansnivå. 2003

	2003	
	Gjennomsnitt	N
Kjønn		1 942
Mann	3,41	866
Kvinne	3,37	1 076
	F = 0,44, df = 1, p verdi = 0,506	
Alder		1 817
0-29	3,29	550
30-39	3,51	452
40-49	3,43	356
50-59	3,49	235
60-69	3,33	98
70 +	3,23	126
	F = 3,04, df = 5, p verdi = 0,010	
Utdanning		1 918
Eksamen fra universitet eller høyskole	3,44	378
Videregående skole/ yrkesfaglig utdanning	3,39	901
Grunnskole	3,40	583
Ikke fullført grunnskole	3,18	56
	F = 0,97, df = 3, p verdi = 0,405	
Sivilstatus		1 919
Gift, registrert partnerskap eller samboende	3,43	447
Enslig (ugift, separert, enke/enkemann)	3,40	472
	F = 0,37, df = 1, p verdi = 0,541	

Ingen signifikante sammenhenger ble påvist mellom kjønn, utdanningsnivå eller sivilstand med hensyn til pasientenes opplevde utbytte av behandlingen. Pasienter mellom 30 og 39 år og mellom 50 og 59 år rapporterte et høyere utbytte av behandlingen enn de øvrige pasientene. De eldste pasientene rapporterer lavest utbytte av den mottatte behandlingen.

Vi undersøkte også om pasientenes opplevde utbytte av behandlingen varierte med behandlingstilbudet som for eksempel type institusjon, oppholdets varighet og om innleggelsen var frivillig eller ikke. Resultatene er gjengitt i tabell 8.4.

Tabell 8.4 I hvilken grad har du fått utbytte av behandlingen du har fått? Fordelt etter pasientens demografiske karakteristika. Gjennomsnittsverdier, antall, frihetsgrader, F verdi og signifikansnivå. 2003

	2003	
	Gjennomsnitt	Antall
Institusjonstype		1 964
Sykehus	3,29	1 161
Distriktpsikiatrisk tilbud	3,54	625
Andre døgninstitusjoner	3,49	178
	F = 11,14, df = 2, p verdi = 0,000	
Varighet		1 964
En uke eller kortere	3,14	269
Mellom en uke og en måned	3,39	488
Mellom en måned og et halvt år	3,45	627
Mellom et halvt år og ett år	3,54	180
Over ett år	3,38	400
	F = 4,74, df = 4, p verdi = 0,001	
Tidligere innlagt		1 972
Nei	3,43	508
Ja, en gang	3,29	369
Ja, mellom to og fire ganger	3,40	1 095
	F = 1,76, df = 2, p verdi = 0,173	
Ønsket du selv å bli innlagt		1 961
Ja	3,53	1 422
Nei	2,81	316
Usikker/vet ikke	3,28	223
	F = 60,98, df = 2, p verdi = 0,000	

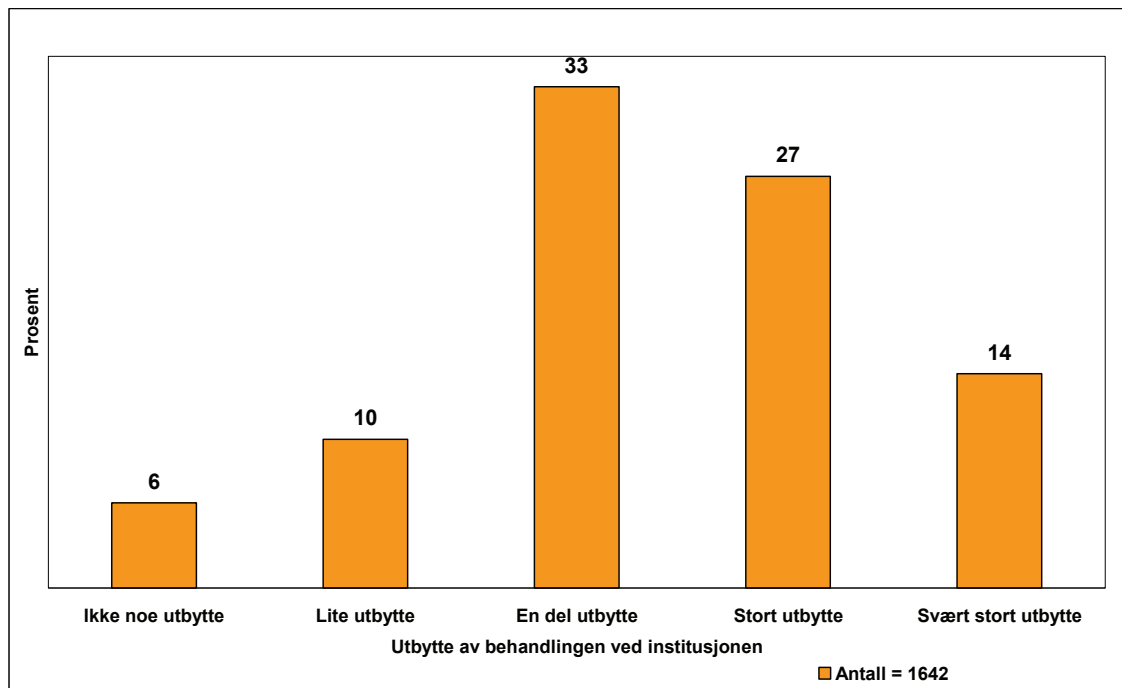
Sykehuspasienter rapporterte mindre utbytte av behandlingen enn pasienter ved DPS eller andre døgninstitusjoner. Pasienter som har vært innlagt i mellom et halvt år og ett år rapporterte at utbyttet var høyere enn pasienter som har vært innlagt i en kortere tidsperiode. Generelt viste resultatene at, med unntak av pasienter som har vært innlagt lenger enn ett år, stiger det opplevde utbyttet av behandlingen med varigheten på oppholdene. Sammenhengen var statistisk signifikant. Resultatene viste også at de pasienter som var frivillig innlagte også opplevde et høyere utbytte av behandlingen enn pasienter som svarte at innleggelsen ikke var frivillig.

8.5 Utbytte av behandlingen i 2007

Pasientene i 2007 ble presentert med ett overordnet spørsmål omhandlende utbytte av behandlingen. I tillegg ble pasientene bedt om å angi grad av opplevd utbytte ved ulike behandlingsformer. Pasientene ble bedt om å svare på spørsmålet "Hvilket utbytte har du alt i alt hatt av behandlingen ved institusjonen". Følgende svaralternativer ble gitt:

1. Ikke noe utbytte
2. Lite utbytte
3. Noe utbytte
4. Stort utbytte
5. Svært stort utbytte
- 6.

Figur 8.3 gjengir pasientenes svarfordeling på dette spørsmålet i 2007.

Figur 8.3 Hvilket utbytte har du alt i alt hatt av behandlingen ved institusjonen. Prosent. 2007

Om lag 40 prosent av de innlagte pasientene rapporterte at de hadde fått stort eller svært stort utbytte av behandlingen. 14 prosent sa at utbyttet hadde vært svært stort, mens 27 prosent mente at utbyttet av behandlingen var stort. Den største andelen av pasientene svarte imidlertid at de hadde fått en del utbytte av den mottatte behandlingen, og en mindre andel av pasientene svarte at de hadde fått lite eller svært lite utbytte av den mottatte behandlingen.

Figur 8.4 gir en oversikt over svarfordelingen på spørsmålet om utbyttet av ulike behandlingsformer som pasientene har mottatt i løpet av behandlingsoppholdet. Pasientene som besvarte spørreskjemaet kunne krysse av dersom de ikke har mottatt den aktuelle behandlingsformen. Dersom de har krysset av på at de ikke har mottatt behandlingsformen er de utelatt fra resultatene som presenteres i figur 8.4.

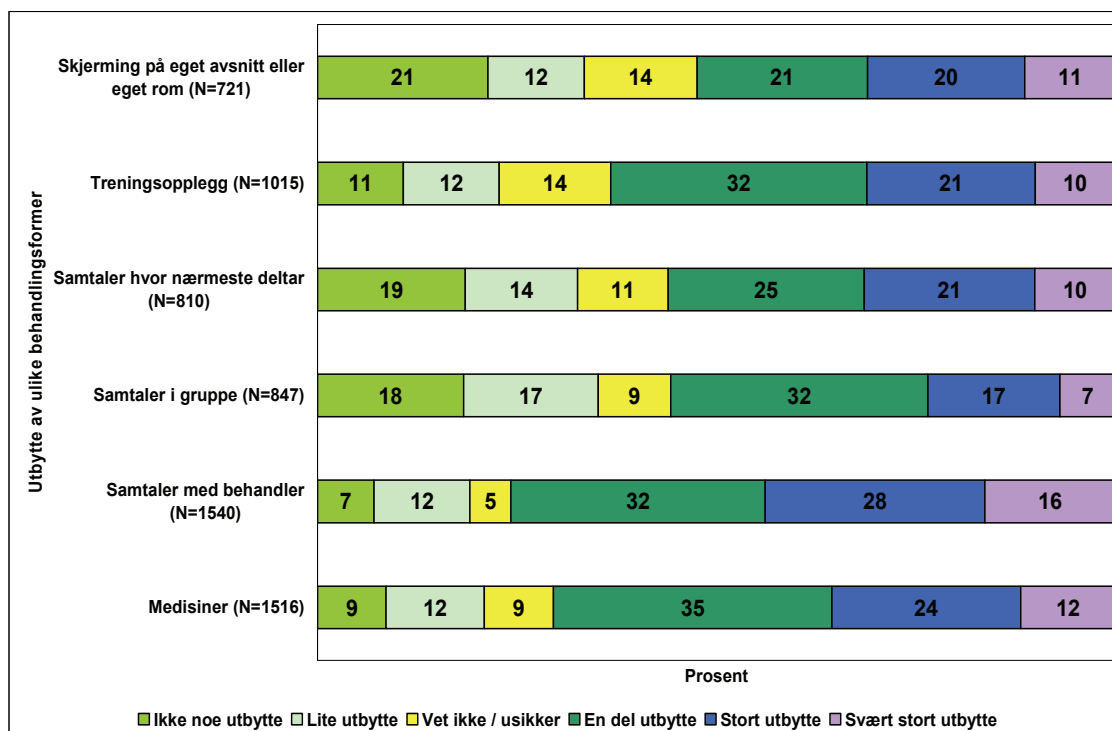
Pasientene ble bedt om å vurdere utbyttet av ulike behandlingsformer de har mottatt ved bruk av følgende svaralternativer:

- 1) Ikke noe utbytte
- 2) Lite utbytte
- 3) En del utbytte

- 4) Stort utbytte
- 5) Svært stort utbytte
- 6) Vet ikke/usikker

Svarfordelingen til pasientene er gjengitt i figur 8.4.

Figur 8.4 Hvilket utbytte har du fått av ulike behandlingsformer. Prosent. 2007

Generelt opplevde pasientene at de hadde fått "en del utbytte" av de ulike behandlingsformene. Mellom 17 og 28 prosent svarte at de hadde fått stort utbytte av behandlingen. Størst var det opplevde utbyttet av behandlingsformen samtaler med én behandler, hvor 28 prosent av pasientene svarte at de hadde fått stort utbytte av denne og 16 prosent av pasientene mente at de hadde fått svært stort utbytte. Resultatene viser også at kun en mindre andel av pasientene (syv prosent) rapporterte at de ikke har fått noe utbytte av behandlingsformen samtaler med én behandler. Kun 24 prosent av pasientene svarte at de har hatt stort eller svært stort utbytte av samtaler i gruppe, mens 18 prosent av pasientene mente at de ikke har fått noe utbytte av denne behandlingsformen. 21 prosent av pasientene rapporterte også at de ikke hadde fått noe utbytte av behandlingsformen skjerming på eget rom eller eget avsnitt i posten, mens 12 prosent svarte at de har hatt lite utbytte av denne typen behandling.

8.6 Behandlingens utbytte etter demografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet, 2007

Vi undersøkte om pasientenes opplevelse av det overordnede utbyttet av behandlingen varierte med pasientens kjønn, alder og sivilstatus. Resultatene presenteres i tabell 8.5.

Tabell 8.5 Opplevd utbytte av behandlingen fordelt etter pasientenes demografiske karakteristika. Gjennomsnitt, antall, frihetsgrader, F verdi og signifikansnivå. 2007

	2007	
	Gjennomsnitt	N
Kjønn		1 586
Mann	3,8	701
Kvinne	3,5	885
T = -2,86, df = 1430, p verdi = 0,004		
Alder		1 591
0-29	3,41	465
30-39	3,46	325
40-49	3,54	338
50-59	3,49	251
60-69	3,61	114
70 +	3,21	98
F = 1,77, df = 5, p verdi = 0,115		
Utdanning		1 564
Eksamen fra universitet eller høyskole (høyere grad)	3,43	122
Eksamen fra universitet eller høyskole (lavere grad)	3,55	212
Videregående skole/ yrkesfaglig utdanning	3,53	718
Grunnskole	3,37	474
Ikke fullført grunnskole	3,26	38
F = 2,08, df = 4, p verdi = 0,082		
Sivilstatus		1 572
Gift, registrert partnerskap eller samboende	3,54	400
Enslig (ugift, separert, enke/enkemann)	3,44	1 172
F = 2,14, df = 1, p verdi = 0,143		

Menn og kvinner opplevde utbyttet av behandlingen ulikt, og resultatene tyder på at menn rapporterte større utbytte av behandlingen enn kvinner. Forskjellen mellom kjønnene er statistisk signifikant. Forskjeller ble derimot ikke påvist med hensyn til pasientens alder, utdanningsnivå eller sivilstatus.

Vi undersøkte også om opplevd utbytte av behandlingen varierte med ulike aspekter knyttet til tjenestetilbudet som for eksempel type institusjon, oppholdets varighet og antall tidligere innleggelses i det psykiske helsevernet for voksne. Resultatene fra disse analysene rapporteres i tabell 8.6

Tabell 8.6 Opplevd utbytte av behandlingen fordelt etter karakteristika knyttet til tjenestetilbudet. Gjennomsnitt, antall, frihetsgrader, F verdi og signifikansnivå. 2007

	2007	
	Gjennomsnitt	Antall
Type institusjon		1 573
Sykehus	3,38	987
Distriktpsikiatrisk tilbud	3,61	521
Andre døgninstitusjoner	3,68	65
	F = 8,23, df = 2, p verdi = 0,000	
Varighet		1 599
En uke eller kortere	3,40	248
Mellom en uke og en måned	3,50	474
Mellom en måned og et halvt år	3,58	511
Mellom et halvt år og ett år	3,35	144
Over ett år	3,26	122
	F = 3,73, df = 4, p verdi = 0,005	
Tidligere innlagt		1 597
Nei	3,57	392
Ja, en gang	3,37	275
Ja, mellom to og fire ganger	3,45	413
Ja, fem eller flere ganger	3,42	517
	F = 2,09, df = 3, p verdi = 0,099	
Ønsket du selv innleggelse		1 595
Ja	3,69	1 146
Nei	2,68	268
Usikker / vet ikke	3,15	181
	F = 101,69, df = 2, p verdi = 0,000	

Opplevd utbytte varierte med type institusjon hvor pasientene var innlagt. Tallene i tabell 8.6 viser at DPS-pasienter opplevde at behandlingsutbyttet var høyere enn sykehuspasienter og pasienter innlagt ved andre døgninstitusjoner. Pasienter som har vært innlagt i inntil seks måneder rapporterte høyere utbytte av behandlingen enn de øvrige pasientene. Tallene i tabell 8.6 viser at etter seks måneders opphold går pasientenes opplevde utbytte ned, mens utbytte av oppholdet virker å øke fram til seks måneders innleggelse. Pasienter som rapporterte at innleggelsen i det psykiske helsevernet var frivillig svarte også at behandlingsutbyttet var høyere enn hos pasienter som ikke ønsket å være innlagt.

Vi undersøkte videre hvordan opplevd innleggesstatus påvirket utbyttet av ulike behandlingsformer. Resultatene fra denne analysen er gjengitt i tabell 8.7.

Tabell 8.7 Pasientenes opplevde utbytte av ulike behandlingsformer fordelt etter pasientens ønske om å bli innlagt i det psykiske helsevernet for voksne. Antall, gjennomsnitt, standardavvik, t-verdi og signifikansnivå. 2007

Behandlingens utbytte	Ønsket du selv å bli innlagt?								
	Ja			Nei			t	df	p
	Antall	Gj.sn.	SD	Antall	Gj.sn.	SD			
Behandling med medisiner	1 156	3,9	1,51	274	3,2	1,77	5,7	373	.000
Samtaler med en behandler	1 131	3,8	1,25	267	3,1	1,71	5,6	337	.000
Samtaler i gruppe	1 055	4,8	2,19	254	4,5	2,54	1,5	349	.138
Samtale der nærmeste deltar	1 046	5,1	2,12	251	4,2	2,50	5,1	342	.000
Treningsopplegg for å mestre plager	1 062	4,7	1,96	254	4,2	2,34	3,0	342	.003
Skjerming på eget avsnitt eller eget rom	1 009	5,5	2,03	250	4,1	2,50	8,3	335	.000

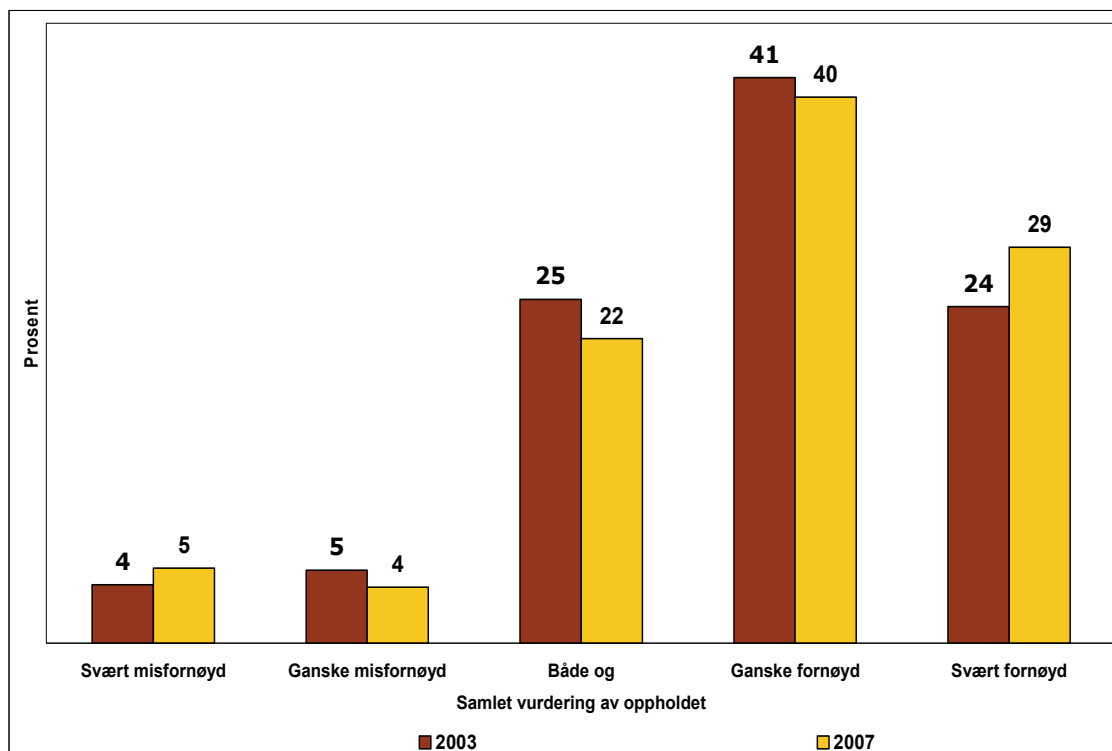
Pasienter som var innlagt frivillig i det psykiske helsevernet for voksne var gjennomgående mer fornøyde med utbyttet av de ulike behandlingsformene enn pasienter som ikke ønsket innleggelsen. Unntaket finner vi for behandlingsformen "Samtaler i gruppe" der vi ikke kunne påvise noen statistisk signifikante forskjeller med hensyn til pasientenes opplevde innleggesstatus.

8.7 Samlet vurdering av oppholdet

Ved begge undersøkelser ble ett spørsmål brukt til å undersøke pasientenes samlede vurdering av oppholdet. Pasientene ble bedt om å svare på om de så langt var fornøyde med oppholdet samlet sett. Følgende svaralternativer ble brukt ved begge undersøkelsene:

1. Svært misfornøyd
2. Ganske misfornøyd
3. Både og
4. Ganske fornøyd
5. Svært fornøyd

Svarfordelingen i 2003 og 2007 er vist i figur 8.5.

Figur 8.5 Hvor fornøyd er du med oppholdet så langt? Prosent. 2003 og 2007

Både i 2003 og 2007 var pasientene gjennomgående fornøyd med oppholdet ved institusjonen så langt. Svarfordelingene var relativt like i de to undersøkelsesårene, men en noe høyere andel var "svært fornøyd" i 2007 enn i 2003, og en noe lavere andel var "ganske fornøyd" i 2003 enn i 2007.

En relativt stor andel av pasientene, både i 2003 og 2007 rapporterte en viss grad av ambivalens i forhold til sin samlede vurdering av oppholdet, henholdsvis 25 prosent i 2003 og 22 prosent i 2007. Både i 2003 og 2007 var ni prosent av pasientene ganske misfornøyd eller svært misfornøyd med behandlingsoppholdet så langt.

Også med hensyn til samlet vurdering av oppholdet vurderte pasientene som opplevde at de var ufrivillig innlagt oppholdet som mer negativt enn med pasienter som opplevde at innleggelsen var frivillig. Dette både i 2003 og 2007. Videre var pasienter som mottok et distriktpspsykiatrisk tilbud mer fornøyd med oppholdet samlet sett. Analyser viste også at pasienter som hadde vært innlagt i mer enn ett år var mer misfornøyd med oppholdet enn pasienter ved sykehus og "andre døgninstitusjoner". Pasienter som hadde vært innlagt i mer enn ett år var mer misfornøyd med oppholdet enn pasienter som hadde kortere varighet på oppholdet. Samlet vurdering av oppholdet varierte ikke signifikant med hensyn til tidligere innleggelser i 2003, men forskjellene var signifikante i 2007, og viste da at pasienter som ikke hadde vært innlagt tidligere samlet sett vurderte oppholdet som mer positivt.

8.8 Oppsummert: Pasientens tilfredshet med og utbytte av behandlingen

Resultatene i dette kapitlet viste at pasientene begge år i hovedsak var fornøyd med behandlingstilbudet de mottok. Dette betyr at pasientenes tilfredshet med behandlingstilbudet i liten grad har endret seg i perioden mellom 2003 og 2007. Tilsvarende var pasientene også gjennomgående godt fornøyd med utbyttet av behandlingen de hadde mottatt ved institusjonen.

Vi undersøkte om svarene på pasientenes tilfredshet med behandlingstilbudet i 2003 varierte med demografiske egenskaper som for eksempel kjønn, alder og utdanning. Videre ble variasjoner også undersøkt med hensyn til sentrale aspekter ved tjenestetilbudet. Ingen statistisk signifikante forskjeller kunne påvises mellom menn og kvinner. Pasienter mellom 30 og 39 år var mer fornøyde med behandlingstilbudet enn pasienter i de øvrige aldersgruppene. Videre var opplevd tilfredshet relatert til pasientens sivilstatus. Pasienter som var gift/samboende var mer fornøyde med behandlingstilbudet i 2003 enn pasienter som var enslige. Sykehuspasienter var mindre fornøyde med behandlingstilbudet sammenlignet med de øvrige pasientene.

Vi undersøkte også om det opplevde utbyttet av behandlingen varierte med demografiske karakteristika. Her var det pasienter mellom 30 og 39 år og pasienter mellom 50 og 59 år som rapporterte det høyeste utbyttet av behandlingen. Sykehuspasienter rapporterte mindre utbytte av behandlingen enn pasienter ved DPS og andre døgninstitusjoner. Generelt viste resultatene at med unntak av pasienter som har vært innlagt lenger enn ett år, stiger utbytte av behandlingen med varigheten av oppholdene.

I 2007 viste resultatene at om lag 40 prosent av de innlagte pasientene rapporterte at de hadde fått svært stort eller stort utbytte av behandlingen ved institusjonen. Størst var utbyttet av behandlingsformen samtaler med én behandler hvor 28 prosent av pasientene svarte at de hadde fått stort utbytte av denne behandlingsformen og 16 prosent at de har fått svært stort utbytte. Kun en mindre andel av pasientene rapporterte at de ikke hadde fått noe utbytte av denne behandlingsformen.

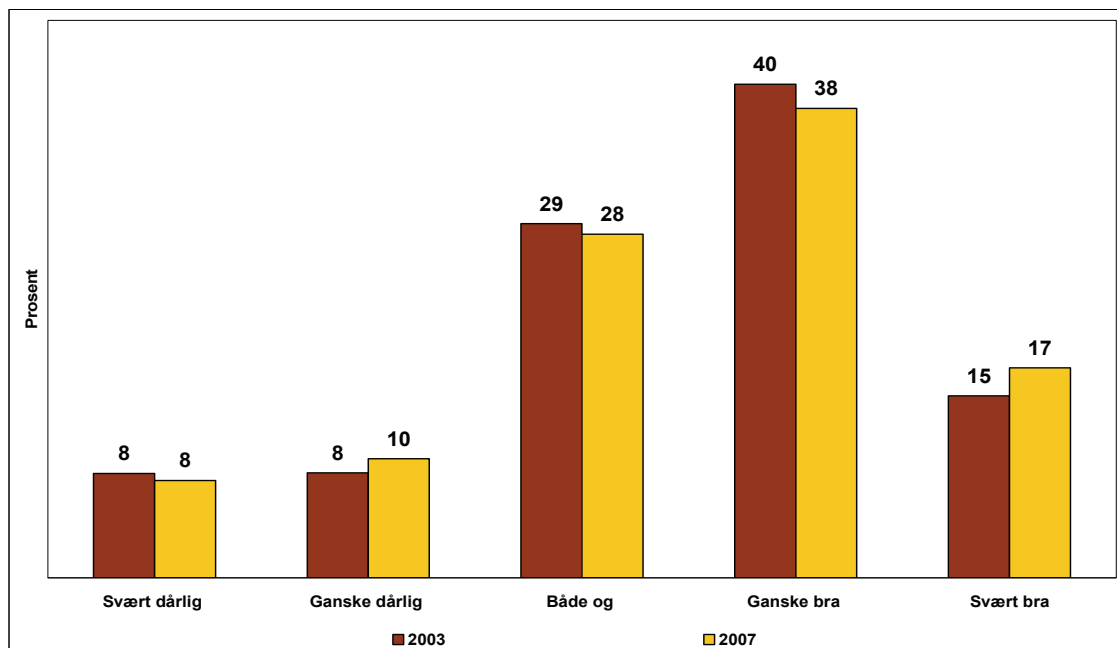
Vi undersøkte også i 2007 om pasientenes opplevelse av det overordnede utbyttet av behandlingen varierte med demografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet. Resultatene viste at menn opplevde høyere utbytte av behandlingen enn kvinner. Pasienter som mottok et distriktpsikiatrisk tilbud rapporterte også et høyere utbytte enn pasienter ved sykehus og andre døgninstitusjoner.

9 Pasientens tilfredshet med informasjonen som ble mottatt under oppholdet

En viktig forutsetning for brukermedvirkning er informasjon og kommunikasjon. Lov om pasientrettigheter som trådte i kraft 1. januar 2001 fastsetter i § 3-2 pasientens rett til informasjon for å få innsikt i sin helsetilstand og innsikt i innholdet i helsehjelpen de tilbys. I merknadene til bestemmelsen går det også frem at retten til informasjon må oppfylles som en nødvendig betingelse for pasientens mulighet for å medvirke. Det sentrale er at alle brukere må få nødvendig informasjon for å ivareta sine rettigheter. Informasjonen må være god nok til at brukeren har et tilstrekkelig grunnlag til å medvirke og ta valg om sin egen helse, og den skal tilpasses brukerens forutsetninger. Pasientene har rett til å få informasjon om sykdommen, om ulike behandlingsalternativer og hva som finnes av tjenestetilbud for den enkelte pasient. I tillegg skal pasienten få informasjon om tjenesteutøverens vurderinger og forslag til konklusjoner. Tanken er at god kommunikasjon og dialog med pasienten er grunnleggende for å kunne sikre at informasjonen både blir forstått og bearbeidet.

I brukerundersøkelsen i 2003 og 2007 ble pasientene bedt om å angi hvordan de opplevde informasjonen som de mottok under behandlingsoppholdet. I 2003 ble pasientene bedt om å angi på en skala fra 1) svært dårlig til 5) svært bra, hvordan de opplevde informasjonen knyttet til diagnose, medisiner, behandlingsmulighetene samt planene som var lagt for deres opphold. I tillegg ble pasientene bedt om å gi en samlet vurdering av informasjonen de hadde mottatt under oppholdet. I 2007 ble de samme spørsmålene brukt, men pasientene ble i tillegg bedt om å vurdere informasjonen de hadde mottatt om mulighetene til å klage på oppholdet etter behandling og informasjon om hvor lenge de skal være innlagt.

Et spørsmål ble brukt for å undersøke pasientenes vurdering av informasjonen de samlet sett hadde fått under oppholdet. Figur 9.1 gir en oversikt over svaralternativene og svarfordelingene på pasientenes vurdering av informasjonen de samlet sett hadde mottatt i løpet av oppholdet.

Figur 9.1 Hvordan vurderer du samlet sett informasjonen du har fått under oppholdet? Prosent. 2003 og 2007

Pasientene i 2003 og 2007 opplevde kvaliteten på informasjonen de hadde mottatt i løpet av oppholdet relativt likt. En noe større andel av pasientene i 2007 rapporterte at informasjonen som de hadde mottatt var svært god. I 2003 rapporterte 15 prosent av pasientene at informasjonen ble opplevd som svært god, tilsvarende tall for 2007 var 17 prosent. Resultatene viser også at en noe mindre andel av pasientene i 2007 opplevde at den overordnede informasjonen de hadde fått under oppholdet var svært dårlig sammenlignet med tilsvarende tall for 2003. Majoriteten av pasientene begge år opplevde imidlertid informasjonen de mottok i løpet av oppholdet som ganske god eller svært god.

Ved begge undersøkelsestidspunktene ble pasientene bedt om å vurdere informasjonen de hadde mottatt om andre deler av oppholdet, som for eksempel virkninger og bivirkninger av medisiner, informasjon om tilgjengelige behandlingsmuligheter og informasjon om planer som var lagt for deres opphold. For å få en mer oversiktlig svarfordeling ble de opprinnelige fem kategoriene kodet ned til tre, disse er 1) dårlig, 2) både og, og 3) bra. Fordelingene for disse spørsmålene i 2003 og 2007 er gjengitt i tabell 9.1.

Tabell 9.1 Hva synes du om kvaliteten på informasjonen du har fått om ulike deler av behandlingsoppholdet. Prosent. 2003 og 2007

Informasjon om	Dårlig		Både og		Bra	
	2003	2007	2003	2007	2003	2007
Diagnosen og de plagene du har	24	24	30	28	46	48
Behandlingsmuligheter som finnes for deg	24	24	30	29	46	47
Medisiner (virkninger, bivirkninger, hvor lenge du må bruke dem)	33	31	28	27	39	42
Planene som er lagt for oppholdet ditt	22	21	25	26	53	53
Mulighetene for å klage på oppholdet eller behandlingen	-	33	-	24	-	43
Hvor lenge du skal være innlagt	-	27	-	24	-	49

Både i 2003 og 2007 var pasientene generelt mindre fornøyde med informasjonen de hadde fått om konkrete aspekter ved oppholdet sammenlignet med den samlede informasjonen om oppholdet (se figur 9.1). Som vist i figur 9.1 rapporterte om lag 54 prosent av pasientene begge år at de var fornøyde med informasjonen de hadde mottatt om oppholdet samlet sett. Når det gjelder de mer konkrete aspektene av behandlingstilbudet, rapporterte 33 prosent av pasientene i 2003 og 31 prosent i 2007 at informasjonen de har mottatt om bruk og virkninger av medisiner har vært dårlig eller svært dårlig, mens henholdsvis 39 og 42 prosent rapporterte at de var fornøyd med denne informasjonen. I 2007 rapporterte 33 prosent at de var misfornøyde med informasjon vedrørende klagemuligheter og 27 prosent var misfornøyde med informasjon om hvor lenge de skal være innlagte.

9.1 Pasientens opplevelse av mottatt informasjon og type døgningstusjon

Det ble også undersøkt om opplevd kvalitet på informasjon varierte mellom ulike typer institusjoner. Lave verdier betyr at man er misfornøyd med informasjonen som har blitt mottatt, mens høye verdier innebærer at pasientene i større grad er fornøyde med den mottatte informasjonen. Resultatene er gjengitt i tabell 9.2.

Tabell 9.2 Vurdering av ulike aspekter ved informasjonen man har fått i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter type institusjon. Gjennomsnittsverdier. 2003

Informasjon om	Sykehus	DPS	Andre døgningstusjoner	Df	F	P verdi
	Gjennomsnitt	Gjennomsnitt	Gjennomsnitt			
Diagnose	3,20	3,32	3,26	2	2,28	0,103
Behandlingsmuligheter	3,20	3,36	3,24	2	4,12	0,016
Medisiner	2,98	3,10	3,00	2	2,80	0,170
Planene for oppholdet	3,28	3,53	3,45	2	9,54	0,000
Samlet	3,36	3,58	3,50	2	8,34	0,000

Det var signifikante forskjeller mellom pasienter ved ulike typer døgningstusjoner med hensyn til informasjon om behandling med medisiner, informasjon om planene for oppholdet og informasjonen pasientene har mottatt samlet sett. Sykehuspasienter var mindre tilfredse med informasjonen de har mottatt vedrørende bruk av medisiner. Pasienter som mottar et distriktpsikiatrisk tilbud var mer fornøyde sammenlignet med pasienter innlagt ved øvrige døgningstusjoner samt ved sykehus. Pasienter som mottar et distriktpsikiatrisk tilbud var også mer fornøyd med informasjonen de har mottatt om planene som var lagt for deres opphold. Også her var sykehuspasienter minst fornøyde. Tilsvarende var pasienter ved sykehus mindre fornøyde med informasjonen de har mottatt samlet sett enn DPS-pasienter og pasienter ved andre døgningstusjoner som for eksempel sykehjem.

I tabell 9.3 presenteres resultatene fra en tilsvarende analyse gjennomført på utvalget i brukerundersøkelsen i 2007.

Tabell 9.3 Vurdering av ulike aspekter ved informasjonen man har fått i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter type institusjon. Gjennomsnittsverdier. 2007

Informasjon om	Sykehus	DPS	Andre døgninstitusjoner	Df	F	P verdi
	Gjennom- snitt	Gjennom- snitt	Gjennomsnitt			
Diagnose	3,18	3,43	3,51	2	8,05	0,000
Behandlingsmuligheter	3,18	3,40	3,55	2	7,86	0,000
Medisiner	3,03	3,18	3,31	2	3,30	0,037
Planene for oppholdet	3,31	3,55	3,72	2	8,59	0,000
Mulighetene for å klage	3,03	3,14	3,43	2	3,20	0,041
Oppholdets lengde	3,13	3,59	3,58	2	19,84	0,000
Samlet	3,36	3,64	3,73	2	12,16	0,000

Forskjellene i grad av tilfredshet med mottatt informasjon var statistisk signifikante med hensyn til type institusjon og kvaliteten på informasjonen som ble mottatt. DPS-pasienter virket gjennomgående å være mer fornøyde med informasjonen, mens pasienter ved sykehus var mest misfornøyde med sin vurdering av den mottatte informasjonen.

9.2 Pasientens opplevelse av kvaliteten på mottatt informasjon oppholdets lengde

Vi undersøkte også hvorvidt den opplevde kvaliteten på informasjonen varierte med oppholdets lengde. Resultatene rapporteres i tabell 9.4.

Tabell 9.4 Vurdering av ulike aspekter ved informasjonen man har fått i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter oppholdets lengde. Gjennomsnittsverdier. 2003

Informasjon om	Mindre enn 1 uke	1 uke- 1 mnd	1 mnd-6 mnd	6 mnd- 12 mnd	Over ett år	df	F	p
Diagnose	3,14	3,34	3,28	3,19	3,13	4	2,45	0,04
Behandlingsmuligheter	3,07	3,39	3,28	3,27	3,10	4	5,16	0,00
Medisiner	2,86	2,97	3,05	3,13	3,05	4	1,70	0,15
Planene for oppholdet	3,15	3,39	3,40	3,55	3,34	4	3,81	0,00
Samlet	3,30	3,55	3,41	3,61	3,35	4	4,07	0,00

Signifikante forskjeller ble påvist med hensyn til informasjon om diagnosen, behandlingsmulighetene, planene for oppholdet samt kvaliteten på informasjonen samlet sett. Pasienter som har vært innlagt mellom en uke og en måned var mer fornøyde med informasjonen de har mottatt om egen diagnose og plager samt de behandlingsmuligheter som finnes. Pasienter som har vært innlagt i mer enn seks måneder var mer fornøyde med informasjonen om planene for oppholdet og også med den samlede informasjonen som har blitt mottatt i løpet av oppholdet. Pasienter som har vært innlagt i mindre enn en uke og pasienter som har vært innlagt i over ett år var minst fornøyd med den informasjonen de hadde mottatt.

Tilsvarende analyser ble også gjennomført på datamaterialet i 2007. Resultatene fra denne analysen er gjengitt i tabell 9.5

Tabell 9.5 Vurdering av ulike aspekter ved informasjonen man har fått i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter oppholdets lengde. Gjennomsnittsverdier. 2007

Informasjon om	Mindre enn 1 uke	1 uke-1 mnd	1 mnd-6mnd	6mnd-12 mnd	Over ett år	df	F	p
Diagnose	3,34	3,29	3,35	3,11	3,07	4	2,81	0,024
Behandlingsmuligheter	3,28	3,23	3,35	3,15	3,15	4	1,55	0,185
Medisiner	3,03	3,10	3,13	2,96	3,06	4	0,62	0,652
Planene for oppholdet	3,37	3,40	3,48	3,27	3,38	4	1,02	0,396
Muligheten for å klage	2,98	3,10	3,09	3,04	3,13	4	0,49	0,745
Oppholdets lengde	3,41	3,36	3,39	3,10	2,97	4	5,16	0,000
Samlet	3,53	3,52	3,51	3,34	3,27	4	2,80	0,025

Resultatene viser at det var signifikante forskjeller med hensyn til oppholdets lengde og kvaliteten på informasjonen som har blitt mottatt om diagnose, oppholdets lengde og informasjonen samlet sett. Pasienter som har vært innlagt i mellom en og seks måneder var mest fornøyd med den informasjonen de har fått om de ulike aspektene ved behandlingsoppholdet.

9.3 Pasientens opplevelse av kvaliteten på mottatt informasjon og frivillig innleggelse

Vi undersøkte om pasienter som rapporterte at innleggelsen var frivillig opplevde kvaliteten på mottatt informasjon ulikt fra pasienter som ikke ønsket og legges inn. Resultatene rapporteres i tabell 9.6.

Tabell 9.6 Vurdering av ulike aspekter ved informasjonen man har fått i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter opplevd innleggesstatus. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

Informasjon om	2003			Df	F	p
	Ønsket du selv å bli innlagt					
	Ja	Nei	Usikker			
Diagnose	3,39	2,72	3,09	2	47,24	0,000
Behandlingsmuligheter	3,11	2,73	2,77	2	15,40	0,000
Medisiner	3,51	2,88	3,16	2	41,74	0,000
Planene for oppholdet	3,59	2,93	3,2	2	55,06	0,000
Samlet	3,39	2,65	3,17	2	51,43	0,000

Informasjon om	2007			Df	F	p
	Ønsket du selv å bli innlagt					
	Ja	Nei	Usikker			
Diagnose	3,47	2,63	2,95	2	61,41	0,000
Behandlingsmuligheter	3,44	2,71	2,91	2	54,32	0,000
Medisiner	3,24	2,55	2,94	2	34,62	0,000
Planene for oppholdet	3,59	2,74	3,18	2	62,70	0,000
Muligheten til å klage	3,20	2,70	2,88	2	17,23	0,000
Oppholdets lengde	3,56	2,42	2,90	2	92,86	0,000
Samlet	3,67	2,77	3,17	2	85,29	0,000

Pasienter som ønsker å være innlagt var mer fornøyde med den informasjonen de hadde mottatt. Dette gjelder for informasjonen om diagnose og plager, behandlingsmuligheter, medisiner, planene for oppholdet, mulighetene for å klage og om oppholdets lengde. Forskjellene var også statistisk signifikante med hensyn til vurdering av informasjonen samlet sett. Forskjellene var statistisk signifikante begge år.

9.4 Oppsummert: Pasientenes vurderinger av informasjonen de har mottatt

Generelt viste resultatene som ble presentert i dette kapitlet at de innlagte pasientene både i 2003 og 2007 i hovedsak vurderte kvaliteten på informasjonen de samlet sett hadde fått under behandlingsoppholdet som god. Både i 2003 og i 2007 var pasientene imidlertid noe mer misfornøyd med informasjonen de hadde fått om spesifikke aspekter knyttet til behandlingsoppholdet, som for eksempel om virkninger og bivirkninger av medisiner, og om tilgjengelige klagemuligheter.

Den opplevde kvaliteten på informasjonen varierte med type institusjon. Både i 2003 og i 2007 viste resultatene at sykehuspasienter var mindre tilfredse med informasjonen de hadde mottatt om ulike aspekter ved behandlingsoppholdet. Tilsvarende viste resultatene at pasienter som mottok et distriktpspsykiatrisk tilbud gjennomgående var mer fornøyde. I 2007 viste resultatene at pasienter som har vært innlagt i mellom en og seks måneder er mest fornøyd med den informasjonen de har fått om de ulike aspektene ved behandlingsoppholdet. Analysene som ble presentert i dette kapitlet viser også at pasienter som ønsker å legges inn er mer fornøyde med informasjonen de har mottatt sammenlignet med pasienter som rapporterer at innleggelsen ikke var ønskelig.

10 Pasientens vurdering av leger og psykologer ved institusjonen

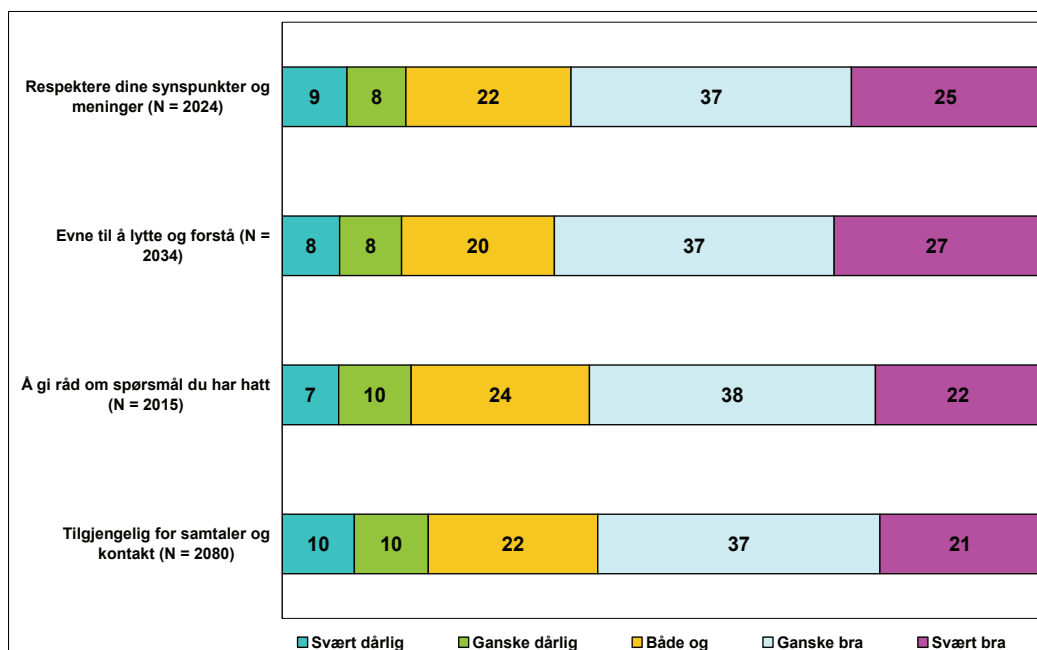
I spørreskjemaet i 2003 og 2007 ble pasientene bedt om å vurdere enkelte sider ved legenes og psykologenes atferd. Pasientene ble bedt om å vurdere følgende sider:

- Å være tilgjengelig for samtaler og kontakt med deg?
- Å gi deg råd om spørsmål du har hatt?
- Evne til å lytte og forstå
- Respekt for dine synspunkter og meninger

Atferden ble vurdert ved bruk av følgende skala:

1. Svært dårlige
2. Ganske dårlige
3. Både og
4. Ganske bra
5. Svært bra

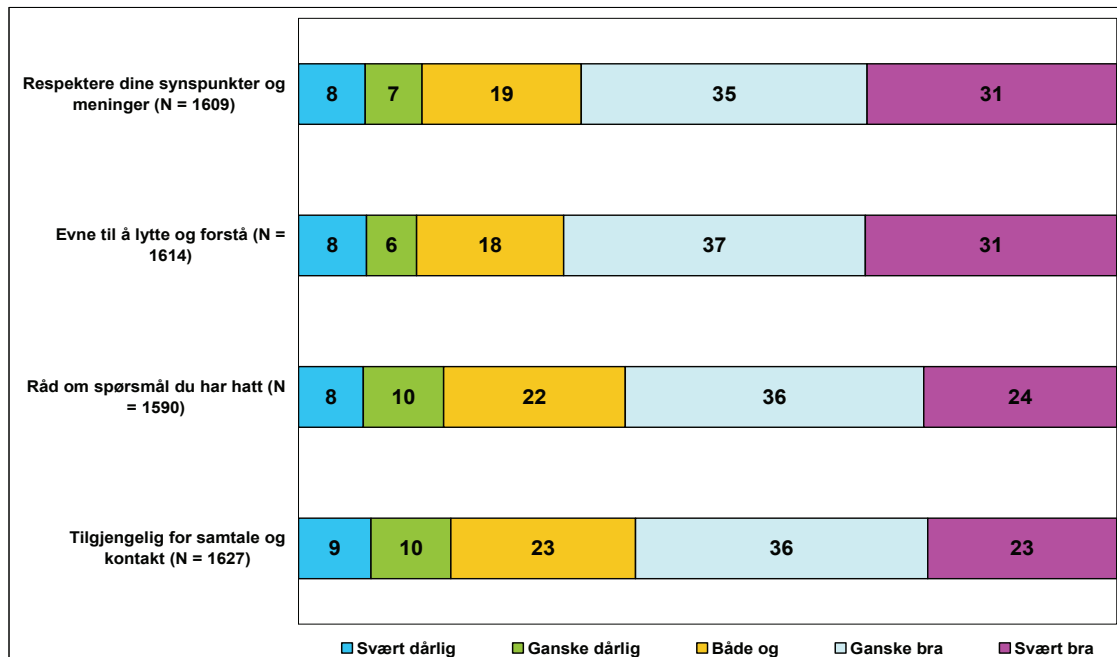
Svarfordelingen for pasientene i 2003 er gjengitt i figur 10.1.

Figur 10.1 De innlagte pasientenes vurdering av aspekter ved legers og psykologers atferd. Prosent. 2003

Pasientene i 2003 synes å være gjennomgående fornøyde med atferden til leger og psykologer. Mellom 58 og 64 prosent av de innlagte vurderte atferden som svært bra eller ganske bra avhengig av hvilket aspekt ved atferden som ble vurdert. Det er likevel slik at en av seks (16 prosent) og en av fem (20 prosent) vurderer atferden til leger og psykologer som dårlig eller svært dårlig.

Figur 10.2 viser den tilsvarende svarfordelingen blant pasientene i 2007

Figur 10.2 De innlagte pasientenes vurdering av aspekter ved legers og psykologers atferd. Prosent. 2007

Som i 2003 synes pasientene i 2007 å være gjennomgående fornøyde med atferden til leger og psykologer ved posten. Mellom 58 og 67 prosent av de innlagte svarte at de enten synes leger og psykologers atferd har vært ganske bra eller svært bra i løpet av behandlingsoppholdet. Forskjellene i vurderingene var små mellom 2003 og 2007.

10.1 Forskjeller i opplevelse av legers og psykologers atferd basert på sentrale karakteristika ved utvalget

10.1.1 Pasientens kjønn og alder

Vi undersøkte om kvinner og menn vurderte legers og psykologers atferd på ulike måter. Resultatene for 2003 og 2007 gjengis i tabell 10.1.

Tabell 10.1 Vurdering av legers og psykologers atferd fordelt etter pasientens kjønn. Gjennomsnittsverdier, 2003 og 2007

	2003					
	Mann Snitt	SD	Kvinne Snitt	SD	t	p verdi
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,53	1,155	3,48	1,233	0,816	0,415
Gi råd om spørsmål du har hatt	3,57	1,105	3,57	1,177	-0,009	0,993
Evne til å lytte og forstå	3,65	1,159	3,71	1,176	-1,177	0,239
Respektere dine synspunkter og meninger	3,62	1,156	3,63	1,201	-0,304	0,761
	2007					
	Mann Snitt	SD	Kvinne Snitt	SD	tT	p verdi
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,52	1,236	3,59	1,154	-1,16	0,248
Gi råd om spørsmål du har hatt	3,46	1,239	3,69	1,111	-3,80	0,000
Evne til å lytte og forstå	3,65	1,240	3,84	1,140	-3,12	0,002
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,62	1,240	3,81	1,152	-3,27	0,001
Respektere dine synspunkter og meninger	3,52	1,236	3,59	1,154	-1,16	0,248

Forskjellene mellom menn og kvinner i vurderingene av legers og psykologers atferd er statistisk signifikante i 2007, men ikke i 2003. Tallene viser at kvinner var mer fornøyde med legers og psykologers tilgjengelighet for samtale og kontakt, deres evne til å gi råd om spørsmål, deres evne til å lytte og forstå og deres evne til å respektere deres synspunkter og meninger.

Vi undersøkte også om det var forskjeller i vurderingen av legers og psykologers atferd blant pasienter i ulike aldersgrupper. Resultatene gjengis i tabell 10.2.

Tabell 10.2 Vurdering av legers og psykologers atferd fordelt etter pasientens alder. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

	2003							F	df	p-verdi
	Gjennomsnitt									
	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70 +	Total			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,51	3,46	3,53	3,52	3,42	3,59	3,51	0,40	5	0,850
Gi råd om spørsmål	3,55	3,57	3,61	3,60	3,38	3,58	3,57	0,69	5	0,628
Evne til å lytte og forstå	3,65	3,72	3,73	3,72	3,66	3,72	3,70	0,31	5	0,908
Respektere dine synspunkter og meninger	3,54	3,63	3,69	3,68	3,62	3,77	3,63	1,36	5	0,235
	2007							F	df	p-verdi
	Gjennomsnitt									
	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70 +	Total			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,45	3,53	3,62	3,64	3,74	3,47	3,55	1,89	5	0,093
Gi råd om spørsmål	3,48	3,59	3,65	3,67	3,75	3,36	3,58	2,30	5	0,043
Evne til å lytte og forstå	3,65	3,70	3,86	3,88	4,02	3,57	3,76	3,51	5	0,004
Respektere dine synspunkter og meninger	3,56	3,71	3,84	3,91	3,96	3,52	3,73	5,22	5	0,000

Ingen forskjeller ble påvist mellom ulike aldersgrupper med hensyn til vurderingene av legers og psykologers atferd i 2003. I 2007 derimot var forskjellene statistisk signifikante. Resultatene tyder på at det var pasienter mellom 60 og 69 år som vurderte de ulike aspektene av legers og psykologers atferd som mest positive. Generelt viste resultatene at vurderingene av atferden blir mer positive jo eldre pasienten blir, dette med unntak av de eldste pasientene (over 70 år).

10.1.2 Opplevd innleggelsesstatus

Tabell 10.3 viser vurderingen av atferden til leger og psykologer avhengig av om pasientene oppfatter innleggelsen som frivillig eller ikke.

Tabell 10.3 Vurdering av legers og psykologers atferd etter pasientens ønske om innleggelse. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

2003						
	Ønsket du selv å bli innlagt?			df	F	p-verdi
	Ja	Nei	Usikker			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,61	3,17	3,36	2	21,10	0,000
Gi råd om spørsmål	3,71	3,09	3,37	2	43,95	0,000
Evne til å lytte og forstå	3,84	3,09	3,37	2	59,58	0,000
Respektere dine synspunkter og meninger	3,79	3,00	3,46	2	66,04	0,000
2007						
	Ønsket du selv å bli innlagt?			df	F	p-verdi
	Ja	Nei	Usikker			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,69	3,09	3,36	2	31,01	0,000
Gi råd om spørsmål	3,77	2,94	3,32	2	64,31	0,000
Evne til å lytte og forstå	3,97	3,00	3,55	2	82,39	0,000
Respektere dine synspunkter og meninger	3,96	2,96	3,39	2	93,60	0,000

Pasienter som ikke ønsket å være innlagt opplevde også atferden til leger og psykologer som mer negativ enn pasienter som var innlagt frivillig. Forskjellene var signifikante med hensyn til de ulike atferdene som ble vurdert. Forskjellen var sterkest med hensyn til legers og psykologers evne til å respektere pasientens synspunkter og meninger. Tilsvarende forskjeller ble påvist også i undersøkelsen som ble gjennomført i 2007. Pasienter som opplevde innleggelsen som ufrivillig opplevde gjennomgående at atferden til leger og psykologer var mer negativ enn pasienter som svarte at de var innlagt frivillig.

10.1.3 Type institusjon

Det ble også undersøkt om pasienter som var innlagt ved ulike typer døgninstitusjoner opplevde legers og psykologers atferd på ulike måter, se tabell 10.4.

Tabell 10.4 Vurdering av legers og psykologers atferd etter type institusjon. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

2003						
	Sykehus	DPS	Andre døginst.	Df	F	p-verdi
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,54	3,46	3,47	2	1,04	0,353
Gi råd om spørsmål	3,59	3,57	3,49	2	0,53	0,591
Evne til å lytte og forstå	3,68	3,74	3,52	2	2,45	0,087
Respektere dine synspunkter og meninger	3,58	3,71	3,62	2	2,41	0,090
2007						
	Sykehus	DPS	Andre døginst.	Df	F	p-verdi
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,52	3,61	3,06	2	1,00	0,370
Gi råd om spørsmål	3,54	3,68	3,48	2	2,87	0,057
Evne til å lytte og forstå	3,70	3,88	3,68	2	3,97	0,019
Respektere dine synspunkter og meninger	3,68	3,83	3,75	2	2,90	0,055

Det var ikke signifikante forskjeller mellom pasienter innlagt ved henholdsvis sykehus, distriktpsykiatrisk senter og andre døgningstusjoner med hensyn til vurderingen av legers og psykologers atferd. Dette gjelder for alle atferdstypene som ble vurdert i 2003 og for følgende atferdstyper i 2007: Tilgjengelighet for samtale og kontakt, rådgivning om spørsmål, respektere pasientens synspunkter og meninger. Pasientene ved DPS vurderte legers og psykologers evne til å lytte og forstå mer positivt enn de øvrige pasientene. Sammenhengen var signifikant i 2007.

10.1.4 Oppholdets varighet

Vi undersøkte hvordan oppholdets varighet påvirket pasientenes vurdering av legers og psykologers atferd i 2003 og 2007, se tabell 10.5.

Tabell 10.5 Vurdering av legers og psykologers atferd etter oppholdets varighet. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

2003								
	Under en uke	1 uke- 1 mnd	1 mnd- 6 mnd	6 mnd- 12 mnd	Over ett år	df	F	p-verdi
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,39	3,52	3,55	3,59	3,48	4	1,28	0,275
Gi råd om spørsmål	3,45	3,65	3,61	3,64	3,44	4	3,18	0,013
Evne til å lytte og forstå	3,59	3,78	3,73	3,7	3,52	4	3,41	0,009
Respektere dine synspunkter og meninger	3,56	3,78	3,63	3,66	3,41	4	5,98	0,000
2007								
	Under en uke	1 uke- 1 mnd	1 mnd- 6 mnd	6 mnd- 12 mnd	Over ett år	df	F	p-verdi
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,44	3,54	3,71	3,41	3,41	4	4,27	0,002
Gi råd om spørsmål	3,51	3,61	3,70	3,46	3,40	4	3,33	0,010
Evne til å lytte og forstå	3,71	3,86	3,85	3,62	3,46	4	5,65	0,000
Respektere dine synspunkter og meninger	3,68	3,83	3,84	3,49	3,46	4	6,31	0,000

Varigheten på oppholdet påvirket pasientenes vurdering av legers og psykologers evne til å lytte og forstå, til å gi råd om spørsmål og til å respektere pasientenes synspunkter og meninger. For alle atferdstyper virket pasientenes vurderinger å bli mer positive jo lengre oppholdet varte, for så å synke litt igjen ved opphold med varighet lengre enn ett år. I 2003 var det pasienter som har vært innlagt kortere enn en uke og pasienter som har vært innlagt i over ett år som vurderte legers og psykologers atferd som mest negativ. I 2007 var det pasienter som har vært innlagt ved institusjonen i lengre enn seks måneder som var minst tilfredse med atferden til leger og psykologer.

10.1.5 Tidligere innleggelser

Legers og psykologers atferd ble også undersøkt i forhold til pasientenes tidligere institusjonserfaring. På grunn av at institusjonserfaring ble undersøkt ved hjelp av ulike kategorier i 2003 og 2007 presenteres resultatene separat. Tabell 10.6 gjengir resultatene for undersøkelsen gjennomført i 2003.

Tabell 10.6 Vurdering av legers og psykologers atferd fordelt etter antall tidligere opphold i psykiatrien. Gjennomsnittsverdier. 2003

	Har du tidligere vært innlagt i psykiatrisk institusjon?					
	Nei	En gang	Mer enn en gang	df	F	p-verdi
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,52	3,52	3,50	2	0,04	0,965
Gi råd om spørsmål	3,65	3,55	3,54	2	1,81	0,165
Evne til å lytte og forstå	3,76	3,69	3,65	2	1,60	0,203
Respektere dine synspunkter og meninger	3,72	3,67	3,56	2	3,91	0,020

Pasientenes institusjonserfaring påvirket kun pasientens vurderinger av legers evne til å respektere pasientens synspunkter og meninger. Resultatene tyder på at pasienter som har vært innlagt en gang tidligere vurderte legers og psykologers respekt av pasientens synspunkter og meninger som mer positiv enn pasienter som ikke hadde vært innlagt tidligere.

Tabell 10.7 viser pasientenes vurderinger av legers og psykologers atferd etter institusjonserfaring i 2007.

Tabell 10.7 Vurdering av legers og psykologers atferd fordelt etter antall tidligere opphold i psykiatrien. Gjennomsnittsverdier. 2007

	Har du tidligere vært innlagt i psykiatrisk institusjon?						
	Nei	En gang	To til fire	Fem eller flere	df	F	p-verdi
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,67	3,50	3,55	3,47	3	2,33	0,073
Gi råd om spørsmål	3,75	3,55	3,57	3,46	3	4,37	0,005
Evne til å lytte og forstå	3,91	3,73	3,77	3,63	3	4,23	0,005
Respektere dine synspunkter og meninger	3,90	3,70	3,74	3,60	3	4,64	0,003

Pasienter som ikke hadde vært innlagt tidligere var mer fornøyd med legers og psykologers atferd. Forskjellene er signifikante med hensyn til legers og psykologers evne til å gi råd om og svare på spørsmål pasienten har, evne til å lytte og forstå og legers og psykologers evne til å respektere deres synspunkter og meninger. Resultatene tydet på at pasientenes vurderinger av atferden til leger og psykologer ble mer negativ med antall tidligere opphold, og det var pasienter som hadde vært innlagt mer enn fem ganger tidligere som var mest misfornøyd med legers og psykologers atferd.

10.2 Oppsummert: Pasienters vurderinger av atferden til leger og psykologer

Både i 2003 og 2007 var pasientene gjennomgående fornøyd med atferden til leger og psykologer. Mellom 58 og 67 prosent av pasientene begge år vurderte de ulike aspektene

ved legers og psykologers atferd som ganske bra eller svært bra. Resultatene viste at forskjellene mellom pasientene i 2003 og 2007 var små, men at pasientene i 2007 var noe mer fornøyde enn pasientene i 2003. Begge år var pasientene spesielt fornøyde med legers og psykologers evne til å lytte og forstå. I 2003 svarte 64 prosent at denne atferden var ganske bra eller svært bra, tilsvarende tall for 2007 var 68 prosent.

Pasienter som rapporterte at innleggelsen var frivillig vurderte legers og psykologers atferd som mer positiv enn pasienter som ikke ønsket å være lagt inn. Forskjellene var statistisk signifikante med hensyn til alle "atferdstypene" som pasientene ble bedt om å vurdere. Resultatene tydet på at forskjellene mellom pasienter som var frivillig innlagt og innlagt på opplevd tvang var spesielt stor med hensyn til opplevelsen av legers og psykologers evne til å respektere pasientens egne synspunkter og meninger. Dette gjaldt for begge år. Pasienter innlagt under opplevd tvang vurderte legers og psykologers atferd med hensyn til dette aspektet mer negativt enn pasienter som selv ønsket å være innlagt ved institusjonen.

Vurderingene av legers og psykologers atferd ble ikke i så stor grad påvirket av type institusjon. Forskjellene var kun signifikante med hensyn til hvordan pasientene vurderte legers og psykologers evne til å respektere pasientens synspunkter og meninger i 2003, og med hensyn til legers og psykologers evne til å lytte og forstå i 2007. Tendensen i datamaterialet i 2003 og 2007 indikerer til tross for dette at pasienter som er innlagte ved "andre døgninstitusjoner" er mer negative i forhold til atferden til leger og psykologer. Vi fant denne tendensen ved begge undersøkelsestidspunkter.

Både i 2003 og i 2007 ble vurderingene av legers og psykologers atferd mer positive i takt med oppholdets varighet, altså pasienter som hadde vært innlagt lenger også hadde en mer positiv vurdering av atferden til leger og psykologer. Dette opp til varigheten på ett år. I 2003 var det eksempelvis pasienter som hadde vært innlagt kortere en én uke og lengre enn ett år som vurderte atferden til leger og psykologer mest negativt. Med hensyn til tidligere institusjonserfaringer var forskjellene mellom pasientene små. Ingen signifikante forskjeller basert på institusjonserfaring ble påvist i 2003, mens forskjellene var signifikante i 2007. Pasienter som ikke hadde vært innlagt tidligere vurderte også atferden til leger og psykologer som bedre enn pasienter som hadde hatt ett eller flere opphold tidligere.

11 Pasientenes vurdering av det øvrige personalet på posten

På samme måten som for legene og psykologene ble pasientene begge år bedt om å vurdere atferden til det øvrige personalet ved posten. Følgende aspekter ble vurdert:

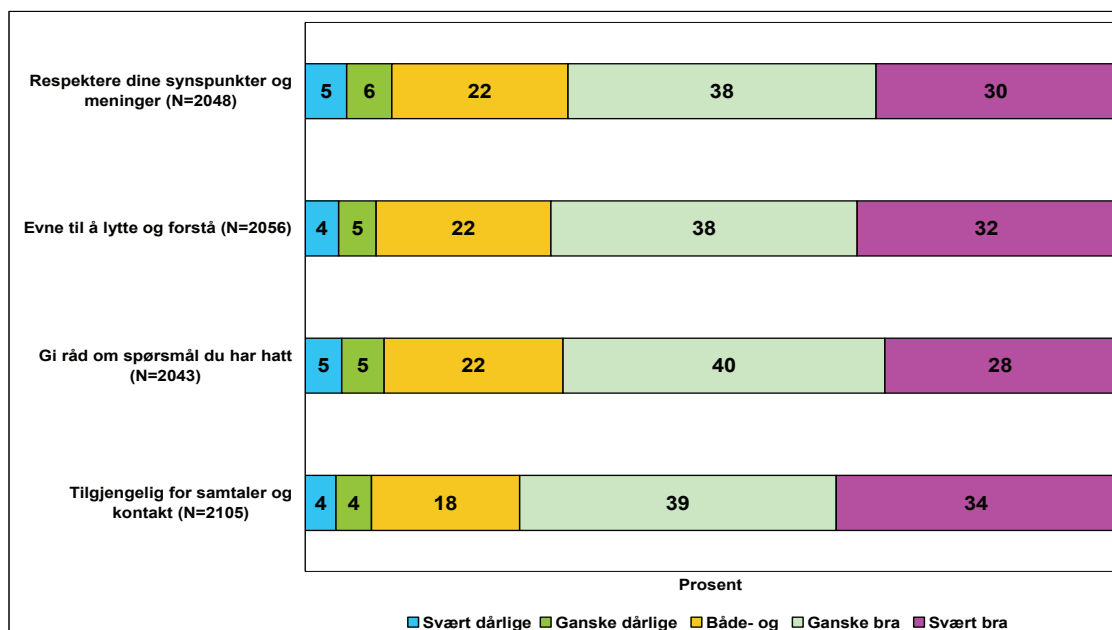
- Å være tilgjengelig for samtale og kontakt.
- Å gi råd om spørsmål pasienten har hatt.
- Å vise evne til å lytte og forstå.
- Å vise respekt for pasientens synspunkter og meninger.

Atferden til det øvrige personalet ved posten ble vurdert med bruk av følgende skala:

1. Svært dårlig
2. Ganske dårlig
3. Både og
4. Ganske bra
5. Svært bra

Lav verdi betyr at pasientene var mer misfornøyde med atferden, og høy verdi betyr at atferden til det øvrige personalet på posten ble vurdert som mer positiv.

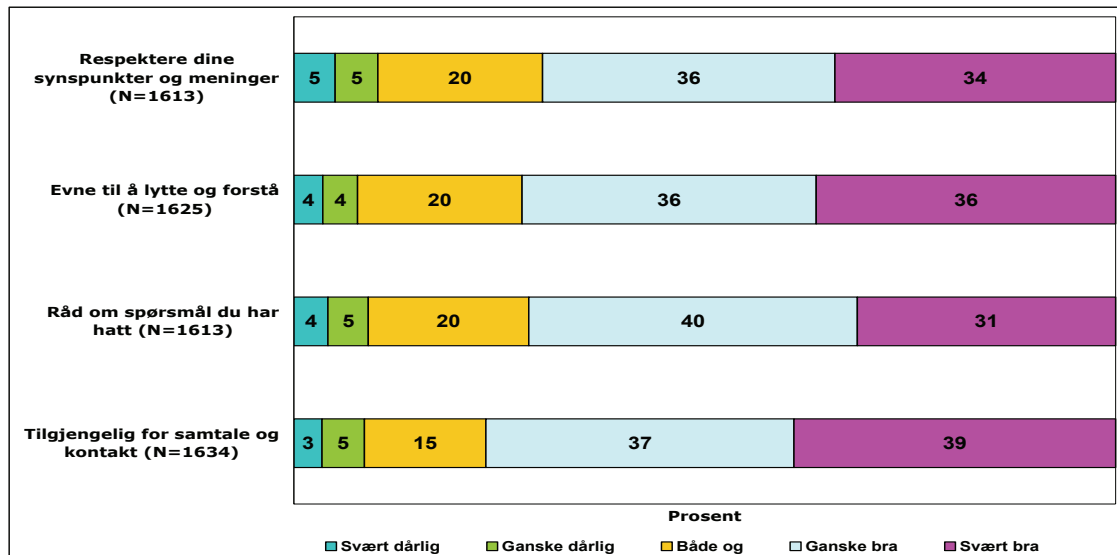
Figur 11.1 gjengir svarfordelingen for pasientene i 2003.

Figur 11.1 Pasientens vurdering av ulike aspekter ved atferden til det øvrige personalet på posten. Prosent. 2003

I 2003 opplevde pasientene gjennomgående atferden til personalet som positiv, og var mer fornøyde med deres atferd enn atferden til leger og psykologer. På alle spørsmålene svarer mellom 68 og 73 prosent at atferdene er bra eller svært bra. Tilsvarende tall for leger og psykologer var mellom 58 og 64 prosent. Andelen som svarer "ganske dårlig" eller "svært dårlig" varierer mellom åtte og 11 prosent, mot mellom 16 og 20 prosent for leger og psykologer i 2003.

Figur 11.2 viser svarfordelingen fra 2007 pasientenes vurdering av atferden til det øvrige personalet på posten.

Figur 11.2 Pasientens vurdering av ulike aspekter ved atferden til det øvrige personalet på posten. Prosent. 2007

Som i 2003, var pasientene i 2007 gjennomgående fornøyde med atferden til det øvrige personalet ved posten. Mellom 70 og 77 prosent av pasientene svarte at de synes de ulike aspektene ved personalets atferd var ganske bra eller svært bra. Resultatene viser for eksempel at 38 prosent av pasientene opplevde at personalets evne til å være tilgjengelig for samtale og kontakt var ganske bra, mens 39 prosent opplevde denne atferden som svært bra. Tilsvarende tall for leger og psykologer var henholdsvis 36 prosent og 23 prosent. Generelt virker pasientene å være mer fornøyde med atferden til postens øvrige personale enn atferden til leger og psykologer. Mellom 59 prosent og 68 prosent vurderte ulike aspekter ved legers og psykologers atferd som ganske bra eller svært bra.

11.1.1 Vurdering av personalet på posten etter pasientens kjønn og alder

Vi undersøkte om kvinner og menn vurderte atferden til det øvrige personalet på posten ulikt. Resultatene rapporteres i Tabell 11.1.

Tabell 11.1 Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter pasientens kjønn. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

	2003					
	Mann Snitt	SD	Kvinne Snitt	SD	t	p verdi
Tilgjengelig for samtale og kontakt	4,01	0,963	3,92	1,06	1,85	0,065
Gi råd om spørsmål du har hatt	3,81	1,009	3,84	1,06	-0,81	0,416
Evne til å lytte og forstå	3,89	1,013	3,89	1,06	0,02	0,986
Respektere dine synspunkter og meninger	3,81	1,070	3,81	1,08	0,00	0,998
	2007					
	Mann Snitt	SD	Kvinne Snitt	SD	t	p verdi
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,98	1,096	4,09	0,959	-2,14	0,033
Gi råd om spørsmål du har hatt	3,82	1,089	3,97	0,973	-2,90	0,004
Evne til å lytte og forstå	3,88	1,097	4,05	0,953	-3,32	0,001
Respektere dine synspunkter og meninger	3,80	1,149	3,97	1,021	-3,12	0,002

Ingen signifikante forskjeller ble påvist mellom kvinner og menn med hensyn til vurderingen av personalets atferd i 2003. I 2007 vurderte kvinner atferden til personalet på posten mer positivt enn menn. Kvinner opplevde i større grad at personalet var tilgjengelig for samtale og kontakt, at de i større grad gav råd om spørsmål pasienten hadde, at de viste evne til å lytte og forstå og at de respekterte deres synspunkter og meninger. Forskjellene var signifikante.

Vi undersøkte også om vurderingene av personalets atferd varierte med pasientens alder, se tabell 11.2.

Tabell 11.2 Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter pasientens alder. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

	2003							F	df	p verdi
	Gjennomsnitt									
	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70 +	Total			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,80	3,93	4,05	4,12	4,06	4,22	3,97	7,12	5	0,000
Gi råd om spørsmål	3,64	3,83	4,02	3,98	3,92	3,90	3,84	7,88	5	0,000
Evne til å lytte og forstå	3,76	3,90	3,98	4,07	4,00	4,02	3,91	4,47	5	0,000
Respektere dine syns- punkter og meninger	3,63	3,85	3,92	3,96	3,95	3,96	3,82	6,22	5	0,000
2007										
	Gjennomsnitt							F	df	p verdi
	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70 +	Total			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,93	4,04	4,07	4,09	4,28	4,07	4,04	2,53	5	0,027
Gi råd om spørsmål	3,75	3,89	3,91	4,09	4,06	3,94	3,90	4,38	5	0,001
Evne til å lytte og forstå	3,80	3,96	3,99	4,19	4,23	3,93	3,97	6,55	5	0,000
Respektere dine synspunkter og meninger	3,72	3,86	3,96	4,07	4,04	3,85	3,89	4,44	5	0,001

Pasientens alder påvirket hvordan han/hun vurderte atferden til personalet ved posten. Dette gjelder både i 2003 og i 2007. Vurderingene av atferden til personalet på posten steg i takt med pasientens alder, og de eldste pasientene vurderte generelt de ulike aspektene ved personalets atferd som mer positiv enn de yngre pasientene. Unntaket i begge år var vurderingen av personalets evne til å gi råd om spørsmål pasienten har hatt. Her er det pasienter mellom 60 og 69 år som er de mest positive. Generelt er forskjellene mellom de ulike aldersgruppene relativt små, til tross for at de er statistisk signifikante.

11.1.2 Vurdering av det øvrige personalet etter opplevd innleggsstatus

Vi undersøkte også hvordan vurderingene av personalets atferd varierte ut fra pasientenes selvopplevde innleggsstatus. Resultatene er vist i tabell 11.3.

Tabell 11.3 Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter pasientens opplevde innleggelsesstatus. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

2003						
	Ønsket du selv å bli innlagt?			df	F	p-verdi
	Ja	Nei	Usikker			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	4,08	3,54	3,85	2	41,41	0,000
Gi råd om spørsmål	3,96	3,33	3,75	2	52,11	0,000
Evne til å lytte og forstå	4,03	3,40	3,70	2	55,96	0,000
Respektere dine synspunkter og meninger	3,98	3,15	3,73	2	85,18	0,000
2007						
	Ønsket du selv å bli innlagt?			df	F	p-verdi
	Ja	Nei	Usikker			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	4,17	3,68	3,76	2	34,16	0,000
Gi råd om spørsmål	4,04	3,45	3,63	2	45,27	0,000
Evne til å lytte og forstå	4,12	3,52	3,75	2	44,76	0,000
Respektere dine synspunkter og meninger	4,08	3,35	3,49	2	44,56	0,000

Forskjellene mellom pasienter basert på opplevd innleggelsesstatus var signifikante med hensyn til vurderingene av ulike aspekter ved personalets atferd. Dette gjelder både for pasientene i 2003 og i 2007. Pasienter som opplevde at innleggelsen ikke var frivillig opplevde også at atferden til personalet var mer negativ. Forskjellene var statistisk signifikante for alle atferdstypene som ble vurdert.

11.1.3 Vurdering av personalets atferd etter institusjonstype

Tabell 11.4 viser hvordan pasientenes vurderinger av atferden til det øvrige personalet på posten varierer etter type institusjon.

Tabell 11.4 Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter type institusjon. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

	2003			Df	F	p-verdi
	Sykehus	DPS	Andre døginst.			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,93	4,05	3,93	2	3,50	0,031
Gi råd om spørsmål	3,78	3,94	3,81	2	4,92	0,007
Evne til å lytte og forstå	3,85	4,00	3,83	2	4,60	0,010
Respektere dine synspunkter og meninger	3,74	3,96	3,82	2	8,76	0,000
	2007			Df	F	p-verdi
	Sykehus	DPS	Andre døginst.			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,96	4,17	4,16	2	7,72	0,000
Gi råd om spørsmål	3,82	4,03	4,09	2	8,00	0,000
Evne til å lytte og forstå	3,92	4,08	4,06	2	4,53	0,011
Respektere dine synspunkter og meninger	3,82	4,00	4,01	2	5,18	0,006

Både i 2003 og 2007 gir pasienter som mottar et distriktpsikiatrisk tilbud uttrykk for en mer positiv vurdering av atferden til personalet på posten enn pasienter ved sykehus og ved andre døgningstusjoner. Dette gjelder både for personalets evne til å være tilgjengelig for samtale og kontakt, i forhold til å gi råd om spørsmål, å vise evne til å lytte og forstå samt også evne til å respektere pasientens synspunkter og meninger. Forskjellene er signifikante for alle aspektene ved personalets atferd begge år.

11.1.4 Vurdering av personalets atferd etter institusjonserfaring

Vi undersøkte også hvordan holdningene til det øvrige personalets atferd varierte med oppholdets varighet. Resultatene presenteres i tabell 11.5.

Tabell 11.5 Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter oppholdets varighet. Gjennomsnittsverdier. 2003 og 2007

	2003					df	F	p-verdi
	Under en uke	1 uke-1 mnd	1 mnd-6 mnd	6 mnd-12 mnd	Over ett år			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	3,98	4,06	3,94	4,03	3,82	4	3,41	0,009
Gi råd om spørsmål	3,84	3,90	3,87	3,87	3,63	4	4,60	0,001
Evne til å lytte og forstå	3,93	3,97	3,89	3,92	3,72	4	3,78	0,005
Respektere dine synspunkter og meninger	3,93	3,95	3,79	3,86	3,56	4	8,58	0,000
	2007					df	F	p-verdi
	Under en uke	1 uke-1 mnd	1 mnd-6 mnd	6 mnd-12 mnd	Over ett år			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	4,04	4,12	4,10	3,77	3,87	4	5,36	0,000
Gi råd om spørsmål	3,91	4,01	3,91	3,71	3,70	4	4,79	0,001
Evne til å lytte og forstå	4,05	4,05	4,00	3,83	3,75	4	4,61	0,001
Respektere dine synspunkter og meninger	3,95	3,99	3,96	3,62	3,60	4	8,01	0,000

Pasienter som har vært innlagt ved institusjon i over ett år er gjennomgående mer tilfredse med atferden til personalet enn pasienter som har vært innlagt i kortere tid. Dette gjelder for vurderingen av alle aspekter ved personalets atferd og er gjeldende både i 2003 og 2007. Langtidspasienter i 2007 vurderte personalets atferd noe mer negativt enn pasientene i 2003.

11.1.5 Vurdering av personalets atferd etter tidligere institusjonserfaring

Tabell 11.6 viser pasientenes vurdering av personalets atferd fordelt etter antall tidligere innleggelser i psykiatrien for pasientene i 2003.

Tabell 11.6 Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter antall tidligere opphold i psykiatrien. Gjennomsnittsverdier. 2003

	Har du tidligere vært innlagt i psykiatrien?			df	F	p-verdi
	Nei	En gang	Mer enn en gang			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	4,00	3,96	3,95	2	0,44	0,648
Gi råd om spørsmål	3,90	3,79	3,81	2	1,61	0,201
Evne til å lytte og forstå	4,01	3,91	3,83	2	5,46	0,004
Respektere dine synspunkter og meninger	3,92	3,85	3,76	2	4,22	0,015

Forskjellene mellom pasientene basert på tidligere institusjonserfaring var statistisk signifikante med hensyn til pasientenes opplevelse av personalets evne til å lytte og forstå og av personalets evne til å respektere pasientens egne synspunkter og meninger. Resultatene viser at pasienter som ikke har vært innlagt tidligere har et mer positivt syn på personalet enn de med flere opphold bak seg.

Tilsvarende kartlegging ble også gjennomført for utvalget i 2007. Resultatene gjengis i tabell 11.7.

Tabell 11.7 Pasientenes vurdering av det øvrige personalets atferd fordelt etter antall tidligere opphold i psykiatrien. Gjennomsnittsverdier. 2007

	Har du tidligere vært innlagt ved psykiatrisk institusjon				df	F	p-verdi
	Nei	En gang	To til fire	Fem eller flere			
Tilgjengelig for samtale og kontakt	4,23	3,99	4,00	3,95	3	6,47	0,000
Gi råd om spørsmål	4,08	3,88	3,88	3,77	3	6,59	0,000
Evne til å lytte og forstå	4,15	3,94	3,93	3,89	3	4,77	0,001
Respektere dine synspunkter og meninger	4,05	3,86	3,85	3,79	3	4,54	0,004

Vi fant større forskjeller i vurderingen i 2007 enn i 2003. Forskjellene var statistisk signifikante for pasientenes vurderinger av alle de ulike atferdene. Pasienter som ikke hadde vært innlagt tidligere vurderte gjennomgående personalets atferd mest positivt. De opplevde at personalet i større grad var tilgjengelig for samtale og kontakt, at de i større grad gav råd om spørsmål, at de viste større evne/vilje til å lytte og forstå samt at personalet viste respekt for deres synspunkter og meninger. Tendensen gikk i samme retning i 2003, men forskjellene var for små til at de slo ut signifikant.

11.2 Oppsummert: Pasientenes vurdering av atferden til det øvrige personalet på posten

Generelt vurderte pasientene, både i 2003 og 2007 atferden til det øvrige personalet på posten som god. Andelene som svarte at de var misfornøyde med atferden til det øvrige

personalet på posten varierte mellom åtte og 11 prosent i 2003 og mellom sju og ti prosent i 2007. Mest misfornøyd var pasientene med personalets evne til å respektere pasientenes synspunkter og meninger. Pasientene var mer fornøyde med atferden til det øvrige personalet på posten enn med atferden til leger og psykologer.

Vurderingene av personalets atferd varierte ikke med pasientens kjønn i 2003. Men, i 2007 var kvinner mer fornøyde med personalets tilgjengelighet, evne til å gi råd om spørsmål, evne til å lytte og forstå samt også personalets evne til å respektere pasientens synspunkter og meninger. Med hensyn til alder var tendensen den samme begge år, nemlig at pasientenes vurdering av personalets atferd stiger i takt med pasientens alder, og at det er de eldste pasientene som generelt sett vurderer de ulike aspektene ved atferden til personalet på posten som mest positiv.

Pasienter som var frivillig innlagt vurderte også de ulike atferdene som mer positiv enn de øvrige pasientene. Dette gjelder både i 2003 samt også i 2007. Pasienter som mottar et distriktpsykiatrisk tilbud var gjennomgående mer fornøyde med personalets atferd enn pasienter ved sykehusavdelinger eller "andre døgninstitusjoner". Lengden på oppholdet påvirket også pasientenes vurderinger av atferden til personalet ved posten. Pasienter som har vært innlagt over en lengre periode er generelt mindre tilfredse enn pasienter som har hatt et kortere opphold. Med hensyn til tidligere institusjonserfaring viste resultatene at pasienter i 2003 som ikke har vært innlagt tidligere opplever personalets evne til å respektere deres synspunkter og meninger på en mer positiv måte enn pasienter som har hatt flere opphold. Den samme tendensen gjorde seg gjeldende også med hensyn til vurderinger av personalets evne til å lytte og forstå. I 2007 viste resultatene samme tendens, altså det var pasienter som ikke hadde tidligere institusjonserfaring som i større grad vurderte personalets atferd positivt.

12 Pasientens vurdering av planlegging av og behov for tjenester etter utskriving

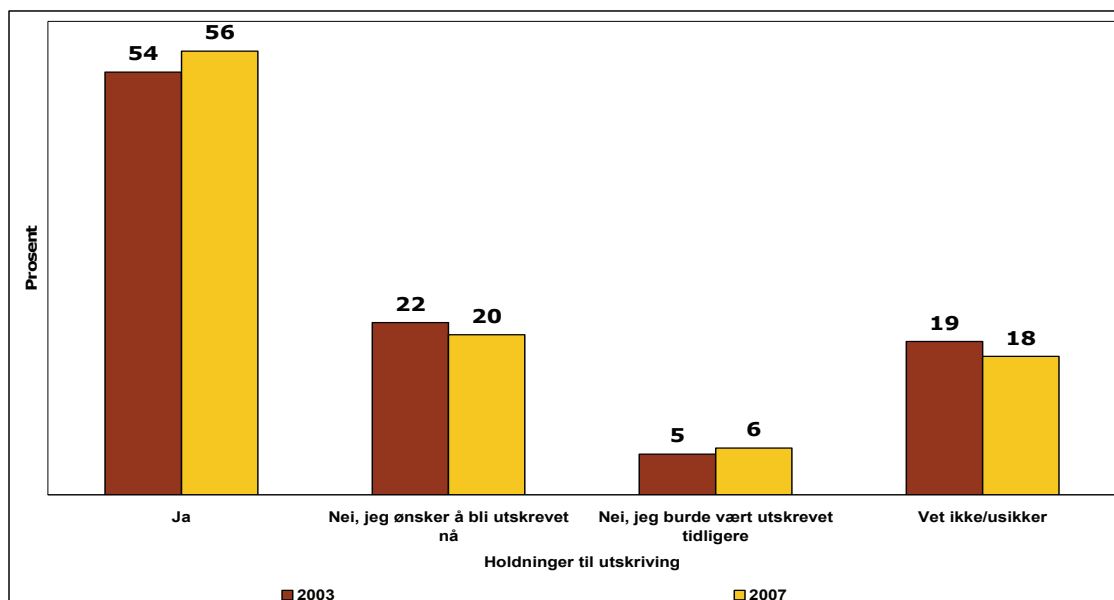
Det er spesialisthelsetjenestens oppgave å sikre at pasienten får nødvendig hjelp og oppfølging etter utskrivelse fra døgningstusjoner i det psykiske helsevernet. Ved undersøkelsene gjennomført i 2003 og 2007 ble pasienten bedt om å vurdere ulike sider ved sitt behov for tjenestetilbudet etter utskrivingen fra døgningstusjonen. Eksempelvis ble pasienten bedt om å angi når han/hun ønsket å bli skrevet ut, samt også vurdere hvilket behandlingstilbud man ønsket i tiden etter utskrivingen. Vi vil i denne delen av rapporten se nærmere på noen sider ved tjenestetilbudet som pasienter ønsker å motta eller mottar etter utskriving. Dette kapitlet vil også omhandle planleggingen av tjenestetilbudet etter utskrivingen fra det psykiske helsevernet.

12.1 Holdninger til utskriving

Pasientene ble bedt om å vurdere om de fortsatt ønsket å være innlagt i psykiatrisk institusjon. Følgende svaralternativer ble gitt:

1. Ja
2. Nei, jeg burde blitt utskrevet tidligere
3. Nei, jeg ønsker å bli skrevet ut nå
4. Vet ikke/usikker

Figur 12.1 gir en oversikt over svarfordelingen på dette spørsmålet i 2003 og 2007.

Figur 12.1 Ønsker du fortsatt å være innlagt i psykiatrisk institusjon. Svar angitt i prosent, 2003 og 2007. N 2003 = 2171, N 2007 = 1686

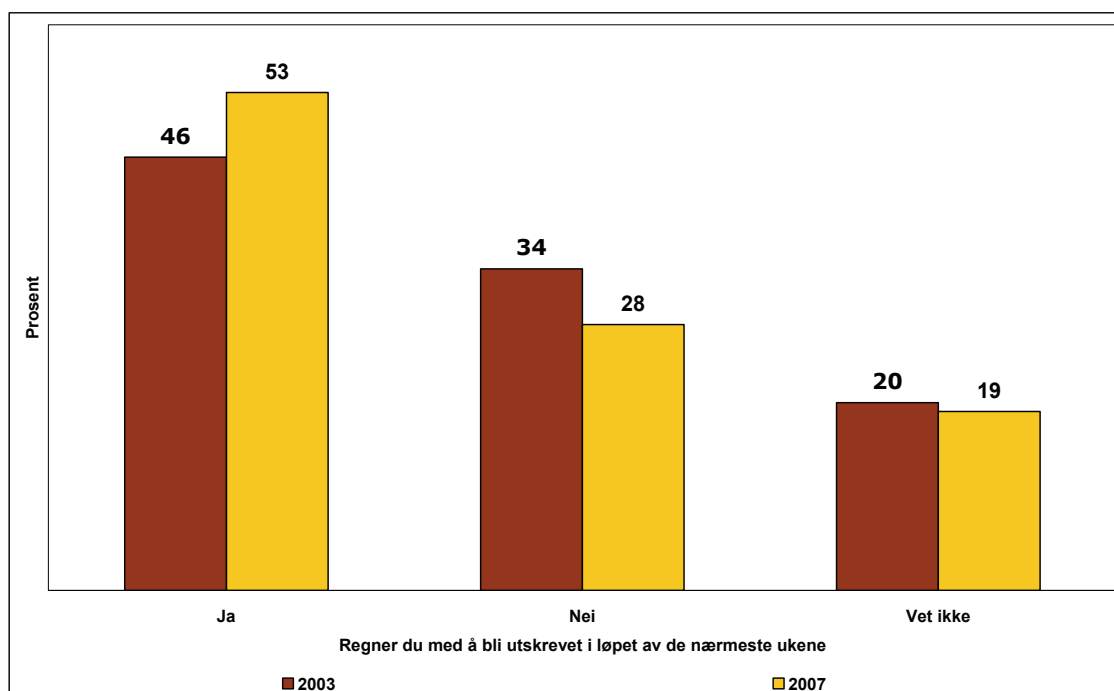
Over halvparten av pasientene rapporterte at de fortsatt ønsket å være innlagt i psykiatrisk institusjon begge år. Figur 12.1 viser at det bare er små forskjeller mellom 2003 og 2007.

Vi har videre undersøkt om holdningen til fortsatt innleggelse varierte med pasientens demografiske kjennetegn og egenskaper ved tjenestetilbudet. Resultatene er gjengitt i tabell 1.1 til 1.6 i tabellvedlegget.

Menn ønsket i større grad enn kvinner å bli skrevet ut. Forskjellene mellom kjønnene var statistisk signifikant i 2007, men ikke i 2003. Det var heller ikke noen statistisk signifikant sammenheng mellom holdning til utskriving og pasientens alder i 2003. I 2007 derimot var denne sammenhengen statistisk signifikant og viser at flere pasienter under 30 år gamle ønsket å bli skrevet ut på undersøkelsestidspunktet. En noe større andel pasienter i denne aldersgruppen mente også at de burde ha blitt skrevet ut tidligere. Sammenhengen mellom sivilstatus og holdninger til utskriving ble også undersøkt. Både i 2003 og 2007 var de enslige mindre positive til fortsatt institusjonsopphold enn gifte/samboende. Sammenhengen var statistisk signifikant begge år.

DPS-pasientene var gjennomgående mer positive til fortsatt institusjonsopphold enn de øvrige pasientene. I 2003 rapporterte 59 prosent av pasientene som mottok et distriktpsikiatrisk tilbud at de fortsatt ønsket å være innlagt, tilsvarende tall for 2007 var 61 prosent. Ved sykehusene er det en høyere andel som ønsket utskriving. Både i 2003 og 2007 ønsket om lag 30 prosent av pasientene som var innlagte ved sykehus å skrives ut på undersøkelsestidspunktet. Andelen som ønsket utskriving steg med varigheten på oppholdet. Sammenhengen var statistisk signifikant begge år. Det var derimot ingen sammenheng mellom holdning til utskrivinger og antall tidligere innleggelser, verken i 2003 eller i 2007.

Pasientene ble også spurt om de regnet med å bli skrevet ut i løpet av de nærmeste par ukene. Svarfordelingen for utvalget i 2003 og 2007 er gjengitt i figur 12.2.

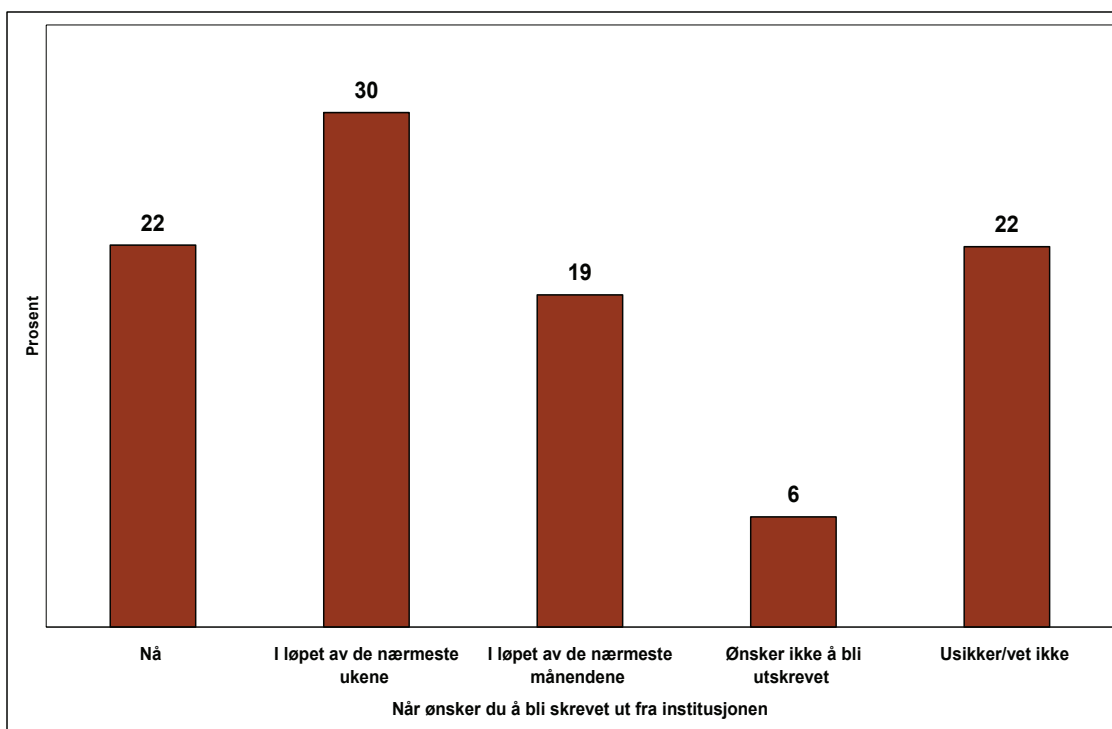
Figur 12.2 Regner du med å bli utskrevet i løpet av de neste par ukene? Prosent. 2003 og 2007

46 prosent av pasientene i 2003 svarte ja på spørsmålet om de regnet med å bli skrevet ut i løpet av de nærmeste par ukene. I 2007-undersøkelsen hadde denne andelen steget til 53 prosent. En større andel av pasientene regnet ikke med å bli skrevet ut fra institusjonen i 2003 enn i 2007.

Flertallet av pasientene som har besvart undersøkelsen ønsket videre innleggelse, både i 2003 og 2007. 54 prosent av pasientene i 2003 og 56 prosent av pasientene i 2007 svarte at de fortsatt ønsket å være innlagt på undersøkelsestidspunktet. I 2007 ble pasientene også bedt om å angi når de ønsket å bli skrevet ut fra institusjonen, samt også når de regnet med å bli skrevet ut. Følgende svaralternativer ble gitt i 2007.

- 1) Nå (så fort som mulig)
- 2) I løpet av de nærmeste ukene
- 3) I løpet av de nærmeste månedene
- 4) Ønsker ikke å bli utskrevet
- 5) Usikker/vet ikke

Svarfordelingen på dette spørsmålet er gjengitt i figur 12.3.

Figur 12.3 Når ønsker du selv å bli skrevet ut fra institusjonen. Prosent. 2007

22 prosent av pasientene i 2007 svarte at de ønsker å bli skrevet ut fra institusjonen ved undersøkelsestidspunktet, mens seks prosent av pasientene svarte at de ikke ønsket å bli skrevet ut. Den største andelen av pasientene ønsket imidlertid å bli skrevet ut i løpet av de nærmeste ukene. 22 prosent av de innlagte i 2007 var usikre på om de ønsket å bli utskrevet.

12.2 Planlegging av tilbud etter utskriving

I følge pasientrettighetsloven har pasienter med behov for langvarig og koordinerte helse-tjenester rett til å få utarbeidet en individuell plan. Denne planen skal utarbeides i nært sam-arbeid med pasienten, og skal bidra til å gi pasienten et helhetlig tilbud når pasienten har behov for langvarige og koordinerte tjenester. Primærhelsetjenestens og spesialisthelse-tjenestens plikt til å utarbeide slike planer er hjemlet i spesialisthelsetjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven, senere også i lov om sosiale tjenester. I det etterfølgende

undersøkes problemstillingen om det er lagt planer for tilbudet etter utskriving separat for 2003 og 2007.

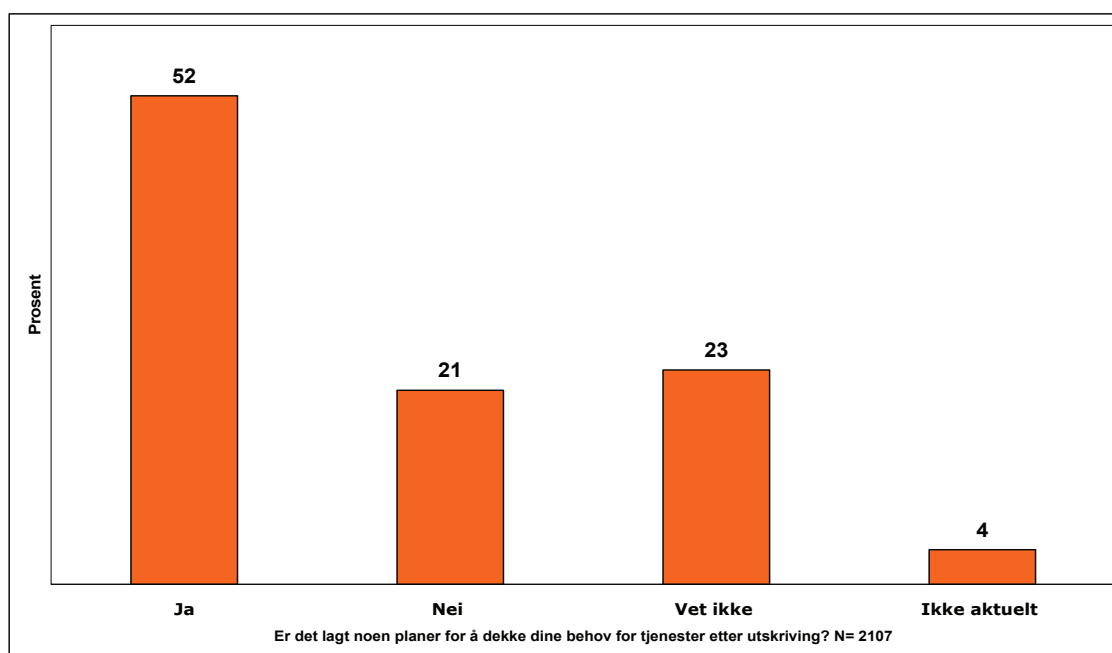
I 2003 ble ikke individuell plan etterspurt. På grunn av dette presenteres resultater for 2003 og 2007 separat i denne delen av kapitlet.

12.3 Planlegging av tilbud etter utskriving, 2003

I 2003 ble pasientene spurt om det var lagt noen planer for deres tjenestetilbud etter utskriving fra døgningstusjonen. Følgende svaralternativer ble gitt:

1. Ja
2. Nei
3. Vet ikke
4. Ikke aktuelt (har ikke behov for en slik plan)

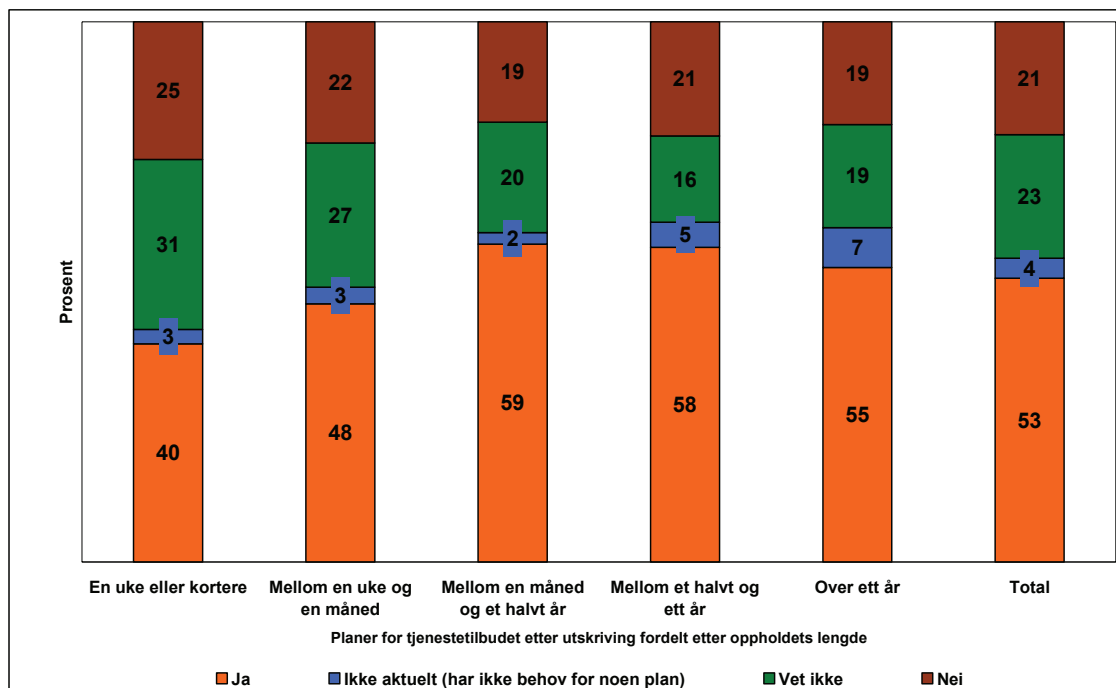
Svarfordelingen er gjengitt i figur 12.4.

Figur 12.4 Er det lagt noen planer for å dekke dine behov for tjenester etter utskriving? Prosent. 2003

1 105 pasienter, eller 52 prosent av pasientene gav uttrykk for at det hadde blitt utarbeidet planer for deres tjenestebehov etter utskriving. Fire prosent av pasientene mente at de ikke hadde behov for en slik plan. Av de 1 105 pasientene som hadde fått utarbeidet en plan for å dekke behov for tjenester etter utskriving, svarte 86 prosent (945 pasienter) at de hadde blitt trukket aktivt med i utarbeidelsen av denne. 11 prosent (124 pasienter) rapporterte imidlertid at det hadde blitt utarbeidet en plan for å dekke behovet for tjenester etter utskrivingen, men at de selv ikke hadde blitt trukket aktivt med i utarbeidelsen av denne planen.

Å utarbeide planer for tjenestetilbudet etter oppholdet vil nødvendigvis ta noe tid. Vi undersøkte derfor om planer for tjenestetilbudet etter utskriving varierte med oppholdets varighet. Resultatet er vist i figur 12.5.

Figur 12.5 Forekomst av planer for tjenestetilbud etter utskriving fordelt etter oppholdets varighet. Prosent. 2003

Som det fremgår av figuren er det særlig de nyinnlagte som mangler en plan for tjenestetilbudet etter utskriving. For de som har vært innlagt over en måned foreligger det planer for, eller det er ikke behov for planer for drøyt 60 prosent. For de som ble innlagt i løpet av sist uke er den tilsvarende prosentsatsen 43 prosent. Andelen som mener de ikke har behov for planer for tjenestetilbudet etter utskriving øker med oppholdets varighet, fra tre prosent blant pasienter som har vært innlagt i under en uke til syv prosent blant pasienter som har vært innlagt over ett år. Dette svaralternativet synes derfor først og fremst å gjenspeile resignasjon i forhold til mulighetene for å bli utskrevet i løpet av de nærmeste ukene snarere enn at man ikke trenger en plan i tilfelle utskriving.

Vi undersøkte også om forekomst av planer for tjenestetilbudet etter utskriving varierte med demografiske karakteristika som pasientens kjønn, alder og sivilstatus. Resultatene rapporteres i tabell 12.1.

Tabell 12.1 Er det laget noen planer for å dekke dine behov for tjenester etter utskriving? Fordelt etter demografiske karakteristika. Prosent. 2003

	Er det laget planer for å dekke dine behov for tjenester etter utskriving?					Totalt	Antall
	Ja	Nei	Vet ikke	Ikke aktuelt			
Kjønn							
Mann	52	21	23	4	100	922	
Kvinne	53	21	23	4	100	1 149	
Totalt	52	21	23	4	100	2 071	
X ² = 0,298, df = 2, p verdi = 0,960							
Alder							
18-29 år	53	19	25	3	100	576	
30-39 år	58	18	21	3	100	479	
40-49 år	54	21	21	4	100	382	
50-59 år	49	24	22	5	100	250	
60-69 år	51	24	20	5	100	100	
Eldre enn 70 år	39	26	29	5	100	137	
Totalt	53	21	23	4	100	1 924	
X ² = 23,58, df = 15, p verdi = 0,073							
Sivilstatus							
Gift eller samboende	45	22	29	4	100	476	
Enslig (ugift, skilt/separert, enke/enkemann)	55	20	21	4	100	1 567	
X ² = 19,27, df = 3, p verdi = 0,000							
Utdanning							
Eksamen fra universitet eller høyskole	50	25	21	4	100	394	
Videregående skole/yrkesfaglig utdanning	54	20	22	4	100	966	
Grunnskole	52	21	24	3	100	621	
Ikke fullført grunnskole	55	15	24	6	100	62	
	53	21	23	4	100	2 043	
X ² = 8,32, df = 9, p verdi = 0,503							

Forskjellene basert på pasientens kjønn, alder og utdanning var ikke statistisk signifikant. Gifte pasienter har i mindre grad fått utarbeidet planer for tjenestetilbudet etter utskriving enn enslige. Forskjellen var statistisk signifikant.

Vi undersøkte også hvordan forekomst av planer for tjenester etter utskriving varierte med andre aspekter av behandlingstilbudet. Resultatene rapporteres i tabell 12.2.

Tabell 12.2 Er det laget noen planer for å dekke dine behov for tjenester etter utskriving? Fordelt etter aspekter ved behandlingstilbudet. Prosent. 2003

	Er det laget planer for å dekke dine behov for tjenester etter utskriving?				Totalt	Antall
	Ja	Nei	Vet ikke	Ikke aktuelt		
Type institusjon						
Sykehus	52	21	24	4	100	1238
Distriktpsykiatriske tilbud	56	20	22	3	100	671
Andre døgninstitusjoner	47	26	20	7	100	184
Totalt	52	21	23	4	100	2093
X ² =14,18, df = 6, p verdi = 0,028						
Tidligere innleggelser						
Nei	46	25	26	3	100	538
Ja, én gang	50	22	25	3	100	393
Ja, mer enn en gang	56	19	21	4	100	1163
Totalt	52	21	23	4	100	2094
X ² =22,56, df = 6, p verdi = 0,001						
Ønsket du selv å bli innlagt						
Ja	54	21	23	2	100	1512
Nei	48	23	21	8	100	334
Usikker/vet ikke	49	18	27	6	100	237
Total	53	21	23	4	100	2083
X ² =30,66,18, df = 6, p verdi = 0,000						

Pasienter innlagt ved "andre døgninstitusjoner" hadde i mindre grad fått utarbeidet en plan for tjenestetilbudet etter utskriving enn sykehus- og DPS-pasienter. 26 prosent av disse pasientene hadde ikke fått utarbeidet en slik plan sammenlignet med 21 prosent av pasienter ved sykehus og 20 prosent av pasienter som mottar et distriktpsikiatrisk tilbud. Forskjellen var signifikant. Utarbeidelsen av planer for tjenestetilbudet etter utskriving økte med antall innleggelser. 46 prosent av pasientene som ikke hadde vært innlagt tidligere hadde fått utarbeidet slike planer mens 56 prosent av pasientene som hadde vært innlagt mer enn en gang hadde fått utarbeidet en plan som skulle dekke behovet for tjenester etter utskriving. Tallene i tabell 12.2 viser også at pasienter som selv ønsket å bli innlagt i større grad har fått utarbeidet planer for tilbudet etter utskriving. Videre viser resultatene at pasienter som ikke ønsket å legges inn i større grad rapporterer at utarbeidelsen av en plan for tilbudet av tjenester etter utskriving ikke er aktuelt for dem.

Behovet for en plan vil være knyttet til selve utskrivningen. Vi spurte derfor også om de regnet med å bli skrevet ut i løpet av de nærmeste ukene. 974 pasienter (43 prosent) rapporterte at de regnet med å bli skrevet ut i løpet av de nærmeste ukene. Av disse pasientene hadde 60 prosent av pasientene (587 pasienter) fått utarbeidet en plan, mens tre prosent svarte at de ikke hadde behov for en slik plan.

12.4 Utarbeidelsen av Individuell plan for innlagte pasienter i 2007

Ordningen med individuell plan ble innført som et virkemiddel for å kunne gi et bedre tilbud til tjenestemottakere med behov for langvarig og koordinerte tjenester i det psykiske helsevernet for voksne. Lovbestemmelsene om individuell plan trådte i kraft i 2001 og 2004, og ny felles forskrift om individuell plan for sosial- og helselovgivningen trådte i kraft 1. januar 2005. Retten til å få utarbeidet en individuell plan er hjemlet i sosialtjenesteloven § 4-3a og pasientrettighetsloven § 2-5. Plikten til å utarbeide individuell plan er hjemlet i sosialtjenesteloven § 4-3a, kommunehelsetjenesteloven § 6-2a, lov om spesialisthelsetjenesten § 2-5 og psykisk helsevernloven § 4-1.

Rett til en individuell plan betyr at tjenestemottaker har rett til en plan som angir et helhetlig og begrunnet tjenestetilbud, og som sammenfatter vurderinger av behov og virkemidler. Bestemmelsen gir tjenestemottakeren en rett til å få utarbeidet en plan, men ikke ubetinget rettskrav på bestemte tjenester.

Brukerens rett til medbestemmelse ved utforming av det tilbudet som skal gis er et sentralt prinsipp i sosial- og helselovgivningen. I forbindelse med behandlingen av Ot.prp. Nr. 54 (2002-2003) om lov om endringer til lov om sosiale tjenester, fattet Stortinget følgende vedtak: «Stortinget ber Regjeringen sikre at brukerrettighetene er en sentral del av arbeidet med forenkling og harmonisering av den kommunale helse- og sosiallovgivningen». Dette innebærer at hensynet til brukerens ønsker og synspunkter skal stå sentralt. Prinsippet om brukermedvirkning er nedfelt i sosialtjenesteloven § 8-4, pasientrettighetsloven § 3-1 og kvalitetsforskriften § 3 første avsnitt. I tillegg til å gi brukeren en individuell rettighet, gir individuell plan brukeren tilgang til et verktøy for samarbeid mellom ulike forvaltningsnivåer, etater og sektorer også utenfor helse- og sosialtjenestene. Utarbeiding av planen styres gjennom en planprosess der berørte instanser og tjenestenivåer deltar sammen med brukeren.

I 2007 ble pasientene spurt om individuell plan ved bruk av tre spørsmål. Disse var:

- 1) Har du hørt om retten til å ha individuell plan?
- 2) Har du en slik plan?
- 3) Hvis ja, har du blitt trukket aktivt med i utarbeidingen av planen?

Svarfordelingen på disse spørsmålene gjengis i tabell 12.3.

Tabell 12.3 Kjennskap til utarbeidelsen av en individuell plan. Prosent. 2007

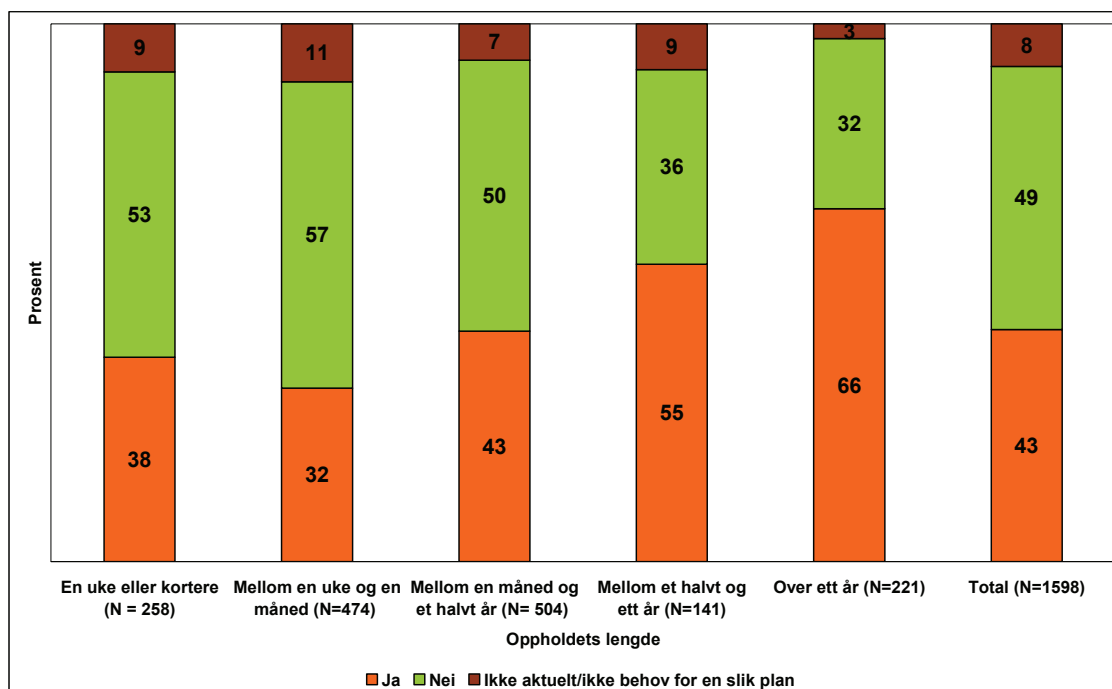
Har du hørt om retten til å ha individuell plan	Ja	Nei	Antall	
	63	37	1 655	
Har du en slik plan	Ja	Nei	Ikke behov	
	43	49	8	1 639
Hvis ja, har du blitt trukket aktivt med i utarbeidingen av en slik plan	Ja	Nei	Ikke behov	
	55	30	16	1 610

63 prosent av pasientene svarte at de hadde hørt om retten til å ha individuell plan, og 43 prosent at de hadde fått utarbeidet en slik plan. Åtte prosent av pasientene svarte at de ikke hadde behov for en individuell plan. På spørsmålet om de hadde blitt trukket aktivt med i utarbeidelsen av planen, svarte 54 prosent av pasientene ja, mens 30 prosent svarte at de ikke hadde blitt trukket aktivt med på utarbeidelsen av denne planen. 16 prosent av pasientene som har blitt trukket med i utarbeidelsen av en slik plan opplevde at de ikke hadde behov for denne.

12.5 Hvem har fått utarbeidet en individuell plan

Vi undersøkte om det å få utarbeidet en individuell plan varierte med oppholdets varighet. Resultatet er gjengitt i figur 12.6.

Figur 12.6 Forekomst av individuell plan fordelt etter oppholdets varighet. Prosent. 2003

Det var spesielt nyinnlagte pasienter som manglet en individuell plan. For de som hadde vært innlagt i mellom et halvt år og ett år og de som hadde vært innlagt i over ett år forelå det planer for, eller det var ikke behov for planer for henholdsvis 64 og 69 prosent av pasientene. For de som ble innlagt i løpet av sist uke var den tilsvarende prosentsatsen 47 prosent. For pasienter som hadde vært innlagt i inntil en måned hadde 57 prosent ikke fått utarbeidet en individuell plan.

Vi undersøkte også om individuell plan varierte med pasientens kjønn, alder og sivile status. Resultatene gjengis i tabell 12.4.

Tabell 12.4 Har du fått utarbeidet en individuell plan? Fordelt etter demografiske karakteristika. Prosent. 2007

	Ja	Nei	Ikke aktuelt	Totalt	Antall
Kjønn					
Mann	43	50	7	100	709
Kvinne	43	48	9	100	880
Totalt	43	49	8	100	1 589
$\chi^2 = 1,36$, df = 2, p verdi = 0,506					
Alder					
18-29 år	49	46	5	100	467
30-39 år	46	46	8	100	323
40-49 år	47	48	5	100	344
50-59 år	39	51	10	100	252
60-69 år	32	59	9	100	112
Eldre enn 70 år	16	60	24	100	97
Totalt	43	49	8	100	1 595
$\chi^2 = 73,04$, df = 10, p verdi = 0,000					
Sivilstatus					
Gift eller samboende	33	56	11	100	398
Enslig (ugift, skilt/separert, enke/enkemann)	47	46	7	100	1 180
$\chi^2 = 27,04$, df = 2, p verdi = 0,000					
Utdanning					
Fullført eksamen fra universitet/høgskole (høyere grad)	39	45	16	100	126
Fullført eksamen fra universitet/høgskole (lavere grad)	36	57	7	100	211
Videregående skole eller yrkesrettet utdanning	46	48	7	100	721
Grunnskole 7-9 årig	43	49	8	100	471
Ikke fullført grunnskole	41	49	10	100	41
	43	49	8	100	1 570
$\chi^2 = 19,55$, df = 8, p verdi = 0,012					

Eldre pasienter hadde i mindre grad fått utarbeidet en individuell plan enn yngre pasienter. Forskjellen var statistisk signifikant. Resultatene tyder på at andelen som ikke hadde fått utarbeidet en individuell plan økte med pasientens alder. Ingen signifikante forskjeller ble påvist med hensyn til pasientens kjønn og alder. Gifte pasienter hadde i mindre grad fått utarbeidet en individuell plan enn enslige. Statistisk signifikante forskjeller ble også påvist med hensyn til pasientens utdanningsnivå. Resultatene tyder på at pasienter som har fullført høyere utdanning ved universitet og høyskole i mindre grad hadde fått utarbeidet en individuell plan enn de øvrige pasientene.

Vi undersøkte også hvordan forekomst av planer for tjenester etter utskriving varierte med aspekter av behandlingstilbudet. Resultatene rapporteres i tabell 12.5.

Tabell 12.5 Har du fått utarbeidet en individuell plan? Fordelt etter aspekter ved behandlingstilbudet. Prosent. 2003

	Ja	Nei	Ikke aktuelt	Totalt	Antall
Type institusjon					
Sykehus	41	50	9	100	989
Distriktpsikiatriske tilbud	45	49	7	100	514
Andre døgninstitusjoner	60	37	3	100	65
Totalt	43	49	8	100	1 568
$\chi^2 = 11,29$, df = 4, p verdi = 0,023					
Tidligere innleggelser					
Nei	29	60	10	100	393
Ja, en gang	40	49	11	100	272
Ja, mellom to og fire ganger	43	50	7	100	419
Ja, fem eller flere ganger	55	39	5	100	510
Total	43	49	8	100	1 594
$\chi^2 = 68,27$, df = 6, p verdi = 0,000					
Ønsket du selv å bli innlagt					
Ja	42	51	8	100	1 146
Nei	47	42	11	100	267
Usikker/vet ikke	46	49	5	100	182
Total	43	49	8	100	1 595
$\chi^2 = 10,08$, df = 4, p verdi = 0,039					

Pasienter innlagt ved sykehus hadde i mindre grad fått utarbeidet en individuell plan sammenlignet med pasienter innlagt ved distriktpsikiatriske sentre og ved "andre døgninstitusjoner". 50 prosent av disse pasientene hadde ikke fått utarbeidet en individuell plan sammenlignet med 49 prosent av pasienter ved DPS og 37 prosent av pasienter ved andre døgninstitusjoner. Forskjellen var signifikant. Utarbeidelsen av individuelle planer økte med antall innleggelser. 29 prosent av pasientene som ikke hadde vært innlagt tidligere hadde fått utarbeidet en individuell plan, mens 55 prosent av pasientene som hadde vært innlagt fem eller flere ganger hadde fått utarbeidet en slik plan. Tallene i tabell 12.5 viser også at pasienter som selv ønsket å bli innlagt i mindre grad hadde fått utarbeidet en individuell plan sammenlignet med pasienter som ikke ønsket innleggelsen. Videre viser resultatene at pasienter som ikke ønsket å legges inn i større grad rapporterer at en individuell plan ikke var aktuelt for dem.

12.6 Planer for tjenestetilbudet etter utskriving

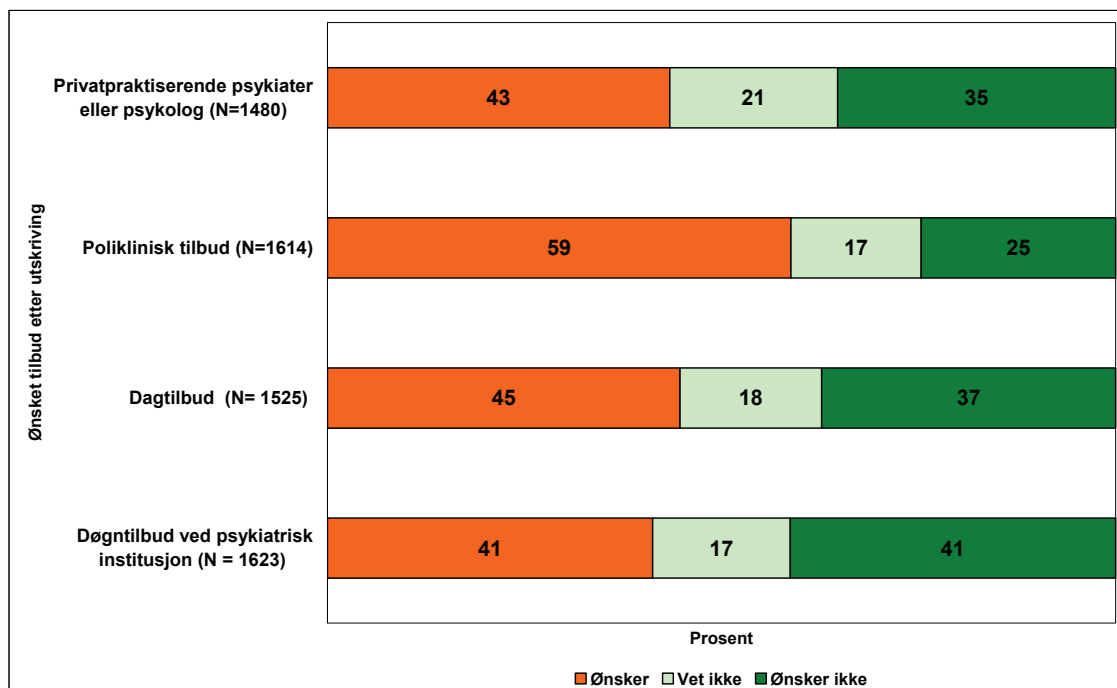
Pasientene ble i begge undersøkelsene bedt om å angi hvilket tjenestetilbud de selv ønsket tiden etter utskriving. 237 pasienter (11 prosent) i 2003 rapporterte at de ikke ønsket et

tjenestetilbud etter utskriving. Tilsvarende tall for 2007 var 156 pasienter (8 prosent). I forbindelse med disse analysene må det påpekes at andelen manglende svar var høyt. Andelen manglende svar varierte i 2003 mellom 28 og 35 prosent, tilsvarende varierte andelen ikke angitte svar mellom 29 og 35 prosent i 2007. Dette må tas hensyn til når resultatene leses og tolkes.

Pasientene ble begge år bedt om å angi hvilket tilbud de ønsket fra det psykiske helsevernet for voksne ved bruk av følgende svaralternativer.

1. Ønsker
2. Ønsker ikke
3. Vet ikke

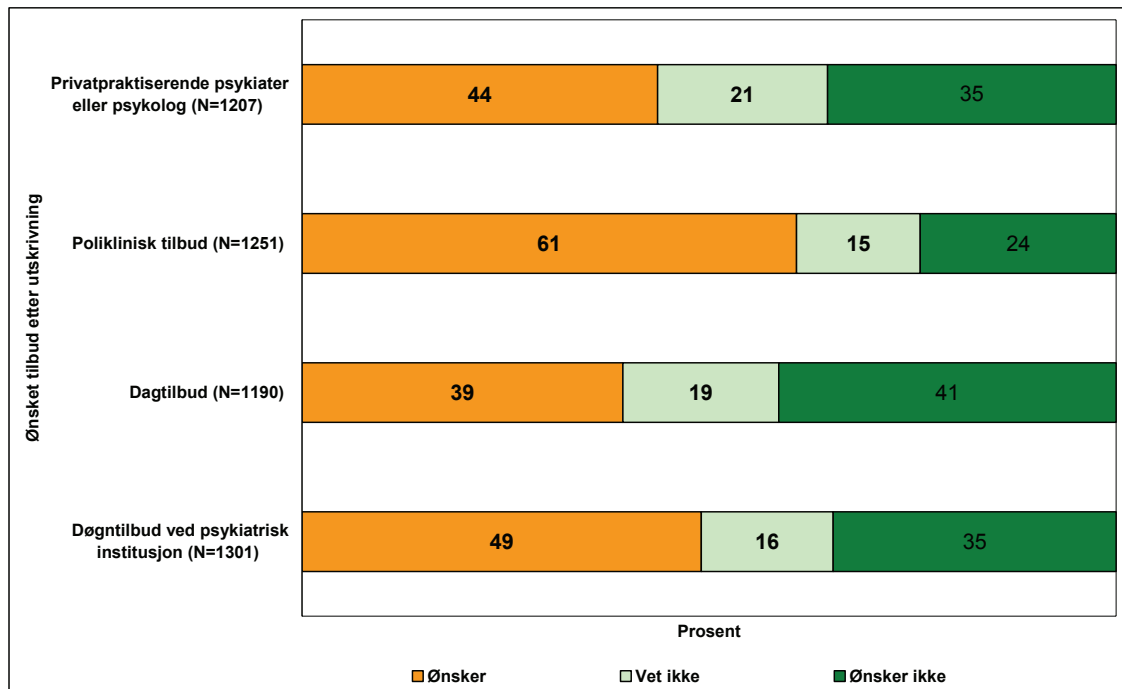
Figur 12.7 gjengir svarfordelingen for 2003.

Figur 12.7 Hvilket behandlingstilbud ønsker du selv fra psykiatrien/det psykiske helsevernet i tiden etter utskriving. Prosent. 2003

59 prosent av pasientene i 2003 ønsket et poliklinisk behandlingstilbud i tiden etter utskriving, mens 25 prosent ikke ønsket dette tilbudet. Tallene i figur 12.7 viser også at hele 41 prosent av pasientene ikke ønsket et døgntilbud ved psykiatrisk institusjon, mens en andel på 41 prosent av pasientene svarte at de ønsket dette tilbudet. Mellom 17 og 21 prosent var usikre på hvilket tilbud de ønsket å motta fra det psykiske helsevernet i tiden etter utskriving.

Svarfordelingen på de tilsvarende spørsmålene i 2007 er gjengitt i figur 12.8.

Figur 12.8 Hvilket behandlingstilbud ønsker du selv fra psykiatrien/det psykiske helsevernet i tiden etter utskrivning. Prosent. 2007

Som i 2003 er det mest etterspurte tilbudet et poliklinisk behandlingstilbud. Hele 61 prosent av de innlagte svarte at de ønsket dette tilbudet, mens 24 prosent ikke ønsket dette tilbudet. 49 prosent av pasientene i 2007 ønsket et fortsatt døgntilbud. Tilsvarende tall for 2003 var 41 prosent. Andelen som ønsket fortsatt innleggelse har altså økt noe i perioden mellom 2003 og 2007. Mellom 15 og 21 prosent av pasientene var usikre på hvilket tilbud de ønsket å motta i tiden etter utskrivning. Størst var denne usikkerheten med hensyn til behandling hos privatpraktiserende psykolog eller psykiater.

12.7 Planer lagt etter oppholdet og utarbeidelsen planer etter utskrivning og utarbeidelsen av en individuell plan

I 2003 rapporterte 1105 pasienter, 52 prosent at det hadde blitt utarbeidet planer for å dekke behovet for tjenester etter utskrivning. I 2007 rapporterte 695 pasienter, 43 prosent at de hadde fått utarbeidet en individuell plan i løpet av behandlingsoppholdet. Vi ønsket å undersøke om det var forskjeller mellom pasientene som hadde fått utarbeidet planer og de som ikke hadde det basert på hvilket behandlingstilbud de ønsket fra det psykiske helsevernet i tiden fremover. Resultatene for 2003 er gjengitt i tabell 12.6

Tabell 12.6 Planer lagt for tilbudet etter utskriving og tjenester ønsket fra det psykiske helsevernet i tiden framover.
Svar angitt i prosent. 2003

	Ja	Nei	Vet ikke	Ikke behov	Total	Antall
Døgntilbud						
Ja	52	21	22	4	100	656
Nei	60	19	18	3	100	658
Vet ikke	40	23	35	2	100	277
Total	53	21	23	3	100	1 591
$\chi^2 = 44,43$, df = 6, p verdi = 0,000						
Dagtilbud						
Ja	61	17	19	2	100	672
Nei	54	22	18	5	100	561
Vet ikke	39	20	40	1	100	271
Total	55	20	23	3	100	1 504
$\chi^2 = 75,19$, df = 6, p verdi = 0,000						
Poliklinisk behandling						
Ja	61	17	20	2	100	935
Nei	49	25	20	7	100	389
Vet ikke	36	24	39	1	100	264
Total	54	20	23	3	100	1 588
$\chi^2 = 90,72$, df = 6, p verdi = 0,000						
Privatpraktiserende						
Ja	54	20	24	2	100	629
Nei	58	19	18	6	100	513
Vet ikke	46	20	33	1	100	311
Total	53	20	24	3	100	1 453
$\chi^2 = 40,81$, df = 6, p verdi = 0,000						

Flere pasienter som ikke ønsket videre innleggelse i døgninstitusjoner for voksne hadde fått utarbeidet planer for det videre tilbudet etter utskriving. Tallene i tabell 12.6 viser også at pasienter som hadde fått utarbeidet planer for tjenestetilbudet i større grad ønsket et poliklinisk behandlingstilbud og et dagtilbud. Pasienter som hadde fått utarbeidet planer for tjenestetilbudet etter utskriving ønsket i mindre grad behandling hos privatpraktiserende psykolog eller psykiater etter utskriving fra det psykiske helsevernet for voksne.

Av pasientene som hadde fått utarbeidet planer for tjenestetilbudet etter utskriving ønsket 46 prosent et døgntilbud fra det psykiske helsevernet, 61 ønsket et dagtilbud, 61 prosent ønsket poliklinisk behandling og 54 prosent ønsket et behandlingstilbud hos privatpraktiserende psykolog eller psykiater.

Tilsvarende undersøkte vi også om det var forskjeller mellom pasienter som hadde fått utarbeidet en individuell plan og de som ikke hadde det med hensyn til ønske om tjenester etter utskriving. Resultatene gjengis i tabell 12.7.

Tabell 12.7 Utarbeidelse av en individuell plan og tjenester ønsket fra det psykiske helsevernet i tiden framover. Svar angitt i prosent. 2007

	Ja	Nei	Ikke behov	Total	Antall
Døgntilbud					
Ja	46	48	6	100	613
Nei	43	48	9	100	437
Vet ikke	38	52	10	100	207
Total	44	49	7	100	1 257
$\chi^2 = 9,3$, df = 6, p verdi = 0,054					
Dagtilbud					
Ja	44	51	5	100	458
Nei	41	47	12	100	474
Vet ikke	41	54	5	100	225
Total	42	50	8	100	1 157
$\chi^2 = 21,05$, df = 6, p verdi = 0,000					
Poliklinisk behandling					
Ja	47	47	6	100	737
Nei	39	50	11	100	291
Vet ikke	34	57	9	100	188
Total	43	49	8	100	1 216
$\chi^2 = 16,85$, df = 6, p verdi = 0,002					
Privatpraktiserende psykolog eller psykiater					
Ja	44	48	8	100	513
Nei	44	48	8	100	413
Vet ikke	37	54	9	100	249
Total	42	49	8	100	1 175
$\chi^2 = 3,95$, df = 6, p verdi = 0,413					

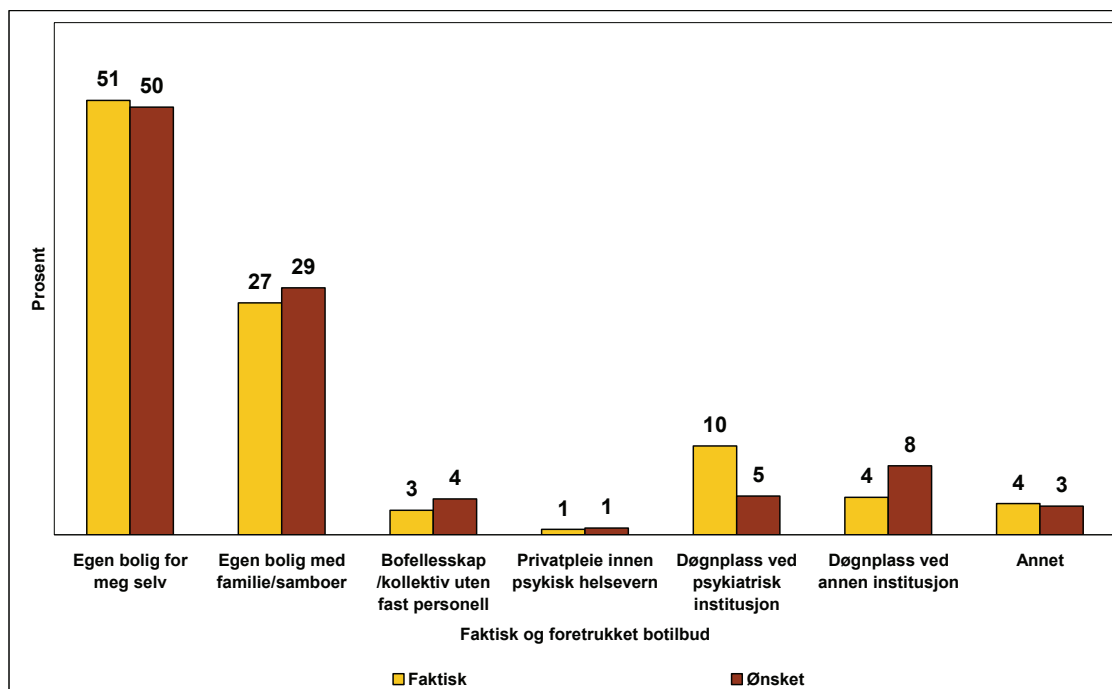
I 2007 viste resultatene at pasienter som har fått utarbeidet en individuell plan i større grad ønsket et dagtilbud fra det psykiske helsevernet i perioden etter utskriving. Pasienter som har fått utarbeidet en individuell plan ønsket også i større grad et poliklinisk behandlingstilbud sammenlignet med pasienter som ikke har fått utarbeidet en individuell plan. Forskjellene var statistisk signifikante. Med hensyn til ønske om et døgntilbud i det psykiske helsevernet og behandling hos privatpraktiserende psykolog eller psykiater kunne vi ikke påvise statistisk signifikante forskjeller mellom pasienter som hadde fått utarbeidet en individuell plan og de som ikke hadde det.

Resultatene tyder på at pasienter som ikke har fått utarbeidet en plan for tjenester etter utskriving i større grad ønsker et døgntilbud i det psykiske helsevernet, sammenlignet med pasienter som har fått utarbeidet en slik plan. Forskjellen er signifikant. Pasienter som har fått utarbeidet en individuell plan synes i større grad å ønske videre behandling i form av dagtilbud, poliklinisk behandling og behandling hos privatpraktiserende psykolog sammenlignet med pasienter hvor slike planer ikke er utarbeidet (tabell 12.7).

12.8 Ønsket botilbud etter utskriving

Pasientene ved begge undersøkelsestidspunktene ble bedt om å svare på hvilket botilbud de har til vanlig og hva slags botilbud de selv ville foretrekke. Langt færre har svart på spørsmålet om ønsket botilbud. I den grad de har svart på hvilket botilbud de har til vanlig har vi valgt å tolke det som at dette også er det botilbudet pasientene faktisk ønsker.

Vi undersøkte samsvaret mellom pasientenes faktiske botilbud og det botilbudet de ønsket. Resultatene er gjengitt i figur 12.9.

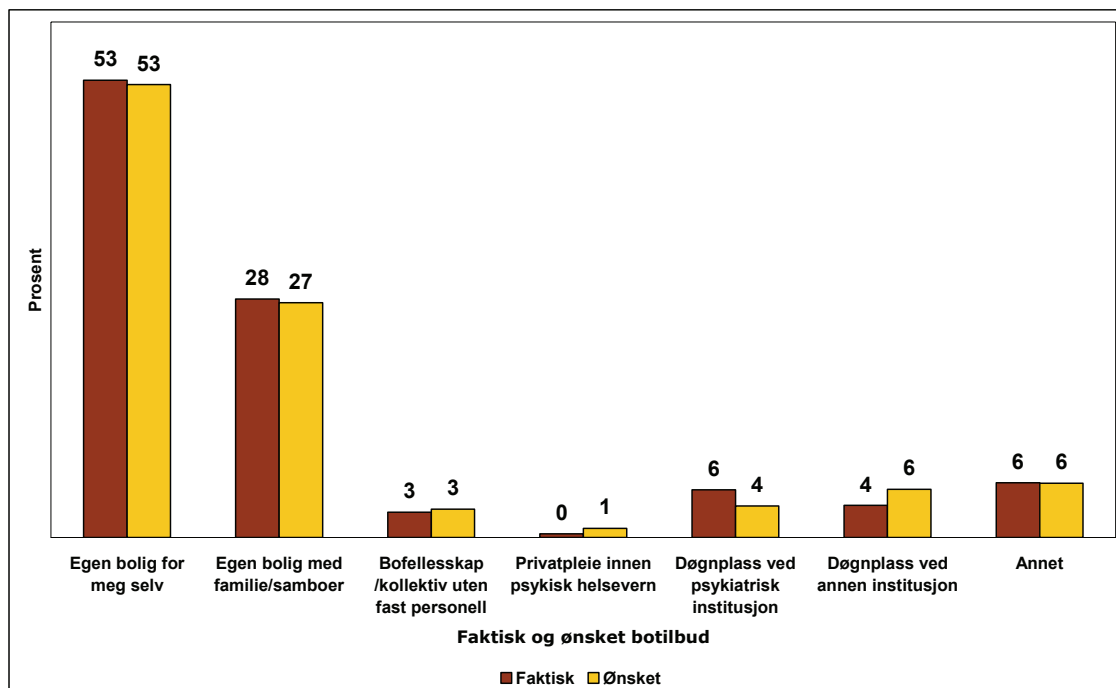

Figur 12.9 Samsvar mellom pasientens faktiske botilbud og det botilbudet de ønsker. Prosent. 2003. 2007

Tallene som rapporteres i figur 12.9 viser at noe flere pasienter rapporterer at de ønsker en døgnplass ved en annen institusjon, som for eksempel et sykehjem enn andel pasienter som faktisk har dette tilbudet. Tallene viser også at en større andel pasienter har botilbudet "døgnplass ved psykiatrisk institusjon" enn andel pasienter som faktisk ønsker dette tilbudet.

Tilsvarende undersøkelser ble gjennomført for 2007, og resultatene gjengis i figur 12.10.

Figur 12.10 Samsvar mellom pasientens faktiske botilbud og det botilbudet de ønsker. Prosent. 2003

Flere pasienter i 2007 ønsket en døgnplass i en annen institusjon enn de som mottok dette tilbudet. Tilsvarende viser resultatene at en større andel pasienter har botilbudet "døgnplass ved psykiatrisk institusjon" enn andel pasienter som faktisk ønsker dette tilbudet. Med hensyn til de øvrige botilbudene viser tallene i figuren at det er høyt samsvar mellom det botilbudet pasienten ønsker og det tilbudet hun eller han faktisk har.

12.9 Oppsummering: Planlegging av og behov for tjenester etter utskriving

Over halvparten av pasientene rapporterte at de fortsatt ønsket å være innlagt i psykiatrisk institusjon begge år. Den største andelen av pasientene begge år rapporterte at de ønsket å bli skrevet ut i løpet av de nærmeste ukene.

52 prosent av pasientene i 2003 sa at det hadde blitt utarbeidet planer for deres tjenestebehov etter utskriving. Av de pasientene som hadde fått utarbeidet en slik plan hadde 86 prosent blitt trukket aktivt med i utarbeidelsen av denne. Det var særlig pasienter som var nyinnlagte som manglet en plan for tjenestetilbudet etter utskriving og andelen pasienter som rapporterer at de ikke har behov for en plan øker med oppholdets varighet fra å gjelde for tre prosent av pasientene som hadde vært innlagt i under en uke til å gjelde for syv prosent av pasientene som hadde vært innlagt i over ett år. Forekomst av planer for tjenestetilbudet etter utskriving varierte med pasientens sivilstatus. Gifte pasienter hadde i mindre grad fått utarbeidet en plan for tjenestetilbudet etter utskriving sammenlignet med enslige pasienter. Pasienter ved "andre døgninstitusjoner" hadde i mindre grad fått utarbeidet en plan for tjenestetilbudet etter utskriving enn pasienter ved sykehus og pasienter som mottar et distriktpsikiatrisk tilbud. Utarbeidelsen av slike planer økte også med antall innleggelser. Resultatene som ble rapportert i dette kapitlet viser også at pasienter som ikke ønsket å legges inn i større grad rapporterer at utarbeidelsen av en plan for tilbudet av tjenester etter utskriving ikke er aktuelt for dem.

I 2007 ble pasientenes erfaringer med Individuell plan etterspurt. 43 prosent av de innlagte pasientene hadde fått utarbeidet en individuell plan, mens åtte prosent av pasientene rapporterte at de ikke hadde behov for en slik plan. Utarbeidelsen av en individuell plan varierte med oppholdets varighet. Spesielt pasienter som er nyinnlagte mangler en slik plan.

Vi undersøkte også om individuell plan varierte med pasientens demografiske kjennetegn, som pasientens kjønn, alder og sivilstatus. Resultatene viste at eldre pasienter og pasienter som rapporterte sin sivile status som gift i mindre grad hadde fått utarbeidet en individuell plan i løpet av sitt behandlingsopphold. Forekomsten av individuelle planer varierte også med type institusjon. Pasienter innlagt ved sykehusavdelinger hadde i mindre grad fått utarbeidet en slik plan enn pasienter som mottok et distriktpspsykiatrisk tilbud og pasienter som var innlagt ved "andre døgninstitusjoner". Utarbeidelsen av individuelle planer øker med antall innleggelser. 29 prosent av pasientene som ikke hadde vært innlagt tidligere hadde fått utarbeidet en individuell plan, mens 55 prosent av pasientene som hadde vært innlagt fem eller flere ganger hadde fått utarbeidet en slik plan.

Pasientene i 2003 og 2007 ønsket et poliklinisk behandlingstilbud i tiden etter utskriving. 41 prosent av pasientene i 2003 ønsker å motta et døgntilbud ved psykiatrisk institusjon, i 2007 ønsker 49 prosent dette tilbudet. Andelen som ønsker fortsatt innleggelse virker å ha økt noe i perioden mellom 2003 og 2007. Pasienter som ikke hadde fått utarbeidet en plan for tjenester etter utskriving ønsket i større grad et døgntilbud enn pasienter som hadde fått utarbeidet en slik plan.

Samsvaret mellom pasientenes faktiske botilbud og det botilbudet de ønsket ble undersøkt. I 2003 ønsket flere pasienter en døgnplass ved en annen institusjon, enn pasienter som faktisk hadde dette tilbudet. Tilsvarende resultater ble også funnet i 2007. Med hensyn til de øvrige botilbudene viser tallene i figuren at det er høyt samsvar mellom det botilbudet pasienten ønsker og det tilbudet hun eller han faktisk har.

13 "Nemda ønsker visst at jeg skal være her bestandig" Opplevd tvang i løpet av oppholdet

Ulike former for opplevd ble undersøkt i 2003 og 2007. Ved begge tidspunktene ble pasientene spurt om de ønsket å bli innlagt eller ikke. I tillegg ble det i begge undersøkelsene spurt etter faktisk og ønsket behandlingstilbud. I den grad pasientene har mottatt et behandlingstilbud som de selv ikke har ønsket ble dette sett på som en indikasjon på opplevd tvang.

I 2007 ble det stilt flere spørsmål om opplevd tvang i løpet av behandlingsoppholdet. Pasienten ble selv bedt om å angi formell innleggelsesparagraf i henhold til psykisk helsevernloven. Pasienten ble også bedt om å angi hvorvidt de hadde følt seg personlig krenket under oppholdet, og om de hadde vært utsatt for tiltak eller behandling mot sin egen vilje.

13.1 Opplevd tvang

Pasientene ble bedt om å svare på om de ønsket å være innlagt eller ikke. Som tidligere svarte 16 prosent (358 pasienter) at innleggelsen ikke var frivillig i 2003. Tilsvarende tall for 2007 var 17 prosent av totalt antall pasienter. I pasientregistreringen som ble gjennomført i 2003 og 2007, ble majoriteten av pasientene registrert som frivillig innlagt (henholdsvis 62 prosent i 2003 og 63 prosent i 2007³). Men tall fra pasientregistreringen viste at 24 prosent av pasientene var innlagt under tvungent psykisk helsevern i 2007 og 28 prosent i 2003. Andelen pasienter som er frivillig innlagt har med dette økt i løpet av perioden 2003 til 2007, mens andelen pasienter innlagt til tvungent psykisk helsevern har gått ned. Imidlertid viser resultatene at andelen pasienter innlagt til tvungen observasjon eller undersøkelse har økt i perioden, fra å gjelde seks prosent av pasientene i 2003 til å utgjøre en andel på ni prosent i 2007.

Disse tallene indikerer at vi har en skjevfordeling i datamaterialet samlet inn gjennom brukerundersøkelsene i 2003 og 2007. Tallene indikerer at pasienter som er innlagt i det psykiske helsevernet for voksne under tvang i mindre grad har valgt å delta i brukerundersøkelsen.

Bjørngaard og Heggstad (2001) undersøkte hvorvidt ulik pasientsammensetting kan forklare forskjeller i tvangsinnleggelser ved norske sykehus. Som mål på pasientsammensettingen brukte disse forfatterne pasientens kjønn, alder, institusjonserfaring (tidligere innleggelser) og diagnose. Deres resultater tyder på at en god del av forskjellene mellom sykehusene skyldes ulik pasientsammensetting. Videre viste deres resultater at pasientens alder har betydning for hvilken paragraf man blir innlagt under, men at det hadde større betydning om pasienten hadde vært innlagt tidligere.

---

3 For en mer utfyllende gjennomgang av tvang i pasientregistreringen henvises leseren til rapporten "Døgnpasienter i det psykiske helsevernet for voksne 20 november 2007"

Pasientens opplevelse av tvang ble også sett i sammenheng med ulike mål på pasient-sammensetningen, herunder pasientens kjønn, alder og institusjonserfaring. Resultatene fordelt etter pasientens kjønn er gjengitt i tabell 13.1.

Tabell 13.1 Opplevd tvang fordelt etter pasientens kjønn. 2003 og 2007. Kji-kvadrat test. Prosent. 2003 og 2007.

2003			
Ønsket du å bli innlagt?	Mann	Kvinne	Total
Ja	72	72	72
Nei	16	16	16
Usikker/ vet ikke	12	11	11
	100	100	100
$X^2 = 0,005$, $df = 2$, p verdi = 0,997			
2007			
Ja	68	74	72
Nei	21	14	17
Usikker/ vet ikke	11	12	11
	100	100	100
$X^2 = 12,61$, $df = 2$, p verdi = 0,002			

Vi fant ingen statistisk signifikante sammenhenger mellom kjønn og pasientens opplevelse av at innleggelsen var frivillig eller ikke i 2003. Forskjellene mellom menn og kvinner var imidlertid statistisk signifikante i 2007. En høyere andel menn rapporterte at innleggelsen ikke var frivillig sammenlignet med kvinner.

Vi undersøkte også om opplevelse av tvang varierte med pasientens alder. Resultatene er gjengitt i tabell 13.2.

Tabell 13.2 Opplevd tvang fordelt etter pasientens alder. 2003 og 2007. Kji-kvadrat test. Prosent. 2003 og 2007

2003							
	Under 30 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	Eldre enn 70 år	Total
Ja	66	76	77	76	74	23	73
Nei	19	15	14	13	16	15	16
Usikker/ vet ikke	15	10	9	11	10	13	11
	100	100	100	100	100	100	100
$X^2 = 23,28$, $df = 10$, p verdi = 0,001							
2007							
Ja	65	72	76	81	71	64	72
Nei	21	18	14	12	17	21	17
Usikker/ vet ikke	15	10	10	7	12	16	11
	100	100	100	100	100	100	100
$X^2 = 32,68$, $df = 10$, p verdi = 0,001							

I brukerundersøkelsen var det pasienter i alderen 18 til 29 år som hadde den høyeste andelen av ufrivillige innleggelser. Forskjellen mellom pasienter i ulike aldersgrupper var statistisk signifikant begge år. Med unntak av de eldste pasientene virker antall pasienter som ikke ønsker å legges inn å synke med pasientens alder. Dette gjelder for begge år.

Vi undersøkte også relasjonen mellom opplevelse av tvang og pasientens institusjonserfaring, altså om pasienten hadde vært innlagt i det psykiske helsevernet for voksne flere ganger tidligere. Resultatene rapporteres i tabell 13.3.

Tabell 13.3 Opplevd tvang fordelt etter pasientenes institusjonserfaring. Prosent. Kji-kvadrat test. 2003 og 2007. Kji-kvadrat test.

2003					
	Nei	Ja, én gang	Ja, mer enn en gang	Total	
Ja	77	72	70	72	
Nei	12	17	18	16	
Usikker/ vet ikke	10	11	12	12	
	100	100	100	100	
X ² = 12,73, df = 4, p verdi = 0,013					
2007					
	Nei	Ja, en gang	Ja, mellom to og fire ganger	Ja, fem eller flere ganger	Total
Ja	76	66	71	71	71
Nei	15	21	17	18	17
Usikker/ vet ikke	9	13	12	11	11
	100	100	100	100	100
X ² = 9,42, df=6, p verdi = 0,152					

Det var i 2003 signifikante forskjeller i opplevd tvang basert på tidligere institusjonserfaring. Tallene som rapporteres i tabell 13.3 viser at det er pasienter som har vært innlagt flere enn en gang som i størst grad rapporterer at innleggelsen ikke var frivillig.

13.2 Tvang i behandlingssitasjonen

I kapittel 6 undersøkte vi pasientenes ønsker for behandling og hvilken behandling pasienten hadde mottatt i løpet av det inneværende behandlingsoppholdet. En kategori som ble brukt var andel pasienter som hadde mottatt en behandlingsform som de ikke ønsket i løpet av oppholdet. Dette kan regnes som en form for opplevd tvang, da pasienten har mottatt en type behandling som han eller hun ikke ønsker. Tabell 13.4 gir en oversikt over antall og prosentandel av pasienter som har mottatt en behandling som de ikke ønsket i løpet av oppholdet i 2003 og 2007.

Tabell 13.4 Behandling som har blitt mottatt men ikke ønsket fra pasientens side. Antall og prosent. 2003 og 2007

	2003		2007	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Behandling med medisiner	260	12	200	12
Samtaler med en behandler	93	4	88	5
Samtaler i gruppe	121	7	98	7
Samtaler der dine nærmeste deltar	78	4	68	4
Treningsopplegg for å mestre plager	78	4	56	7
Skjerming på eget avsnitt eller eget rom i posten	-	-	190	28

Andelen som hadde mottatt en type behandling som de ikke ønsker var relativt like i begge undersøkelsene. Dette betyr at andelen pasienter som hadde opplevd tvang i den forstand at de har mottatt en behandling som de selv ikke ønsker har holdt seg stabil i løpet av perioden 2003 til 2007. Tallene i tabell 13.4 viser også at 28 prosent av pasientene i 2007 har mottatt behandlingsformen skjerming i eget avsnitt eller på eget rom i posten til tross for at denne behandlingsformen ikke var ønsket.

Vi undersøkte om opplevd tvang i behandlingssituasjonen varierte med sentrale kjennetegn ved pasienten og aspekter ved tjenestetilbudet han/hun mottar. Resultatene for 2003 rapporteres i tabell 13.5.

Tabell 13.5 Behandling som har blitt mottatt men ikke ønsket fra pasientens side fordelt etter sosiodemografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet i 2003

		Medisiner	Behandler	Gruppe	Nærmeste	Trening
		Ikke ønsket og mottatt	Ikke ønsket og mottatt	Ikke ønsket og mottatt	Ikke ønsket og mottatt	Ikke ønsket og mottatt
Kjønn	Mann	14	6	9	6	7
	Kvinne	12	4	7	3	4
Alder	Under 30 år	15	5	11	8	5
	30-39 år	13	4	6	5	4
	40-49 år	13	5	9	3	8
	50-59 år	8	4	5	3	4
	60-69 år	9	6	5	3	7
	Eldre enn 70 år	11	10	2	1	2
Sivilstatus	Gift eller samboende	8	2	4	3	2
	Enslig	14	6	9	6	6
Type institusjon	Sykehus	14	5	8	5	4
	Distriktpsykiatriske tilbud	11	4	7	4	6
	Andre døgninstitusjoner	12	8	8	6	11
Varighet	En uke eller kortere	8	4	4	3	2
	Mellom en uke og en måned	9	2	6	2	3
	Mellom en måned og et halvt år	13	5	8	5	5
	Mellom et halvt år og ett år	15	5	8	9	8
	Over ett år	20	9	11	7	9
Ønsket du å bli innlagt	Ja	8	3	7	3	4
	Nei	36	15	9	11	11
	Vet ikke	13	6	10	8	6

Flere menn enn kvinner behandles med medisiner mot eget ønske. Det samme gjelder også yngre pasienter, enslige pasienter, pasienter ved sykehus og pasienter innlagt over lengre tid. Dette gjelder også for pasienter som ikke ønsket å bli innlagt.

Menn ble også oftere behandlet mot sitt eget ønske med hensyn til behandlingsformene "samtaler med en behandler", "samtaler i gruppe", "samtaler der dine nærmeste deltar" og "utarbeidelse av et treningsopplegg for å mestre plagene dine". Med unntak av behandlingsformen "samtaler med en behandler" mottar oftest yngre pasienter behandling de ikke selv ønsker. Enslige pasienter mottar også oftere behandling de ikke har ønsket. Med unntak av behandlingsformen "Samtaler med en behandler" viser tallene i tabell 13.5 at sykehuspasienter oftere mottar behandling de ikke ønsker sammenlignet med DPS-pasienter

og pasienter ved andre døgninstitusjoner. Tallene viser videre at grad av opplevd tvang i behandlingssituasjonen øker med lengde på oppholdet. Pasienter som har vært innlagt i lang tid opplever gjennomgående oftere at de mottar en behandling som de ikke ønsker.

Tilsvarende undersøkte vi om opplevd tvang i behandlingssituasjonen varierte med sentrale kjennetegn ved pasienten og aspekter ved tjenestetilbudet han/hun mottar i 2007. Resultatene gjengis i rapporteres i tabell 13.6.

Tabell 13.6 Behandling som har blitt mottatt men ikke ønsket fra pasientens side fordelt etter sosiodemografiske karakteristika og aspekter ved tjenestetilbudet i 2007

		Medisiner	Behandler	Gruppe	Nærmeste	Trenings opplegg	Skjerming
		Ikke ønsket og mottatt	Ikke ønsket og mottatt	Ikke ønsket og mottatt	Ikke ønsket og mottatt	Ikke ønsket og mottatt	Ikke ønsket og mottatt
Kjønn	Mann	14	6	9	6	6	17
	Kvinne	11	5	6	4	3	12
Alder	Under 30 år	13	5	8	5	2	19
	30-39 år	14	5	9	6	4	16
	40-49 år	12	5	6	4	3	13
	50-59 år	13	7	5	3	7	11
	60-69 år	9	6	7	6	8	7
	Eldre enn 70 år		8	3	9	8	6
Sivilstatus	Gift eller samboende	7	4	7	3	2	10
	Enslig (ugift, skilt/separert, enke/enkemann)	14	6	7	5	5	16
Type institusjon	Sykehus	14	7	7	5	4	18
	Distriktpsykiatriske tilbud	9	4	8	4	4	7
	Andre døgninstitusjoner	10	9	7	9	9	13
Varighet	En uke eller kortere	12	5	5	3	3	11
	Mellom en uke og en måned	9	4	7	4	3	9
	Mellom en måned og et halvt år	10	5	7	5	3	13
	Mellom et halvt år og ett år	18	5	8	5	7	23
	Over ett år	24	13	9	9	10	26
Ønsket du å bli innlagt	Ja	6	3	7	4	3	8
	Nei	39	18	6	8	6	40
	Vet ikke	11	4	6	4	9	18

Menn rapporterte gjennomgående at de oftere mottok behandling de ikke ønsket enn kvinner. Det samme gjelder også for de yngste pasientene. Dette med unntak av behandlingsformen "Treningsopplegg for å mestre plagene dine". Her var det de eldste pasientene som rapporterte at de oftest mottok denne behandlingsformen uten at denne var ønsket. Enslige pasienter mottok også oftere behandling som ikke var ønsket sammenlignet med pasienter som rapporterte at de var gift eller samboende.

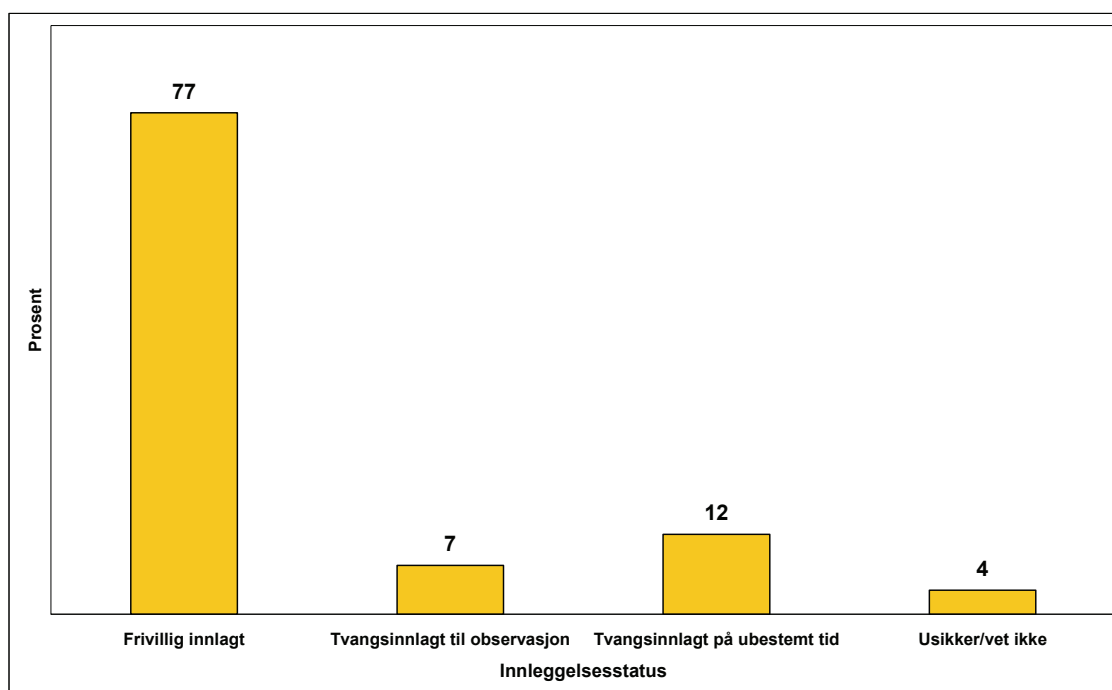
Tallene i tabell 13.6 viser at sykehuspasienter oftere rapporterer at de har mottatt en behandlingsform som de selv ikke har ønsket sammenlignet med DPS-pasienter og pasienter ved andre døgninstitusjoner. Som i 2003 øker mengde opplevd tvang i behandlingssituasjonen med oppholdets varighet, og det er gjennomgående slik at pasienter som har vært innlagt over lengre tid også rapporterer at de har mottatt mer behandling som de ikke har ønsket sammenlignet med pasienter som har vært innlagt i kortere tid.

13.3 Tvang i 2007 undersøkelsen

Pasientene ble bedt om å angi hvilken formalitet de var innlagt under i psykisk helsevernloven. Følgende svaralternativer ble gitt:

- 1) Frivillig innlagt
- 2) Tvangsinnlagt til observasjon
- 3) Tvangsinnlagt på ubestemt tid
- 4) Usikker/vet ikke

Svarfordelingen er gjengitt i figur 13.1.

Figur 13.1 Formelt sett, det vil si i henhold til psykisk helsevernloven hvilken innleggesstatus. Prosent. 2007

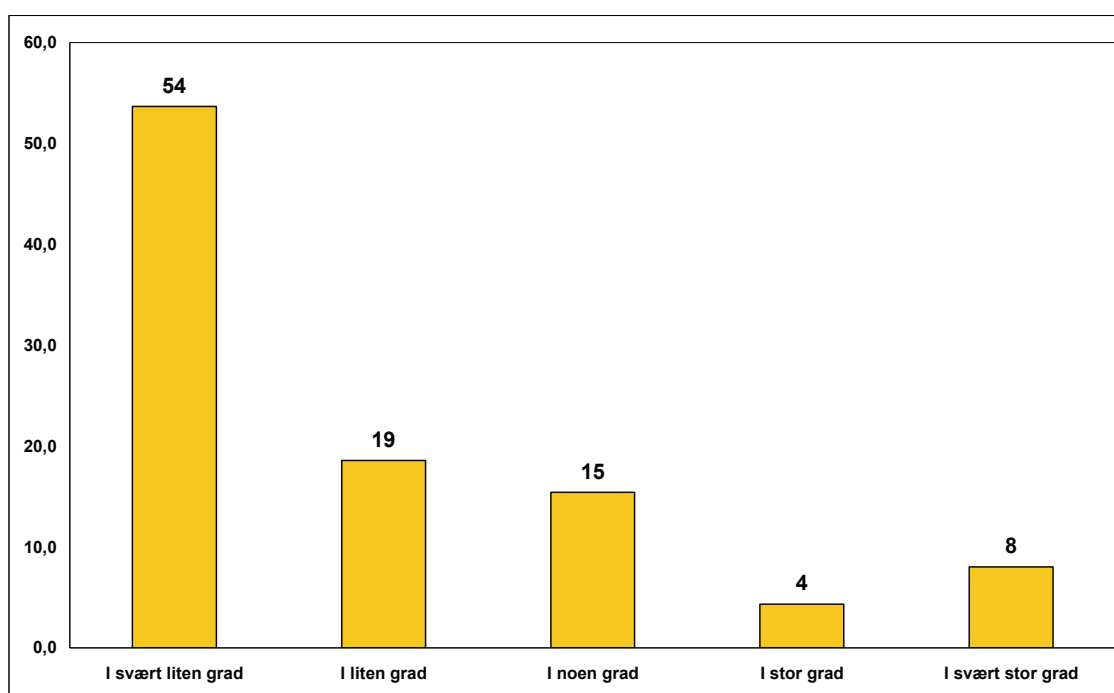
Majoriteten av pasientene rapporterte at de var frivillig innlagt. syv prosent av pasientene rapporterte at de var tvangsinnlagt til observasjon, mens 12 prosent av de innlagte pasientene rapporterte at de var tvangsinnlagt på ubestemt tid. I døgnregistreringen gjennomført samme år viste tallene at ni prosent av pasientene var innlagt under tvungen

observasjon/undersøkelse mens 24 prosent var innlagt under tvungent psykisk helsevern. Dette betyr at andelen pasienter som er innlagt på tvang i brukerundersøkelsen er underrepresentert, og at utvalget er skjevt med hensyn til denne variabelen.

Pasientene i 2007 ble også bedt om å svare på om de har følt seg personlig krenket under dette oppholdet. Følgende svaralternativer ble gitt:

1. I svært liten grad
2. I liten grad
3. I noen grad
4. I stor grad
5. I svært stor grad

Svarfordelingen på dette spørsmålet gjengis i figur 13.2.

Figur 13.2 Har du følt deg personlig krenket under dette oppholdet. Prosent. 2007

Majoriteten av pasientene har i svært liten eller liten grad opplevd å bli personlig krenket i løpet av oppholdet. 54 prosent av pasientene rapporterte at de i liten grad opplevde å bli krenket under behandlingsoppholdet, mens 19 prosent rapporterte at de i svært liten grad hadde opplevd å bli krenket. Til tross for dette viser resultatene at en andel på 28 prosent (450 pasienter) hadde opplevelser av å bli krenket under det nåværende oppholdet. Av disse rapporterte 130 pasienter, åtte prosent, at de hadde blitt svært alvorlig krenket i løpet av behandlingsoppholdet.

Vi undersøkte også om det finnes forskjeller i opplevd personlig krenkelse under oppholdet basert på sentrale kjennetegn ved pasienten som kjønn, alder og utdanning. Resultatene er gjengitt i tabell 13.7.

Tabell 13.7 Opplevelse av personlig krenkning under oppholdet fordelt etter pasientens kjønn, alder og sivilstatus. Gjennomsnittsverdier. 2007

	Antall	Gjennomsnitt
Kjønn	1 591	
Menn	702	1,89
Kvinner	889	1,94
	F = 3,19, df = 1, p verdi = 0,074	
Alder	1 594	
18 tom 29	469	2,16
30 tom 39	322	2,00
40 tom 49	340	1,92
50 tom 59	255	1,75
60 tom 69	106	1,64
70 +	102	1,56
	F = 7,49, df = 5, p verdi = 0,000	
Sivilstatus	1 576	
Gift, registrert partnerskap eller samboende	403	1,71
Enslig (ugift, skilt/separert, enke/enkemann)	1 173	2,01
	F = 17,26, df = 1, p verdi = 0,000	

Kvinner har i større grad enn menn opplevd å bli personlig krenket under oppholdet, men forskjellen mellom menn og kvinner er ikke signifikant. Videre viser resultatene at det er de yngste pasientene som i størst grad rapporterer at de har opplevd å bli personlig krenket under oppholdet. Jo eldre pasienten blir jo mindre krenkelse har han/hun opplevd i følge resultatene som rapporteres i tabell 13.7. Forskjellene basert på aldersgrupper er statistisk signifikant. Pasienter som oppgir sin sivile status som enslig har også i følge resultatene opplevd høyere grad av krenkelse i løpet av behandlingsoppholdet. Resultatene er statistisk signifikante.

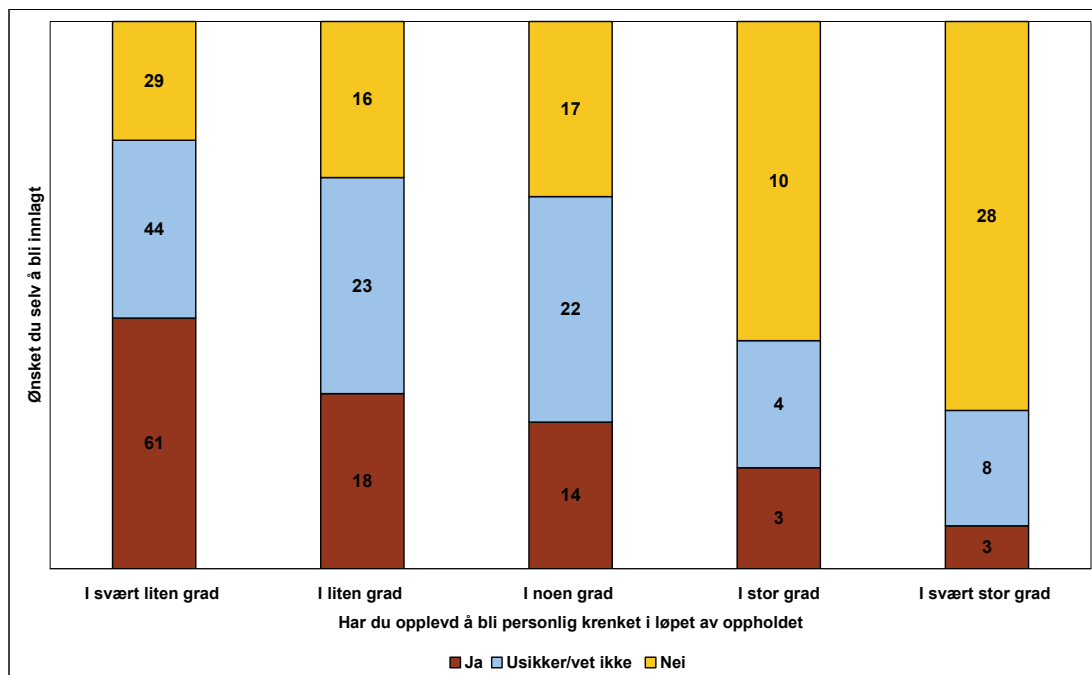
Forskjeller i opplevd krenkelse i løpet av oppholdet ble også undersøkt i forhold til sentrale trekk ved tjenestetilbudet. Resultatene gjengis i tabell 13.8.

Tabell 13.8 Opplevelse av personlig krenkning under oppholdet fordelt etter institusjonstype, institusjonserfaring, og oppholdets lengde. 2007

	Antall	Gjennomsnitt
Type institusjon	1 578	
Sykehus	998	2,08
Distriktpsikiatrisk tilbud	513	1,71
Andre døgninstitusjoner	67	1,69
	F = 17,02, df = 2, p verdi = 0,000	
Institusjonserfaring	1 601	
Nei	395	1,68
Ja, en gang	279	1,88
Ja, mer enn en gang	927	2,07
	F = 14,36, df = 2, p verdi = 0,000	
Lengde på oppholdet	1 605	
En uke eller kortere	258	1,72
Mellom en uke og en måned	485	1,79
Mellom en måned og et halvt år	498	1,90
Mellom et halvt og ett år	141	2,21
Over ett år	223	2,43
	F = 14,69, df = 4, p verdi = 0,000	

Pasienter innlagt ved sykehus rapporterte i større grad at de hadde vært utsatt for personlig krenkelse under oppholdet enn DPS-pasienter og pasienter ved andre døgninstitusjoner. Med hensyn til institusjonserfaring viste resultatene at pasienter som har vært innlagt flere ganger også rapporterte en høyere grad av personlig krenkelse i løpet av oppholdet. Tilsvarende resultater finner vi med hensyn til oppholdslengde, altså pasienter som har vært innlagt lengre, rapporterte også en høyere grad av opplevd personlig krenkelse i løpet av behandlingsoppholdet. Forskjellene var statistisk signifikante.

Vi undersøkte også om pasientens opplevelse av å bli personlig krenket under oppholdet var ulik for pasienter som ønsket å bli innlagt versus pasienter som svarte at de ikke ønsket å være innlagt i det psykiske helsevernet for voksne. Resultatene fra denne analysen rapporteres i figur 13.3.

Figur 13.3 Pasientens opplevelse av personlig krenkelse i løpet av behandlingsoppholdet fordelt etter pasientens ønske om innleggelse. Prosent. 2007

Det var forskjeller i opplevd grad av krenkelse blant de innlagte pasientene basert på om innleggelsen var frivillig eller ikke. Pasienter som rapporterte at innleggelsen var frivillig svarte sjeldnere at de i stor eller svært stor grad hadde opplevd personlig krenkelse i løpet av behandlingsoppholdet, sammenlignet med pasienter som opplevde at innleggelsen ikke var frivillig. Kun tre prosent av pasientene som var frivillig innlagte rapporterer at de i svært stor grad opplevde å bli personlig krenket, sammenlignet med hele 28 prosent av pasientene som ikke ønsket å bli innlagt i det psykiske helsevernet for voksne. Tilsvarende viser figur 13.3 at 61 prosent av pasientene som var frivillig innlagt opplevde en svært liten grad av personlig krenkelse i løpet av behandlingsoppholdet sammenlignet med en andel på 29 prosent som opplevde at innleggelsen ikke var frivillig.

13.4 Oppsummert: Opplevd tvang i løpet av oppholdet

16 prosent rapporterte at de ikke ønsket å legges inn i 2003, mens 17 prosent rapporterte at de ikke ønsket innleggelsen i 2007. Pasientens opplevelse av tvang ble sett i sammenheng med ulike mål på pasientsammensetningen. I 2007 rapporterte en statistisk signifikant høyere andel av menn at innleggelsen ikke var frivillig. Pasienter mellom 18 og 29 år hadde den høyeste andelen av ufrivillige innleggelser. Med unntak av de eldste pasientene virker antall pasienter som ikke ønsker å legges inn å synke med pasientens alder. Vi undersøkte også relasjonen mellom opplevd tvang og pasientens institusjonserfaring. Pasienter som har vært innlagt flere ganger tidligere rapporterte i størst grad at innleggelsen ikke var frivillig.

Andelen pasienter som mottok en type behandling som de ikke ønsket varierte mellom fire og 12 prosent i 2003. I 2007 mottok mellom fire og 28 prosent av pasientene en type behandling de ikke ønsker. 12 prosent av pasientene begge år rapporterte at de hadde mottatt behandling med medisiner til tross for at de ikke ønsket denne behandlingen. I 2007 rapporterte også 28 prosent av pasientene at de mottok skjerming på eget avsnitt eller rom i posten til tross for at denne behandlingen ikke var ønsket.

Menn rapporterte gjennomgående at de oftere mottok behandling som de ikke ønsket. Det samme gjelder også for de yngste pasientene. Dette med unntak av behandlingsformen "Treningsopplegg for å mestre plagene dine". Her var det de eldste pasientene som rapporterte at de oftest mottok denne behandlingsformen uten at denne var ønsket. Enslige pasienter mottok også oftere behandling som ikke var ønsket sammenlignet med pasienter som rapporterte at de var gift eller samboende.

Sykehuspasienter rapporterte oftere at de mottok en behandlingsform de ikke ønsket enn DPS-pasienter og pasienter som var innlagt ved andre døgninstitusjoner. Mengde opplevd tvang øker også med oppholdets varighet begge år, og det er gjennomgående pasienter som har vært innlagt over lengre tid som rapporterer at de har mottatt en behandlingsform de ikke ønsker enn de øvrige pasientene.

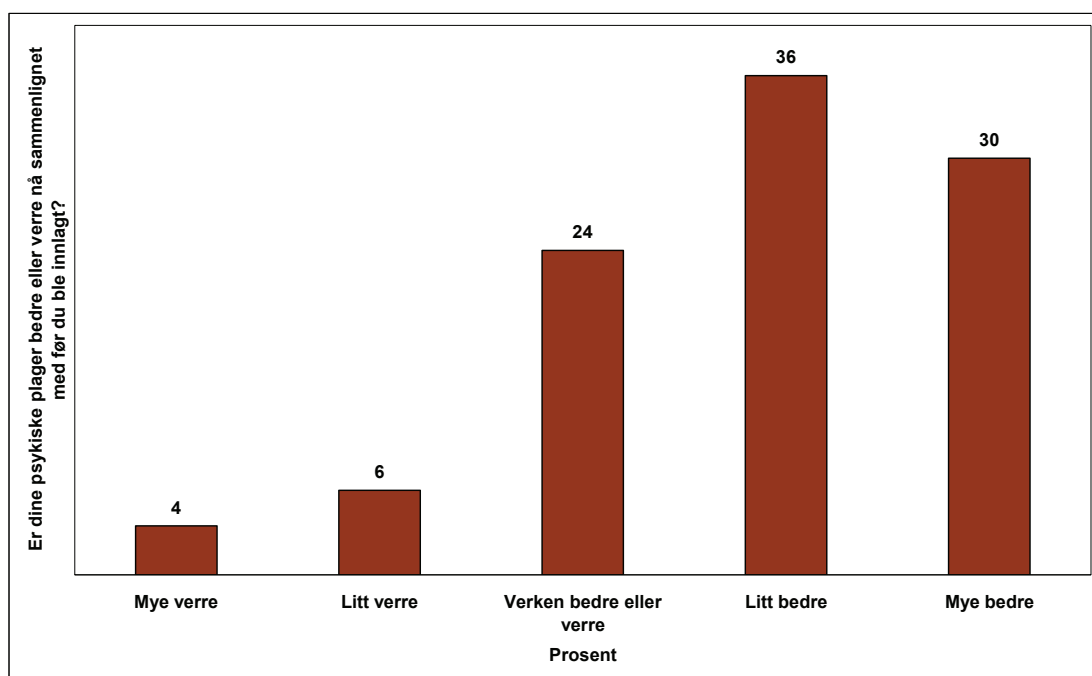
I 2007 rapporterte majoriteten av pasientene at de var frivillig innlagt. syv prosent av pasientene rapporterte at de var tvangsinnlagt til observasjon, mens 12 prosent av de innlagte pasientene rapporterte at de var tvangsinnlagt på ubestemt tid. Pasientene ble også bedt om å svare på om de hadde følt seg personlig krenket under oppholdet. Majoriteten av pasientene i svært liten grad eller i liten grad har følt seg personlig krenket under oppholdet. Til tross for dette viser resultatene at en andel på 28 prosent (450 pasienter) hadde opplevelser av å bli krenket under det nåværende oppholdet. Av disse rapporterte 130 pasienter, åtte prosent, at de hadde blitt svært alvorlig krenket i løpet av behandlingsoppholdet. Kvinner har i større grad enn menn opplevd å bli personlig krenket under oppholdet. Det er videre de yngre pasientene som i størst grad rapporterer at de har opplevd å bli personlig krenket under oppholdet. Enslige pasienter har også i følge resultatene opplevd høyere grad av krenkelse i løpet av behandlingsoppholdet. Resultatene er signifikante.

Pasienter innlagt ved sykehus rapporterte i større grad at de hadde vært utsatt for personlig krenkelse under oppholdet. Resultatene viste også at pasienter som hadde vært innlagt flere ganger tidligere i større grad opplevde at de hadde blitt personlig krenket i løpet av oppholdet enn de øvrige pasientene.

Pasienter som ønsket å bli innlagt ved døgninstitusjoner i det psykiske helsevernet for voksne opplevde i mindre grad å bli personlig krenket under oppholdet, mens pasienter som opplevde at de ikke var frivillig innlagt i større grad opplevde å bli personlig krenket.

14 Pasientenes egen vurdering av psykiske plager og egen psykisk helsetilstand

I 2007 ble pasientene bedt om å vurdere om deres psykiske plager hadde blitt bedre eller verre nå sammenlignet med da de ble innlagt. Svarfordelingen og svaralternativene på dette spørsmålet gjengis i figur 14.1.

Figur 14.1 Er dine psykiske plager blitt bedre eller verre nå, sammenlignet med før du ble innlagt. Prosent. 2007

Den største andelen av de innlagte pasientene rapporterer at deres psykiske plager har blitt litt bedre sammenlignet med innleggelsestidspunktet, og hele 30 prosent av de innlagte pasientene i 2007 rapporterer at deres psykiske plager har blitt mye bedre sammenlignet med innleggelsestidspunktet. På motsatt ende av skalaen viser figur 14.1 at en andel på fire prosent av de innlagte pasientene rapporterer at deres psykiske helsetilstand har blitt mye verre, og seks prosent av pasientene i 2007 rapporterer at deres psykiske plager har blitt litt verre.

Vi undersøkte også om egen vurdering av psykiske plager i løpet av oppholdet varierte med pasientenes demografiske karakteristika. Resultatene gjengis i tabell 14.1.

Tabell 14.1 Opplevelse av endring i psykiske plager i løpet av oppholdet, fordelt etter pasientens kjønn, alder og sivilstatus. Gjennomsnittsverdier. 2007

	Antall	Gjennomsnitt
Kjønn	3,84	1611
Menn	3,93	709
Kvinner	3,77	902
	F = 9,19, df = 1, p verdi = 0,002	
Alder	1614	3,83
18 tom 29	3,81	469
30 tom 39	3,87	335
40 tom 49	3,88	343
50 tom 59	3,82	256
60 tom 69	3,91	115
70 +	3,59	96
	F = 1,42, df = 5, p verdi = 0,213	
Sivilstatus	3,84	1593
Gift, registrert partnerskap eller samboende	3,78	408
Enslig (ugift, skilt/separert, enke/enkemann)	3,86	1185
	F = 2,04, df = 1, p verdi = 0,153	

Menn opplever i større grad at deres psykiske plager har blitt bedre i løpet av innleggelsen sammenlignet med kvinner. Forskjellen mellom kjønnene var signifikant. Med hensyn til pasientens alder og sivilstatus ble det ikke påvist signifikante forskjeller på opplevelse av utvikling av psykiske plager etter innleggelsen.

Forskjeller i pasientens opplevelse av utvikling i psykiske plager etter innleggelsen ble også undersøkt i forhold til sentrale trekk ved tjenestetilbudet. Resultatene rapporteres i tabell 14.2.

Tabell 14.2 Opplevelse av utvikling i psykiske plager etter innleggelsen, fordelt etter institusjonstype, institusjonserfaring og oppholdets lengde. Gjennomsnittsverdier. 2007

	Antall	Gjennomsnitt
Type institusjon	1 584	3,84
Sykehus	991	3,78
DPS	525	3,90
Andre døgninstitusjoner	68	4,26
	F = 8,44, df = 2, p verdi = 0,000	
Institusjonserfaring	1 605	3,84
Nei	393	3,87
Ja, en gang	285	3,81
Ja, mellom to og fire ganger	422	3,82
Ja, fem eller flere ganger	505	3,85
	F = 0,28, df = 3, p verdi = 0,839	

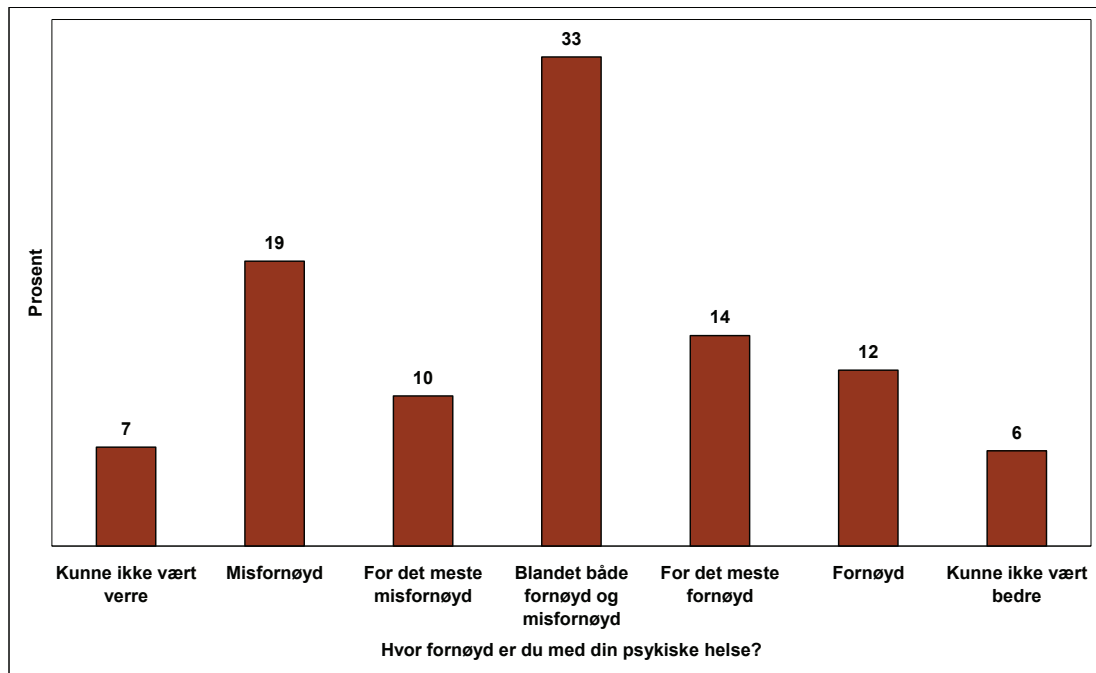
	Antall	Gjennomsnitt
Lengde på oppholdet	1 610	3,84
En uke eller kortere	259	3,58
Mellom en uke og en måned	481	3,74
Mellom en måned og et halvt år	509	3,97
Mellom et halvt og ett år	144	3,97
Over ett år	3,99	3,99
	F = 9,10, df =4, p verdi = 0,000	
Ble du innlagt når du trengte det	1605	3,84
Ja, jeg kom inn da jeg trengte det	1 053	3,99
Nei, jeg kom inn senere enn jeg burde	346	3,69
Jeg hadde ikke behov for innleggelse	100	3,10
Ingen bestemt oppfatning	106	3,49
	F = 31,99, df =3, p verdi = 0,000	

Pasienter innlagt ved "andre døgningstusjoner" rapporterte i større grad at deres psykiske plager hadde blitt bedre i løpet av oppholdet sammenlignet med pasienter innlagt ved sykehus eller pasienter som mottok et distriktpsikiatrisk tilbud. Videre viser resultatene i tabell 14.2 at pasienter som hadde vært innlagt i mer enn ett år også i større grad opplevde en forbedring i sine psykiske helseplager i løpet av perioden de hadde vært innlagt. Pasientene som hadde den korteste oppholdstiden (under en uke) rapporterte, naturlig nok, i minst grad bedring av sine psykiske plager. Opplevd bedring i psykiske plager varierer også med hensyn til om pasienten selv opplever at han/hun fikk hjelp når de hadde behov for dette. Pasienter som opplevde at de ble innlagt når de trengte det virker i større grad å oppleve at deres plager har blitt bedre i løpet av behandlingsoppholdet sammenlignet med pasienter som oppgir at de ikke ønsket å bli innlagt i det psykiske helsevernet for voksne.

I tillegg til å vurdere utviklingen i sine psykiske plager ble pasientene som deltok i undersøkelsen i 2007 bedt om å angi hvor fornøyd de var med sin egen psykiske helsetilstand på følgende skala:

1. Kunne ikke vært verre
2. Misfornøyd
3. For det meste misfornøyd
4. Blandet, både fornøyd og misfornøyd
5. For det meste fornøyd
6. Fornøyd
7. Kunne ikke vært bedre

Figur 14.2 gjengir svarfordelingen blant pasientene på dette spørsmålet.

Figur 14.2 Hvor fornøyd er du med din psykiske helse. Prosent. 2007

Den største andelen av de innlagte pasientene svarer at egen opplevelse av psykisk helsetilstand er blandet, hele 33 prosent av de innlagte pasientene sier at de både er misfornøyd og fornøyd med sin egen psykiske helsetilstand. syv prosent sier at den psykiske helsetilstanden ikke kunne vært verre, mens en andel på 29 prosent er enten misfornøyd eller for det meste misfornøyd. 26 prosent av de innlagte pasientene rapporterer imidlertid at de er fornøyd eller for det meste fornøyd med sin psykiske helsetilstand. En andel på seks prosent sier at deres psykiske helsetilstand ikke kunne vært bedre.

Vi undersøkte også om egen opplevelse av psykisk helsetilstand varierte med pasientenes sentrale demografiske karakteristika. Resultatene er gjengitt i tabell 14.3.

Tabell 14.3 Hvor fornøyd er du med din psykiske helse, fordelt etter pasientens kjønn, alder, utdanningsnivå og sivile status. Gjennomsnittsverdier. 2007

	Antall	Gjennomsnitt
Kjønn	1 630	3,88
Menn	721	4,12
Kvinner	909	3,70
F = 28,53, df = 1, p verdi = 0,000		
Alder	1 632	3,88
18 tom 29	477	3,66
30 tom 39	335	3,79
40 tom 49	346	3,92
50 tom 59	257	3,95
60 tom 69	116	4,11
70 +	101	4,66

	Antall	Gjennomsnitt
F = 7,44, df = 5, p verdi = 0,000		
Utdanning	1 606	3,88
Fullført eksamen fra universitet/høgskole (høyere grad)	127	3,92
Fullført eksamen fra universitet/høgskole (lavere grad)	214	3,61
Videregående skole eller yrkesrettet utdanning	735	4,03
Grunnskole 7-9 årig	490	3,75
Ikke fullført grunnskole	40	4,08
F = 3,98, df = 4, p verdi = 0,003		
Sivilstatus	1 610	3,88
Gift, registrert partnerskap eller samboende	411	3,70
Enslig (ugift, skilt/separert, enke/enkemann)	1 199	3,95
F = 7,48, df = 1, p verdi = 0,006		

Kvinner virker å være mer misfornøyd med sin psykiske helsetilstand sammenlignet med menn. Forskjellen mellom kjønnene er signifikant. Videre viser resultatene at de yngste pasientene (mellom 18 og 30 år) generelt vurderer sin psykiske helsetilstand som mindre tilfredsstillende sammenlignet med eldre pasienter. Tallene i tabell 14.3 viser at pasientene blir mer fornøyd med sin psykiske helsetilstand jo eldre de blir, og det er også de eldste pasientene som virker å være mest fornøyd.

Pasienter som har fullført videregående skole eller yrkesrettet utdanning virker å være mer misfornøyd med sin psykiske helsetilstand sammenlignet med de øvrige pasientene. Resultatene rapportert i tabell 14.3 viser også at enslige pasienter vurderer sin psykiske helsetilstand som bedre enn pasienter som oppgir sin sivilstatus som gift, registrert partnerskap eller samboende.

Vi undersøkte videre om pasientenes opplevelse av sin egen psykiske helse varierte med sentrale trekk ved behandlingstilbudet. Resultatene fra disse analysene rapporteres i tabell 14.4.

Tabell 14.4 Hvor fornøyd er du med din psykiske helsetilstand, fordelt etter sentrale karakteristika ved oppholdet, type institusjon, institusjonserfaring, oppholdets lengde og pasientens opplevelse av å bli innlagt når han/hun hadde behov for dette. Gjennomsnittsverdier. 2007.

	Antall	Gjennomsnitt
Type institusjon	1 601	3,89
Sykehus	1 007	3,91
DPS	526	3,78
Andre døgninstitusjoner	68	4,5
F = 6,12, df = 2, p verdi = 0,002		
Institusjonserfaring	1 622	3,88
Nei	398	3,90
Ja, en gang	282	3,96
Ja, mellom to og fire ganger	429	3,88

	Antall	Gjennomsnitt
Ja, fem eller flere ganger	513	3,82
$F = 0,47, df = 3, p \text{ verdi} = 0,703$		
Lengde på oppholdet	1 627	3,88
En uke eller kortere	260	3,38
Mellom en uke og en måned	488	3,74
Mellom en måned og et halvt år	513	4,02
Mellom et halvt og ett år	145	4,04
Over ett år	221	4,35
$F = 13,53, df = 4, p \text{ verdi} = 0,000$		
Ble du innlagt når du trengte det	1 622	3,88
Ja, jeg kom inn da jeg trengte det	1058	3,93
Nei, jeg kom inn senere enn jeg burde	344	3,30
Jeg hadde ikke behov for innleggelse	109	5,12
Ingen bestemt oppfatning	111	3,97
$F = 31,99, df = 3, p \text{ verdi} = 0,000$		

Pasienter som mottar et distriktpspsykiatrisk tilbud virker å være mer tilfredse med sin psykiske helsetilstand sammenlignet med pasienter som er innlagt ved sykehusavdelinger eller ved andre døgninstitusjoner. Med hensyn til oppholdslengde vurderer pasienter som har vært innlagt i over ett år sin psykiske helse som bedre enn de øvrige pasientene. Det er pasienter som har vært innlagt mellom en uke og en måned som er mest misfornøyde med sin psykiske helsetilstand. Resultatene i tabell 14.4 viser også at det er pasientene som selv mener de ikke har behov for innleggelse som også vurderer sin egen psykiske helsetilstand som mest positiv, mens pasienter som selv opplever at de kom inn senere enn de burde rapporterer at de er mest misfornøyde med sin egen psykiske helsetilstand.

14.1 Oppsummert: Pasientenes vurdering av egne psykiske plager og egen helsetilstand

Generelt viste resultatene at den største andelen av pasientene opplevde at deres psykiske plager hadde blitt noe bedre i løpet av behandlingsoppholdet. Imidlertid rapporterte fire prosent i 2007 at deres plager hadde blitt litt verre siden innleggelsestidspunktet, og seks prosent rapporterte at deres plager hadde blitt mye verre. Pasienter som hadde vært innlagt lengre enn ett år og ved "øvrige døgninstitusjoner" opplevde en større forbedring i sine psykiske helseplager enn de øvrige pasientene. Opplevd forbedring i psykiske plager varierte også med hensyn til om pasienten selv opplevde at han/hun fikk hjelp når de hadde behov for den. Pasienter som opplevde at de fikk hjelp når de hadde behov for denne rapporterte i større grad at deres psykiske plager hadde forbedret seg siden innleggelsestidspunktet.

I dette kapitlet undersøkte vi også hvor fornøyde de innlagte pasientene var med sin psykiske helsetilstand. Våre resultater tyder på at opplevelsen av egen psykisk helsetilstand er noe blandet og 33 prosent av pasientene rapporterte at de var både misfornøyde og fornøyde. 26 prosent av pasientene rapporterer imidlertid at de er fornøyd, eller for det meste fornøyd med sin psykiske helsetilstand.

I følge våre resultater er kvinner mer misfornøyde med sin psykiske helsetilstand enn menn. Våre tall viser også at pasientene blir mer fornøyde med sin psykiske helsetilstand jo eldre

de blir, og det var de eldste pasientene som også virket å være mest fornøyde. Oppholdets lengde samt type institusjon påvirket også pasientenes opplevelse av sin egen psykiske helsetilstand. Resultatene som har blitt rapportert i dette kapitlet viste at pasienter som mottok et distriktspsykiatrisk tilbud, og som hadde vært innlagt i over ett år også vurderte sin psykiske helse som bedre enn de øvrige pasientene.

15 Veien videre

I denne rapporten har vi presentert resultater fra to brukerundersøkelser gjennomført ved døgninstitusjoner i det psykiske helsevernet for voksne. Svarprosenten ved disse undersøkelsene ble beregnet til 53,8 prosent i 2003 og 52,5 prosent i 2007. Dette betyr at vi har informasjon om ca. halvparten av pasientene som var innlagte på en bestemt dag i 2003 og 2007. Dette innebærer imidlertid også at informasjon om halvparten av pasientene mangler. Våre resultater tyder på at det er de friskeste, mest fornøyde og frivillig innlagte pasientene som har valgt å delta i undersøkelsene begge år. Vi kan med dette ikke utelukke at resultatene som har blitt presentert som en del av rapporten ville framstått annerledes dersom alle pasientene hadde deltatt. Tidligere studier har påpekt at gruppen som *ikke* svarer kanskje også er den som er mest interessant å få mer kunnskap om. For å få mer kunnskap om den gruppen som ikke svarer på slike brukerundersøkelser trengs nye undersøkelser med dels andre metoder enn det som ble brukt i denne studien. Dette fordi det er viktig å få kunnskap om hvordan denne gruppen opplever sitt behandlingsopphold i det psykiske helsevernet for voksne. Til tross for dette er det viktig å påpeke at brukerundersøkelsene som er gjennomført i regi av SINTEF er verdifulle fordi de bidrar med breddekunnskap om pasientene som er innlagt i det psykiske helsevernet for voksne, og vi kan dermed si noe om hvordan en stor andel av pasientene i 2003 og 2007 opplevde sitt opphold i det psykiske helsevernet for voksne. Denne kunnskapen vil være viktig både for myndigheter, helseforetak og brukerorganisasjoner i sitt videre arbeid med å forbedre kvaliteten på tjenestene som tilbys til voksne mennesker med psykiske lidelser. Videre har undersøkelsen, tross metodiske utfordringer, gitt verdifull kunnskap om brukernes synspunkter på tjenestene de mottar innenfor psykisk helsevern for voksne. I tillegg til å gi oversikt over brukernes synspunkter på ulike sider ved behandlingen, identifiserer undersøkelsen også flere områder hvor det er behov for endring og utdypende kunnskap. Avslutningsvis vil vi kort påpeke noen områder hvor det synes behov for kvalitetsutvikling av tjenestene samt ytterligere forskning i tiden fremover.

Resultatene som har blitt presentert i denne rapporten viser at den største andelen av pasientene innlagt ved døgninstitusjoner er fornøyde med det tilbudet de har mottatt, og ikke minst at de selv ønsket å bli innlagt og at de mottok hjelp når de følte at de hadde behov for det. Våre resultater viser også at en betydelig andel av pasientene opplever at de ikke mottar den nødvendige hjelpen de trenger, ikke får medvirke i så stor grad som de trenger og i tillegg opplever å ha blitt personlig krenket i løpet av behandlingsoppholdet. Våre resultater viser også at pasientenes opplevelse av *frivillighet* er sentralt for et vellykket behandlingsopphold i det psykiske helsevernet for voksne. Pasienter som opplever at de ikke er frivillig innlagt er mer misfornøyde med alle de øvrige aspektene ved behandlingstilbudet som har blitt undersøkt i denne rapporten. På denne måten tyder våre resultater på at det er behov for å se nærmere på denne gruppen, og også undersøke og diskutere *hvilken* type behandling som er mest hensiktsmessig for denne gruppen av pasienter.

Våre resultater tyder også på at det er ulikheter mellom pasientene med henblikk på hvordan de opplever sitt behandlingstilbud, og indikerer at det er en sosial gradient i det behandlingstilbudet som mottas. Dette vises blant annet ved at gifte pasienter og pasienter med høyere utdanning nesten utelukkende opplever alle aspekter ved sin mottatte behandling i det psykiske helsevernet for voksne som mer positiv sammenlignet med enslige pasienter. Videre viser våre resultater at pasienter som ikke ønsket innleggelse generelt er mer misfornøyde med behandlingstilbudet. Det synes som det her foreligger en akkumulativ

tendens hvor de ikke bare er misfornøyd med innleggelsen, men også med innholdet i behandlingstilbudet under oppholdet i forhold til informasjon, medvirkning, respektfull, krenkelse og innholdet i behandlingstilbudet. Resultatene fra denne undersøkelsen understreker derfor behovet for å se på hvordan man kan utvikle tjenestetilbudet til denne gruppen pasienter fremover for å øke tilfredshet med tjenestene og opplevelsen av å få en godt tilrettelagt og utbytterikt behandlingstilbud.

Den største andelen av brukere er godt eller delvis godt fornøyd med behandlingen de har fått innenfor psykisk helsevern for voksne. Det synes samtidig som det er noen brukere som i større grad oppgir at de er misfornøyd med behandlingstilbudet de har mottatt eller får mindre utbytte av denne, særlig innenfor sykehusene. Vår vurdering er at det fremover vil være behov for målrettet kvalitetsutvikling av tjenestene overfor disse pasientgruppene i kombinasjon med flere studier, gjerne kvalitative, som kan utdype hvorfor disse brukerne kommer dårligere ut i møtet med psykisk helsevern og hvilket behandlingstilbud de heller hadde ønsket eller hatt behov for. Brukerundersøkelsen bekrefter dermed behovet for ytterligere fokus på innholdet i behandlingen og tjenestetilbudet i tiden fremover (jf. og bedre skal det bli...). Dette gjelder særlig sykehusene hvor det synes å være størst avvik mellom forventninger til behandlingen og det behandlingstilbudet som har blitt mottatt under innleggelsen.

Avslutningsvis tyder resultatene som har blitt rapportert i denne undersøkelsen at det fortsatt er behov for å styrke informasjon og brukermedvirkning i tjenestene fremover. Informasjon og brukermedvirkning har vært sentrale målsettinger innenfor psykisk helsevern i lang tid. Selv om mange brukere er fornøyde synes det å være en endringstregghet på disse områdene, særlig innenfor sykehusene. Det er derfor viktig å rette fokus på utformingen av tjenestene og implementeringen av disse målsettingene i praksis i tiden fremover for å øke brukernes tilfredshet med tjenestene.

Referanser

- Besl. O. nr. 69 (2005-2006): Lov om endringer i psykisk helsevernloven og pasientrettighetsloven m.v.
- Bjørngaard JH, Heggstad T (2001). Kan ulik pasientsammensetning forklare forskjeller i tvangsinnleggelser? *Tidsskr Nor Lægeforen* 121: 3369-3374.
- Crow R, Gage H, Hampson S, Hart J, Kimber A, Storey L, et al. (2002). The measurement of satisfaction with healthcare: implications for practice from a systematic review of the literature. *Health Technol Assess* 6; 32
- Dahle, K.A., Bjørngaard, J.H., Saunes, I.S., Bjertnæs, Ø.A., Garratt, A., & Ruud, T. (2004). *Pasienterfaringer ved poliklinikker for voksne i det psykiske helsevernet i Norge – Hovedresultater*. Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten. ISBN 82-8121-019-2.
- Grotzinger, K.M., Stuart, B.C., and Ahern, F. (1994). Assessment and Control of Non-response Bias in a Survey of Medicine Use by the Elderly. *Medical Care* 32;10:989-1003.
- Grøholt, B. (2008). Fornøyde foreldre og alt såre vel? *Tidsskrift for den norske legeforening*; 128-1040.
- Hagen H & Ruud T (2004): Pasienter i psykisk helsevern for voksne 20 november 2003. Rapport 3/04 Trondheim: SINTEF Helse.
- Hansson, T.H., & Hansson, E.K. (2000). The effects of common medical interventions on pain, back function, and work resumption in patients with chronic low back pain: A prospective 2-year cohort study in six countries. *Spine*, 25; 3055-3064.
- Hoeymans N, Feskens E.J, van den Bos, G.A., et al. (1998). Non-response bias in a study of cardiovascular diseases, functional status and self-rated health among elderly men. *Age Ageing* 27:35-40.
- Larsen, E., Aasheim, F. & Nordal, A. (2006). *Plan for brukermedvirkning. Mål, anbefalninger og tiltak i Opptrappingsplanen for psykisk helse*. Sosial og helsedirektoratet.
- Launer, L.J., Wind, A.W., & Deeg, D.J. (1994). Nonresponse patterns and bias in a community based cross-sectional study of cognitive functioning among the elderly. *American Journal of epidemiology* 15; 139: 803-812.
- Lilleeng, S.E., Ose, S.O., Bremnes, R. & Pedersen. P.B. Døgnpasienter i det psykiske helsevernet for voksne 20. november 2007. SINTEF Rapport A9712.
- Lund, E., Kumle, M., Braaten, T., Hjartaker, A., Bakken, K., Eggen, E., et al. (2003). External validity in a population-based national prospective study – the Norwegian Women and Cancer study (NOWAC). *Cancer causes, control*. 14; 1001-1008.
- Mihelic, A. & Crimmins, E.M. (1997). "Loss to Follow Up in a Sample of Americans 70 Years of Age and Older: the LSOA 1984-1990. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 52: 37-48.

- Monahan J., Lidz C.W., Hoge S.K., Mulvey E.P., Eisenberg M.M., Roth L.H., Gardner W.P. and Bennett N. (1999). Coercion in the provision of mental health services: The MacArthur Studies. In Morrissey J.P. and Monahan J. (Eds.), *Research in Community and Mental Health. Coercion in mental health services - international perspectives*, Stamford: JAI Press.
- Pedersen, P.B. (red.) (2006). *SAMDATA Sektorrapport for det psykiske helsevernet 2006*. SINTEF rapport 2/07. SINTEF Helse Trondheim.
- Powell R.A, Holloway F, Lee J et al. (2002). Satisfaction research and the uncrowned king. Challenges and future directions. *Journal of Mental Health*; 13: 11 – 20.
- Ot.prp. Nr 54 (2002-2003). *Om lov om endringer i lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. (Rusreformen II og rett til individuell plan)*.
- Smith, A. (2005). Kommunenes arbeid for psykisk helse – Del 3: Hvordan kartlegge og måle behov for innsats? Samfunnsmedisin og folkehelse. Helserådet nr. 3-05.
- Shahar E, Folsom A.R., Jackson, R. (1996): The effect of nonresponse on prevalence estimates for a referent population: Insights from a population-based cohort study. *Ann Epidemiol* 6:498-506.
- Sosial og helsedirektoratet (2005). *...og bedre skal det bli! Nasjonal strategi for kvalitetsforbedring i sosial og helsetjenesten*
- St.meld nr 25 (1996-1997) Åpenhet og helhet. Om psykiske lidelser i tjenestetilbudene.
- St.prp. nr 63 (1997-98). Om opptrappingsplanen for psykisk helse 1999-2006.
- Sørgeard KW. Bruk av tilfredshetsundersøkelser i evaluering av psykiatriske helsetjenester. En litteraturgjennomgang. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 1996; 33:11-25.
- Westrin, C.G. & Nilstun, T. (2000). Psychiatric ethics and health services research. Concepts and research strategies. *Acta psychiatrica Scandinavica. Supplement.* 399: 47-50.

Vedlegg 1

Helseforetak

I denne delen av rapporten vil vi presentere utvalgte resultater fra analyser foretatt på helseforetaksnivå. Vi har valgt å legge resultatene til sist i rapporten da vi hovedsakelig har ønsket å rette fokus på pasientenes erfaringer med opphold i døgninstitusjoner for voksne i denne rapporten. Videre har vi ikke noen mulighet til å undersøke forskjeller mellom helseforetak, men kun hvordan pasientene har opplevd sitt opphold ved institusjonen. På bakgrunn av tallene som presenteres i dette kapitlet har vi ikke mulighet til å identifisere reelle forskjeller mellom helseforetakene, men kun presentere pasientens syn på behandlingen og behandlingstilbudet de har mottatt. På grunn av dette vil ikke figurene og tabellene som presenteres i det etterfølgende kommenteres inngående.

De fleste helseforetak dekker i utgangspunktet langt på vei innleggelsene fra befolkningen i eget helseforetaksområde⁴. Vi har derfor valgt å ikke standardisere resultatene på noen måte. Helseforetak med spesialistfunksjoner holdes utenfor.

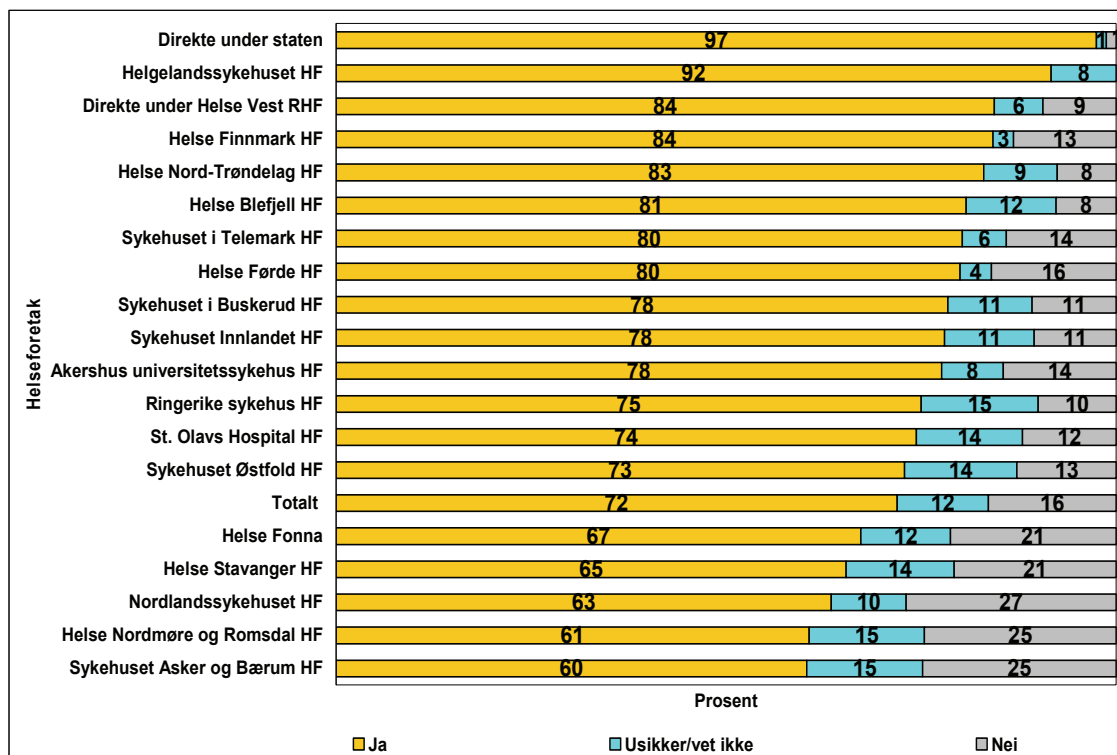
For at de enkelte helseforetakene skal inkluderes i analysene forutsetter dette en tilstrekkelig høy svarprosent. Svarprosenten ved det enkelte helseforetaket har blitt beregnet ut fra gjennomsnittsbelegget (oppholdsdøgn/365) ved helseforetaket. Den ordinære registreringen inneholder ikke informasjon om ved hvilken institusjon behandlingen finner sted. Tallene fra 2003 undersøkelsen og tall fra 2007 undersøkelsen presenteres separat, da helseforetakenes svarprosent kan være ulike ved de to ulike undersøkelsene og at det derfor er ulike helseforetak som presenteres i de respektive årene.

Ønske om innleggelse fordelt etter helseforetak

Pasientens opplevelse av om innleggelsen var frivillig eller ikke ble undersøkt på helseforetaksnivå. Resultatene for 2003 gjengis i figur v1.1.

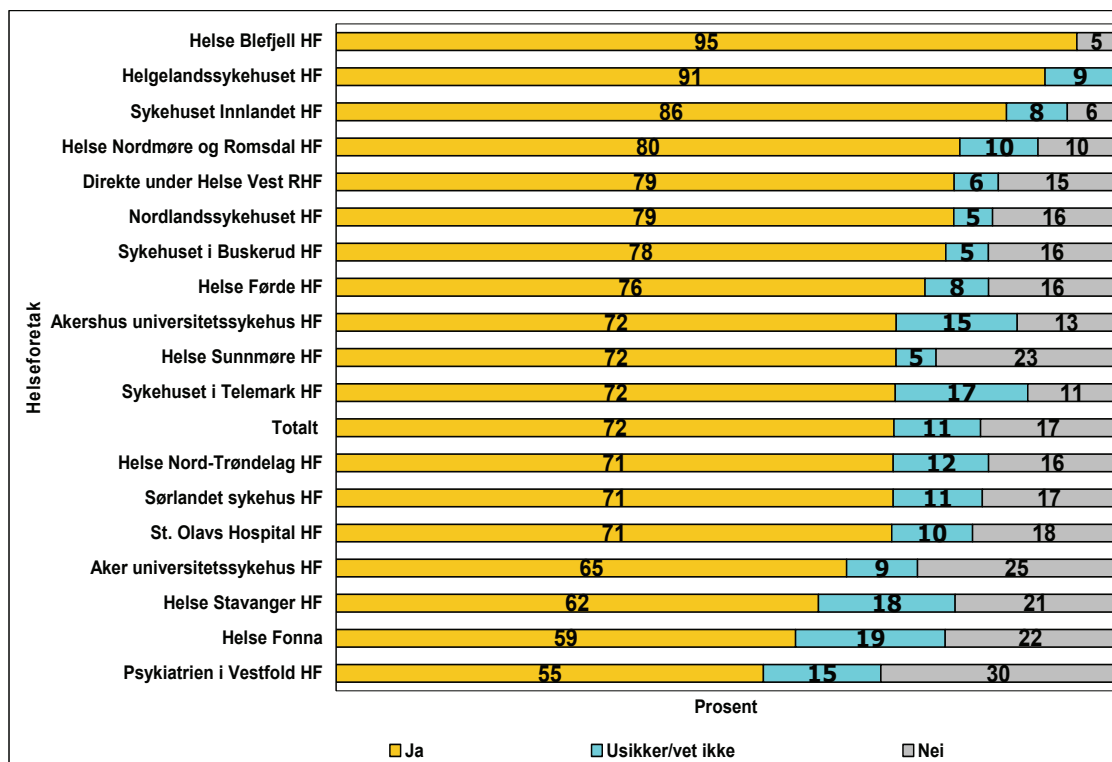
⁴ Unntaket fra denne regelen er blant annet institusjoner direkte under staten, institusjoner som ivaretar spesialistfunksjoner samt helseforetak som ikke har utbygd egen sykehusfunksjon.

Figur v1.1 Ønsket du selv å bli innlagt? Fordelt etter helseforetak. Prosent. Helseforetak med svarprosent på 40 eller høyere. 2003.

Andelen som så på innleggelses som ønskelig varierer mellom helseforetakene fra å utgjøre 92 prosent av pasientene ved Helgelandssykehuset HF til å utgjøre 60 prosent ved Sykehuset Asker og Bærum HF. Andelen pasienter som rapporterer at de ikke ønsket å bli innlagt variere fra å utgjøre en prosent av pasientene som er innlagt i institusjoner som ligger direkte under staten til å utgjøre en andel på 27 prosent blant de innlagte pasienten ved Nordlandssykehuset HF.

Pasientenes ønske om innleggelse fordelt etter helseforetak i 2007 er gjengitt i figur v1.2.

Figur v1.2 Ønsket du selv å bli innlagt? Fordelt etter helseforetak. Prosent. Helseforetak med svarprosent på 40 eller høyere, 2003.

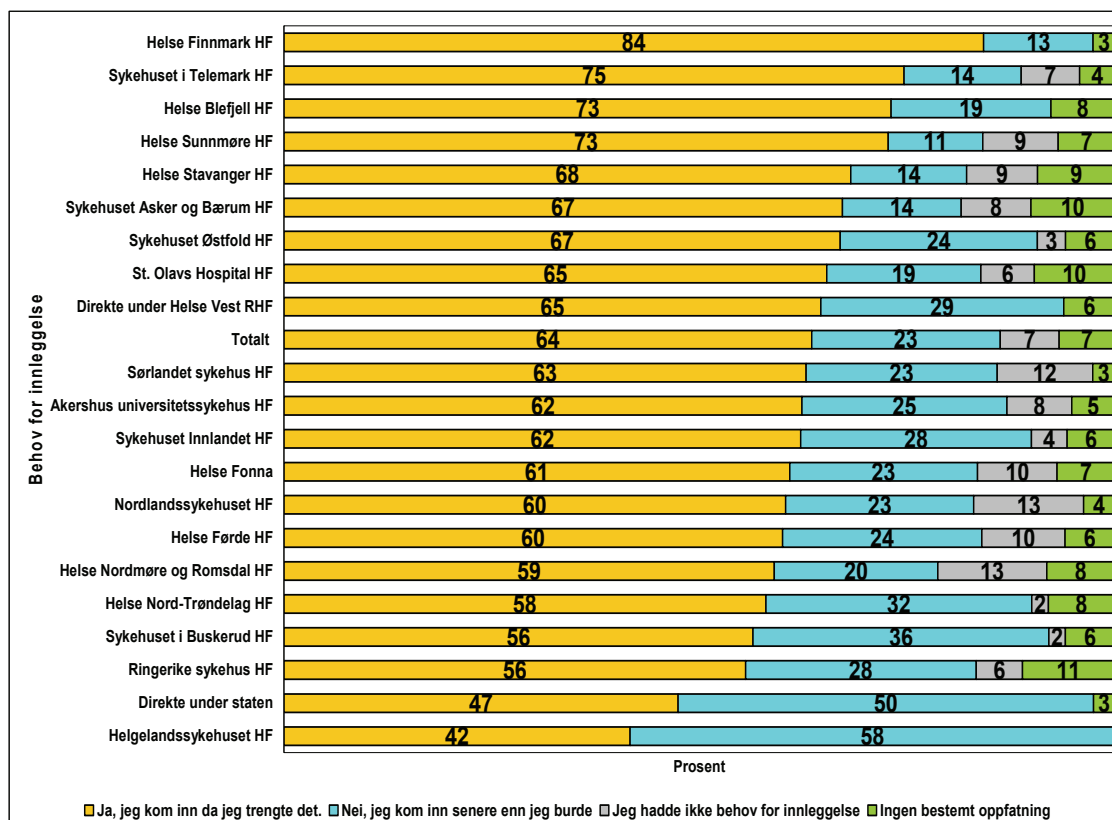
Andelen pasienter som rapporterte at innleggelsen var ønskelig varierte fra 95 prosent ved Helse Blefjell HF til en andel på 55 prosent ved Psykiatrien i Vestfold HF. Tilsvarende viser tallene at andel pasienter som rapporterte at innleggelsen ikke var ønskelig i 2007 varierte fra en andel på fem prosent (Helse Blefjell HF) til å utgjøre 30 prosent av de innlagte pasientene ved Psykiatrien i Vestfold HF.

Fikk du behandling når du trengte det fordelt etter helseforetak

I 2003 og 2007 ble pasientene bedt om å svare på spørsmålet "Ble du innlagt når du trengte det". Følgende svaralternativer ble gitt:

1. Ja
2. Nei, jeg kom inn senere enn jeg burde
3. Jeg hadde ikke behov for innleggelse
4. Ingen bestemt oppfatning

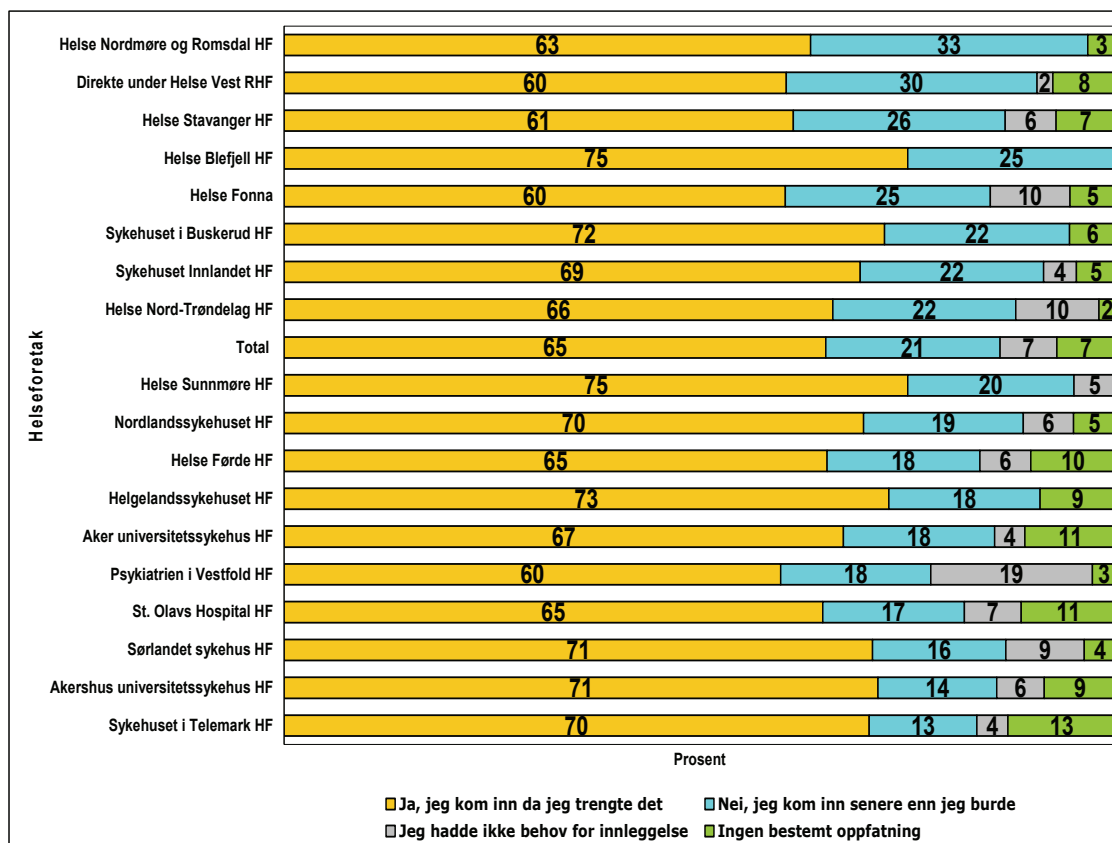
Resultatene i 2003 fordelt etter helseforetak er gjengitt i figur v1.3.

Figur v1.3 Fikk du behandling når du trengte det fordelt etter helseforetak. Prosent. 2003.

Andelen pasienter som selv opplevde at de kom inn senere enn de burde varierer fra 13 prosent ved Helse Finnmark HF til 58 prosent ved Helgelandssykehuset HF. Mellom fire prosent og 13 prosent av de innlagte pasientene i 2003 rapporterte at de ikke hadde noe behov for innleggelse.

Figur v1.4 gjengir pasientenes opplevde behov for innleggelse fordelt etter helseforetak i 2007.

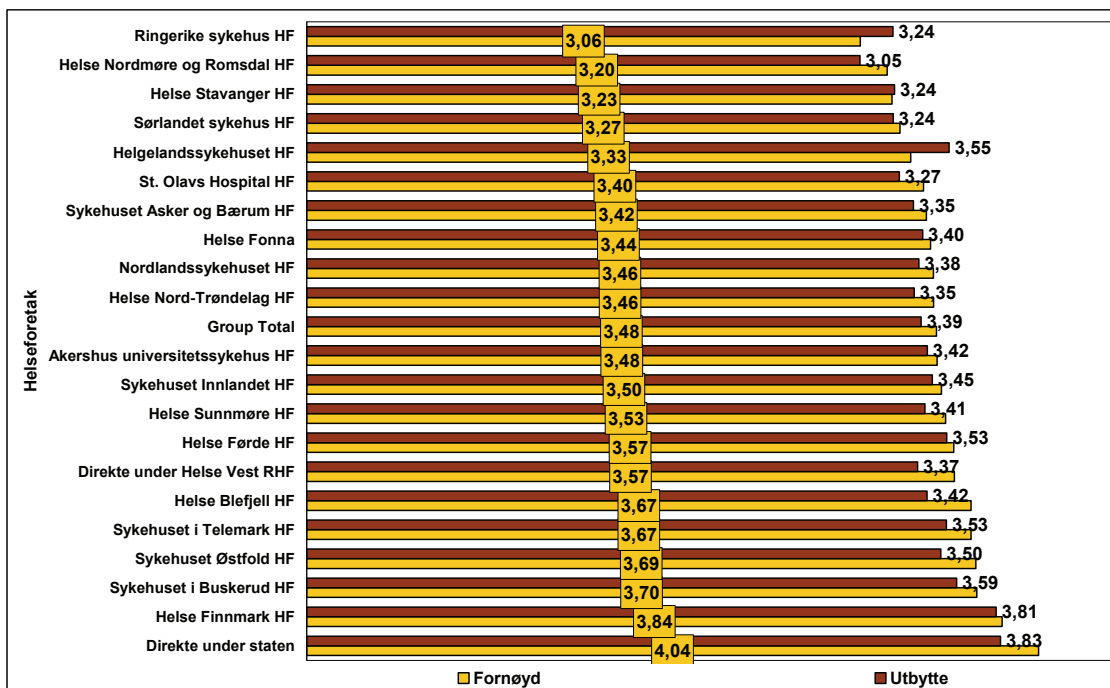

Figur v1.4 Fikk du behandling når du trengte det fordelt etter helseforetak. Prosent. 2007

Mellom 60 og 75 prosent av de innlagte pasientene rapporterte at de kom inn til behandling da de hadde behov for det, mens mellom 13 og 33 prosent rapporterer at de kom inn senere enn de burde. Tallene i figuren viser også at mellom to og 19 prosent av de innlagte pasientene opplever at de ikke hadde behov for innleggelse.

Tilfredshet og utbytte av behandlingen

Pasientene i 2003 og 2007 ble bedt om å angi hvor fornøyde de var med behandlingstilbudet de hadde mottatt ved institusjonen på en skala fra 1) I svært liten grad til 5) I svært stor grad. Tilsvarende ble pasientene også bedt om å vurdere utbyttet de hadde fått av behandlingen ved institusjonen. Skalene som ble brukt til dette formålet i 2003 gikk fra 1) I svært liten grad til 5) I svært stor grad. I 2007 ble følgende skala brukt: 1) Ikke noe utbytte til 5) Svært stort utbytte. Vi undersøkte pasientenes gjennomsnittlige skåre på disse spørsmålene fordelt etter helseforetak. Resultatene fra 2003 gjengis i figur v1.5. Lav verdi i denne sammenheng innebærer at pasienten er mindre fornøyd med behandlingstilbudet og også at han/hun opplever utbyttet som mindre.

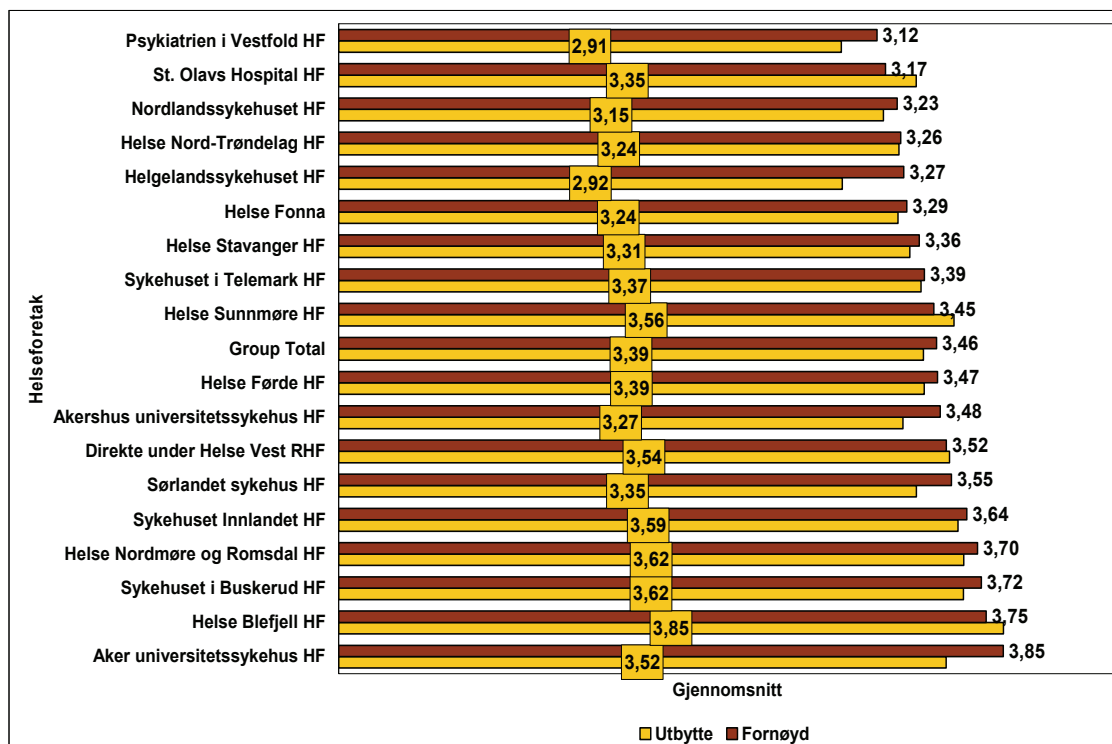

Figur v1.5 Tilfredshet med og utbytte av behandlingstilbudet fordelt etter helseforetak med høyere svarprosent enn 40 prosent. Gjennomsnittsverdier, 2003.

Resultatene viser at det er klare forskjeller mellom helseforetakene med hensyn til grad av tilfredshet og opplevd utbytte av behandlingen. Gjennomsnittsverdien på pasientens fornøydhet med behandlingstilbudet varierer fra 3,06 ved Ringerike sykehus HF til 3,84 ved Helse Finnmark HF. Tilsvarende varierer pasientens rapporterte utbytte av behandlingen fra 3,05 ved Helse Nordmøre og Romsdal HF til 3,81 ved Helse Finnmark HF.

Figur v1.6 gjengir 2007 pasientens rapporterte utbytte og fornøydhet med behandlingen fordelt etter helseforetaksområde.

Figur v1.6 Tilfredshet med og utbytte av behandlingstilbudet fordelt etter helseforetak med høyere svarprosent enn 40 prosent. Gjennomsnittsverdier. 2007.

Også i 2007 er det forskjeller mellom helseforetakene med hensyn til pasientenes grad av tilfredshet og opplevde utbytte av behandlingen. Gjennomsnittsverdien på pasientens fornøydhet med behandlingstilbudet varierer fra 3,12 ved Psykiatrien i Vestfold HF til 3,85 ved Aker Universitetssykehus HF. Sammenlignet med tilsvarende tall for 2003 (rapportert i figur v1.5) virker pasientene i 2007 å være noe mer fornøyde med behandlingsoppholdet.

Pasientenes opplevde utbytte varierer fra en gjennomsnittsverdi på 2,91 ved Psykiatrien i Vestfold HF til 3,85 ved helse Blefjell HF.

I 2007 ble pasientene også bedt om å angi utbyttet de hadde fått av ulike behandlingsformer som har blitt mottatt ved institusjonen. Tabell v1.1 gjengir gjennomsnittsverdiene fordelt etter helseforetak. Pasienter som har rapportert at de ikke har mottatt de ulike behandlingsformene er tatt ut av analysen.

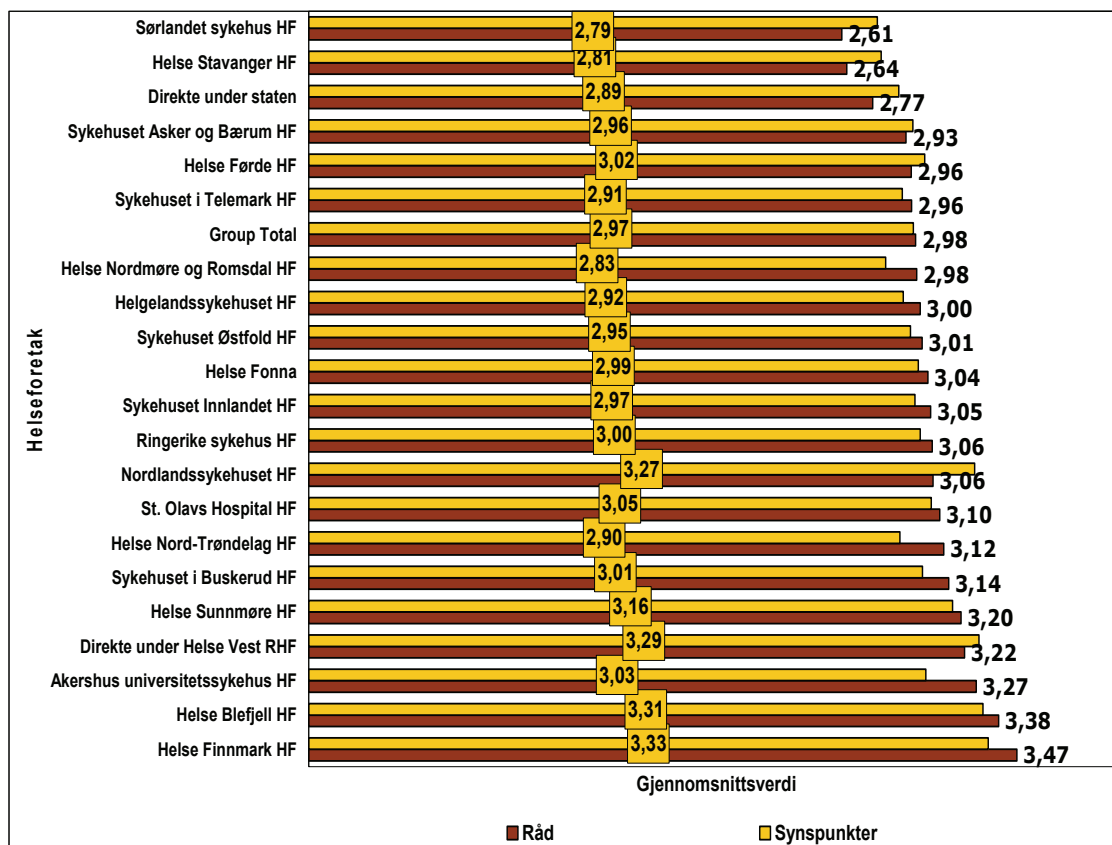
Tabell v1.1 Hvilket utbytte har du hatt av ulike behandlingsformer. Gjennomsnittsverdi. 2007. Hvilket utbytte har du hatt av ulike behandlingsformer. Gjennomsnittsverdi. 2007.

	Medisiner	Behandler	Gruppe	Nærmeste	Treningsopplegg	Skjerming
Akershus universitetssykehus HF	3,22	3,63	4,93	4,40	3,91	4,90
Aker universitetssykehus HF	3,48	3,69	4,22	4,27	4,84	4,43
Sykehuset Innlandet HF	3,66	3,70	4,55	5,37	4,64	5,29
Sykehuset i Buskerud HF	3,69	4,18	4,28	4,49	4,40	5,19
Helse Blefjell HF	3,60	3,35	3,35	5,64	4,23	5,92
Psykiatrien i Vestfold HF	2,92	3,20	5,65	4,87	5,36	4,73
Sykehuset i Telemark HF	3,49	3,37	5,20	5,20	4,81	5,78
Sørlandet sykehus HF	3,33	3,42	5,00	4,98	4,28	5,35
Helse Stavanger HF	2,96	3,18	5,28	4,85	4,57	4,56
Helse Fonna	3,61	3,51	4,56	5,13	4,70	4,81
Helse Førde HF	3,27	3,17	4,95	4,63	3,81	5,05
Direkte under Helse Vest RHF	3,51	3,38	5,02	5,18	4,36	5,31
Helse Sunnmøre HF	3,31	3,54	4,11	5,13	4,47	4,83
Helse Nordmøre og Romsdal HF	3,52	3,79	3,67	5,14	3,96	5,28
St. Olavs Hospital HF	3,45	3,45	4,43	4,78	4,55	5,00
Helse Nord-Trøndelag HF	3,85	3,31	4,10	4,28	4,57	5,29
Helgelandssykehuset HF	3,78	3,50	4,89	5,78	4,00	5,38
Nordlandssykehuset HF	3,27	3,41	4,43	5,16	4,58	5,19
Group Total	3,50	3,51	4,70	4,88	4,49	5,09

Pasientenes mulighet til å påvirke behandlingstilbudet

Pasientene ble bedt om å vurdere i hvor stor grad de har blitt tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet de mottar og hvorvidt de opplever at deres synspunkter har påvirket det behandlingstilbudet de har mottatt. Pasientene ble bedt om å vurdere disse spørsmålene på en skala fra 1) i svært liten grad til 5) i svært stor grad. Lav verdi innebærer med dette at pasientene i mindre grad opplever at de blir tatt med på råd og også at deres synspunkter har påvirket behandlingstilbudet i mindre grad.

Figur v1.7 gjengir gjennomsnittsverdiene på disse spørsmålene fordelt etter helseforetak i 2003.

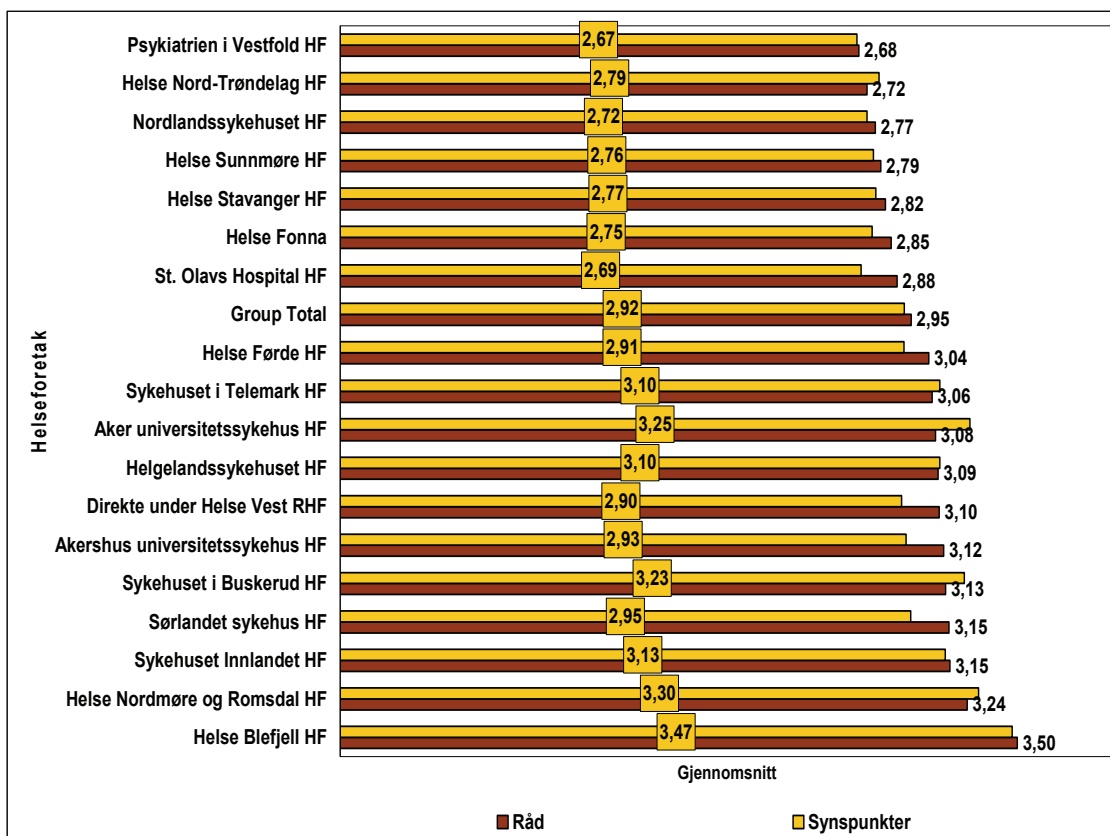

Figur v1.7 Pasientens opplevelse av å bli tatt med på råd og pasientens opplevelse av egne synspunkters påvirkningskraft fordelt etter helseforetak. Gjennomsnittsverdier. 2003

Pasientenes opplevelse av å bli tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet varierer fra en gjennomsnittsverdi på 2,61 ved Sørlandet Sykehus HF til en gjennomsnittsverdi på 3,47 ved Helse Finnmark HF. Dette betyr at de innlagte pasientene ved Helse Finnmark i større grad opplever at de har blitt tatt med på råd ved utformingen av sitt eget behandlingstilbud, sammenlignet med de øvrige helseforetakene.

Med hensyn til pasientens opplevelse av om hans/hennes synspunkter har påvirket behandlingstilbudet viser tallene at gjennomsnittsverdiene varierer fra 2,79 til 3,31, noe som innebærer at pasientene innlagt ved Helse Finnmark HF i større grad opplever at deres synspunkter blir hørt når behandlingstilbudet utformes.

Figur v1.8 gjengir resultatene fra 2007.

Figur v1.8 Pasientens opplevelse av å bli tatt med på råd og pasientens opplevelse av egne synspunkters påvirkningskraft fordelt etter helseforetak. Gjennomsnittsverdier. 2007

Pasientenes opplevelse av å bli tatt med på råd ved utformingen av behandlingstilbudet varierer fra en gjennomsnittsverdi på 3,50 ved Helse Blefjell HF til en verdi på 2,68 ved Psykiatrien i Vestfold HF. Tilsvarende varierte pasientens opplevelse av at egne synspunkter har påvirket behandlingstilbudet fra en gjennomsnittsverdi på 3,47 ved Helse Blefjell HF til en gjennomsnittsverdi på 2,67 ved Psykiatrien i Vestfold HF.

Pasientenes vurdering av informasjonen som har blitt mottatt i løpet av oppholdet

Pasientene ble bedt om å vurdere, på en skala fra 1) Svært dårlig til 5) svært bra hva de synes om informasjonen de har fått i løpet av behandlingsoppholdet. Følgende aspekter ble vurdert i 2003:

- 1) Informasjon om diagnosen din og de plagene du har.
- 2) Informasjon om de behandlingsmuligheter som finnes for deg.
- 3) Informasjon om medisiner (virkninger, bivirkninger, og hvor lenge du må regne med å bruke dem)
- 4) Informasjon om planene som er lagt for oppholdet ditt.
- 5) Hvordan vurderer du samlet sett informasjonen under oppholdet.

Tabell v1.2 gjengir resultatene fordelt etter helseforetak. Lav verdi indikerer at pasienten er mindre fornøyd med informasjonen han eller hun har mottatt. Tilsvarende indikerer høye verdier at pasienten er mer fornøyd.

Tabell v1.2 Hva synes du om informasjonen du har fått under oppholdet. Fordelt etter helseforetak. Gjennomsnittsverdier

	Diagnose/ plager	Behandlings- muligheter	Medisiner	Planer for oppholdet	Samlet
Sykehuset Østfold HF	3,19	3,30	2,83	3,28	3,34
Akershus universitetssykehus HF	3,28	3,08	3,11	3,37	3,45
Sykehuset Asker og Bærum HF	3,16	3,26	3,11	3,43	3,50
Sykehuset Innlandet HF	3,48	3,39	3,17	3,54	3,55
Sykehuset i Buskerud HF	3,34	3,46	3,18	3,68	3,60
Ringerike sykehus HF	2,67	2,93	2,39	3,00	3,17
Helse Blefjell HF	2,72	2,83	2,65	3,25	3,58
Sykehuset i Telemark HF	3,37	3,26	3,06	3,30	3,43
Sørlandet sykehus HF	3,10	3,06	2,98	3,14	3,27
Helse Stavanger HF	2,88	3,03	2,88	3,06	3,11
Helse Fonna	3,23	3,09	2,85	3,40	3,51
Helse Førde HF	3,66	3,46	3,33	3,43	3,44
Direkte under Helse Vest RHF	3,38	3,44	2,95	3,45	3,70
Helse Sunnmøre HF	3,00	3,50	3,33	3,33	3,65
Helse Nordmøre og Romsdal HF	3,12	3,23	3,14	3,42	3,25
St. Olavs Hospital HF	3,22	3,22	3,03	3,36	3,38
Helse Nord-Trøndelag HF	3,42	3,15	2,84	3,33	3,48
Helgelandssykehuset HF	3,58	3,55	3,18	3,75	3,75
Nordlandssykehuset HF	3,26	3,31	3,02	3,53	3,54
Helse Finnmark HF	3,58	3,53	2,97	3,73	3,67
Direkte under staten	3,71	3,68	3,09	3,79	3,77
Group Total	3,25	3,25	3,02	3,37	3,44

I 2007 ble pasientene i tillegg bedt om å vurdere informasjonen de har mottatt vedrørende mulighetene for å klage på oppholdet eller behandlingen og hvor lenge han/hun skal være innlagt. Gjennomsnittsverdiene fordelt etter helseforetak i 2007 er gjengitt i tabell v1.3.

Tabell v1.3 Hva synes du om informasjonen du har fått under oppholdet. Fordelt etter helseforetak. Gjennomsnittsverdier

	Diagnosen	Behandlings- muligheter	Medisiner	Planer for oppholdet	Muligheten for å klage	Lengde på opphold	Samlet
Akershus universitetssykehus HF	3,28	3,36	2,95	3,25	2,74	2,97	3,35
Aker universitetssykehus HF	3,55	3,46	3,46	3,61	3,02	3,02	3,78
Sykehuset Innlandet HF	3,38	3,26	3,19	3,46	3,33	3,27	3,55
Sykehuset i Buskerud HF	3,39	3,49	2,96	3,47	3,17	3,21	3,56
Helse Blefjell HF	3,68	4,10	3,26	3,85	3,37	3,94	3,95
Psykiatrien i Vestfold HF	2,78	2,77	2,56	2,86	2,78	2,73	2,99
Sykehuset i Telemark HF	3,20	3,14	3,06	3,27	2,92	3,12	3,35
Sørlandet sykehus HF	3,42	3,33	2,98	3,51	3,13	3,56	3,65
Helse Stavanger HF	3,06	2,96	2,77	3,14	2,95	2,89	3,09
Helse Fonna	2,90	2,99	2,99	3,32	2,75	3,18	3,25
Helse Førde HF	3,30	3,35	3,11	3,45	3,08	3,30	3,47
Direkte under Helse Vest RHF	3,39	3,39	3,19	3,67	3,11	3,40	3,63
Helse Sunnmøre HF	3,41	3,31	3,22	3,63	3,39	3,46	3,59
Helse Nordmøre og Romsdal HF	3,21	3,48	3,48	3,63	3,40	3,48	3,69
St. Olavs Hospital HF	3,23	3,34	3,09	3,39	3,03	3,18	3,50
Helse Nord-Trøndelag HF	3,45	3,06	3,20	3,39	3,08	3,67	3,43
Helgelandssykehuset HF	3,83	3,55	3,67	3,83	3,55	4,27	4,00
Nordlandssykehuset HF	3,00	3,13	3,09	3,23	2,90	3,27	3,20
Mean	3,27	3,26	3,09	3,40	3,08	3,30	3,47

Pasientenes vurdering av personalet ved institusjonen

Pasientene ble bedt om å vurdere atferden til leger og psykologer og det øvrige personellet ved institusjonen. Fire ulike aspekter ved atferden ble vurdert. Disse var:

1. Å være tilgjengelig for samtale og kontakt
2. Å gi råd om spørsmål de har hatt
3. Å vise evne til å lytte og forstå
4. Å respektere dine synspunkter og meninger

Pasientene ble bedt om å vurdere disse atferdene på en skala fra 1) Svært dårlig til 5) Svært bra. Dette innebærer at lave verdier betyr at pasienten er mindre fornøyd, mens høye verdier innebærer at pasientene vurderer atferden til leger og psykologer og det øvrige personellet som mer positiv. Resultatene for 2003 er gjengitt i tabell v1.4 og resultatene for 2007 er gjengitt i tabell v1.5.

Tabell v1.4 Pasientenes vurdering av atferden til leger og psykologer og det øvrige personellet ved institusjonen.
Gjennomsnittsverdier. 2003

	Tilgjengelig for samtale og kontakt		Gi råd om spørsmål du har hatt		Evne til å lytte og forstå		Respektene dine meninger	
	Leger & Psyko- loger	Øvrig perso- nale	Leger & Psyko- loger	Øvrig perso- nale	Leger & Psyko- loger	Øvrig perso- nale	Leger & Psykologer	Øvrig perso- nale
Sykehuset Østfold HF	3,41	4,00	3,57	3,97	3,55	3,91	3,61	3,89
Akershus universitetssykehus HF	3,42	3,87	3,56	3,74	3,63	3,72	3,52	3,58
Sykehuset Asker og Bærum HF	3,79	4,11	3,64	3,91	3,65	3,95	3,65	3,75
Sykehuset Innlandet HF	3,46	4,18	3,61	3,99	3,73	4,06	3,63	3,99
Sykehuset i Buskerud HF	3,60	3,77	3,75	3,81	3,73	3,83	3,73	3,80
Ringerike sykehus HF	2,71	3,89	2,76	3,82	3,24	3,82	3,24	3,94
Helse Blefjell HF	3,12	4,37	3,19	4,22	3,52	4,30	3,59	4,19
Sykehuset i Telemark HF	3,71	4,04	3,80	3,94	3,91	3,92	3,82	3,85
Sørlandet sykehus HF	3,56	4,11	3,42	3,85	3,68	3,94	3,52	3,81
Helse Stavanger HF	3,46	3,90	3,46	3,66	3,54	3,70	3,46	3,68
Helse Fonna	3,40	3,91	3,44	3,82	3,57	3,85	3,44	3,75
Helse Førde HF	3,65	3,93	3,73	3,91	3,67	3,91	3,62	3,91
Direkte under Helse Vest RHF	3,40	3,92	3,48	3,87	3,72	4,07	3,68	4,00
Helse Sunnmøre HF	3,60	4,37	3,44	4,00	3,64	4,24	3,68	4,00
Helse Nordmøre og Romsdal HF	3,22	3,72	3,26	3,62	3,44	3,64	3,39	3,65
St. Olavs Hospital HF	3,25	3,85	3,44	3,80	3,62	3,84	3,49	3,83
Helse Nord-Trøndelag HF	3,61	3,74	3,52	3,75	3,74	3,98	3,48	3,83
Helgelandssykehuset HF	3,67	4,08	3,73	3,83	3,75	3,75	3,75	3,75
Nordlandssykehuset HF	3,69	3,82	3,88	3,80	3,88	3,83	3,92	3,67
Helse Finnmark HF	3,55	4,03	3,62	3,95	3,84	4,03	3,95	4,03
Direkte under staten	3,87	3,91	4,05	3,89	4,34	4,05	4,38	4,05
Total	3,51	3,97	3,57	3,83	3,68	3,89	3,63	3,82

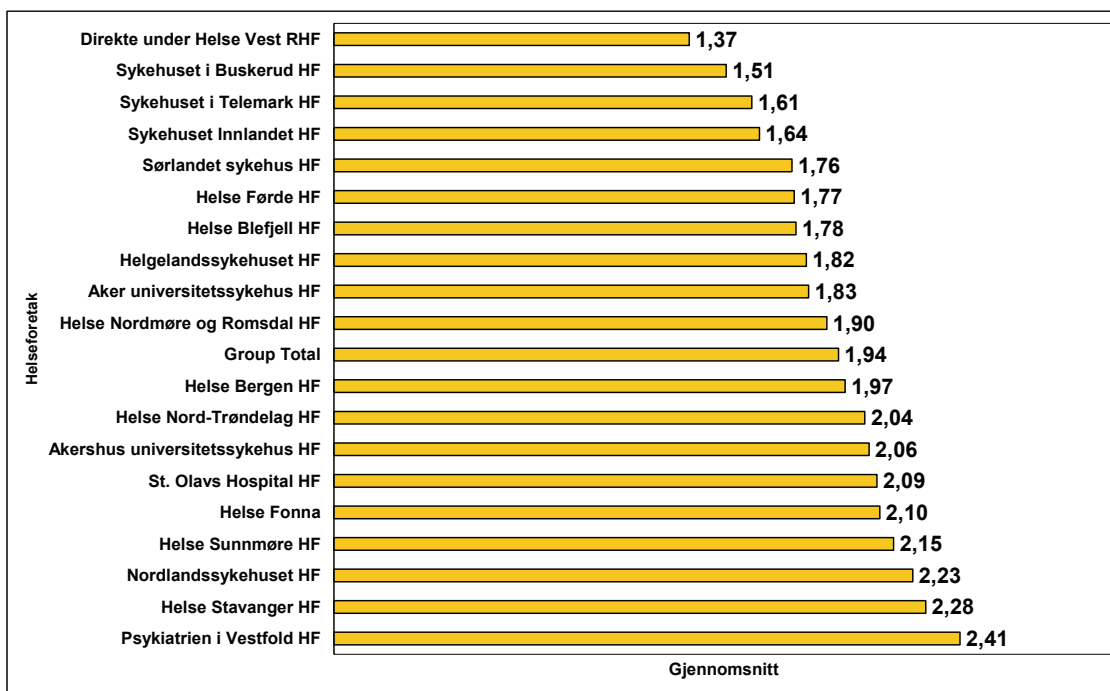

Tabell v1.5 Pasientenes vurdering av atferden til leger og psykologer og det øvrige personellet ved institusjonen.
Gjennomsnittsverdier. 2007

	Tilgjengelig for samtale og kontakt		Gi råd om spørsmål du har hatt		Vise evne til å lytte og forstå		Respektene dine synspunkter og meninger	
	Leger & Psyko- loger	Øvrig perso- nale	Leger & Psyko- loger	Øvrig perso- nale	Leger & Psyko- loger	Øvrig perso- nale	Leger & Psyko- loger	Øvrig perso- nale
	Gjennom- snitt	Gjennom- snitt	Gjennom- snitt	Gjennom- snitt	Gjennom- snitt	Gjennom- snitt	Gjennom- snitt	Gjennom- snitt
Akershus universitets- sykehus HF	3,59	4,03	3,53	3,82	3,72	3,93	3,67	3,84
Aker universitets- sykehus HF	4,13	4,19	4,17	4,19	4,08	4,26	4,13	4,17
Sykehuset Innlandet HF	3,52	4,14	3,56	3,95	3,71	4,04	3,70	3,99
Sykehuset i Buskerud HF	3,85	4,15	3,92	4,17	4,13	4,24	4,06	4,22
Helse Blefjell HF	3,80	4,55	3,75	4,30	3,80	4,35	3,80	4,30
Psykiatrien i Vestfold HF	3,11	3,74	3,20	3,54	3,49	3,77	3,26	3,63
Sykehuset i Telemark HF	3,22	4,23	3,45	3,84	3,71	4,02	3,64	3,90
Sørlandet sykehus HF	3,48	4,21	3,49	4,10	3,73	4,12	3,77	4,12
Helse Stavanger HF	3,15	3,78	3,31	3,68	3,38	3,76	3,46	3,66
Helse Fonna	3,39	3,87	3,58	3,69	3,79	3,74	3,63	3,60
Helse Førde HF	3,62	4,17	3,56	4,02	3,60	3,98	3,60	3,98
Direkte under Helse Vest RHF	3,65	4,25	3,67	4,12	4,00	4,23	3,88	4,06
Helse Sunnmøre HF	3,76	4,21	3,59	4,22	3,86	4,30	3,70	4,03
Helse Nordmøre og Romsdal HF	3,52	4,00	3,55	3,86	3,69	3,97	3,62	3,90
St. Olavs Hospital HF	3,43	3,99	3,31	3,80	3,68	3,92	3,64	3,93
Helse Nord- Trøndelag HF	3,48	4,12	3,62	3,90	3,89	3,94	3,69	3,63
Helgelandssyke- huset HF	3,92	4,25	3,92	4,08	4,08	3,83	4,08	3,92
Nordlandssykehuset HF	3,29	3,52	3,34	3,49	3,63	3,63	3,66	3,62
Total	3,55	4,04	3,58	3,90	3,76	3,98	3,73	3,89

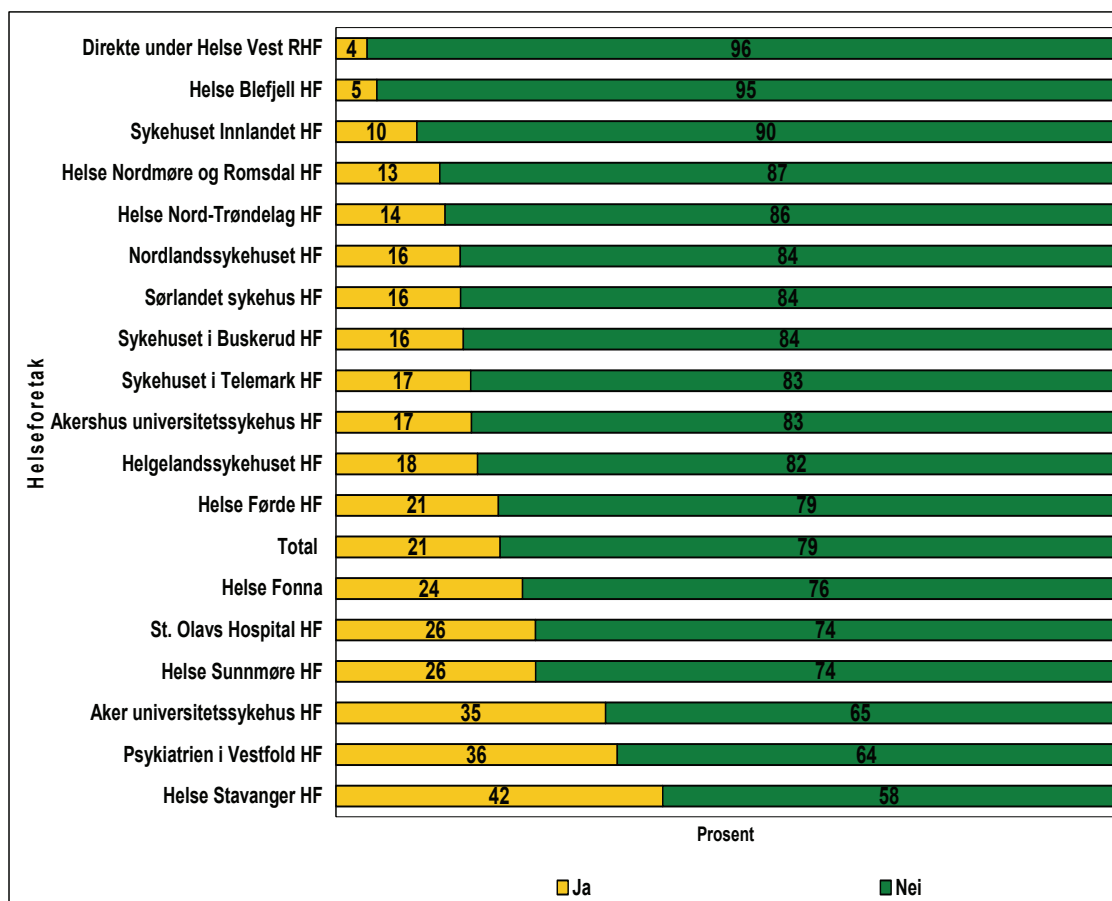
Pasientens opplevelse av å bli personlig krenket under oppholde

I 2007 ble pasientene bedt om å angi om de hadde følt seg personlig krenket under oppholdet ved institusjonen. Figur v1.9 gjengir pasientenes opplevelse av å bli personlig krenket fordelt etter helseforetak. Pasientene ble bedt om å vurdere sin opplevelse av å bli personlig krenket under oppholdet på en skala fra 1) I svært liten grad til 5) i Svært stor grad. Dette betyr at lave verdier for helseforetakene innebærer at pasientene i liten grad opplever å ha blitt personlig krenket. Tilsvarende betyr høye verdier at pasienten i større grad har opplevd å bli personlig krenket i løpet av behandlingsoppholdet.

Figur v1.9 Har du følt deg personlig krenket under oppholdet. Fordelt etter helseforetak. Gjennomsnitt. 2007. Har du følt deg personlig krenket under oppholdet. Fordelt etter helseforetak. Gjennomsnitt. 2007.

De innlagte pasientene i 2007 ble også spurt om de hadde vært utsatt for tiltak eller behandling mot sin vilje eller bruk av tvang i løpet av oppholdet. Figur v1.10 gjengir resultatene fordelt på helseforetaknivå

Figur v1.10 Har du vært utsatt for tiltak eller behandling mot din egen vilje eller bruk av tvang under dette oppholdet? Fordelt etter helseforetak. Prosent. 2007

Vedlegg 2

Tabellvedlegg

Tabell v2.1 Når ønsker du å bli utskrevet. Fordelt etter pasientens kjønn. Prosent. 2003 og 2007

2003						
	Mann	Kvinne	Total	X2	df	p verdi
				5,15	3	0,161
Ja	52	56	54			
Nei, jeg ønsker å bli utskrevet nå	23	21	22			
Nei, jeg burde vært utskrevet tidligere	6	4	5			
Vet ikke/usikker	20	19	19			
Total	100	100	100			
2007						
	Mann	Kvinne	Total	X2	df	p verdi
				23,8	3	0,000
Ja	53	59	56			
Nei, burde ha blitt skrevet ut nå	21	20	20			
Nei, burde blitt skrevet ut tidligere	9	3	6			
Vet ikke / usikker	17	18	18			
Total	100	100	100			

Tabell v2.2 Når ønsker du å bli utskrevet? Fordelt etter pasientens alder. Prosent. 2003 og 2007

2003										
	Gjennomsnitt						F	df	p verdi	
	Under 30 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	Eldre enn 70 år	Total	X2	df	p verdi
								12,94	15	0,607
Ja	53	57	54	62	54	51	55			
Nei, jeg ønsker å bli utskrevet nå	21	21	23	17	26	23	21			
Nei, jeg burde vært utskrevet tidligere	5	4	3	4	4	6	4			
Vet ikke/usikker	21	18	20	16	16	19	19			
Total	100	100	100	100	100	100	100			
2007										
	Gjennomsnitt						F	df	p verdi	
	Under 30 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	Eldre enn 70 år	Total	X2	df	p verdi
								32,01	15	0,006
Ja	54	60	56	62	60	44	56			
Nei, burde ha blitt skrevet ut nå	21	22	19	17	18	25	20			
Nei, burde blitt skrevet ut tidligere	7	5	7	3	2	4	6			
Vet ikke / usikker	18	13	18	18	20	28	18			
Total	100	100	100	100	100	100	100			

Tabell v2.3 Når ønsker du å bli utskrevet? Fordelt etter pasientens sivilstatus. Prosent. 2003 og 2007

	2003					
	Gift eller samboende	Enslig	Total	X2 9,03	df 3	p verdi 0,029
Ja	58	54	55			
Nei, jeg ønsker å bli utskrevet nå	21	22	22			
Nei, jeg burde vært utskrevet tidligere	2	5	5			
Vet ikke/usikker	19	19	19			
Total	100	100	100			
	2007					
	Gift/ samboende	Enslig	Total	X2 19,42	df 3	p verdi 0,000
Ja	63	55	57			
Nei, burde ha blitt skrevet ut nå	18	21	20			
Nei, burde blitt skrevet ut tidligere	2	7	6			
Vet ikke / usikker	17	18	17			
Total	100	100	100			

Tabell v2.4 Når ønsker du å bli utskrevet? Fordelt etter type institusjon. Prosent. 2003 og 2007

2003							
	Sykehus	DPS	Andre	Total	X2	df	p verdi
					24,29	6	0,000
Ja	51	59	51	54			
Nei, jeg ønsker å bli utskrevet nå	24	19	21	22			
Nei, jeg burde vært utskrevet tidligere	6	3	4	5			
Vet ikke/usikker	19	20	25	19			
Total	100	100	100	100			
2007							
	Sykehus	DPS	Andre	Total	X2	df	p verdi
					21,46	6	0,002
Ja	53	61	66	56			
Nei, burde ha blitt skrevet ut nå	21	19	20	20			
Nei, burde blitt skrevet ut tidligere	8	3	3	6			
Vet ikke / usikker	18	17	11	17			
	100	100	100	100			

Tabell v2.5 Når ønsker du å bli utskrevet? Fordelt etter pasientens institusjonserfaring. Prosent. 2003 og 2007

2003							
	Nei	en gang	Mer enn en gang	Total	X2	df	p verdi
					7,78	6	0,255
Ja	55	53	53	54			
Nei, jeg ønsker å bli utskrevet nå	22	24	21	22			
Nei, jeg burde vært utskrevet tidligere	3	4	6	5			
Vet ikke/usikker	20	18	20	20			
Total	100	100	100	100			
2007							
	Nei	en gang	Mer enn en gang	Total	X2	df	p verdi
					3,41	6	0,756
Ja	58	53	57	56			
Nei, burde ha blitt skrevet ut nå	18	23	20	20			
Nei, burde blitt skrevet ut tidligere	6	5	6	6			
Vet ikke / usikker	17	19	17	17			
	100	100	100	100			

Tabell v2.6 Når ønsker du å bli utskrevet? Fordelt etter oppholdets lengde. Prosent. 2003 og 2007

2003									
	En uke eller kortere	Mellom en uke og en måned	Mellom en måned og et halvt år	Mellom et halvt og ett år	Over ett år	Total	X2	df	p verdi
							73,84	12	0,000
Ja	64	60	50	48	45	54			
Nei, jeg ønsker å bli utskrevet nå	16	19	24	22	25	22			
Nei, jeg burde vært utskrevet tidligere	1	3	5	7	11	5			
Vet ikke/usikker	18	18	21	23	19	19			
Total	100	100	100	100	100	100			
2007									
	En uke eller kortere	Mellom en uke og en måned	Mellom en måned og et halvt år	Mellom et halvt og ett år	Over ett år	Total	X2	df	p verdi
							105,07	12	0,000
Ja	67	61	58	45	40	56			
Nei, burde ha blitt skrevet ut nå	12	18	20	29	29	20			
Nei, burde blitt skrevet ut tidligere	4	4	3	10	16	6			
Vet ikke / usikker	18	17	19	16	15	18			
Total	100	100	100	100	100	100			